

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

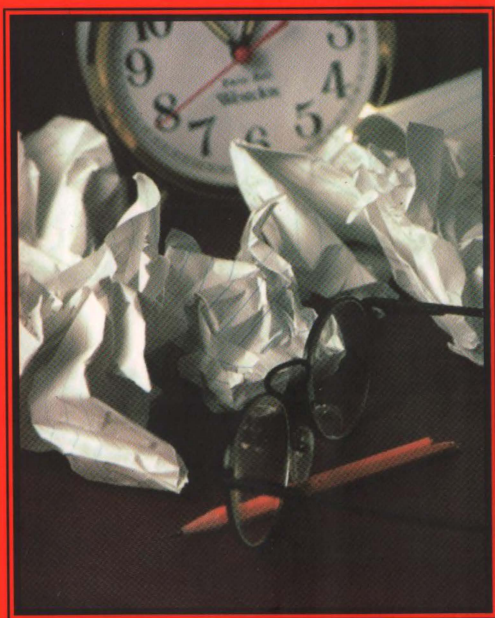
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Yaşamak Hatırlamaktır

anılar kitabı

Ülkü Tamer

Ülkü Tamer, 20 Şubat 1937'de Gaziantep'te doğdu. Gaziantep'te gördüğü ilköğrenimden sonra, 1958'de Robert Kolej'i bitirdi. İstanbul Üniversitesi'nde Gazetecilik Enstitüsü'nde okudu. Lise yıllarında şiirleri edebiyat dergilerinde yayımlanmaya başladı. İlk şiir kitabı *Soğuk Otların Altında* 1959'da çıktı. Şiirlerini *Yanardağın Üstündeki Kuş*, öykülerini *Alleben Öyküleri*, anılarını ise *Yaşamak Hatırlamaktır* adıyla bir araya getirdi; yüzün üstünde kitap çevirdi. *İçime Çektiğim Hava Değil Gökyüzüdür* ile 1967 Yeditepe Şiir Armağanı'nı, *Alleben Öyküleri* ile 1991 Yunus Nadi Öykü Ödülü'nü, Edith Hamilton'dan *Mitologya* çevirisiyle de 1965 TDK Çeviri Ödülü'nü kazandı. 2004'te PEN Yazarlar Derneği'nin Dünya Şiir Gü-nü - Şiir Büyük Ödülü'nü aldı.

Ülkü Tamer, şairliği, çevirmenliği ve yayıncılığı yanında, beş yıl tiyatro oyunculuğu yaptı; Haldun Taner'in *Keşanlı Ali Destanı*'nda Manyak Cafer rolü başta olmak üzere birkaç oyunda rol aldı. ONK Telif Hakları Ajansı'nda çalıştı. Milliyet ve Karacan yayınlarını yönetti; *Milliyet Çocuk* ve *Sanat Olayı* dergilerini çıkardı. Federico Fellini'nin *Amarcord*'u ile Zoltán Fábri'nin *Macarlar*'ı gibi iki önemli filmin de ithalcisi. Çeşitli gazetelerde sanat konularına değinen köşe yazıları yazdı.

Ülkü Tamer, 1993'te tiyatro sanatçısı Neslihan Kılıç'la evlendi. Yaşamını sanat alanındaki uğraşlarıyla sürdürüyor.

Yaşamak Hatırlamaktır

Anılar Kitabı

YAŞAMAK HATIRLAMAKTIR
Anılar Kitabı

Yazan: Ülkü Tamer

Yayın hakları: © Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

1. baskı / Yapı Kredi Yayınları, 1998

Doğan Kitap'ta 1. baskı: / Temmuz 2011 / ISBN 978-605-09-0227-3

Sertifika no: 11940

Kapak tasarımı: Yavuz Korkut

Baskı: Şefik Basım / Turgut Özal Caddesi

No: 137 İkitelli - İSTANBUL

Tel: (212) 549 62 62

Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.

19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 1 Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL

Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16

www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / sat.'s@dogankitap.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Yaşamak Hatırlamaktır

Anılar Kitabı

Ülkü Tamer

İçindekiler

Önsöz Gibi	13
İpekçi Tahsin'in Oğlu.....	15
“Lamba püf demesin”	17
Hasibe'nin Göbeği	20
Antepliysen Korkmazsın.....	21
Dans Eden Antepli.....	23
Bico	25
Antep-Narlı-Antep	27
“Caşar mı, caşmaz mı?”	28
Pazar Kebapları.....	30
<i>Hamidiye'nin Projektörü</i>	32
Tatil Günleri	34
Dergiler, Kitaplar	35
Posta Trenleri.....	38
“Kitap olmadığı anlaşıldığından...”	40
Gazetecilik.....	43
Nakip Ali'nin Sineması	47
“İnsan sinemaya niçin gider?”	49
“Patlıcan kendini marokenle mi kaplattı?”	50
“Errol Flynn ve Şürekâsı”	51
“Kısmen Renkli”	53
Sinemasever Ninem	55
Kavaklık'ta Yassıada.....	56
Yarım Hacı Nasıl Olunur?	58
“Nakip Ali'yi geçti!”	59
“Tekmili Birden”	61
“Dayım dayım yangın m'olur!”	62
Avluda Sinema	63
Biz Yaşadık	65
Bebek Sırtlarında Bir Antepli.....	67
Dört Gözlü Şamokan Amca.....	69
Edebiyat Öğretmenlerim	71
Sadece Ders Öğretmiyorlardı... ..	75

Anderson Hall'ün Arkası.....	77
Okulda Bir Deprem Akşanı	79
Yaratıcı Kopyacılar	80
İpucu Köfte Olacaktı!.....	82
Childs'ın İmzası.....	84
Öğretmeni Yönetmenlikten Nasıl Aldık.....	86
Öğrenci Oyuncular	88
Sahneyle Kale Arasında	89
“Aramızda bir İngiliz var...”	91
Beckett Bolşevikleri.....	92
Uğursuz Oyun	96

Gole Giden Bir Panter 101

Benim Futbolcularım	103
Futbolun Eski Tadı.....	105
Seyircinin Çözümü	107
Maç Kuyrukları	109
“İnek” Bir Anda “Aslan” Oldu.....	111
“Biz de yanıldık!”	112
Altunizade Maçları	114
Orhan Kemal'in Golü.....	116
Brezilya Şampiyon Oldu, Golü Ben Attım!.....	116
Üniversitede Hababam Sınıfı	119
Kilis'ten Antep'e Bir Gece Yolculuğu	123
Nasıl Reji Asistanı Olamadım	125
Edebiyat Matineleri.....	126
“Aga Kristina”	127
Şebekemi Apollinaire İnzaladı.....	128
Tek Kulaklı Midas.....	130
Kör Kemal.....	131

Genç Şair Dergilerde..... 135

<i>Yeditepe</i> Bir Bayram Yeri Gibiydi.....	137
Yaşar Nabi'nin <i>Varlık</i> 'ı.....	140
<i>Yeni Dergi</i> Bir Okuldu.....	145
Kitap Sergisi	148
Son Umut.....	150
Baylan'da Bir Gün... ..	150
Kahvelerde Hazırlanan Dergi	151
<i>Oidipus</i> 'ta Şairler ve Terlikçiler.....	155
Saçı Sakarı Kesişen Dergi.....	157

Sahne Tozu	159
Elhamra	161
İki İlayranım	163
Karanlıkta Bir Bekçi.....	164
“Sahneye çıkmak zor değilmiş...”	165
Elhamra’dan İki Anı	167
Şükrü Üstün	168
Gitti 300 Kâğıt!	170
Bari Boğularak Öleyim Dedim.....	172
“Fallar karıştı!”	176
Balıkesir-Samsun.....	178
İzmir Turneleri.....	180
Cin Bir Minibüs Şoförü	181
Işık Hızıyla Geçen Roller	183
<i>Püsküllü Moruk</i>	186
Kulislerden Maçlara	188
Bir Akşam Yemeği	190
<i>Zıpcıktı’nın</i> Stepnesi	192
Adile Abla	193
Sevgili Yeşilçam	195
Ağıtla Vals	196
Yolculuklardan	198
Bir Garip Öğretmen	201
Öğretmenlik Serüveni Başlıyor.....	203
Malkoçoğlu Okmeydanı’nda	204
Sınıfa Yılmaz Güney Geldi.....	206
Çıtır’ın Şiirleri	207
Karadenizli Kibritçi Kız.....	208
“Ramazanda gazete okumak günahdır!”	210
Şemsettin Şarlo Oldu	212
Aya İlk Ayak Basan Kimdi?.....	213
Çocuk Kaçıran Öğretmen	215
Hastaneye Nasıl Girdik.....	217
Günüşğini Eşit Paylaştırmak!.....	218
Üç Kişilik Örgüt	220
Ödüllerin En Büyüğü.....	221
Bir Bodrum Vardı	225
Bodrum’da “Mini Film Şenliği”	227
Saatçi Minibüsü	228

Yatağan'da Bir Çay Molası	230
Şoförümüz Selimiye'de Vuruldu	232
"Bodrum bombalanacak!"	234
Diplomalı Terzi	236
"Hey yavrum hey!"	237
"Hem dersini bilmiyor..."	239
"N'ediyon bizim oğlen?"	240
Yaşar Kemal'le Bodrum Yolunda	241
Ljubljana'da <i>Üç Kız Kardeş</i>	243
Böll Nasıl Başkan Oldu	245
Vagon Masmavi Oldu	247
ONK	249
Olur Böyle Vakalar	252
"Yes... Yes... Yes... OK!"	253
Yayın Akışı Bozulmadı	255
Orhan Kemal'le Avşa	257
"Aşkta ve rejimde başarılar"	258
"Hüsamettin muazzam şiir yazar"	260
"Balyoz"dan Sonra	260
Prof'un Yorumu	262
Ödüller	263
Edita Teyze	266
"Yoksullukla savaş... Bir dilenci öldür!"	268
Hastanede	272
Yayıncılığın Çileli Keyfi	273
<i>Milliyet</i> 'e Merhaba	275
Bir Derginin Öyküsü	277
<i>Tele Yunus</i>	284
"Siz Moskova'ya niçin gitmiyorsunuz?"	285
Abdi İpekçi'yle Bodrum	287
Onu Tanıdım Ya... ..	289
Peride Celal	290
Aziz Nesin'in "Külliyat"ı	292
"Benim vaktim olmadı..."	294
Bir Filmin Öyküsü	294
<i>Macarlar Çok Kişiyi Şaşırtmıştı</i>	298
Bir Muhbir Vatandaş	299
Benzerliğin Böylesi	301
"Kürt rezil oldu"	302
Frankfurt'ta Berber Olduk	305

Son Koşul.....	306
<i>Gözleri Bağlı Adam</i>	308
Doğum Günü Armağanı.....	309
“Ömer’imin filmleri”	310
Antepli Köroğlu.....	313
“Necmiye Abla”	315
“Güneş Topla Benim İçin”	317
Kazan’da Bir Gün.....	319
Sinemalar, Şiirler, Kediler	321
Sinema, Sinemalarla Vardı.....	323
Benim Yönetmenlerim	325
Benim Oyuncularım	330
Dağlarca... <i>Poet!</i>	335
İkinci Bico: Dofkafa	339
Düş	341

Önsöz Gibi

Babam İpekçi Tahsin'i anlattım ona. Annem Fatma'yı. Ninem Huriye'yi. Havva Bacı'yı. Halam Sitti Zeynep'i. Halil Dayı'yı. Dinledi. Onları sevdi.

Nakıp Ali'yi anlattım. Alleben'i. Kavaklık'ı. Avlumuzu. Taş evimizi. Bico'yu. "Bunları yazmalısın" dedi. Yazarken de unuttuklarımı hatırlattı. "Ninenle sinemaya gidişinizi anlat" dedi.

Beni yüreklendirdi. Destekledi. Yazma keyfini yeniden kazandırdı bana.

Bu kitabı ona adıyorum. Karıma. Neslihan'a.

Alleben Anıları'nın ilk sayfasına bunları yazmışım. İkinci anı kitabımın, *Yaşamak Hatırlamaktır*'ın ilk baskısının başında bir "Önsöz Gibi" var. Şöyle:

Yaşamım boyunca günlük tutmadım. Not tutmadım. Eş dost toplantılarında oradan buradan anılar anlatılır ya, benimkiler de öyle zamanlarda su yüzüne çıktı.

Bu kitap bir yaşamöyküsü değil. Olsa olsa, yaşamımdan çizgiler. Belirli bir sıra gözetilmeden, kendiliğinden beliren renkler.

İçinde "karakter tahlilleri" yok. Ufacık olaylar var. Başkalarının yaşamlarını bilemem, ama benim yaşamımı böylesine ufacık olaylar belirledi.

Hepsi bu kadar değil elbet. *Alleben Anıları*'yla başlamıştım, bu kitapla sürdürüyorum. Belki bunu başka yazılar, başka kitaplar izler.

Yaşarsam. Hatırlarsam.

Biraz daha yaşıdım. Biraz daha hatırladım. Yazdıklarımı, daha önce yayımlanmışlarla birlikte tek kitapta topladım.

Bir yaşamöyküsü değil bu. Bir yaşamın ayrıntıları. Şiirlerimin birinde yazdığım gibi, “karanlıkta beyaz kuşlar”.

Bu işe Neslihan sürüklemişti beni. Yüreğimde kalmış renkleri benimle paylaşan, yazıya döktüren o oldu.

Bunu bir daha belirtmek boynumun horcu.

İpekçi Tahsin'in Oğlu

“Lamba püf demesin”

Babam “İpekçi Tahsin” diye bilinirdi. Ölümünden çok sonra tanıdığım yaşlı bir Antep’li, “Senin baban iki şeyde öncülük etti; Antep’e iki yenilik getirdi” demişti. “İlki, ipekçiliği getirmesi. İpekli dokumacılığını o başlattı.”

“İkincisi?” diye sormuştum.

“Antep dışından gelin getirdi. Bir yabancıyla evlenen ilk Antep’liydi.”

Yabancı. Yani Eskişehirli. Annem Eskişehirliydi. Babamın askerlik arkadaşı Halil Atılmaz’ın kız kardeşi.

Antep’e gelen bu yabancı gelin akrabalar tarafından pek güler yüzle karşılanmamış. Babam da hepsiyle ilişkisini kesmiş. Sadece teyzesinin kızı Hasibe’yle, Hasibe Bacı’yla görüşürdük. Bir de uzak bir akrabayla, Fatma Abla’yla. Sadece onlar benimsemişlerdi annemi. Ötekilere, “Bu benim karım. Onu size ezdirmem” demiş babam. Çok severdi annemi. Ona âşıktı. Annem de babama âşıktı. Yaşamlarının sonuna kadar sürdü bu aşk. Annemin, ölümüyle sonuçlanan uzun hastalığı sırasında babam onun hastanedeki odasında kaldı hep. Değil sokağa adım atmak, bir alt kata bile inmedi.

Babam ninemi de çok sever, sayardı. Annemin annesini. Evlenince onu da getirmişti Eskişehir’den. Ninemi anne bildi. Ninem de onu ikinci oğlu saydı hep. Annemin ölümünden sonra bile, Eskişehir’e, Halil Dayı’nın yanına dönmedi. Babamla kaldı.

Halil Dayı, annemin ağabeyi değildi sadece. Ailenin çekirdeğinde yer alan, hepimizin taparcasına sevdiği, “altın yürekli” bir insandı. Muzaffer Abla da öyle. Çocukları Aydın, Aygün, Handan, Tuncay bizim kardeşlerimizdi.

Bizim. Benim, Aykut’un, Tankut’un.

Aykut’la Tankut benden küçüktü. İkişer yıl arayla doğmuştuk.

Önce ben (1937), sonra Aykut. Kürttepe'deki evimizde. Tankut, Şehitler Anıtı'nın karşısındaki büyük avlulu taş evde doğmuştu.

Kürttepe'deki eski evi hatırlamıyorum. Elektrik yokmuş. Lüks lambası yakılmış. Lamba, geceleri söndürülürken püf diye bir ses çıkarırmış. Bundan hiç hoşlanmazmışım. "Lamba püf deme-sin" diye ağlarmışım.

Sonradan taşındığımız evde elektrik vardı. Ama geceleri belirli bir saatte kesilir, sabahleyin yeniden gelirdi. Kentteki tek "elektrik fabrikası"nın gücü yirmi dört saat üretime yetmiyordu anlaşılan. Kesintiden on dakika önce ışıklar söner yanardı. İlk işaret. Herkes önlemini alsın diye.

Bir ara altı yedi gün bütün bütüne elektriksiz kalmıştı Antep. Farenin biri elektrik fabrikasındaki kablolardan birini kemirerek koparmıştı. Ölüsü, Maarif Kahvesi'nin yanındaki dükkânlardan birinin camekânında, bir kavanozun içinde "teşhir" edilmişti. Altına da, büyük harflerle "İşte şehrimizi karanlıkta bırakan hain fare" yazılmıştı.

Kürttepe döneminden bana anlatılan bir olay, uçurtma uçururken ayaklarımın yerden kesilmesi. Babam uçurtma yapmış bana. Kocaman bir uçurtma. Onu tepede birlikte uçururken, "Sen bırak" diye tutturmuşum. Babam ipi bana bırakınca da havalanmışım. Babam bacaklarıma sarılarak Antepli Süpermen olmamı engellemiş.

Ama bu olay, babamın uçurtma yapmasını engellememişti. Sonradan taşındığımız evin avlusuna çıtalar, renkli kâğıtlar taşır, birbirinden güzel uçurtmalar yapardı bana.

Yazıhanesi Dunlop Garajı'nın avlusunu çevreleyen odalardan biriydi. Aynı sıradaki üç odada tezgâhları vardı. Orada alacalar, kutnular, çitariler dokunurdu. Ustalardan en çok Şükrü Ağabey'i severdim. Babam da onu çok sever, korurdu. Mantar paltatıp dokumaları yaktığında bile pek kızmamıştı ona. Daha delikanlılığa yeni adım atmış biriydi Şükrü Ağabey. Bayramlarda beni bayram yerine götürürdü. Tezgâhının yanına taşbaskısı bir resim asmıştı. Acemice yapılmış, tombulca, kara kaşlı, kara gözlü bir kadın resmi. Altında "Dünya Güzeli" diye yazıyordu. Kendi kendime, "Bunu nasıl dünya güzeli seçmişler?" diye sorardım.

İlkokula başlamadan, günü yazıhanede geçirirdim çoğu kere. Babamla. Sabahları erkenden kalkardık. Bütün Antepliler gibi. Güneş doğduktan sonra uyunmazdı. “Göbeğine gün değdi, uyan” derlerdi adama. Kahvaltıdan sonra evden çıkar, hale, alışverişe giderdik. Yolda kimlerle karşılaşmazdık: Camlı Kahve’nin sahibi Mehmet Efendi’yle, Gazeteci Necip Bahri Günenç’le, Berber Nuri’yle, Nakıp Ali’yle, Şekerci Hamdi’yle... Daha onlarcasıyla. Halde önce kasaba, sonra manava uğrardık. Alışverişi bitirdikten sonra yazıhanede sürdürürdük günü. (Yazıhane, babam Hüseyin Bey’le ortak olduktan sonra Suburcu’na taşındı. Ortaklık değildi bu aslında, ikisinin de yaşamları boyu sürecek eşi az bulunur bir dostluktu.)

Yazları avluda geçirirdim. Halil Dayı’nın çocukları, Aydın, Aygün, Handan, her yaz anneleri Muzaffer Abla’yla birlikte Antep’te olurlardı. (Tuncay daha doğmamıştı.) Ninemin yeğenleri Ali Dayı’yla Mustafa Dayı’nın çocukları da tatilde İstanbul’dan, Eskişehir’den gelirlerdi bazen: Ayten Abla, Aysel Abla, Yıldız Abla, Hasan, Duran. Arkadaşlarım da bize katılır, oyunlar oynardık. Alman-Rus oynardık, hırç oynardık, hakeke (seksek) oynardık, kendimiz oyunlar yaratırdık.

Çıkşığı çevirirdik. Yoyo. Çıkşığı, “çık yukarı, in aşağı”nın ilk hecesiyle son iki hecesinden üretilmiş bir sözcükmüş meğer. Yıllar sonra öğrendim bunu.

Topaç çevirirdik. Kırmacasına. Birinin attığı topaç yerde dönerken, öteki kendi topacını onun üstüne fırlatırdı. Benim topaçlar, mahallenin en sağlam topaçlarıydı. Hiç kırılmazdı. Babam özel olarak şimşirden yaptırırdı onları. Ben de renk renk boyardım.

Oyunlarımızı Sitti Zeynep izlerdi hep. Babamın kız kardeşi. Bacakları tutmazdı. Bir yerden bir yere sürünerek giderdi. Kan ter içinde zerdali ağacının gölgesine çöktüğümüzde yanımıza gelir, kendi uydurduğu masalları anlatırdı bize.

Bir de Havva Bacı. Evimizin bir parçası. Hizmetçi değil de ninemin bile anasıydı sanki. İncecik, uzun boylu, şakakları dövmele, yüzü Dülük Dağı gibi kırışık, bizim gözümüzde iki bin yaşlarında bir anıt. Arada bir bize katıldığı bile olurdu. Ama ninemle avluda çamaşır yıkıyorlarsa ya da biber, patlıcan kurutuyor, bastık, sucuk yapıyorlarsa küplere biner, bizi kovalamaya başlardı.

Sinemaya giderdik akşamları. Nakıp Ali’ye, Baydar’a, Yıldız’a. Pazar günleri, birkaç ailenin birleşmesiyle Kavaklık’ta, gürül gürül akan Alleben’in kıyısında, sahrede (piknikte) geçirilirdi. Ya da Sarıgüllük’ta bir bağ evinde. Kent, Başkarakol’da biterdi.

Hasibe'nin Göbeği

Kurban Bayramı ya da Şeker Bayramı mı geliyor, annem elimden tutup Mustafa Akınal'a götürürdü beni. Mağazadan kumaş seçer, Terzi Nurettin'in yolunu tutardık. Ölçüm yeniden alınır, ilk provanın günü bildirilirdi. Nurettin Bey Amca kim bilir kaç elbise dikti bana. Sonra ortağı Mithat aldı onun yerini. Doğrusu o da işinin ustasıydı.

Gaziler Caddesi'nin iki yanı dişçi, doktor tabelalarıyla doluydu. Çoğunda "Birinci Sınıf Dâhiliye Müttehassısı" yazardı. İlkokul ikinci sınıfa giderken annem bu doktorlardan birine götürmüştü beni. Tepem atmıştı: "İkinci sınıftayım, beni neden birinci sınıf doktoruna götürüyorsun?"

Bayramdan bir ay kadar önce babam koca listesini açardı önüne. "Bayram tebriği gönderileceklerin listesi"ni. Bu listede yer alıp da bize iki bayram üst üste tebrik göndermeyenlerin adları silinirdi. Kartlar hazırlanır, zarflar yazılır, postaya verilirdi.

Kurban Bayramı'nı Şeker Bayramı'ndan birazcık daha çok severdim. Kurban Bayramı arifesinde doğduğum için.

Perşembeleri banyo günümüzüzdü; ama arife günleri de tepeden turnağa yıkanırdık. Babam Kuran okurdu sessizce. Sonuna geldiğinde, başıyla üçümüze işaret ederdi. Sırayla. Önce ben. Sonra Aykut. Sonra Tankut. Ayaklarımızın ucuna basarak usulca yanına giderdik. Okur üfler, saçlarımızı, sırtınızı sıvazlardı. Sadece arife günleri değil, her perşembe akşamı yapardı bunu.

Bayramlarda güneş doğmadan kalkardık.

Uyandığımda babam namaza gitmiş olurdu. O döner dönmez bayramlaşma töreni başlardı evde. Yeni elbiselerimizin içinde, önce babamızın elini öper, bayram harçlıklarımızı alırdık. Tam bir lira! Sonra annemizin, ninenizin, Havva Bacı'nın ellerini öper, Sitti Zeynep'in yanına giderdik.

Derken postacılar damlardı. İlk ziyaretçiler posta dağıtıcıları olurdu hep. Hiç değişmezdi bu. Kahvelerini içer, Şekerci Hamdi'den alınan "çikolatin"lerini yer, bahşişlerini utangaçlıkla ceplerine koyar, giderlerdi.

Sonra Hasibe Bacı gelirdi. Babamın teyze kızıydı Hasibe Bacı. Onu her görüşümde utanırdım. Bana anlattıklarına göre, çok küçükken kâğıda bir daire çizer, ortasına da bir nokta kondururmuşum. "Hasibe'nin göbeği" dermişim buna. Anlatır, gülerlerdi. "Hasibe'nin göbeği" nereden çıkmıştı, çözemedim. Belki bebekken hamamda görmüştüm göbeğini. Yaptığım ilk resim, ne ilk resmi,

belki ilk bin resim “Hasibe’nin göbeği”ymiş.

Topal Mehmet gelirdi. Bir bacağı takmaydı. Tahtadandı. Avlu-da “tak-tak-tak”ları duyunca onun geldiğini anlardık. Uzaktan ak-rabamızdı, ama babam pek sevmezdi onu. “Kaç kere tersledim kerhaneciyi. Yüzsüz herif!” derdi.

Ben Şükrü Ağabey’in yolunu gözlerdim hep. Bayram yerine o götürürdü beni. Önce mantar alıp patlatırdık. Çukurbostan man-tar sesinden geçilmezdi. Çatapatları, eve götürmek için, cebime koyardım. Karsambaç içerdik. Atlıkarıncaya binerdik. Atlıkarın-canın sahibi, “Yandımı!” diye bağırdı mı, inip Hacivat kahvesinin yolunu tutardık. Küçük kürsülere oturur, Hacivat seyrederdik. Pek hoşlanmazdım Hacivat’tan, ama o da “bayram töreni”nin bir parçasıydı, mutlaka görmek gerekiyordu.

Sonra Nakıp Ali’nin sinemasına yetişilirdi. *Dev Adam’a, King Kong’a*. Genellikle üç film birden oynatılırdı bayram şerefine. Üs-telik biri “36 kısım tekmili birden” olurdu. Sabah on birde başla-yan gösteri, akşam beşte sona ererdi.

Ertesi günkü bayram ziyaretlerine annemle babam beni de gö-türürdü. Sonradan gazeteci, sinema oyuncusu olan, sınıf arkada-şım Işın Kaan’ın babası Hasan Beylere gidilirdi. Babamın ortağı Hüseyin Beylere gidilirdi. Nüzhet Hanım annemin en iyi arkada-şıydı. Sonra Numan Beylere gidilirdi.

Tekel fabrikasının müdürüydü Numan Bey. Gözleri görmez ol-muştu ansızın. Geçirdiği ameliyatlar bir yarar sağlamamıştı. Her pazar babam mutlaka ziyaret ederdi onu. Giderken beni de götü-rürdü. “Ona asıl şimdi destek olmamız gerek” derdi. Elini Numan Bey’in gözlerinin önünde tutar, “Bir gölge filan görüyor musun?” derdi. “Galiba görüyorum” derdi Numan Bey. “Düzelecek, gözle-rin açılacak” derdi babam. “Açılacak” derdi Numan Bey.

Babam, onun bir gölge filan görmediğini, gözlerinin bir daha açılmayacağını biliyordu.

Gölge filan görmediğini, gözlerinin bir daha açılmayacağını Numan Bey de biliyordu. Babam ona umut verirken, o da baba-ma umut vermeye çalışıyordu.

Antepliysen Korkmazsın

Aile dostları arasında Doktor Kemal Beyler de vardı. Bir ak-şam kardeşim Aykut’u dövmek, ne dövmesi, öldürmek üzere hı-şım la kovalarken duvara toslamıştım. Alnım yarılmış, yüzüm gö-züm kan içinde kalmıştı. Annem beni elimden tutup sokağa fırla-

muştı. Maarif Bahçesi'ne kadar koşmuş, oradaki durakta bir faytona atlamıştık. Doğru Doktor Kemal Özaka'ya.

Kemal Beylerin evi fayton durağına olsa olsa yüz metre uzaklıktaydı. Biz o hızla gitsek faytondan daha çabuk varırdık oraya. Ama o telaşla bunu düşünen kim! Kemal Bey alnımda birtakım işlemler yaptı. Başımı sardı sarmaladı. Bir hafta sonra da dikişleri aldı. O zaman uyandım. "Ne? Dikişleri mi?" Alnıma dikiş atılmıştı demek! Kafam yarılmıyorkorkmadım da, bunu öğrendiğim zaman heyecanlandım.

Antepliysen korkmazdın. Hele İpekçi Tahsin'in oğluysan, Antep savunmasında yer almış, Fransızlarla çarpışmış, İstiklal Madalyası'yla ödüllendirilmiş has bir Anteplinin oğluysan hiç korkmazdın. Sadece Frankenştayn, Kurt Adam, bir de Drakula korkutabilirdi seni. Onlarla gece vakti Şehreküstü sokaklarında karşılaşsak belki o kadar korkmazdık da beyazperdede belirdiklerinde ödümüz patlardı. Herhalde film olduğu, korkmamız gerektiği için.

Evimizin yazlığından dört metre aşağıya, beton üstüne düştüğüm zaman da, kendi kendime, "Antepliler korkmaz" demiştim.

Annem, ortanca kardeşim Aykut'la İstanbul'daydı. Babam iftara birkaç arkadaşını getirecekti. Ninem yemekleri hazırlamış, avluya masayı kurmuş, küçük kardeşim Tankut'la beni bir güzel giydirmişti. Konukları beklerken, Tankut'la yazlığa çıkıp oradaki ağaçtan erik topladık. "Erikleri avludaki havuza atayım da biz aşağı ininceye kadar yıkansın" dedim; yazlığın parmaklığına yaslandım. Parmaklık güneşten çürümüş meğer. Kendimi dört metre aşağıda buldum. Ninem koşarak yetişti bir anda. Dilimi bastırdı. İçeri taşıdı beni. Biraz sonra da babamla arkadaşları geldi. Hemen fırlayıp çıkıkçı Zekeriya Usta'yı getirdiler. Sonuç: Dirseğimde, dizimde, bileğimde üç çıkık, alnımda koca bir şiş, bir de ölmediğim için kesilen kurban.

Ertesi gün İstanbul'dan, annemden bir telgraf aldık: "Ülkü'nün sağlığını acele telleyin." Oysa düştüğümü kimse bildirmemişti ona.

Antep'in en korkusuzu sanırım Kahraman'dı. Camlı Kahve'nin sahibi Mehmet Efendi'nin oğlu. Makinesi (taksisi) vardı. Deli gibi araba kullanırdı. Bir gece babamla biz üç kardeşi Fevzipaşa'dan Antep'e getirirken içimiz dışımıza çıkmıştı. Üçümüz de kusmuşuk. O zaman otomobile değil, yaşamımızda ilk kez yediğimiz Rus salatasına bağlanmıştık.

Kahraman, yine Fevzipaşa yolunda, makinesiyle uçtu. Hızlı yaşamış, genç ölmüştü, cesedi yakışıklıydı.

Berber Nuri'de çalışan Hüsnü bir yabancıyı sakal tıraşı ediyordu bir gün. Yabancıнын suratı engebe içindeydi. Hüsnü'ye, "Aman, dikkat et, tıraş olurken çok kanar" dediğini duydum.

Hüsnü, "Canım, bir parça kandan ne çıkar!" dedi omuz silke-rek. "Adamı öldürmez ya!"

Kırk yılın Eskişehirli'si ninem bile Antepli oluvermişti. Bir yerimiz yaralansa, incinse, "Bundan da bir gâvur kızı ölmedi ya!" derdi.

Aykut'la Tankut avluda karşı karşıya oturur, yanlarına yığıldıkları koca taşları birbirlerine fırlatırlardı. Kıpırdamak yasaktı. Taş alınınun çatına bile gelse kıpırdamayacaktın.

Çocuktuk. Ama Antepliydik. Korkmuyorduk.

Dans Eden Antepli

Berber Nuri'de tıraş olurdum hep. Nuri Turan, ailenin berberi değildi sadece, babamın da yakın arkadaşıydı. Oğlu Şahap da benim arkadaşım sayılırdı. "Sayılırdı" diyorum, çünkü benden büyüktü. Sonradan İstanbul Radyosu'nda çalıştı, genç yaşta öldü.

Her tıraştan sonra evde ninem başımı yıkardı. Onun, annemin ellerini öperdim. Babam geldiğinde onun da elini öper, on kuruşumu alırdım. "Kim tıraş etti?" diye sorardı. "Berber Nuri" ya da "Hüsnü" derdim. Saçlarımı okşar, "Güzel olmuş" derdi.

İlkokula başlayacağım zaman da Berber Nuri'de tıraş oldum. Her zamanki gibi, "Parasını babam verecek" dedim. Babam yazıhanede beni bekliyordu. Aşı kâğıdımla, fotoğraflarımla Dayı Ahmet Ağa İlkokulu'na, Müdür Doğan Bey'e gittik, kaydımı yaptırdık.

Çantam, defterlerim, kalemlerim, kitaplarım hazırlandı. İlk günün sabahı babam elimden tuttu beni, okula götürdü. Ders yeni başlamıştı. Öğretmenim Mediha Yalım'ın gösterdiği yere oturdum.

Öğle tatilinde eve gittim. Bütün öğrenciler, öğretmenler gibi. Yemeği çabuk çabuk yedim, birinin beni götürmesinden utandığım için, bu kere tek başıma, okul yolunu tuttum.

Bir de ne göreyim! Öğrencilerin hepsi bahçede. Eve döndüm. "Ne oldu?" dedi annem. "Ne olacak" dedim, "ders bitmiş, herkes teneffüse bile çıkmış."

Annem güldü. Yanıma Aysel Abla'yı katıp okula yolladı beni. Öğleden sonraki ilk dersin daha başlamadığını ancak o zaman öğrendim de bir o kadar çoktım.

Öyle ya, daha ilk günde okula iki kere geç kalmak yakışık almazdı.

Mediha Hanım'dan sonra ikinci sınıfta Nihat Bey, üçüncü, dördüncü, beşinci sınıflarda da Melahat Hanım öğretmenlerim oldu.

Gerçek arkadaşlıklar da üçüncü sınıfta başladı. Tuncay Ceydeli, Işın Köseoğlu (Kaan), Kâzım Durak, Mehmet Baz, Mahmut Dabbit, Atilla Apa, Mahmut Çitçi, Muzaffer Hariri, Mehmet Özboya en iyi arkadaşlarımdı.

Tuncay o yaşta bile tam bir "beyefendi"ydi. Serinkanlılığın, mantığın simgesiydi.

Işın'la aramızda sınıf birinciliği konusunda gizli bir çekişme vardı hep. Sınıf birincisi ben olurdum sonunda; ama gerçek birincinin, hakkı her zaman yenen, korkunç bir matematik kafasına sahip Kâzım olduğunu düşünmüştüm.

Kâzım beni boyuna kızdırırdı. Tepesi düz kesilmiş saçlarımın arasında parmaklarını gezdirir, "Saç değil, futbol sahası" derdi. Bütün otomobil markalarını bildiği için onu kıskanırdık.

Mehmet Baz'la arkadaşlığımız ilkokuldan sonra da sürdü. Arada bir ortadan yok olur, yıllar sonra ya İsveç'ten ya Endonezya'dan çıkagelirdi. Şimdi dünyanın kim bilir hangi köşesinde...

En haşarımız Mahmut Çitçi'ydi. Yeni yapılan evlerinin üçüncü katında, damda, koca taşlar arasında saklambaç oynarken, ebe kendisini göremesin diye saçağa tutunup aşağıya sallanmıştı. Ebe onun ellerini fark edince de kendini öfkeyle sokağa bırakıvermişti. Burnu bile kanamadı. Sanırım, babası da onun için bir kurban kestirdi.

Bunlara Yılmaz Kale'yi de eklemem gerekecek. Yılmaz, Antep'in "dev"lerinden Emin Kale'nin oğluydu. O da haşarıydı. Yıllar sonra uslandı; Antep'in kültür yaşamına büyük katkılarda bulundu. Kurduğu Klasik Türk Müziği Topluluğu'nun başka kentlerde bir benzeri olduğunu sanmıyorum.

Dayı Ahmet Ağa İlkokulu'nun üç bahçesi vardı. Teneffüslerde bayram yerine dönerdi hepsi. Meyan şerbetçileri, gazozcular kâhkeçiler arasında oynardık. Bir de yaşlı kundura boyacısı vardı. Bir kuruşa ayakkabı boyardı. Kupon bile bastırırmıştı. On kuruş verip bir kupon alınca on bir kere ayakkabı boyatabilirdin.

Kızlarla hiç arkadaşlık edilmezdi. Sadece "Şirin Nar" ya da "Hişış Hancı" söyleyerek Antep oyunlarını oynarken ya da 23

Nisan'a hazırlanırken dans provalarında yan yana gelinirdi onlarla. Bizim için büyük işkence olurdu bu. Hem kızlarla bir arada olmak, hem dans etmek! İki felaket birden! Errol Flynn bile dansı sevdirememişti bize.

Dans yüzünden çektiğim bir acıyı, utancı nasıl unutabilirim.

Cumhuriyet Bayramı Balosu düzenlenmişti. Halkevi Bahçesi'nde. Hadi, annemle babam gideceklerdi baloya, ama benim ne suçum vardı?

Aysel Abla tango yapmayı öğretti bana. İki sağa, iki sola... Evde günlerce prova ettik. Balo gecesi de, babamın eşe dosta armağan etmek için özel olarak dokuttuğu beyaz Gandhi kumaşından pantolonumu, ceketimi giydirdiler. Boyunbağım da bağlandı. Annemle babama göre dünyanın en şık erkeği, bana kalırsa Brian Donlevy'den bile rezil bir herif oldum. Doğru baloya.

Aysel Abla'yla dansa kalktık. Ter, ceketimi bile sırlıslıkla etmişti. Bir de baktım, Halkevi Bahçesi'nin duvarına sınıf arkadaşlarım oturmuş, birbirlerine beni göstererek kıkır kıkır gülüyorlar!

O anda duyduğum utancı değil ben, yaşıyor olsa Shakespeare bile sözcüklere dökemez.

Bico

Evin bir de kralı vardı: Bico. Sapsarıydı. Beyaz olsa, onu uzak-tan gören kedi değil, kuzu sanırdı herhalde. O kadar iriydi. Benimle yaşıttı. On iki yıl yaşadı.

Ama dolu dolu yaşadı. Kedilerin "baba"sıydı. Mahallenin öteki kedileri ondan habersiz bıyıklarını bile oynatamazlardı. Hele bizim avluya adım atmak! Olacak iş değildi.

Bir keresinde annemle İstanbul'a götürmüştük onu. Çemberlitaş'taki ahşap evin arka bahçesine bir sürü kedi dadanmıştı. Ayaklarının kesilmesi yirmi dört saat ya sürdü ya sürmedi. Bico, Antepliliğini orada da gösterdi.

İstanbul'a trenle giderken Fevzipaşa İstasyonu'nda gece vakti sepetinden fırlamış, pencereden atlayıp karanlıklara karışmıştı. Annem, "Kediyi bulup getirenc iki buçuk lira!" dedi. İstasyon birbirine girdi. Bico'nun değil, iki buçuk liranın peşindeydi herkes. Sonunda biri buldu onu. Ama yakalayıp getiremedi. Ancak annemle ben başarabildik bunu.

Zaman zaman ortadan yok olur, dört beş gün sonra her yarı yara içinde, eve dönerdi. Çapkınlığının yorgunluğunu iki gün uyuyarak atardı üstünden.

Soğanlı fasulye piyazıyla peynirli künefeye bayılırdı. Ama en çok babamı severdi. “Bico!” derdi babam. Döner bakardı. “Gel buraya.” Bico yaklaştırmaya başlardı. “Dur.” Bico dururdu. “Vazgeçtim, hadi git” derdi babam. Bico, “Bu adam da amma kararsız” gibilerden bıkkınlıkla sırtını döner, ağır ağır uzaklaşırdı.

En kızdığı adam ise Hambal (Hamal) Hüseyin’di. Hambal Hüseyin, yaşlı, ama dinç mi dinç, sıırım gibi bir adamdı. Yazıhanede oturur, kahvesini içer, babamla çene çalardı. İki lafın arasında bir kahkaha patlatırdı hep. Bazen çember atılacak sandıklar getirirdi eve. Avluya girerken, “Avratlar! Yumun gözlerinizi. Ben geliyorum!” diye bağırırdı gülerek. Havva Bacı, öfke içinde, “Biz ne yumacağız! Sen yum!” derdi. “Yumarsam önümü görmem, pattadak üstüne düşerim” derdi Hambal Hüseyin.

Bico avludaysa, onun üstüne saldırırdı mutlaka.

Hambal Hüseyin, “Ulan pisik! Hanen harap ola!” diye ilenirdi.

Avlulu evden yeni evimize taşınacağımız sırada çapkınlıktaydı Bico. Ne kadar aradıysak onu bulamadık. “Sonra gelir alınız” dedik. Ama Bico, artık nasıl başardıysa, gelip yeni evimizde bizi buldu.

Yıllar sonra bir Bico’muz daha oldu. Neslihan’la Şile’den İstanbul’a getirdiğimiz kediye Bico adını verdik.

Bico’nun bir özelliği daha vardı. Bizimle birlikte radyo dinlerdi. Akşamları radyoda “memleket saat ayarı” verilip de haberler başlayınca köşesine kurulurdu.

Babam haberleri hiç kaçırmazdı. Özellikle İkinci Dünya Savaşı yıllarında. Hitler’in yenilgilerini duydukça keyiflenirdi.

Ninem skeçlere düşküncü. Sonradan Halide Pişkin’in en büyük hayranı oldu.

Perşembe ya da cuma akşamları, Antep’in birçok evinde olduğu gibi, Arap radyoları açılır, Ümmü Gülsüm’ün, Abdülvahap’ın konserleri dinlenirdi. Ümmü Gülsüm’ün bir şarkısı kırk beş dakika sürerdi bazen; kardeşlerimi de beni de sıkıntılar basardı.

On üç yaşında yurtdışına ilk çıkışımda ne çok dinlemiştim Ümmü Gülsüm’ü. Babam, annemle beni Suriye’ye, Lübnan’a göndermişti. Gezmek için. Halep, iki saat uzaklıktaydı Antep’e. Oradan Şam’a, Beşut’a geçmiştik. Bindiğimiz bütün arabaların rad-

yolarında ya Ümmü Gülsüm'ün ya Abdülvahap'ın şarkaları çalınıyordu. Hiç yabancılik çekmemiş, kendimi Antep'te bellemiştim. Bellemiştim ama, ne Halep ne de Beyrut, Antep'in taşı olabilirdi. Azez'den çıkıp da Tibil'den yurda girince benden keyiflisi yoktu!

Daha sonra annemle bir kere daha gittik Suriye'ye. Oradan Lübnan'a geçecektik. Ama gittiğimizizin ertesi günü Halep'ten döndük. O gece Suriye'de ordu yönetime el koydu çünkü.

Antep-Narlı-Antep

Narlı, Antep'in istasyonuydu. Yazları ninem, Eskişehir'e oğlunu, Halil Dayı'yı görmeye giderken kardeşlerimle beni de götürdü. Hiç sevmezdim Antep'ten ayrılmayı. Ama annemle babamın da biraz kafa dinlemeye hakları vardı.

Elli kilometre uzaklıktaki istasyona Fındıklı Garajı'ndan otobüs kalkardı. Burunlu bir Austin. İki saat sürerdi yolculuk. Babam Narlı'ya kadar gelirdi bizimle.

Geceleyin orada posta trenini beklemek işkencenin ötesindeydi. Tren vaktinde gelmezdi. Böyle bir mucizeye hiçbir zaman tanık olmadım. "İki saat tehirli" ise sevinirdik. Narlı'da, lüks lambalarının ışığında, tahta iskemlelerde, sigara dumanlarının, kemikli sivrisineklerin arasında beş saat, altı saat, on saat tren beklediğimiz olmuştu.

Tren tıklım tıklım gelirdi. Sadece kompartımanlar değil, koridorlar bile dolu olurdu. Adana'ya kadar ayakta giderdik bazen. Sonunda kendimizi bir kompartımana atmayı başarırdık. Ama koridorlarda yatanlar yüzünden tuvalete bile gidemezdik. Ulukışla'da kelle, Ereğli'de dondurma yiyerek, Konya Ovası'nda inanılmaz ölçüde sıkılarak iki günde Eskişehir'i bulurduk.

Üç hafta orada kaldıktan sonra İstanbul'a "uğrardık". Ali Dayılara. Daha trenden iner inmez, bizi Haydarpaşa'dan Karaköy'e geçirecek gemiye binmeden, ninemin beti benzi atardı. Hele bir de lodos varsa! Tespihini çıkarır, dua eder, gemi sallandıkça da duasını kesip, "Aman aman!" diye bağırırdı. Biz gülersek, ters ters bakardı bize. "Denizle oyun olmaz."

Dönüş ise keyifliydi. İstasyonları sayardık trende. Bu kere Sapanca'da elma alır, Eskişehir'de salep içer, simit yerdik. Büyük istasyonlarda su testimizi doldururduk. Çiftehan'a gelince bir kıpırtıdır başlardı içimizde. Fevzipaşa'ya yaklaşırken coşkuya dönüşürdü bu kıpırtı. On dakika süren Ayrar Tüneli, mutluluğa uzanan bir geçitti.

Fevzipaşa'da ninem elimizi, yüzümüzü yıkar, temiz elbiselerimizi giydirirdi. Ondan sonra pencereden bakıp kurum içinde kalmak yasaktı. Yine sayardık istasyonları: Keçiler, Kömürler, Eloğlu, Köprüağzı, Narlı!

Beyaz elbiseli babamı hemen görürdüm. O anda kuşlar havalanırdı içimde. Otobüsün "şoför mahalli"nde ayrılan yerimize kurulurdum. Karabıyık'ta uçuşumun yanından geçerken korkar gib olurdu. "Korkma. Antepliler korkmaz" derdim kendi kendime. Uçuşumu geçip de çifte kayalara varınca rahatlardım: Yolun yarısı!

Başpınar'da, kentin biraz ötesinde mola verilirdi. On dakika daha gitsek Antep'te olacaktık. Ama hayır. Mutlaka kebab molası verilirdi. Kır kahvesinde kebab yenir, çay içilirdi.

Yeniden yola çıkılıp da tepe aşılınca dünyanın en güzel resmi belirirdi karşımızda: Antep.

Sonradan Antep'e geldi tren. İstasyon açılınca, yüz kere trene binmiş olanlar bile tren görmeye gittiler oraya. Pazar günleri Kavaklık unutuldu, sahre yeri istasyon oldu. Vagonlardan vagonlara salıncaklar kuruldu, lokomotiflerin önünde, rayların üstünde çiğköfteler yoğruldu.

Ama kısa sürdü bu. Antepliler, eski gözağrılarına, Alleben kıyısına, Kavaklık'a döndüler yine.

"Caşar mı, caşmaz mı?"

Maarif Kahvesi'nden Suburcu'na doğru giderken sağda Zengin Ağa'yı görürdük. Kaldırıma oturup haşlanmış nohut satardı: "Hadi, Zengin Ağa'nın malı bu. Yemeyenin ya aklı yok, ya parası!" Gazete kâğıdından yaptığı külaha nohut koyar, üstüne tuz ekip uzatır, beş kuruşunu alırdı.

Yol boyunca kâhkeçiler, gazozcular, meyan şerbetçileri vardı. Açmayla simit arası bir şeydi kâhke. Fırından yeni çıkmışsa, tadına doyulmazdı; ama bayatladı mı, Çukurbostan'dan bir taş al, ye, daha iyi.

Gazozcuların başları kalabalık olurdu çoğu kere. Bir alıcı, yedi sekiz seyirci. Tekerlekli arabaların üstündeki buz kalıplarına yerleştirilmiş şişelerden birini kaldırırdı gazozcu, iyice sallar, sorardı: "Caşar mı, caşmaz mı?"

Alıcı, şişeyi süzerdi bir süre. Kapak açılınca gazozun taşıp taşmayacağını kestirmeye çalışırdı.

“Caşar.”

Gazozcu da aynı görüşteyse, şişeyi bir daha sallar, yine sorardı: “Caşar mı, caşmaz mı?”

“Caşmaz.”

Gazozcu da mı “Caşmaz” diyor. Bir daha.

“Caşar.”

Gazozcu, öyle düşünmüyorsa, kapağı açardı. Gazoz taşarsa, alıcı beleştten içerdi gazozu. Taşmazsa parasını tıkr tıkr öderdi.

Meyan şerbetçileri bakır taslarını çingirdatacak yüz paraya şerbet satarlardı. Bazen biri sebil yaptırırdı. Bütün tuluğun parasını cebe indiren şerbetçi başlardı bağırırmaya:

“Haydi, sebiilil...”

Sebil yaptırmanın adı da söylenirdi. Herkes şerbetçinin başına üşüşürdü. Koca tuluk iki dakika içinde boşalırdı.

Özellikle Ramazan aylarında, iftar zamanı sebil yaptırılırdı. Orucunu meyan şerbetiyle bozanlar, dualarını edip iftar için evlerinin yolunu tutarlardı.

Neredeyse her köşe başını bir meyan şerbetçisi tutmuştu.

Ama sadece iki “seyyar sinemacı” vardı Antep’te. Ayaklı küçücük kutularda biri film oynatır, biri fotoğraf gösterirdi.

Film oynatanın gösterisi sürse sürse bir dakika sürerdi. Gözünü kutunun önündeki deliğe dayardın. Sinemacı, kolu çevirmeye başlardı. Birkaç filmden sessiz birkaç sahne. Bir kovboyun attığı yumruk. Bir Kızılderili’nin fırlattığı ok. Bir adamla bir kadının öpüşmesi. Yarı çıplak bir adamın deniz dibinde dev bir ahtapotla boğuşması. Film biterdi. “Yandı!” Gitti beş kuruş.

Fotoğraf gösterenin adı da sinemacıydı. Onda da kutunun deliğine gözünü dayar, bu kere hareketsiz kareleri, kartpostalları seyrederdin. Ama bu gösteri sesliydi. Sinemacı, makarayı çevirirken bir yandan da öğretici açıklamalar yapardı: “İşte Fransa’nın en büyük caddesinde makineler... İşte Amerika’nın meşhur demir köprüsü... İşte Çin Seddi... İşte Afrika’nın baltla girmemiş ormanlarında yürüyen bir yamyam...”

Gitti beş kuruş daha.

Büyük avlulu taş evden sonra taşındığımız kendi evimiz, yaz aylarında gösteri apondan essizdi. Akşamları üçüncü kata, te-

rasa çıktın mı, neye bakacağını şaşırırdın. Tam karşıda, Nakıp Ali'nin yazlık sinemasının perdesi vardı. Sanki locadaymışız gibi seyrederdik filmleri. Yanda ise bir sazin sahnesi. Sıra sıra iskemlelerde oturan şarkıcı kadınlar. Çalgıcılar. Komşular da gelirdi bazen. Çekirdek yer, çay içer, kimimiz saza, kimimiz sinemaya bakardık. Canımız gazoz mu istedi, kolay! Sarkıttırdık sepeti, aşağıdaki kahveci otuz iki dişe keman çaldıran buz gibi gazozları doldururdu içine.

Bir gün ninem yukarıya gazoz çekerken sepetin dibi çıkmış, şişeler kaldırıma düşüp parçalanmıştı. Ne parçalanması, düpedüz gümbür gümbür patlamıştı hepsi. Kahvede oturanlar, bomba mı atılıyor diye sokağa fırlamışlardı.

Karşı kaldırımdaki Terzi Gazel, ertesi gün eve gelip ninemin elini öptü. "Hanım teyze" dedi, "sen ne zaman gazoz istersen, zahmet edip sepet sallama. Seslen, ben getiririm."

Pazar Kebapları

Mamet (Mehmet) öyle şişmandı ki, kendisine "Her Yanı Mamet" denirdi. En yakın arkadaşı da Küçük Arif'ti. Küçük Arif'in boyu dört karış ya vardı ya yoktu. Sokakta yan yana yürürlerken peşlerine düşer, gülerdik. Küçük Arif hışımla döner, havaya tek-meler savurur, sonra bizi kovalamaya başlardı. O ne kadar öfkeliyse, Her Yanı Mamet de o kadar serinkanlı, o kadar gülekti.

Keyif ehliydi ikisi de. Dügünleri, eğlenceleri kaçırmaz, saza gider, içki içerlerdi.

Antep'in yetmiş iki çeşit üzümünden, hünnüsülerden, dımışkılardan şarap yapılırdı. Ama pek şarap içilmezdi. İçki dedin mi, bir tek içki vardı: rakı. Yurtta adam başına düşen rakı tüketimi hesaplansa, Antep'in yanına hiçbir kent yaklaşamaz. Tekel fabrikasının ürettiği rakı yetmezdi, başka kentlerden rakı "ithal" edilirdi.

İçki içmeyen Antepli olur muydu hiç!

Galiba olurdu. Babam sözgelimi. İçkiye karşı olduğundan değil, sevmediğinden, pek içmezdi. Kırk yılda bir üç beş yudum. Ama evimizde, konuklar için içki eksik olmazdı. Üstelik kendi eliyle portakal likörü, vişne likörü de yapardı babam.

Sabahleyin erkenden uyanırdı Antepliler. Akşama kadar çalışırlardı. Hem de ne çalışına! Ama akşam olunca da, keyiflerine kimse karışamazdı.

Rakıyı da adam gibi içerlerdi. İçki masasında biri ölçüyü kaçırıp densizlik mi etti bir daha o masaya oturamazdı. İçeceksen,

kimseyi tedirgin etmeden, edebinle, onurunla içecektin.

Çocukluğumda nice pazar gününü testilerle rakı içilen Kavaklık'ta geçirdim, bir tek kavgaya bile tanık olmadım.

Suburcu, Karagöz, Şhreküstü, Gaziler Caddesi, Arasa, Kalealtı, Bakırcılar Çarşısı, Çukurbostan kentin atardamarlarıysa, Kavaklık da toplardamarıydı.

Bir törendi Kavaklık'a gitmek. Aileler kararlaştırır, kadınlar anlaşıp, evlerde bir şeyler hazırlanırdı. Pazar günü erkenden mangallar, tencereler, kilimler yüklenir, Hüseyin Beylerle, Abdürrezzak Beylerle, Humarızlılarla birlikte Kavaklık'ın yolu tutulurdu.

Biz çocuklar Alleben'ini sularında çimerken ya da ağaçlara kurulmuş salıncaklarda "sallangaç sallanırken" erkekler mangal yakar, çiğköfte yoğurur, bol maydanozlu soğan piyazı hazırlar, kebab yapardı. Fıstıklı kebab, soğanlı kebab, sarnusak kebabı, patlıcan kebabı, keme kebabı, cartlak kebabı, ciğer kebabı, yenidunya kebabı, elma kebabı, ayva kebabı. Mevsimine göre.

Pazar, erkekler için yemek yapma günüydü. Sadece Kavaklık'a gidildiği zaman değil, evde kalındığı zaman da geçerliydi bu. Hangi gün olursa olsun, kebabları sadece erkekler yapardı. Künefeyi de. Lahmacun harcını yine onlar hazırlayıp fırına götürürdü.

Bazen sahre için daha uzak yerlere gidilirdi. Nurgana'ya, Oğuzeli'ne, Dülük yakınlarındaki Karpuzatan'a. O zaman bir kamyon tutulur, arkası halılarla, koltuklarla, iskemlelerle sanki misafir odası gibi döşenirdi. Bir buzdolabımız eksik olurdu. Yaşlılar koltuklara kurulur, biz "şoför mahalli"nde yer kapmaya çalışırdık. Şoförün yanında gitmek az onur değildi!

İlkbahar ya da sonbaharda pazar günleri maça giderdik bazen. Stadın ufacık, üstü kapalı bir tribünü vardı. Günün birinde rüzgâr, tribünün "tavan"ını olduğu gibi kaldırıp uçurmuş, santra yuvarlağının ortasına bırakmıştı.

Şhreküstü-Gençlik maçları kıyasıya geçerdi. Şhreküstü'nün Sakıp'ı ile Nuri'si bizim için dünyanın en büyük futbolcularıydı. Sakıp sonradan Gaziantepspor'un başarılı çalıştırıcısı oldu.

Bir gün, artık nereden düşmüşse, bir Avusturya takımı düşmüştü Anter'e. Stad o gün tıklım tıklımdı. Anter karmasıyla ma-

çını izlemek için belki iki yüz kişi gelmişti. Hakemliği Saip Ağabey yapıyordu. Onuncu dakikada düdüğünü yere attı; maçı bıraktı, tribüne yürümeye başladı.

Seyircilerden biri, “Niye bıraktın?” diye sordu.

Saip Ağabey, taç çizgisinden hışımla seslendi: “Bunlar boyuna sövüyorlar!”

“Lan oğlum, sen bunların dilini bilmezsin, sövdüklerini nereden anladın?”

“Baksana” dedi Saip Ağabey, “tuhaf tuhaf konuşuyorlar. Ya anama avradıma sövüyorlarsa? Neme gerek!”

Bir gün de yine Antep karmasıyla Fenerbahçe B takımının maçı vardı. Antepli sol açık, attığı şutun kurtarılmasına içerlemiş, Fenerli kaleciye tekmeyle basmıştı.

Tribün ikiye ayrıldı. Bazı seyirciler, “Futbol erkek oyunu. Kendine güvenen oynasın” diyorlardı.

Ama öteki seyirciler onlara katılmıyordu:

“Doğru, ama misafire yapılmaz.”

Kavaklık’a gitmediğimiz bir pazar gününü güneşin altında, sırtımda atlet fanilamla, oynayarak geçirdim. Eve dönünce atletimi çıkardım. Çıkarmamla birlikte bir şaşkınlık aldı beni. Sırtımdaki atlet olduğu gibi duruyordu sanki. Farkında olmadan güneşten cayır cayır yanmışım, atletin izi bembeyaz kalnuş. Antepli çocuk nereden bilsin bunu! Denizi, plajları ancak resimlerde görmüşüz. Güneş dediğin, adanı ısıtır, olsa olsa bunaltırdı. Sırtıma merhem sürülürken, insanların bu acıya gönüllü olarak neden katlandıklarını kendi kendime soruyor, yanıtı bir türlü bulamıyordum.

Hamidiye’nin Projektörü

İlkokuldayken, bütün öğrenciler gibi, yaz tatili yaklaştıkça içindeki kıpırtılar artardı. Doğrusu şanslı çocuklarıymışız. Ne seçme sınavları, ne kurslar, ne de özel öğretmenler karartırdı tatillerimizi. Yaz, oyundu.

Yaz, benim için ayrıca yolculuktu. Dersler sona erdikten bir süre sonra ninemle Eskişehir’e giderdik. Halil Dayılara. Narlı’dan posta treni bizi iki günde Eskişehir’e atıverirdi. Garda Halil Dayı, Muzaffer Abla. Bir faytona biner, Odunpazarı’nın yolunu tutardık. İki hafta boyunca damın köşeleriyle oyunun her türüsünü oynar,

sokaklarda koşturur, terledikçe de Kalabak suyuna saldırırdık.

İki hafta sonra trenle Bandırma'ya giderdik. Bir haftalığına. Ali Dayılara. Ali Dayı, ortaokul müdürüydü. Bize torpil yapardı. Geceleri bir sınıfın penceresinden okulun bahçesindeki yazlık sinemayı seyrederdik.

İlkokul ikinci ya da üçüncü sınıfta olduğum yıllar. 1945 ya da 1946 yazı. O yaşta İkinci Dünya Savaşı'nı nereden bileyim. Babamın aldığı dergilerden, Nakıp Ali'de gördüğüm filmlerden gamalı haçı tanıyorum, atom bombası diye bir şeyin savaşı sona erdirdiğini duymuşum, o kadar. Ama bir sıkıntının yavaş yavaş yok olduğunu seziyorum. Yüzler biraz daha gülüyor gibi.

O hava içinde Bandırma'ya bir haber yayıldı: *Hamidiye* zırhlısı gelecekmiş o gün. Geceleyin projektörle kenti aydınlatacakmış. Bu büyük olayı daha derinden yaşayabilmek için evlerin ışıklarını söndürmemiz uygun olurmuş. Böylece, projektörün gücünü daha iyi anlayabilirmişiz.

Birkaç saatimiz projektörün ne olduğunu araştırmakla geçti. Bunun ne menem bir silah olduğunu korkuyla düşündük durduk. Neyse, sonunda Ali Dayı projektörü anlattı da içimize su serpildi.

Yıllar sonra Fellini'nin *Amarcord*'unu seyrederken bir sahne de o gün geldi aklıma. Riminililerin transatlantiği görmek için kayıklarla, motorlarla denize açıldığı sahnede. Biz de *Hamidiye*'nin projektörünü aynı heyecanla beklemiştik. Işıklar söndürülecekmiş. Işıklar hiç yakılmadı ki! Bütün Bandırma, açıkta demirlemiş *Hamidiye*'den patlayacak güneşi bekledi karanlıkta. Saat sekiz oldu, dokuz oldu... Tık yok. On... On birde umudumuzu kestik. Eller elektrik düğmesine uzanacağı sırada, *Hamidiye*'den bir ışık belirdi. Projektör şöyle altmış saniye kadar göğü hafifçe taradı. O kadar. El fenerinin hallicesi. Ama hepimiz coşkuya kapılmıştık bir kere, evlerden, sokaklardan, açık hava kahvelerinden çığlıklar yükseldi. Avuçlarımız patlayıncaya kadar bilmiyorum neyi alkışladık.

Villon'un ünlü dizesi geliyor aklıma: "Ama nerde bildir yağan kar şimdi?"

Acaba nerelere düşüyorlar? Arşivi - <https://rantey.org>

Tatil Günleri

Tarihöncesinden söz etmiyorum, neredeyse daha düne kadar tatil kavranımız başkaydı. Tatil denilince okul tatili gelirdi akla. Öyle koskoca adamların, evli barklı kadınların tatil yapması... Bu, çoğu kimse için anlaşılır şey değildi.

Memurlar yıllık izin kullanırlardı, o kadar. O izni de öyle bir yerlere giderek değil, evde dinlenerek, kahveye çıkarak geçirirlerdi. Meraklısı daha çok kitap okur ya da çiçekleriyle daha çok ilgilenirdi.

Ayrıcalıklar da vardı elbet. İstanbul'da oturuyorsanız, yazlık sahibiyseniz, sorun yok. Erenköy'e, Tarabya'ya taşınırdınız. Ya da Adalar'da yazlık ev kiralardınız. Orta halliyseniz, hafta sonları Florya Plajı'yla, Süreyya Plajı'yla, Moda Plajı'yla, Salacak Plajı'yla yetinmek zorunda kalırdınız.

Anadolu kentlerinden birinde yaşıyorsanız, biraz varlıklıysanız ya da üç beş kuruş biriktirebilmişseniz, bir haftalığına İstanbul'a giderdiniz. Atlardınız trene, doğru Haydarpaşa. Oradan Karaköy'e. Rıhtımda ya da Sirkeci'de bir otel odası. Rahatınıza biraz daha düşkünseniz, Beyazıt'ta ya da Aksaray'da bir otel. Bütün gece tahtakurularıyla savaşırdınız. Ama ne gam! Sabah olacak, Beyoğlu'na çıkacaksınız ya!

Beyoğlu'nda önce bir güzel gezilirdi. Tünel-Taksim arası birkaç kere arşınlanırdı. Mayer Mağazası, Karlman Pasajı ziyaret edilirdi. Oyuncak istiyorsanız Japon Mağazası. Budak Pastanesi'nde soluk alınır, Anadolu'nun yabancısı olduğu krem şokola denen tatlıdan yenirdi. Sonra mutlaka bir sinema. Melek, İpek, Lale. Seçimde film değil, sinema salonunun görkemi göz önüne alınırdı. Kentinize dönünce eşe dosta anlatmak için.

Göstermek için de Taksim'deki seyyar şipşakçılara fotoğraf çektirilirdi.

Kapalıçarşı da unutulmazdı elbet. Bir gün de oraya, Mahmutpaşa'ya, Eminönü'ne ayrılırdı. Son durak Hacıbekir. Kimlere şeker götürüleceği çok önceden saptanmış olurdu. Kutular paketlenirken birer bardak da demirhindi şerbeti içilirdi. Akrabalar, tanıdıklar Hacıbekir şekerini beklerlerdi. İstanbul'un en ünlü pastanesinden çikolata götürseniz o kadar makbule geçmezdi. Burun kıvrılırdı. "Bize bunu mu layık gördünüz" gibilerden. Hacıbekir şekerini "İstanbul'dan hediye"nin tek adıydı.

İlkokuldaydım. Bir yaz babamın iş için birkaç günlüğüne İstanbul'a gitmesi gerekti. "Seni de götürüyüm" dedi. "Bana arkadaşlık edersin."

Kahraman'ın makinesine (taksisine) atladık. Doğru' Narlı. Posta trenine bindik. İki gün iki gece sonra Karaköy'deki otel odasındaydık.

İlk gün babamın işleriyle geçti. İkinci gün Beyoğlumuzu, sinemamızı yaptık. Akşamüstü Hacıbekir'i bile aradan çıkardık.

Üçüncü gün, son günümüz, "Karşıya geçelim" dedi babam. Biraz Kadıköy'ü keşfettik. Sonra bir tramvay. Sahrayı Cedit.

"Bil bakalım, şimdi seni nereye götüreceğim?"

"Nereye?"

Babam güldü. Bir süre sonra Süreyya Plajı'nın önündeydik.

"Plaja mı gireceğiz?"

"Evet" dedi babam. Elindeki küçük çantayı açtı. İki mayo gösterdi. "Bunları dün boşuna mı aldık?"

Aldıklarımız arasında mayo olduğunun farkında bile değildim.

"Ben utarırım. Girmem."

"Koskoca Antepli de utanır mıynuş?"

İşin içine Anteplilik girince diyecek söz yok.

Bir kabin aldık. Mayolarımızı giydik. Kumlara attık kendimizi.

Hem utanıyorum hem keyif duyuyorum. Antep'e dönünce arkadaşlara anlatacak çok şey çıktı. *Ayda Bir* dergisinde gördüğümüz mayolu kadınlar şimdi canlı canlı karşımda.

Sıcaktan bunaldıkça dizlerime kadar denize giriyorum. Sonra düşün altına. Biraz serinliyorum ama her yanıma yapışan kumlar beni perişan ediyor. Nerde Kavaklık'ın gölgeli ağaçları...

Babam baktı ki, dondurma filan kâr etmiyor, kalktı. "Hadi, gidelim istersen" dedi. "Beyoğlu'na çıkar, bir sinemaya gireriz."

Sonra gülerek saçlarını okşadı: "Biliyor musun, bu yaşta plaja giden ilk Antepli sensin."

Dergiler, Kitaplar

Eve birçok dergi alınırdı. *Realite*, *Ayda Bir*, *Karikatür* hiç kaçırılmazdı. *Realite*'de İkinci Dünya Savaşı fotoğraflarına bakardım. *Ayda Bir*'in resimli sayfalarını severdim en çok. Arada şiirlere de göz attığım olurdu. Fazıl Ahmet Aykaç'ın "*Hele var ki bir tablo / Görse şaşar Anibal / Ördeklerden bir filo / Bir de kazdan amiral*"ini, yanılmıyorsa *Ayda Bir*'de okumuştum. Anibal neyin nesidir, bilmiyordum ama pek hoşlanmıştım sürgünden.

Karikatür'de Ramiz'in Tombul Teyze'siyle Sıska Dayı'sına en çok ninem bayılırdı. Altyazıyı üç dört kere okutur, "Gözü kör olasıca!" der, basardı kahkahayı.

Çocuk Haftası'yla *1001 Roman*'ı da ben kaçırmazdım. Tarzan'ın, Mandrake'yle Abdullah'ın serüvenleri, okunduktan sonra kesilir, "kutu sinema"nın filmleri arasına girerdi.

Babamın arkadaşı Abdullah Çavuş'un oğlu Tahsin Ağabey'in bana armağan ettiği cilt cilt eski çocuk dergilerini yıllarca sakladım.

Okuduklarım arasında, haftalık *Şerlok Holmes* ile *Nat Pinkerton* da vardı. *Şerlok Holmes*'i biraz daha fazla severdim.

İlk kitabım, Grimm Kardeşler'in *Gençlik Hikâyeleri*'ydi. Okuma-yazma öğrenmeden önce anneme okutturmuştum. "Yahudi ile Kemancı" masalına bayılırdım. Zavallı annem, haftada en az bir kere bana okumak zorunda kalırdı onu. Her keresinde de, yeni dinliyormuşum gibi gülerdim. Annem de gülerdi.

Okuma-yazma öğrenince, *Gençlik Hikâyeleri*'ni kendim de okudum. Artık nasıl olduysa, o kitabı saklamışım. Arada bir yine elime alıyorum.

Naki Tezel'in derlediği *Dünyanın En Güzel Masalları* dizisine bayılır, yeni cildin çıkmasını dört gözle beklerdim. Yazarının kim olduğunu unuttuğum *Balabancık* adlı bir kitabı da pek sevmiştim. İlkokul sonlarına geldiğimde, Kemalettin Tuğcu'nun okumadığım romanını bırakmamıştım.

Kitap okumayı çok severdi annem. *Rüzgâr Gibi Geçti*'yi kim bilir kaç kere devirmişti. Cronin'lerin hepsini okumuştı. Babam kitaba pek meraklı değildi. Gazete, dergi okurdu. Ama biz daha çocukken İstanbul'dan dünyanın kitabını getirtmiş, hepsini kendi dokuttuğu kumaşlarla ciltletip geleceğimiz için eşsiz bir hazine hazırlamıştı. Neler yoktu bu hazine... O. Henry'nin *Bolívar İki Kişiyi Çekemez*'inden Charles Dickens'ın *David Copperfield*'ine, Gorki'nin *Stepte*'sine, Anatole France'ın *Allahlar Susamışlardı*'sına kadar yüzlerce kitap. Sabahattin Ali'lerden, Reşat Nuri'lerden, Memduh Şevket'lerden, Sadri Etem'lerden,ERCÜMENT EKREM'lerden, Esat Mahmut'lardan oluşan bir yerli yazarlar yelpazesi.

Biraz büyüyünce, kitaplığı ben de genişletmeye başladım. Harçlığımı alır almaz, Milli Eğitim Bakanlığı'nın kitabevine gider, eksikleri tamamlardım. Babam harçlığımı kitaba yatırdığımı görünce yeniden para verirdi bana. Durur muyum! Kitabevinin yolu bir daha tutulurdu!

Kitabevi deyince Arif Güzel'den söz etmemek olacak iş mi!
Ama daha önce bir parantez açmalıyım.

Yayımlanan ilk yapıtım, ilkokul dördüncü sınıftayken yazdığım bir öyküydü. 100-150 sözcükten oluşan “Fakir Aile”, Antep’te bir gazetede yayımlandığı zaman, dünyada benden mutlusu yoktu. Benden büyük yazar da yoktu. Define bularak zengin olan yoksul bir aileyi anlatmıştım.

Yine o sıralarda, babamın daktilosuyla haftalık bir gazete çıkarmaya başladım evde. Gazetem haftalıktı. Dosya kâğıdının iki yanını da daktiloyle doldurmak saatlerimi alıyordu. Sonradan alıştım, daha hızlı yazmaya başladım, gazetemi günlüğe çevirdim. Daktilosuyla dostluğumu gören babam onu bana verdi. Yaşıtım “Erika” hâlâ duruyor, tıkr tıkr çalışıyor; bir kere bile onarıma gitmedi. Dağlarca, bir ara beni ne zaman görse, “Küçük, pirinç bir levhaya ‘Tahsin Tamer’ yazdırıp daktilonun yanına yapıştıracağım” derdi.

Edebiyat dergileriyle tanışıklığımı Mustafa Dayı’nın oğlu Hasan sağladı. Avni Dökmeci’nin *Kaynak*’ı, gördüğüm ilk edebiyat dergisiydi. Yıllar sonra ilk şiirim de *Kaynak*’ta yayımlanacaktı: “Dünyanın Bir Köşesinden–Lucia”. Asaf Hâlet’in Mariyya’sı, Özdemir Asaf’ın Lavinia’sı, Attilâ İlhan’ın Pia’sı olur da benim Lucia’m olmaz mıydı! Sevgili dostum Anıl’a (Meriçelli) adadığım bu şiirin *Kaynak*’ta yayımlandığını görünce günde üç şiir yazıp *Varlık*’a, *Şairler Yaprağı*’na, *Yeditepe*’ye postalamaya başlamıştım. *Şairler Yaprağı*’nın ömrü şiirlerimi yayımlamaya yetmedi, ama yıllar sonra Yaşar Nabi de, Hüsamettin Bozok da şiirlerimi, çevirilerimi, kitaplarımı, unutamayacağım bir yakınlıkla değerlendirdiler.

Yeni Dergi’yle *Pazar Postası* yoktu o yıllarda.

Biri çıkıp da, ileride Özdemir Asaf’ın şiirlerini, Attilâ İlhan’ın kitaplarını yayımlayacağımı söyleseydi, “Bunun kafasına güneş geçmiş, Alleben’e girse de serinlese” derdim herhalde.

Evet, kitabevi deyince Arif Güzel'den söz etmemek olacak iş mi!

Maarif Kahvesi’nin yanında, tam köşede ufacık bir dükkânı vardı. Dükkânın yarısını tezgâhı kaplardı. Defter, kalem, elişî kâğıdı, kitap sütardı. Arif Bey Anca Ciltcilik de yapardı. Dünyanın

en sessiz insanıydı belki. Babamın arkadaşıydı. Ama arkadaşlıklarını bana borçluydular.

İlkokula giderken dost olmuştum onunla. Okul çıkışlarında dükkânına uğrardım. Akşamüstü babam işten dönerken beni alırdı. Yaz günlerinde saatler geçirirdim küçücük dükkânda. İki müşteri gelirse, sorun yok. Ama üçüncü bir kişi gelirse, sokağa, kapı önüne çıkmak zorunda kalırdım. O kadar adam dükkâna sığmazdık çünkü.

Arif Bey Amca, başı önünde, kitap ciltlerdi hep. Bana da öğretmişti bunu. Hemen çiriş, kınnap almış, kolları sıvayıp evde ne kadar dergi varsa hepsini ciltlemiştim.

İlkokul dördüncü sınıfa geldiğimde koca adamdım artık. Arif Bey Amca gelen paketleri almak için postaneye gittiğinde dükkânı bekleyebilirdim.

Daha sonra, ortaöğrenimimi İstanbul'da yapmaya başlayıp da yazları Antep'e döndüğümde, bu bekleyişler, özellikle ay başlarında, sürdü. Ayın altısı, *Varlık*'la birlikte, o ay çıkan yeni kitaplar gelirdi. Ayın yedisi, yirmi ikisi, *Yeditepe*. Uzaktan posta treninin sesi duyulur duyulmaz, "Hadi, Arif Bey Amca, paketler geliyor, sen postaneye git" derdim. Gülerdi. "Acelen ne? Daha iki saati var."

Neyse, sonunda doğrulur, postaneye yollanırdı. Getirdiği paketleri heyecanla açar, *Varlık*'ımı, kitaplarımı taze taze alırdım. *Baragan'ın Dikenleri*, *Bir Garip Adam*, *Fareler ve İnsanlar...*

Fareler ve İnsanlar'ı okuduktan sonra, Mustafa Dayı'nın oğlu Hasan'la ilk bölümü ezberledik. Hasan, Kabataş Lisesi'nde okuyordu o sırada. Eskişehir'de oturuyorlardı. Yaz tatilinde Antep'e gelmişti. *Fareler ve İnsanlar*'ın oyun da olduğundan haberimiz yoktu. "Biz bunu tiyatro gibi oynarız" dedik. Taşındığımız yeni evin bodrumu saz olarak düzenlenmişti. Sahnesi bile vardı. Kiraya verilecekti. O sıralarda boştu. Dekor hazırladık. Çarşıflardan bir perde yaptık. Konu komşuyu gösterimize çağırdık.

Hasan George'u oynuyordu, ben Lennie'yi. Ezberimiz filan her şey iyiydi de, perdeyi tutan ipin kopması, biz alkışlar arasında selam verirken çarşıfların tepemize düşmesi bir felaketti.

Günlerce üzüldük buna. Sanki Oscar alacaktık da, bu olay önümüzü kesmişti.

Posta Trenleri

Altı yaşımdan başlayarak tam on yedi yıl posta trenlerinin en sadık müşterilerinden biri oldum. İlkokuldayken her yaz ninemle Eskişehir'e giderdik. *Halil Davutlar* Lise yıllarımda yılda en az üç ke-

re Antep-İstanbul-Antep yapardım. Hep trenle. Hep posta treniyle.

Antep'e ekspres yoktu o yıllarda. Şehirlerarası otobüs yolculukları da pek yoktu. Uçak desen Kafdağı'nın ardında.

O dönemde sadece bir kere bindim uçağa. On yaşlarındaydım. Annemle İstanbul'a gidecektim. Babam bize uçak bileti almış. Antep'in tarladan bozma havaalanına gittik. Ufacık bir pırpır. Sekiz kişilik. Adana'ya kadar "pilot mahalli"nin eşiğinde oturdum. Adana'dan sonra pencere yanına, tek kişilik koltuklardan birine kuruldum. Ankara'da aktarma. Yirmi kişilik bir uçağa geçtik. Bu kadar büyük bir şey nasıl uçar? Uçtu işte. Antep-Adana bir buçuk saat. Adana-Ankara iki buçuk saat. Ankara-İstanbul bir buçuk saat. Sabahleyin yola çıkmıştık. Akşamüstü İstanbul'daydık. İnsanoğlu kuş misali. Şaşırp kalmıştım.

Antep'in içine girmezdi tren. Elli kilometre öteden, Narlı İstasyonu'ndan geçerdi. Gün battı batarken Dunlop Garajı'ndan Austin otobüse doluşurduk. İki saat sonra Narlı. Küçücük bir istasyon. Bir iki tahta masa, on on beş tahta iskemle. Başlardık treni beklemeye. Sivrisineklerle savaşıyor. Kışsa odun sobası yanardı bir köşede. On dakikada bir sorardık: "Tehir var mı?"

Tren on saat gecikmeli geliyorsa, yandık! Beş saat gecikme akla yakın. İki saat gecikme harika! Tam zamanında... Bu olanaksızdı.

Yerler numaralı değildi. Kim nereye oturursa. Tren gelince aslanlar gibi saldırdık vagonlara. Pencerelerden bavullar, sepetler, testiler uzatılırdı. Yemekli vagon ne gezer. Herkesin yemek sepeti elinde. Yarıya kadar "yol lahmacunu" dolu. Kuru köfteler, zeytinyağlı dolmalar, domates, salatalık, acur, soğan. Testilerle su.

Boş yer bulabilirsek oturur, eşyaları raflara yerleştirirdik. Ama çoğu kere koridorda gitmemiz gerekirdi bir süre. Kompartımanlar dolaşılır, aynı soru yüz kere sorulurdu: "Siz nerede ineceksiniz?" Yakında ineceklerin yerleri peylenirdi.

Narlı'dan Adana'ya kadar kim bilir kaç kere ayakta gittim.

İki gün iki gece. Gecikme üstüne gecikme binerdi. Bir keresinde İstanbul'dan Antep'e otuz altı saatlik gecikmeyle gittiğimizi hatırlıyorum.

En sevdiğim istasyon Giftehan'dı. Hale İstanbul'dan Antep'e

dönerken. Toroslar'ın kokusunu ilk duyduğum yer. Bir de Fevzi-paşa. O sonu gelmez Ayrar Tüneli'nden sonra Antep yoluna açılan aydınlık. Keçiler, Kömürler, Eoğlu, Köprüağı, Narlı. Burunlu Austin otobüsün güzelliğı.

Gündüzleri idare ederdik de, geceler felaketti. Oturduğun yerde, iki dakikada bir başın yana düşerek uyumaya çalışmak, anlatılmaz bir azaptı. Bir mucize olur da uykuya dalabilsen bile, kondoktörün sesiyle irkilerek doğrulurdun: "Biletler!" Gecede en az dört kere bilet kontrolü yapıldı. Zimba yerine koca bir çivi kullanırdı kondoktörler; küçücük yeşil karton biletleri çiviyle delik deşik ederlerdi.

On altı yaşındayım. Haydarpaşa'dan trene bindim. Kompartı-
manda bir delikanlı. Eskişehir'e gidiyor. Kartal'a gelmiştik ki, yü-
reğinin derinliklerinden bir, "Oooof off!" patlattı. Bir an yüzüme
baktı sonra. "Kardeş" dedi, "bana bir yardımda bulunur musun?"

"Buyur" dedim.

"Benim okumam yazmam yok. Nişanlım İstanbul'da kaldı. Ona
bir mektup yaz. Ben söylerim, sen yazarsın. Eskişehir'e varınca
postalarım."

Kâğıt kalem çıkardık. Başladı söylemeye:

Aziz nişanlım... Bu mektubumu alınca gramofonu kur. *Ver Saki,*
Tazelendi Derdim. Bu Gece plağını çıkar. Beni hatırlayarak o plağı
çal. *Otomobil Uçar Gider* plağını çıkar. Beni hatırlayarak o plağı çal.
Leyla. Bir Özge Candır plağını çıkar. Beni hatırlayarak o plağı çal...

Mektup, dört sayfalık bir plak listesi olarak tamamlandı. Deli-
kanlı bir kâğıt daha aldı. Avcunu üstüne bastırdı. Kendi deyimiyle,
"kalemle suretini çıkardı".

Mektubu özenle katlayıp cebine koydu sonra. "Kardeş" dedi,
"nişanlım şimdi bunu alınca ne yapar, biliyor musun?"

"Ne yapar?" dedim.

"Ağlar" dedi. "Her plağı en az onar kere çalar. Her çalışta da
beni hatırlayarak ağlar."

"Kitap olmadığı anlaşıldığından..."

İlkokul arkadaşlıklarının yerini ilkençlik arkadaşlıkları aldı
zamanla. İlgilerimiz belirginleşmeye başlamıştı. Bizim sanata, ki-

mimiz ticarete, kimimiz politikaya yönelmiştik. Arkadaşlıkları da temelde bu ilgiler oluşturunuyordu.

İstanbul'da Anıl'ın yanı sıra Antep'te Cevat Özer en yakın arkadaşımdı. Lise sıralarındayken, yazları geldiğim Antep'te her gün buluşurduk Cevat'la. İçtiğimiz su ayrı gitmezdi. Babası Sabri Bey, Ziraat Bankası müdürüydü. Cevat, İlköğretmen Okulu'nu bitirdi, ama sonunda o da babası gibi bankacı oldu.

Halkevi Bahçesi'yle Kırkayak'ı mesken bellemiştik. Cevat, Dinçer Oktay, Yurder Tek'er (soyadının Teker diye yazılmasına kızardı), Fevzi Günenç.

Gazeteci Necip Bahri Günenç'in oğluydu Fevzi. O yaşta matbaacılık yapıyordu. Antep'te *Martı* adlı bir de sanat dergisi yayımladı. "Ülkü Tamer Özel Sayısı" olarak çıkan dergi, belki bu yüzden, hemen battı. İkinci sayısı yayımlanamadı.

Fevzi, öyküler yazıyordu. 1950'lerin sonunda *Pazar Postası*'nda bir öyküsü çıktı. Öykünün başında, onu tanıtan kısa bir yazım yer alıyordu. Sevgili Tarık Dursun, *Seçilmiş Hikâyeler* dergisinde "Kendisi muhtaç bir dede" diye dalga geçmişti benimle. Haklıydı elbet.

Cevat, Fevzi, ben, ne zaman bir araya gelsek, edebiyat, sadece edebiyat konuşurduk. Bazen Dinçer'in canına tak ederdi. "Maloğlu mallar, yeter artık!" diye bağırırdı.

Cevat çok iyi bir edebiyatçı olabilirdi. Yazmadı. Antep'te, *Demokrat Ülkü* gazetesinde "Küçük Yaşantılar" adlı bir öyküsü yayımlandı sadece. O sıralarda ben de gidip geliyordum gazeteye. Baskıcı Ekşi Mehmet'le anlaşıp Cevat'a bir oyun etmiş, öykünün başlığındaki "Kü" hecesini çıkarıp beş on gazeteyi öyle basmıştık. Cevat bunu görünce bembeyaz kesilip bir iskemleye yığılıvermişti.

Arkadaş topluluğumuzda daha kimler vardı... Oğuz Atalay (ün-lü, büyük bir işadami oldu), Uğur Cankoçak (politikaya atıldı), Atılay Arsan (şiir yazdı, İzmir'e yerleşti), ilkokuldan o yana arkadaşlığımızı sürdürdüğümüz Mehmet Baz, Kilis'te veterinerlik yapan şair Seyfettin Başçılar (Amerika'ya göç etti) ve Onat Kutlar.

Yazdığım şiirleri Onat'a okurdum hemen. Öykünmelerle, temelsiz, sıradan etkilerle dolu saçma sapan şeylerdi hepsi. Onat, her zamanki ciddiliğiyle dinler, "Mükemmel. Mısraların kuruluşu kusursuz" derdi. Başka bir şey demezdi. Günün birinde yazdığımı bir da-

ha okuttu. “Hah” dedi, “işte şimdi kendi sesini bulmaya başladın.”

O gün nasıl da keyiflenmişim. Onat’ın görüşlerinin apayrı bir yeri vardı çünkü. Apayrı bir değeri vardı. Mantığın, düzeyliliğin simgesiydi o.

Gök Onları Yanıltmaz adlı kitabının baskısı Antep’te yapılmıştı.

Basımevinin olanaklarını kabullenmiş, şiirlerin her birini el dizgisiyle, harf harf dizdirip ayrı ayrı, küçük birer karton parçasına bastırmıştım. İstanbul’da Asaf Ertekin de kapağı bastı. Kapakları zarf gibi katlayıp yapıştırdım; içlerine de on üçer “kartpostal şiir”i koyup kitapçılara dağıttım.

Yıllar sonra sanık olarak yargıç önüne çıkardılar beni. Kitap, Derleme Müdürlüğü’ne gönderilmemiş. Antep’teki basımevini mahkemeye vermişler. Basımevinin sahibi, “Ben kartpostal bastım” demiş. Asaf Ertekin’i mahkemeye vermişler. O da, “Ben sadece kapak bastım” demiş. Sonunda beni çağırdılar. “Bu, yazarın görevi değil, basımevinin görevi” dedim.

Yargıç uzun uzun düşündü. Sonra, “Yaz, kızım” dedi kâtibeye. “Karar: Adı geçen eserin kitap olmadığı anlaşıldığından...”

O yılların can dostları arasında, yaşça benden büyük Orhan Barlas’la Necdet Karşılığil de vardı.

Orhan Ağabey avukattı. Antep’in efsane doktor-operatörü Mecit Barlas’ın oğluydu. Onunla “serüven”lerimizi ileride anlatacağım.

Necdet Ağabey dişçiydi. Dişçi Cemil’in oğlu. Baba-oğul aynı muayenehaneyi paylaşırlardı. Tanıdığım insanların en aydınlarından, en altın yürekliplerinden biriydi Necdet Ağabey. Bir tek kusu ru vardı sadece: Çürük dişlerimin sinirlerini alırken canımı yakıyordu.

Kendi oğlu Cemil de dişçi oldu. Baba-oğul şimdi aynı muayenehaneyi paylaşıyorlar Antep’te.

Günün birinde ev telefonu çaldı. Açtım. “Ülkü Tamer’le mi görüşüyorsunuz?” dedi bir ses.

“Evet” dedim.

“Adana’dan geldim. Sen şiir yazıyormuşsun. Ben de yazıyorum. Tanışmak isterim.”

Eve çağırdım. Biraz sonra geldi. Gelir gelmez, kitaplığa ilişti gözü. “Vay be!” dedi. “Kimin kitapları bunlar?”

“Babamın” dedim.

“Benim babamın bu kadar çok kitabı olsa onu hemen öldürürüm. Hepsi bana kalır” dedi.

Babanın kitapları zaten benim için aldığını anlatmaya çalıştım. Dinlemedi bile.

Nihat Ziyalan’la böyle tanıştık.

Halkevi Bahçesi’ne gittik. *Yeni Ufuklar*’da bir şiiri yayımlanmıştı. Onu gösterdi. Mutluydu.

“Ne zaman gidiyorsun İstanbul’a?” diye sordu.

Söyledim.

“Ben Adana’da istasyona gelirim. Tren orada kırk beş dakika duruyor. Biraz çene çalarız” dedi.

Gerçekten de geldi istasyona. Yanında bizim yaşlarda biri daha vardı. Tanıştırdı:

“Yılmaz Pütün.”

Nihat’ı da, Yılmaz’ı da çok sevdim. Birkaç yıl sonra Nihat, şiir kitabının “müsvedde”sini İstanbul’a bana gönderecek, ben de kitabı inanılmaz bir hızla, üç günde bastıracaktım. Yalnız adını değiştirmiş, *Asık Yüzlünün Biri* yapmışım. Nihat, bir hafta sonra postadan çıkan basılı kitabı görünce şaşırılmıştı.

Şimdi Avustralya’da.

Yılmaz Pütün İstanbul’a gelince beni buldu. Pek tanıdığı yoktu. Uzun süre benimle kaldı. Yemeklerimizi, çoraplarımızı paylaştık. Öykü yazıyordu. Arkadaşlarımla tanıştırdım onu.

Günün birinde, “Ben oyuncu oluyorum; bir filmde oynayacağım” dedi.

“Ulan, senden oyuncu mu olur!” diye güldük.

Sadece oyuncu değil, gerçek bir sinemacı oldu.

Yılmaz Güney oldu.

Gazetecilik

Günlük birkaç gazete yayımlanırdı Antep’te. En eskileri *Gaziyurt*, boyca en büyükleri de *Demokrat Ülkü*’ydü. (Faik Bey, 1960’ta Demokrat Parti’nin devrilmesinden sonra gazetesinin adını *Yeni Ülkü*’ye çevirecekti.)

Gazete, benim okuduğum Dayı Ahmet Ağa İlkokulu'nun karşısında, bir otelin yanındaydı. Bir özelliği vardı otelin. Saz kızları orada kalırlardı. Her gün öğleden sonra eteklerini savurarak merdivenlerden iner, kendilerini bekleyen faytonlara binip "meçhul bir istikamet"e doğru giderlerdi.

Demokrat Ülkü'nün sahibi Faik Muhsinoğlu, çok ince, her zaman şık bir insandı. O sıralarda kısa pantolonla kapı önünde oynayan oğlu Mehmet de babasının mesleğini seçti, büyük gazetelerde, Anadolu Ajansı'nda etkin görevler aldı.

Gazetenin önemli yazarı Yaşar Özen'di. O kadar çok şey anlattı ki, "Bu genç yaşta bunların hepsini nasıl yaşamış?" diye sorduk kendi kendimize. Çok akıcı bir dili vardı. İstanbul'a taşındı. Haftalık dergilerde köşe yazıları yazdı.

Yine gazeteye gidip gelen Baki Solak da taşındı İstanbul'a. Soyadını değiştirdi, Tamer yaptı, sinema oyuncusu oldu.

Faik Bey'in başyardımcısı Kovboy İbrahim'di. Sinemalarda çok kavga ettiği için Kovboy'a çıkmıştı adı. İyi yürekli, herkese saygılı, sevecen, mert, vurduğunu deviren, karanlık birtakım işlere bulaştığı zamanlarda bile nasılsa tertemiz kalabilen biriydi. "Komşu otel sakinleri"yle sadece o ilgilenirdi gazetede. Akşama doğru radyo başına oturur, "Haber Yazdırma Servisi"nin tek sözcüğünü bile kaçırmamaya çalışırdı. Anadolu basını için radyoda böyle bir program vardı o sıralarda. Birtakım haberler, ağır ağır okunarak yazdırılırdı. Gazeteciler de o haberleri ertesi gün kendi gazetelerinde yayımlarlardı.

Posta treniyle gelen gazeteleri İstanbul'dan iki gün sonra okurduk. Kovboy İbrahim, o gazetelerden kestiği bazı haberleri de koyardı *Demokrat Ülkü*'ye. Cumartesi günü Beyoğlu'nda bir kiracı ev sahibini mi dövmüş, İstanbul gazetelerinde pazar günü çıkan haberi biz salı günü görür, çarşamba günü bir de *Demokrat Ülkü*'de okurduk.

Antep'te klişeci yoktu. Ama resimsiz gazete olur mu! İki kutu klişe vardı bir köşede. İçlerinden biri seçilir, gazetenin ilk sayfasına özenle yerleştirilirdi. Altına da yazısı dizilirdi:

Bilindiği gibi, Cumhurbaşkanımız Celal Bayar, dört ay önce Amerika'yı ziyaret etmişti. Yukarıda, Celal Bayar'ın ziyaret ettiği Amerika'nın Miami şehrinden bir manzara görülmektedir.

Bu kısacık resimaltında bile beş altı dizgi yanlış olurdu. Bir gece, sabaha karşı dört-er telefon çaldı. Babam yataktan kal-

kıp açtı. “Seni istiyorlar” dedi bana. Telefonu aldım. Gazeteden Nuri Sabırsız. “Makarios’un sürgün edildiği ada Seyşel mi, Şeyssel mi?” diye soruyor!

Nuri Sabırsız da *Demokrat Ülkü*’nün temel direklerinden biriydi. Her işe koşardı. Bir gün keçisakallı bir adam getirdi gazeteye. “Bunun adı Vankadra” dedi. “Hem sihirbaz hem falcı. Yarın Yıldız Sineması’nda gösteri yapacak. Gazetede bildirelim.”

Ertesi gece hepimiz gittik gösteriye. Vankadra, seyircilerin geleceğini söylemeye başladı. O arada, biri, “Vankadra” dedi, “Antep’te daha kalacak mısın?”

“Bilmiyorum” dedi Vankadra. “Belediyeden izin alabilirsem kalacağım.”

Soruyu soran adam hışım ile sahneye fırladı: “Ulan, naletoglu nalet! Sen daha kendi geleceğini bilmiyorsun, bizim geleceğimizi nereden bileceksin!”

Seyirciyi tutmasalardı, Vankadra hayatının sopasını yiyecekti orada.

Demokrat Ülkü’den söz ederken Ekşi Mehmet’le Beyle Beyle (Böyle Böyle) Mehmet’i unutmamalıyım.

Ekşi Mehmet’in okuma yazması pek kusursuz sayılmazdı, ama gazetenin hem dizgicisi hem baskıcısıydı. Ona, “Sen zaten yoruluyorsun, bana bırak” der, kendi yazılarımı kumpasla harf harf kendim dizerdim.

Beyle Beyle Mehmet, ilkokul çağında, dünya sevinlisi bir çocuktur. Bir gün cezaevlerinden söz ediyorduk. Beyle Beyle Mehmet lafa karıştı: “Orası sizin dediğiniz gibi değil.”

“Sen nereden biliyorsun?” diye sorduk.

Güldü. “Ben hapis yattım.”

“Neden?”

“Adam öldürmeden.”

İstanbul’da *Vatan* gazetesinde haftada bir “Sanat Sayfası” yayımlanıyordu. Antep’te *Demokrat Ülkü*’de neden yayımlanmasın!

O zaman tanıştım Faik Muhsinoğlu’yla. *Demokrat Ülkü*’ye bu öneriyi götürdüğümde.

Faik Bey’in canına minnet! Gazetenin bir sayfası, hem de beş para ödemedi. ~~delacaktı.~~

Nakıp Ali'nin Sineması

“İnsan sinemaya niçin gider?”

On iki yaşındaydım. İlkokulu bitirdikten sonra öğrenimimi sürdürmem için babam İstanbul'a göndermişti beni. Yaz tatillerinde, yarıyıl tatillerinde gidiyordum Antep'e. 1949'un Ocak ayında yarıyıl tatili için Antep'teydim yine. Kentte son günümdü. Ertesi akşam trenle İstanbul'a dönecektim. O gece annemle babam sinemaya götürdüler beni. Nakıp Ali'nin sinemasına.

“İki film birden” izledik. Sinemadan çıkarken, Nakıp Ali (Ali Nakıpoğlu) beni gördü. “Nasıl, beğendin mi filmleri?” diye sordu.

“Beğendim ama, gelecek program çok güzel. Onu kaçıracağım” dedim.

“Niye?” dedi Nakıp Ali. “Önümüzdeki hafta oynatacağız.”

“Ben yarın akşam İstanbul'a gidiyorum” dedim.

“Talihine küs” dedi Nakıp Ali.

Ertesi sabah dokuzda bizim kapı vuruldu. Açtım. Bir adam. “Nakıp Ali seni istiyor” dedi.

Sinemaya gittim hemen. Nakıp Ali kapıdaydı. “Gel, otur” dedi. Salonda bir koltuğa oturttu beni. Görmek istediğim filmi on iki yaşındaki o çocuk için, sadece benim için oynattı.

Türkiye'de ilk sinematek İstanbul'da kurulmadı. Antep'te kuruldu. Gaziantep Sinema-Tiyatro Derneği'ydi adı. (O zamanlar, 50'lerin sonlarında, “sinematek” sözcüğünün varlığından bile habersizdik.) Sevgili Orhan Barlas'la “Anteplilere güzel filmler izlettirelim” diye bu derneği kurmuştuk. Rauf Kutlar da bizi destekleyince, Nakıp Ali'ye gittik.

Nakıp Ali, “Hayırlı bir iş yapıyorsunuz, sinemam sizin. Ne zaman isterseniz kullanın” dedi.

Adana'ya film almaya gittim. İşletmecileri dolaştım. İstediğim filmleri bulamıyordum. Sanat filmi deyince neler neler koyuyorlardı önüme. Sonunda akıllı bir işletmeci, "Haa" dedi, "sen edebi film istiyorsun."

Yanımda Carol Reed'in *Adalar Sürgünü*'yle döndüm Antep'e.

Derneğimizin açılış gecesi geldi çattı. Nakıp Ali'nin sineması tıklım tıklımdı. Kültürle ilgili bir etkinlik olduğu için, valinin önerisiyle, milli eğitim müdürü bir konuşma yapacaktı filmden önce.

Müdür sahneye çıktı. İçkiliydi. "Sayın Vali, Sayın Vali'nin hanımı, Sayın Savcı, Sayın Savcı'nın Hanımı" diye söze başladı. Sonra, "Bunlar bir dernek kurmuşlar. Film gösterip halkın kültür düzeyini yükselteceklermiş. İnsan sinemaya niçin gider? İnsan sinemaya baldır bacak görmek için gider" dedi, indi.

Donakalmıştık. Birdenbire Nakıp Ali fırladı sahneye. "Ben" dedi, "bu bölgenin en eski sinemacısıyım. Tahsilim yok. Ama bildiğim bir şey var. İnsan sinemaya gider ve orada görmek istediğini görür. Kimileri sinemaya güzel şeyler görmek için giderler. Onlar güzel şeyler görürler. Kimileri de sinemaya baldır bacak görmeye giderler. Onlar da sadece baldır bacak görürler."

Alkışlar arasında film başladı.

Ertesi gün Orhan Barlas'la oturup bir bildiri kaleme aldık, milli eğitim müdürünü kınadık. Bildirimizi de Vasıf Güllüoğlu'nun baklavacı dükkânının camekânına astık.

Boşuna zahmet etmiştik aslında. Nakıp Ali'nin söylediklerine ne ekleyebilirdik ki!

"Patlıcan kendini marokenle mi kaplattı!"

Nakıp Ali, Güneydoğu Anadolu'da sinema açan ilk kişiymiş. Ahşap Asrî Sinema (sonradan "altı beton, üstü beton Nakıp Sineması" oldu) açılınca, Antepliler bu yeniliğe büyük ilgi göstermişler. Nakıp Ali, "Sinemam öğrencilere bedava. Büyükler de gece okuluna yazılıp müdürden kâğıt getirirlerse, onlara da bedava" demiş. Koca koca adamlar, sinemaya gidebilmek için gece okuluna yazılıp okuma yazma öğrenmişler.

Böylesine bir okuma yazma seferberliğinin komutanıydı Nakıp Ali.

İstanbul'da okuyordum. Yaş 13-14. Hafta sonları Beyoğlu'na çıkınca, sinemaların kapıları üstündeki "fener"lere (özel olarak ya-

pılmış kocaman, renkli afişlere) nasıl da hayran hayran bakardım! Antep sinemalarının kapıları üstünde de büyük afiş tahtaları vardı; ama o tahtalara aynı afişten birkaç tane yan yana çakılırdı.

Yaz tatilinde Nakıp Ali'ye, "Neden sen de sinemanın üstüne kocaman afiş asmıyorsun?" diye sordum.

"Kime yaptırayım?" dedi.

"Ben yaparım" dedim.

Kapı üstündeki afiş tahtasının ölçülerini aldım. Evimizin avlusunda kâğıtları yan yana yapıştırdım. Toprak boyayla sarı bir zemin çektim. Lacivert harflerle filmin adını yazdım: *Zeytinliklerin Altında Sükûn Yok*. Kırmızıyla "Lucia Bose". Kuruduktan sonra afişimi katlayıp sinemaya götürdüm.

Nakıp Ali, makinist, gişeci, tam hatırlamıyorum ama, sanırım bir de komşu kahveci, bu "başyapıt"ı ilk gören kişiler olmak onuruna erişmek üzere koşup geldiler.

Afişi açıp yere yaydım. Yaymamla birlikte her yanıma soğuk ter bastı.

Çocuğum daha, nereden bileyim... Toprak boyaya, tutsun diye, tutkal katılmış. Benim afişteki toprak boya toz olup akmış, sarılar laciverde, lacivertler kırmızıya karışmış.

Nakıp Ali bir afişe baktı, bir bana. "Eline sağlık!" dedi. Sonra adamlarına döndü: "Asın ulan şunu!"

Benim fener, kapının üstünde bir hafta asılı kaldı.

Nakıp Ali, yine çocukluğumda, belediyeye başvurdu. Bilet fiyatlarını 25 kuruştan 35 kuruşa çıkarmak için.

Belediye'den yanıt geldi: "Sinemana kalorifer yaptırırsan, koltukları marokenle kaplatırsan, olur."

Nakıp Ali belediyeyi bastı o gün:

"Ulan, pazarda biber kendine kalorifer mi taktırdı da 8 kuruştan 10 kuruşa çıktı! Patlıcan kendini marokenle mi kaplattı da 12 kuruştan 20 kuruşa çıktı!"

Nakıp Ali'siz bir Antep yine Antep olurdu herhalde, ama bir başka Antep olurdu.

"Errol Flynn ve Şürekâsı"

Sırtlarında koca tahtalarla kenti dolaşırlardı. İkişer afiş çakılı olurdu tahtalarda. Üstteki afiş, iyi filmin afişiydi hep. Ellerin-

deki çingirakları çalarak bağırırlardı: “Bugün gündüz Nakıp Sineması’nda iki şaheser film birden... Saat tam iki buçukta...”

“Meslektaş”larıyla karşılaşırldı bazen. “Bugün gündüz Yıldız Sineması’nda” sesleri, “Bugün gündüz Baydar Sineması’nda”ya karıştırdı.

Biz çocuklar da peşlerine takılır, afişleri seyrederek Antep sokaklarını onlarla birlikte adımlardık. Çığırkanlarla ve oyuncularla birlikte. Filmler daha önce gördüğümüz filmlerse, birbirimize kim bilir kaçınıcı kere anlatırdık. Sonra birimizin evine gider, yakıtığımız mantarlarla dudaklarımızın üstüne bıyık çizer, avluda tahta kılıçlarla “kılıçlaşırdık”. Her birimiz bir “Erol Flayn” dık. Sonra sipere yatar, dillerimizle ıslattığımız başparmaklarımızı tahta tüfeklerimizin uçlarına sürerek ateş eder, “Aslan Yürekli Çavuş Gari Koper” olurduk.

Yorulunca oturur, sevdiğimiz oyuncuların adlarını sıralardık. Babamın, bizim ileride yararlanmamız için hazırladığı kitaplığında *Episkopo ve Şürekâsı* adlı bir kitap vardı. “Şürekâ” sözcüğü oradan takılmıştı dilime. Ben de “Errol Flynn ve Şürekâsı”nı sıralardım:

Gary Cooper, Humphrey Bogart, Spencer Tracy, Tyrone Power, Henry Fonda, John Garfield, Wallace Beery, Sydney Greenstreet, Tom Tyler, Kane Richmond, Laurel-Hardy, Pedro Armendáriz, Ward Bond, J. Carrol Naish, Victor McLaglen, Charles Laughton, Akim Tamiroff, Andy Devine, Johnny Mack Brown ve tabii Johnny Weissmuller.

Öğleyin babam yemeğe gelince, sorumu bakışından anlar, güler, “Akşama Nakıp Ali’de yer ayırttım” derdi. Akşam, olmak bilmezdi. Olunca da her zamanki numaramı yapmam gerekirdi. “Dişim ağrıyor” diye sızlanırdım. Annemle babam güya dişçiye götürürlerdi beni. Ama kardeşim yutmazdı numarayı. “Biliyorum, siz sinemaya gidiyorsunuz” diye ağlardı. “Sen de cumartesi gündüz ninenle gidersin” derdi annem.

Nakıp Ali: Balkon 7, 8, 9. Baydar: Balkon 11, 12, 13. Yıldız: 4 numaralı loca. Yerlerimiz belliydi.

Balkonda aileler, “doğru dürüst” adamlar otururdu hep. Aşağıda ise “çoluk çocuk”.

Bir akşam Nakıp Sineması’nda film bir türlü başlamadı. Hadi, 15-20 dakikalık gecikme olağandı. Ama 45 dakika! Sinemada kıyamet kopuyordu. Bağrıışmalar, alkışlar... Nakıp Ali, balkonun önüne geldi. Bize dönerek, su katılmamış Antep ağzıyla, “Sayın seyirciler” dedi, “Film elimize şimdi geçti. Adana otobüsünden bi-

raz önce aldık. Makinist hazırlıyor. Az sonra başlayacağız. Kusura bakmayın. Hepinizden özür dileriz.”

Sonra aşağıya eğilip bağırdı: “Hösün (susun) lan, boklar!”

Akşam gördüğüm filmleri bir daha görmemem olur mu! Sine-
ma iki buçukta mı başlıyor, biz on ikide kapıda olurduk. Bir bu-
çukta da salonda. Filmleri daha önce görmenin ayrıcalığı çok,
ama çok önemliydi. Neler olacağı daha önce anlatılırdı. Kimse de
yadırgamazdı bunu. Ziller çalınır, ışıklar söner, “heyecan doruğa
ulaşır”, ilk film başlardı.

Seyirciler arasında dolaşan şerbetçilerin bakır taslarından me-
yan şerbeti içerek beyazperdeye karışırdık.

Sinema, dünyaydı. Sinema her şeydi.

“Kısmen Renkli”

Charles Laughton’ı nasıl unutabilirim! *Deniz Ejderi*’nin Kap-
tan Bligh’ını? Filmin oğlanı Clark Gable’ı bile silip süpürmüştü.
(Filmin kahramanına “hafiye” demezdik Antep’te; “oğlan” derdik;
“oğlan”ın yanında da, özellikle kovboy filmlerinde, bizi güldüren
bir “serseri” olurdu. Roy Rogers’tan çok “serseri” sini severdik.
“Serseri”ler arasında bizi en çok güldüreni de Andy Devine’dı.)

Deniz Ejderi’ni kim bilir kaç kere görmüştüm! Yılda bir ke-
re oynardı Nakıp Ali’de. Yıllar sonra Marlon Brando’lu, Trevor
Howard’lı “yeni çevrim”i nasıl da yavan gelmişti bana.

Charles Laughton’ın, şimdi televizyonlarda sık sık oynatılan
Jamaica Hanı’na da bayılmıştık. Ne *Jamaica Hanı*? Düpedüz
Kanlı Meyhane’ydi o! Yönetmenin Alfred Hitchcock olduğunu
yıllar sonra öğrendim. O sıralarda Hitchcock’u kim bilecek! Yö-
netmen nedir, ne iş yapar, ondan bile haberimiz yoktu.

Kanlı Meyhane’de Maureen O’Hara da oynuyordu. Maureen
O’Hara, yakınlık duyduğumuz tek kadın oyuncuydu belki. Baba-
yiğitti, gerektiğinde korsan bile oluyordu.

Kurban Bayramı ya da Şeker Bayramı yaklaşırken, *King
Kong*’la *Dev Adam*’ı bir daha göreceğimizi bilirdik. Bu ikisi, bay-
ramların değişmez filmleriydi. Nakıp Ali’nin eski ahşap Asrî Sine-
ma’sı tıklım tıklım dolardı. Yer bulamayanlar, koltuk aralarına, lo-
caları birbirinden ayıran bölmelere, tağaların (pencerelerin) ke-
narlarına otururdu. Antep yazına kalabalığın sıcak soluğu da karı-

şınca hepimiz kan ter içinde kalır, Alleben'e kırk kere düşmüş gibi sırlıslıkam olurduk. Sinemanın pencereleri açılırdı. İçeriye dolan aydınlıkta beyazperde tam bir "hayal perdesi"ne dönüşürdü.

Bizi King Kong korkutmazdı da, Fay Wray'ın teknede "rol icabı" film çevirirken attığı çığlık korkuturdu. *Dev Adam*'ın Kaptan Marvel'i Tom Tyler'ın her "Şazem"inde alkış kopardı.

Kovboy filmlerinde ise alkış neredeyse hiç kesilmezdi. Roy Rogers atına atlar, alkış kopar, Gene Autry atına atlar, alkış kopar, Johnny Mack Brown atına atlar, alkış kopardı.

Arada bir gelen "kısmen renkli" filmlere de bayılırdık. Her filme bayılırdık zaten. "Kısmen renkli" filmler siyah beyazdı, seslendirme gerektirmeyen bazı bölümleri renkli olurdu. Sonradan anladığıma göre, teknik olanaklar renkli kopya basımına elverişli değildi o yıllarda; filmlerin Türkçeleri siyah beyaz basılırdı. Bazen araya özgün kopyadan renkli bölümler serpiştirilirdi. Errol Flynn bara mı gitti, o ana kadar siyah beyaz izlediğimiz film, sahnede bir kız İngilizce şarkı söylerken renkleniverirdi. Errol Flynn, Alexis Smith'e bir şey mi diyecek, siyah beyaz olurdu her şey. Sonra Errol Flynn kafasını çevirirdi sahneye, film yeniden renklenirdi. Bir siyah-beyaz, bir renkli, bir siyah beyaz, bir renkli.

Nakıp Ali bir yenilik yaptı. Bir filmin hem Türkçe siyah beyaz kopyasını hem de özgün renkli kopyasını getirtti. Birini bir göstericiye, birini de öteki göstericiye taktı. Filmin iki kopyasını aynı anda oynatmaya başladı. Renkli filmin görüntüsü perdeye yansırken, siyah beyaz filmin sadece sesi, Türkçesi veriliyordu. Böylece biz "tamamen renkli" filmi altyazıyla izlerken Türkçesini dinlemek olanağını bulduk. Hem dinlemek hem okumak, bir yandan da ikisi arasındaki ayrılıkları keşfetmeye çalışmak güçtü doğrusu. "Senkron"da da sorunlar oluyordu. Filmin oğlanı gelip biriyle tokalaşırken sessizce dudaklarını oynatıyor, sırtını dönüp giderken de "Merhaba" sesi geliyordu.

Ne gam! Biz mutluyduk.

King Kong'un, *Deniz Ejderi*'nin, *Dev Adam*'ın, *Hint Mezarı*'nın, *Mihracenin Gözdesi*'nin özgün afişleri vardı bende. Sadece onların mı! İnanılmaz sayıda afişlerim vardı. Hele Türkçe afişler say say bitmezdi. Antep'teki küçük çocuk onların sonradan bir hazineye dönüşeceğini nereden bilsin! Hepsini kestim, resimleri bir yerlere yapıştırdım. Yıllar sonra *Time* dergisinde *King Kong* afişinin 80.000 dolara satıldığını okuyunca da ağzım bir ka-

rış açıldı. O afişleri saklasaydım dolar milyoneriydim şimdi.
Ama üzülen kim! O çocuğun mutluluğuna değer biçilir mi!

Sinemasever Ninem

Gülerek, “Büyüyünce sana Paşa’nın kızını alacağım” derdi. Kızardım nineme. Paşa’nın kızını pek beğenmişti. Ona kalırsa, Leyla Murat’tan da güzeldi Paşa’nın kızı. Daha etli butluydu.

Her çarşamba, her cumartesi ninemle sinemaya giderdik. En çok da Yıldız Sineması’na. Arap filmleri genellikle orada oynatılırdı çünkü. *Hurmalar Altında Cemile’yi*, *Leyla ile Mecnun’u*, *Aşkın Gözyaşları’nı*, *Paşa’nın Kızı’nı*, *Harun Reşid’in Gözdesi’ni*, hele sadece Antep’i değil, bütün Türkiye’yi kırıp geçiren *Fakir Çocukları’nı* az mı izlemiştik!

Büyüyüp de kitapların yayımlanmaya başladıktan sonra, Mısırlı bir yazarla, Yusuf İdris’le tanıştım. Bana, “Yusuf sözcüğünü ne kadar doğru söylüyorsunuz” dedi. “Bildiğim Mısırlı ilk Yusuf siz değilsiniz ki” dedim. “Öteki kim?” diye sordu. “Yusuf Vehbi” dedim. Şaşırdı. “Ne? Siz Yusuf Vehbi’yi biliyor musunuz?”

Saymaya başladım: “Enver Vecdi, Emine Rızık, Leyla Murat, Ferit El Atrâş, Samiye Cemal, Abdülvahap, Ümmü Gülsüm, Tahiyye Karyoka, Beşare Vakim...”

“Beşare Vakim’i Mısır’da bile hatırlayan pek az” dedi. Boynu ma sarıldı, yanaklarımdan uzun uzun öptü beni.

Arap filmlerinin komiğiymiş Beşare Vakim. Başrol oyuncusu değildi. Kısa boyuyla, göbeğiyle perdede ne zaman görünse gülme-ye başlardık.

Neredeyse her filmde oynayan Yusuf Vehbi’den pek hoşlanmazdım. Ama hakkını yememeli. Seyircileri onun gibi kim ağlatabilirdi! Hele *Fakir Çocukları*’nda az mı mendil eskittirmişti!

Tahiyye Karyoka’nın *Şark Yıldızı’nı* şaşkınlıkla izlemiştik. Dans ederken bir sütunun arkasına giriyordu Tahiyye Karyoka, çıktığında üstündeki giysi değişmiş oluyordu. O daracık yerde hiç görünmeden, üstelik bir an içinde nasıl yapıyordu bunu?

Ferit El Atrâş’la Samiye Cemal’in “müzikal”leri de hoşumuza giderdi. Şarkıların hepsi Türkçe olurdu. Sadece o filmler değil, neredeyse bütün Arap filmleri “Türkçe sözlü, şarkalı”ydı. “Enginde Yavaş Yavaş”ı, “Üzgünüm Leyla”yı, “Otomobil Uçar Gider”i ilk o filmlerde dinlemiştik.

Ben Enver Vecdi'yle Leyla Murat'ı severdim. Enver Vecdi gibi yakışıklısı Amerikan filmlerinde vardı gerçi, ama Leyla Murat'tan güzeli yoktu.

Bir filmde kör oluyordu Leyla Murat. Bakarkör. Enver Vecdi'ye âşıktı. Ama kör olduğunu öğrenirse kendisine acır diye korkuyordu. Böyle bir sevgiyi, böyle bir bağlanmayı istemiyordu. Bir arkadaşıyla Enver Vecdi'yi çağırıyordu evine. Zavallı Enver Vecdi... Kör olduğunu bilmiyordu Leyla Murat'ın. Leyla Murat ona demediğini bırakmıyordu. "Seni sevmiyorum. Defol!" diye bağıyordu. O sırada Leyla Murat'ın arkadaşı odanın kapısını açıp kapatıyor, kapı sesini duyan Leyla Murat da, Enver Vecdi'nin gittiğini sanarak, "Seni seviyorum. Bu halimi görür de bana acırsın diye böyle yaptım" diyordu. Enver Vecdi o anda Leyla Murat'ın kör olduğunu anlıyor, "Sevgilim, sevgilim" diye ona sarılıyordu.

Haydiii... Bütün sinema gözyaşlarına boğuluyordu. Ninem hüngür hüngür!

Bud Abbott-Lou Costello çiftiyle, "İki Açık göz"le pek ilgilenmezdi. Ama Laurel-Hardy filmlerine bayılırdı. "Loler-Hardi" derdi onlara. Eve döndüğümüzde Ferdi Tayfur'un sesiyle, "Yine başımı belaya soktun" diye Hardy'nin taklidini yapardı.

Maria Montez, Jon Hall, Turhan Bey üçlüsünden hoşlanırdı. Ama filmde üçü birden olacaktı. Birinden biri yoksa, keyfi kaçardı.

Bela Lugosi'den ürkerdi. Ama saygıyla karışık bir ürkeklikti bu. *Drakula*'yı anlatırken bile ona "Şandu" derdi. Bela Lugosi nine-min gözünde hiç *Drakula* olamamış, hep Şandu olarak kalmıştı.

Bağdat Hırsızı'ndan sonra aylarca Conrad Veidt'in sözünü etmişti. "Gözü kör olasıca! Nasıl bağılıyor, 'Esin rüzgârlar, esin!' diye..."

Ama bir Hint filmi, *Bin İkinci Gece*, gündemine oradaki büyü-cüyü yerleştirdi.

Nabonga'daki gorilden korktu.

Edward G. Robinson'la George Raft'a kanı ısınmadı.

Geronimo'yu gördü. Bütün Kızılderililerden nefret etti. Sinemadan çıkınca sokakta bir Kızılderili görse, eminim canına okurdu.

Neyse ki Kızılderili yoktu Antep'te.

Kavaklık'ta Yassıada

Orhan Barlas'la kurduğumuz Sinema-Tiyatro Derneği'nin açılışı Carol Reed'in *Adalar Sürgünü*'yle yapılmıştı. Arkasından *Pat-her Panchali* geldi. Hindistan Elçiliği'yle uzun yazışmalardan

sonra Satyajit Ray'ın filminin 16 milimetrelilik bir kopyasını Antep'e getirttik. Dayı Ahmet Ağa İlkokulu'nun bahçesini, kurduğumuz perdeyle yazlık sinemaya çevirdik. İstanbul'daki birkaç özel gösteri dışında yurdumuzda hiç oynatılmamış bu filmi Antep'lilere sunmanın mutluluğunu yaşadık.

Sonra Adana'ya gittim yine. Lanorissey'in *Kırmızı Balon* ve *Beyaz Yele*'siyle döndüm.

27 Mayıs sonrasıydı. Yassıada duruşmaları başlamıştı. Celal Bayar, Adnan Menderes, Demokrat Parti'nin öteki yöneticileri yargıç önüne çıkarılmıştı. Radyoda her akşam o günkü duruşmaların on beş dakikalık özeti yayımlanıyordu. Salim Başol'un sesini duyuyorduk önce: "Sanıklar getirildiler. Elleri bağlı olmayarak..."

Sorun büyüktü. Duruşmaların özetini dinlemek isteyen Antep'liler, tam da bizim filmlerin başlama saatinde radyolarının başında çivilenmiş oluyorlardı. Kimse yerlerinden kaldıramazdı onları. Albert Lanorissey mi kaldıracaktı!

Orhan Ağabey'le kafa kafaya verdik, dehamızın sınırlarını zorlayarak eşi görülmemiş bir çözüm bulduk! Sinemanın "ses sistemi"ni radyoya bağlayacak, duruşmaların özetlerini yayımlayacaktık; bu arada, projeksiyonla da perdeye konuyla ilgili fotoğraflar yansıtacaktık!

Mister Ayzli'ye gittik hemen. Ayzli, yıllar önce kentimize yerleşmiş, artık Antep'li olmuş bir Amerikalıydı. (Sanırım, Iseley diye yazılıyordu adı; ama herkes Ayzli diye yazıp söylediği için ben de öyle yapacağım.)

Ayzli, projeksiyonunu getirip makine dairesine kurdu. Gösterimi 15 dakika sürecek kadar da renkli dia getirdi. Türk bayrakları, kalabalıklar, yürüyüşler... Prova yaptık. Her şey kusursuzdu. Filmenden önce sinemada, duruşmaların fotoğraflar eşliğinde yayımlanacağını duyurduk.

O akşamın biletleri gündüzden bitti. Orhan Ağabey de ben de anıma keyifliydik! Bizdeki keyif Kırım padişahında yoktu!

Biletler bitti, ama sorunlar biter mi! Duruşma özetlerinin süresi 15 dakikadan 30 dakikaya çıkarılıverdi o gün. "Ne yapalım, biz de yarım saat radyo dinletiriz" dedik.

Yayının uzatıldığını Ayzli de haber almış. Fotoğraflar az gelir diye evine koşup bir sürü dia daha getirmiş!

Duruşma yayını başladı. Ses kusursuz. Projeksiyon dehşet. Herkes ilgiyle izliyor.

Ama on beşinci dakikadan sonra perdede Kavaklık belirdi. Antep'lilerin sahreye gittikleri yer. Yemyeşil ağaçlar, çimenler, akıp

giden Alleben. Seyirciler anlamadılar önce. “Yassıada güzel yermiş” diye mırıltılar duyuldu.

Derken perdede ne görelim! Çimenlere oturmuş, yiyip içen Antepliler! Adnan Menderes, “Hatırlayamıyorum, beyefendi” derken, karşımızda Şekerci Haksal kebab yapıyor! “Haksal’ı da mı Yassıada’ya götürdüler yoksa?”

Orhan Ağabey, “Ben makine dairesine gidiyorum, bir demir parçası alıp şu Ayzli’nin kafasına indireceğim” dedi.

Kırmızı Balon’la Beyaz Yele iki hafta afişte kaldı. Bu başarıyı Lamorisseye mi sağlamıştı, Ayzli mi, bilemiyorum.

Yarım Hacı Nasıl Olunur?

Nakıp Ali bir hac filmi getirtti Antep’e. Cami hocalarını toplatıp ziyafet çekti; sonra da özel olarak filmi oynattı onlara. Ertesi gün, artık nereden çıktıysa, bir rivayet yayıldı kente: “Bu filmi yedi kere gören tam hacı, üç kere gören yarım hacı sayılır.”

Film kapalı gişe girdi gösterime. Haftalarca oynatıldı. Arada bir yaşlı kadınlar geliyordu Nakıp Ali’nin yanına: “Evladım, ben iki kere gördüm. Üçüncüsüne param kalmadı. Sevakına... Bari yarım hacı olayım.”

“Gir, bacım” diyordu Nakıp Ali. “İstersen dört kere daha gel. Para mara istemez.”

Az kişiyi mi bedavadan aldı içeriye...

Dinine bağılı bir adamdı. Ama yobaz değildi. Saza gider, rakısını içer, eğlenmesini bilirdi. Çıkarıcı değildi. Din sömürücüsü hiç değildi. Hınzırlığına yapmıştı bu işi.

“Nakıp Ali az kişiyi mi bedavadan aldı içeriye” dedim. Yalnız hac filmiyle sınırlı değildi bu. Kapı önünde, elleri pantolonlarının ceplerinde, hayran hayran afişlere bakan, ama paraları olmadığı için gişeye yanaşamayan çocuklara, “Ulan, ne diye kalabalık ediyorsunuz orada! Hadi, girin içeri!” derdi. Onlara meyan şerbeti ismarladığı bile olurdu.

Sinemaya gidince meyan şerbeti içmemek olur mu zaten! Şerbetçiler, sırtlarında tulukları, taslarını çingirdataarak dolaşırlardı salonda. Sadece filmden önce ya da iki film arasında değil. Film oynarken de dolaşırlardı. Bu yüzden kavga çıkardı bazen. Casus Kıran’ın salladığı sumsuğu (yumruğu) önlerinde dikilen şerbetçi

yüzünden kaçırınlar ya da Jack Elam'ın öldüğünü görüp de şöyle bir oh çekemeyenler basarlardı küfrü. Ama kısa sürerdi kavga. Nakıp Ali'nin gürlemesi duyulurdu: "Naletöğlü naletler! Seyredecekseniz adam gibi seyreidin! Burası sinema!"

Sinema-Tiyatro Derneği olarak kutsal görevlerimiz olduğunu düşünüyorduk! Oturduk, Orhan Barlas'la yabancı elçiliklere mektuplar döşendik. Sanat belgeselleri, özellikle sinema konusunda filmler istedik. Bir süre sonra Amerikan Haberler Merkezi'nden iki çuval film geldi. 16 milimetrelilik kopyalardı bunlar. Çoğu sinema tarihiyle ilgiliydi. Onları ayırıp Dayı Ahmet Ağa İlkokulu'nun bahçesinde oynattık.

Çuvallardan bir de 35 milimetrelilik film çıkmıştı: *Washington Camii*. Washington'da yeni yapılan bir camiyi anlatıyordu. 10-12 dakikalık bir belgeseldi. Türkçeydi. Üstelik renkliydi.

"En iyisi, biz bunu Nakıp Ali'ye verelim, o oynatsın" dedik.

Nakıp Ali filmi aldı. Afiş tahtasına da koca harflerle "Filmlere ilâveten *Washington Camii*. Renkli. Türkçe sözlü" diye yazdırdı.

Washington Camii inanılmaz ilgi gördü. Filmler değişiyor, o değişmiyordu. Öteki sinemacılar sıraya girdiler. "Nakıp Ali'de işi bitince verin, biz de oynatalım" diye.

Bizim belgesel bütün yaz afişte kaldı. Caminin Washington'daki cemaati, sanırım Antep'teki kadar büyük olamamıştır hiçbir zaman.

"Nakıp Ali'yi geçti!"

Korku filmlerinin yeri ayrıydı. Boris Karloff'un, Lon Chaney Jr'un, Bela Lugosi'nin yerleri ise apayrıydı. Frankenştayn, Kurt Adam, Drakula. Büyüyünce de çok korku filmi gördüm. Ama hiçbirinden o eski tadı almadım.

Çocuktuk bir kere. Kurt Adam birini mi parçalıyor, kendi kendimize, "Rol icabı, rol icabı" derdik. Nakıp Ali'nin sineması da o korku filmlerinin havasına pek uygun düşüyordu. Perdenin yanında odun sobası. Salonun ortasında sütunlar. Gıcırdayan tahta koltuklar. Sinema, Frankenştayn'ın şatosunun bir uzantısıydı sanki; perdedeki dekorun bir parçasıydı. Biz de olayları uzaktan izleyen seyirciler değil, film bittiğinde nasılsa sağ kalmayı başara-bilen tanıklardık.

Frankenştayn Kurt Adama Karşı'yı nasıl unutabilirim! Biz tek canavarla zor baş ederken şimdi ikisi birden karşımıza çıkmıştı. Filmin sonunda onlar boğuşurken biz kan ter içinde kalmıştık. Halil Dayı'nın oğlu Aydın'ın baş ağrısı iki gün geçmedi; ama o bunun nedeninin sinemada içtiği meyan şerbeti olduğunu söyledi hep.

Her filmi görürdük. Her filmi severdik. Ama yerli filmleri biraz daha az severdik. Biraz *Yılmaz Ali*, biraz da *Kahveci Güzeli* ilgimizi çekmişti. *Hasret*, *Taş Parçası*, *Şehvet Kurbanı* gibi filmlerden sıkılırdık. *Dertli Pınar* ile *Fedakâr Ana* ise bıktırmıştı bizi. İkisi de yılda üçer dörder kere oynatılırdı. Hele *Fedakâr Ana*... Sanırım, Nakıp Ali bu filmin kopyasına el koymuştu. Ne zaman filmsiz kalsa, hemen *Fedakâr Ana*'nın afişi çakılırdı sinemanın kapısına.

Acıklı filmlerden pek hoşlanmazdı Nakıp Ali. Bu yüzden, bazı yerli filmlerin sonlarını keserdi. Diyelim, oğlanla kız nice beladan sonra kavuştular, birbirlerine sarıldılar. Herkes tam oh çekeceği sırada kötü adam çıkıyor ortaya; oğlanı da, kıızı da vuruyor... Nakıp Ali atardı makası. Oğlanla kız birbirlerine sarılınca "Son" yazardı perdede; film biter, seyirciler de mutluluk içinde evlerine giderlerdi.

"Tahsin Bey" demişti bir gün babama, "hiç yabancı filmi kesiyor muyum! Onların acıklısı bile bir başka. Bunlar zırvalık. İyi bir bok olsa kesmem. Millet zaten sıkılıyor, bir de ben mi içlerini kartayım!"

Sadece Nakıp Ali'de değil, bütün sinemalarda sık sık cereyan kesilir, film kopardı. Hadi, iki kere neyse... Üçüncü kerede, seyirciler, "Nakıp Ali'yi geçti!" diye bağırırlardı. Neredeyse her gün her sinemada olurdu bu.

1950'lerin sonlarında İstanbul'da, Atlas Sineması'nda film seyreliyordum. Her nasılsa film koptu. Beş on dakika sonra yine koptu. İçimden tıru "Nakıp Ali'yi geçti" diyordum ki, salonun çeşitli yerlerinden sesler yükseldi:

"Nakıp Ali'yi geçti!"

Suburcu'ndan Beyoğlu'na uzanan bir efsaneydi Nakıp Ali.

“Tekmili Birden”

Binbir türlü Tarzan görmüştük. Buster Crabbe'den Lex Barker'e kadar. Ama Tarzan'lar içinde en Tarzan'ı Johnny Weissmuller'di. Daha doğrusu, bizim için tek Tarzan'dı o. Karşımıza bir başka Tarzan çıkarsa, kendimizi düpedüz aldatılmış sayardık.

Tarzan Maymun Adam'la birlikte Çita da gözdelerimiz arısına girdi. Tarzan'ın maymunu en az oğlu Boy kadar önemliydi. Kötü beyaz adamlar ona bir şey yapacak diye ödümüz kopardı.

Her Tarzan filmi alkışlarla sık sık kesilirdi. Hele *Tarzan New York'ta* filminde Johnny Weissmuller köprüden suya atladığı zaman sinemada kıyamet kopmuştu.

Bir filminde de Tarzan Afrika'da Nazilerle savaşıyordu. Ağaçların arkasına saklanıyor, “Nazi! Nazi!” diye bağırarak Alman subayını çağırıyordu. “Hain herif”, Tarzan'ı yakalamak için koşarken, onun kurduğu tuzığa düşüyordu.

Ne olduğunu bilmiyorduk “Nazi”nin. Ama Antep sokaklarında çocukların “Nazi!” çığlıkları haftalarca kesilmedi.

“36 kısım tekmili birden” filmlere ise düpedüz tutkunduk. İçlerinde en çok *Dev Adam*'ı, *Casus Kıran*'ı, *Yüzbaşı Amerika*'yı se verdik. *Görünmeyen Adam*, *Baytekin*, *Fantoma*, *Maskeli Beşler* daha sonra gelirdi.

“Sevdik” demiyorum, “severdik” diyorum. Bu filmler yılda en az birer kere oynatılırdı Antep'te. Her keresinde de sinema tıklım tıklım dolardı. Yeni bir film görmekten belki daha çekici gelirdi bu. Hiç bilmediğin biriyle tanışmaktansa, özlediğin, “göresin gelen” eski bir dostla karşılaşmak daha güzeldi.

Tom Tyler'le Kane Richmond'u bilmeyenimiz yoktu. Dev Adam'ın “Şazem!” diye bağıracağı anı kollardık. Onunla aynı anda, hiç sektirmeden, “Şazem!” diye bağırırdık biz de. Perdedeki oğlanla birlikte, döşüne kurşun işlemeyen uçan adamlara dönüşürdük. Antep'te “kırılacak” casus olmadığı için, oyunlarımızda, düşlerimizde casus kırardık.

Yüzbaşı Amerika'yı ilk görüşümüzden bir yıl kadar sonra *Casus Kıran* geldi Antep'e. Perdede oyuncularından biri görüldüğü zaman, sinema “Morgan!” sesleriyle çınladı.

Morgan, *Yüzbaşı Amerika*'nın kötü adamlarından biriydi. “Hain şef”in fötr şapkalı beş on yardımcısından biri. Sıradan bir hay-

dut. Onu arkadaşlarından ayıran belirgin hiçbir özelliği yoktu. Ne kördü ne topaldı. Rolü de kısıydı. Filmdeki adıydı Morgan. Ama aynı oyuncu, *Casus Kıran*'da görünür görünmez tanıdık onu. Demek bir yanıyla bizi yakalamış, belleklerimize kazanmıştı.

Hollywood'da yıldız değildi, ama Antep'e gelse mutlaka yıldız gibi karşılanırdı.

“Dayım dayım yangın m’olur!”

Yaz geceleri nereye gidilir? Yazlığa tabii. Yazlık sinemaya. Nakıp Ali’nin yazlığına, Yıldız’ın yazlığına, Baydar’ın, Şehir’in yazlığına.

Şehir Sineması’nın yazlığıyla Nakıp Ali’nin ilk yazlığı, kışlık sinemalarının damlarındaydı. Kabak çekirdeklerimizi, karpuz çekirdeklerimizi alıp daracık merdivenlerden dama çıkar, rüzgârda sallanan perdeye bırakırdık kendimizi. Perdeyle birlikte trenler, kovboy kasabaları, ağaçlar, insanlar da sallanırdı.

Sonra istasyon yoluna, daha sonra da bizim evin tam karşısına taşındı Nakıp Ali’nin yazlığı. Perdesi taşandı artık. Sallanıyordu.

Yıldız’ın yazlığı, Maarif Kahvesi’nin yanındaydı. Wallace Bery’nin, “Paranın üstünde güvercin resmi istiyorum!” sözü, kahvede çalınan bir plağın cızırtılı sesine, bitişik sazdaki bir şarkıcının “Ver saki”sine karışırdı.

En çok Baydar’ın yazlığını severdik. Büyüktü. Çevresinde başka bir eğlence yeri yoktu. Locaları rahattı.

Evde kardeşlerimle bilya oynardık. Bilyalarla futbol maçı yapardık. Küçük kardeşim Tankut, ne zaman Baydar’ın yazlığına gitsek, bilyalarını da götürürdü. Hepsini locanın önüne özenle yerleştirir, “Onlar da seyretsin” derdi. Bilyalar iki filmi de seyrederdi, ama Tankut daha ilk filmin ortasında uykuya dalardı.

Başka uyuyanlar da olurdu. Önlerde oturanlar tahta iskemlelerini yere yatırır, arkalıklarına kafalarını dayayarak mışıl mışıl uyurlardı. “Bunlar niye evlerine gidip uyumuyorlar?” diye düşünmezdim bile. Sinema bırakılıp da eve gidilir miydi hiç!

Sıcak yaz gecelerinin cankurtaranıydı yazlıklar.

Tepende tavan değil, gökyüzü vardı.

Deprem bile olsa, sinemada yangın bile çıksa, Randolph Scott’un perdeden inip seni kurtarmasını beklemek zorunda değildin. Kendi kendini kurtarabilirdin.

Nakıp Ali'nin ilk sinemasında, ahşap Asrî Sinema'da yangın çıkmıştı bir gün. Hemen söndürülmüştü. Kimseye bir şey olmamıştı. Ama bu olay uzun süre konuşuldu, belleklerden silinmedi.

Yıllar sonra Nakıp Ali yeni bir sinema yaptırdı. Günün birinde, önemsiz bir elektrik kontağı oldu. Ben de ninemle oradaydım. Hepimiz kapılara saldırdık. Nakıp Ali sahneye fırladı hemen. Başladı bağırmaya. "Bire yo'orum, dayım dayım yangın m'olur!" dedi. "Sizin için sinema yaptırdık işte. Yanar mı bu! Altı beton, üstü beton!" Sonra yangında nasıl davranılması gerektiği konusunda aydınlatıcı bir konuşma yaptı (Ömer Asım Aksoy'un eşsiz *Gaziantep Ağzı* kitabından, "çeviri"siyle birlikte aktarıyorum):

Bire yo'orum, dayım dayım yangın m'olur! Bi alov gördünüz kimi hemen kaçmaya gahıysız. Acık beklen ba'alım. Kırmızı lombey orıya goyan niye gomuş? O yandı'ı na'al kaçarsı'ız. Hemin a'am, siz kaçmey da bilmeysi'iz. Biri öte'eni yitiy. Öte'e de öte'eni yitiy. Ta'aların cemleri gırficerf oldu. Her da'ada bi etek bellur parası veriyk. Angeslek mi yapıysız yo'orum? Bi şey yok dedikce ambelbeter kaçışısı'ız. H'albundahı kırmızı lombayandı'ı na'al gapının yanındahılar usulladak gapıları açmalı. Urgundahı çıkmadan arhadahı kimsey' yitmemeli. Sıreynan dof dof çıkmalı."

A birader, her zaman yangın mı olur? Bir alev gördüğünüz gibi hemen kaçmaya kalkıyorsunuz. Azıcık bekleyin bakalım. Kırmızı lambayı oraya koyan niye koymuş? O yandığı vakit kaçarsınız. Hem ağam, siz kaçmayı da bilmiyorsunuz. Biri ötekini itiyor. Öteki de ötekini itiyor. Pencereilerin camları hurdahaş oldu. Her defa bir etek cam parası veriyoruz. Kasten mi yapıyorsunuz? Bir şey yok dedikçe daha beter kaçıyorsunuz. Halbuki kırmızı lamba yandığı vakit kapının yanındaki yavaşça kapıları açmalı. Önündeki çıkmadan arkadaki kimseyi itmemeli. Sırayla, bölük bölük çıkmalı.

Avluda Sinema

Büyük taş evimiz her yanı yüksek duvarlarla çevrili koca bir avludaydı. Taş döşeli bir avluydu bu. Ortasında bir havuz, kenarında iki zerdali ağacı, bir gül ağacı, bir dut ağacı ve akla gelebilecek her türlü çiçek vardı. Evin saçaklarına kumrular sıra sıra yuva yapmışlardı. Ağaçların dalları da serçe yuvalarıyla doluydu.

Üç kardeş için, hele üç oğlan çocuk için bulunmaz bir cennet.

Yazları dayımın oğulları da gelirdi Antep'e. İşte o zaman bizim avlu ninem için cehenneme dönüşürdü. Gürültümüzden, kavgala-

rınızdan bıkar, oklavayı kapıp kovalamaya başlardı hepimizi.

Sinemacılık oynardık çoğunlukla. Ellerimizde tahta kılıçlar, kimimiz Vatan Kurtaran Aslan, kimimiz Korsanlar Kralı olurduk. Gunga Din gibi borazan öttürürdük. Mustafa Dayı'nın oğlu Hasan, havuzun kenarına çıkar, *Kanun Harici*'nde Henry Fonda gibi, "Hey, berber! Berberci!" diye bağırdı.

"Hey, berber! Berberci!" Ferdi Tayfur öyle konuşmuştu. *Romeo-Juliette*'te bizi etkileyen, ne Leslie Howard'ın ne de Norma Shearer'ın ölümüydü, John Barrymore'un Basil Rathbone'a "Kediler kralı!" diye bağırmasıydı. Ferdi Tayfur'un sesi duyulur duyulmaz alkış kopardı sinemada. Laurel-Hardy'ye, Arşak Palabıyık'ın'a, Nesimaçi'ye can veren oydu.

Yalnız sesiyle mi?

Yıllar sonra televizyonda Laurel-Hardy filmlerini izledim. Ferdi Tayfur'a öykünerek seslendirilmişlerdi. *Dans Öğretmeni*'nin başında Laurel'le Hardy bir arabadan inerler. Hardy, sürücüye, "Bizi getirdiğiniz için teşekkür ederiz" der. Ferdi Tayfur taklidi tamam. Ama eksik olan bir şey var. Ferdi Tayfur'un seslendirmesinde o cümle bir başka çünkü: "Nakliyatınıza teşekkür ederiz." O güldürülerin kanı, canı böyle inceliklerle oluşturulmuştu.

Ferdi Tayfur gibi en iyi Hasan konuşurdu aramızda. Sonunda koştuktan yorulurduk. Sıra benim film oynatmama gelirdi. İçeriden taşıdığımız kocaman, dikdörtgen bir masayı avlunun ortasına koyar, dört yanını halılarla kapatırdık. Sadece küçük bir boşluk bırakırdık bir yanında. Oraya da benim beyazperdemi yerleştirirdik. Önüne dikdörtgen bir delik açılmış kutumu. Dergilerden kestiğim çizgiromanları, *Mandrake*'leri, *Tarzan*'ları yan yana yapıştırıp uzun şeritler oluşturmuş, onları da makaralara sarmıştım. Makarayı çevirdikçe bir çizgiroman karesi belirliyordu kutunun deliğinde. Seyirciler, kardeşlerim Aykut'la Tankut, Halil Dayı'nın oğulları Aydın'la Aygün, Mustafa Dayı'nın oğlu Hasan, masanın altına girerlerdi. Küçük sinema salonuna. Ben de dışarıdan makaraları çevirerek filmlerimi oynatırdım. Antep güneşinin altında, halıların arasında, sıcaktan, havasızlıktan hepsi baygınlık geçirirlerdi. Ama yakunan yoktu.

Babama bir de afiş tahtası yaptırmıştım. İki afişi alt alta çakabiliyordum. Tahtanın üstüne koca harflerle "Tamer Sineması" yazmıştım. Her gün değiştiriyordum afişleri. Tahtayı avlunun bir yanına asıyor, sonra çingırağımı çalarak başlıyordum bağırmaya:

"Bugün gündüz Tamer Sineması'nda iki şaheser film birden... John Wayne'nin eşsiz kovboy şaheseri: *Cehennem Dönüşü*... Ya-

nunda bir şaheser film daha... Wallace Beery'nin *Viva Villa...* İlâveten renkli miki..."

Annemin konuklarından bazıları, evimize pek sık gelmeyenler, avludaki afişi görünce şaşırırlardı. "Sinema mı var burada?" diye sorarlardı.

Evet. Orada sinema vardı.

Biz Yaşadık

Belirli bir olayı yaşamak başka şey, o olayı sonradan öğrenmek, değerlendirmek başka şey. Sözgelimi, bizim kuşak 1960'ta 28 Nisan öğrenci olaylarını yaşadı. Çok daha sonra gelen kuşaklar bu olayları gazetelerden, dergilerden, kitaplardan, anlatılardan öğrendiler, araştırdılar, incelediler. Belki bizden daha iyi, daha doğru değerlendirdiler. Ama biz *yaşadık*.

Sinemanın altın çağını da yaşadık biz. Gary Cooper film çevirirken, biz o dünyanın, o zamanın *içindeydik*. Beyazperdede beliren görüntüler, o dünyayı, o zamanı bütünlüyordu.

Sinematik seyircisi değildik. Bir filmi, çekiminden yıllar sonra, serinkanlı, mantıklı, nesnel, eleştirel bir gözle izlemiyorduk. Oyuncular için ansiklopedilere başvurmuyorduk.

John Wayne'in bir sözü var: "Ben aktör değilim, reaktörüm." Belki de aktörlerle değil, reaktörlerle ilgileniyorduk.

Salonda ışıklar söndükten sonra yüreklerimiz beyinlerinize egemen oluyordu.

Ya keyif duyuyorduk, ya öfke.

Güldüğümüzde içimiz gülüyordu.

Çünkü "Nakıp Ali'nin Sineması"ndaydık.

Bebek Sırtlarında Bir Antepli

Dört Gözlü Şamokan Amca

Antep'te ilkokulu bitirdikten sonra babam İstanbul'a, Robert Kolej'e gönderdi beni. İşlemleri Ali Dayım yaptı. Ali Kazanoğlu. Annemle kardeş çocuklarıydılar. Ama biz Ali Dayı derdik ona. Öğretmendi. O sıralarda İstanbul milli eğitim müdür yardımcılığı yapıyordu sanırım. Bir de oyun yazmıştı: *Alp Aslan*. Hem "haması"ydi, hem de kadın rolü yoktu içinde; bu yüzden Anadolu'da neredeyse her lisede oynanmıştı.

Yatılı okuyacaktım. Eşyalarım hazırlandı. Dayı Ahmet Ağa İlkokulu'ndan Robert Kolej'e. Suburcu'ndan Bebek'e. Beni İstanbul'a annemle babam getirdiler, Theodorus Hall'ün ikinci katındaki yatakhaneye yerleştirdiler. Yanaklarımdan öptüler. "Hafta sonu görüşmek üzere" gözyaşlarını göstermemeye çalışarak gittiler.

O akşam bir toplantı yapıldı. Hazırlık 1'de olduğumuz için, okul bahçesine çıkarken yeşil kep giymemiz gerektiği söylendi. Bahçede kepsiz yakalanırsak yandık! Büyük çocuklardan dayak yiyebirdik. Hiç dayak yemedim, çünkü kepsiz hiç çıkmadım bahçeye.

Ama Hazırlık 2'ye geçtiğimde ilk işim bahçede kepsiz çocuk avına çıkmak olacaktı. Birini yakaladım da. Ufak tefek bir çocuk. "Sen Hazırlık 1'de misin?" dedim. "Evet" dedi. Ensesine bir şaplak! "Ulan, nerede kepin?" Çocuk şaşkınlıkla baktı yüzüme. "Ne kepi be?" dedi. "Ben *lise* hazırlıktayım."

İlk hafta içinde bir gece bahçeye indirdiler bizi. Müdür Sakallı Allen, "Şimdi Dört Gözlü Şamokan Amca'yla tanışacaksınız" dedi. Dört gözlü Şamokan Amca da kim ola ki? Bir baktık, tahtadan yapılmış korkuluk gibi bir şey. Kolları iki yana açılmış. Kolun birini bastırınca öteki kol havaya kalkıyor. Sıraya girdik. Dört Gözlü Şamokan Amca'nın elini öpeceğiz. Öteki elin başında Hazırlık 2'den bir çocuk. Biz el öperken, o kolu bastırıyor, öptüğümüz el

küüt diye suratımıza çarpıyor. Dudağı kanayan kanayana! Arkasından, iki sıra olmuş Hazırlık 2 öğrencilerinin arasından geçtik koşarak. Biz koşarken, “ağabey”lerimiz sopa haline getirilmiş gazeteleri sırtımıza, kafamıza indiriyorlar. Ne o? Büyüklerinizi saymayı öğreneceğiz.

Sonra mahkeme üyelikleri için seçimler yapıldı. Öğrencilerden oluşmuş yargıçlar, savcılar... İki öğrenci arasında hır çıkmışsa, hemen mahkemeye. Verilen ceza çekilecek. Mahkemenin yetkileri arasında, okuldan bir hafta uzaklaştırma bile var. Tek “itiraz mercii” Sakallı Allen. O da mahkemenin verdiği cezayı onaylardı.

Ben mübaşir seçildim.

İlgiler ilk ay içinde belirmiş, o ilgilere göre de arkadaş toplulukları oluşmaya başlamıştı. O yaşta sanatla ilgilenenler bir araya geldik. Anıl Meriçelli, Spiro Kostof, Günel Orgun, ben. Bir yıl sonra aramıza Genco Erkal da katılacaktı.

Anıl şiiri, Genco tiyatroyu sürdürüyor. Günel inanılmaz güzellikte öyküler yazıyordu, bıraktı. Sınıfın her zaman en parlak öğrencisi olan Spiro okulu bitirdikten sonra ABD'ye gitti. Sanat tarihi öğrenimi yaptı. Orada kalıp üniversite hocası oldu. Kitaplar yazdı. Övgüler aldı. Berkeley'de bölüm başkanlığına bile yükseldi. Bir süre önce kansere yenik düştü.

Sınıfta soyadları sırasına göre oturuyorduk. Sağımda Esen Sel, solumda Derin Türkömer. Esen okulu bitirdikten bir yıl sonra Londra'da bir trafik kazasında ölecekti. Derin'le dostluğumuz, yüz kırk yılda bir karşılaşsak bile, sürüyor.

Başka yakın arkadaşlarım da vardı sınıfta: Sonradan politikaya atılan, bir ara dışişleri bakanlığı bile yapan Emre Gönensay, şimdinin Boğaziçi Üniversitesi Rektörü Üstün Ergüder, Kanada'da bir üniversitede tarih hocası olan Üner Turgay, sonra Aktan Bozer, Ferruh Çelik, Rasin Güven, Abdullah Bayur, İlkay Bilgişin...

Bizden büyük sınıftakileri tanırdık. Ama onlar pek ilgilenmezdi “küçükler”le. Cevat Çapan'la Özer Kabaş, okuldan sonra da sürececek bir dostluğun tohumlarını daha o yaşta attılar. Kendilerinden küçük bu Antepliye ağabeylik ettiler.

Bir de yıllar sonra dışişlerinde önemli görevler üstlenen, büyükelçilik bile yapan Nurver Nureş'in, her zaman yüreğiyle gülümseyen Pamir Bezmen'in yakınlıklarını anınam gerek.

Yarıyl ya da yaz tatili yaklaşınca içimiz içimize sığmaz olurdu. Tatil sabahı doğru Haydarpasa'ya. Tıklım tıklım posta treni. Antep iki gün iki gece. Adım atılmazdı koridorlarda. Sepetler, testiler, yerde yatanlar. Çilesi en çabuk biten Rasin olurdu. Ereğli'de inerdi. Aktan, kafasını pencereden dışarı uzatıp şarkılarla Adana'ya kadar götürürdü bizi.

Adana'dan sonra başlardım istasyonları saymaya. Hele Bahçe'den sonra... Fevzipaşa, Eoğlu, Keçiler, Kömürler, Köprüağı, Narlı.

Narlı'da burunlu Austin otobüs. Beyaz şapkalı babam. Antep'e elli kilometre. Ne uzundu o elli kilometre...

Edebiyat Öğretmenlerim

Robert Kolej, Arnavutköy'e taşınmadan önce şimdiki Boğaziçi Üniversitesi'nin yerindeydi. İki yıl süren "Hazırlık" dönemini üç yıl orta, dört yıl da lise öğrenimini izlerdi.

Arnavutköy'deki okul ise Kız Koleji'ydi. Kısaca CC derdik ona. Eski adının, "Constantinople College"ın kısaltması. Karma okul değildik. Yatakhanelerde toplanıp okul yıllığını, *Record*'u açar, iç çekerek kızların fotoğraflarına bakardık. Neyse ki, etkinliklerin ardı arkası kesilmezdi okulumuzda. Ya bir oyun, ya bir konser, ya önemli bir toplantı. O zaman telefonlara koşardı herkes. Yılıktan fotoğrafını görüp de beğendiği kızı davet ederdi. Kızla zaten tanışıyor, sorun yok. Ama kız, oğlanın adını ilk duyuyorsa, "Bir düşüneyim, yarın söylerim" derdi. O da kendi yatakhanesine koşup yıllığı açar, başlardı fotoğrafları taramaya.

CC'dekiler okula adım atar atmaz heyecan doruğa ulaşırdı. O üç beş saat içindeki yürek çarpıntılarını Hisar'ın burçlarından, Tevfik Fikret'in Aşyan'ından bile duyulurdu.

Unutmuyorum, bir keresinde bizim okul takımının Beşiktaş B takımıyla futbol maçı vardı. Küçüktük biz. Kenarda takımımızın nasıl döküldüğünü izliyorduk. Maçın bitmesine 15 dakika kala CC'den öğrenciler çıkageldi. Tiyatroda bir oyunu görmeye gelmişlerdi. Taç çizgisi boyunca sıralanıp maçı izlemeye koyuldular. Kızları gören bizim futbolcular ansızın coştı. Birer futbol canavarına dönüştü hepsi. Harikalar yaratmaya başladılar. Önce Sermet Çağan'ın bir golü, arkasından iki gol daha. Maçı 3-2 kazandık.

Sermet, futbol takımımızın önemli adamlarındandı. Basketbol takımımızın yıldızı ise Beklan Algan'dı. Yıllar sonra Beklan'ı tiyatrocusu olarak görünce nasıl şaşırmıştım.

Anıl Meriçelli, Spiro Kostof, Günel Orgun, Genco Erkal, ben, sanatla ilgilenirdik. Hele Anıl'la benim gecemiz gündüzümüz edebiyattı.

Arada bir okulun arkasındaki "keşhane"ye uzanır, ağaçların altında sigaralarımızı tütürüp likörlerimizi içerek şiirler okurduk.

Likörlerimizi dedim. Orta 2'de rakı içecek halimiz yok ya! Büyükle edebiyatçılar gibi içki içmeye özenirdik. Bebek'e kaçır bir şişe nane likörüyle bir şişe kakao likörü alır, "keşhane"de onlarla kafayı bulurduk. Sonraları öylesine tiksindim ki likörden, yaşamım boyunca bir daha tek yudum içmedim. Zaten liseye geçince likörün yerini önce Marmara şarabı, sonra da votkayla rakı aldı.

Ceplerimizde onar liramız varsa, Güneş'e inerdik. Balığı, binbir çeşit mezesi, şişelerle içkisi... Bahşiş dahil, adam başı on lira. Tarife değışmezdi. Dörder liramız varsa, ver elini Nazım'ın meyhanesi. 160'ar kuruşumuz varsa Galatasaray'a çıkardık ister istemez. Diamandi'nin ayak meyhanesine. Balık, patates kızartması, afyonlu şarap, 160 kuruş.

Öğrenciliğim boyunca sekiz edebiyat öğretmenim oldu.

İlki Mihri Pektaş'tı. Temel dilbilgisi kurallarını ondan öğrendik. Kâzım Zafır Yenerden ise aruzu öğretti. Neredeyse haftada bir "Dedem koynunda yattıkça benimsin ey güzel toprak" dizesini hece hece, vezne uygun iniş çıkışlarla okurduk. Bir keresinde, bütün sınıf bu dizeyi koro halinde bağırır bağırır söylerken Müdür Sakallı Allen, "Ne oluyor?" diye telaşla sınıfa dalmıştı.

Kâzım Zafır'den bir tek bu dize kaldı bende. Bir de Ömer Tektaş'a takması. Sınıfta kim yaramazlık etse, onu çağırır, "Ömer Tektaş, sen de gel" derdi. Kafalarını tokuşturup ikisini birden sınıftan atardı. Ömer, ne kadar, "Hocam, ben bir şey yapmadım" dese boş. Sonunda bize yalvarırdı Ömer: "N'olursunuz, uslu durun; arada ben de gidiyorum..."

Edebiyat sevgimi pekiştiren, Turan Çağlarca oldu. Filinta gibi, uzun boylu, duglas bıyıklı, dünya yakışıklısı bir insandı. Çok da iyi bir öğretmendi. Öğretmenimiz değil de, bize incelikle yol gösteren bir ağabeyimizdi.

Tacettin Ünlü de edebiyatı, sanatı gerçekten seven bir öğretmendi. Okulu bitirdikten sonra tiyatrolarda, oyun galalarında karşılaştık zaman zaman. Sanatla ilgimi kesmediğimi görünce gözlerinin içi gülerdi.

Ekrem Yirmibeşin. İmzasını “25in” diye atardı. İki cümlesinin biri “Monşer” diye başlardı. Okuldaki Türkçe oyunları da o koyardı sahneye. Bende öğretmenliğinden çok yönetmenlik serüvenleri kalmış.

Edebiyat öğretmenlerimden üçüne ayrı yer ayırmalıyım.

Biri Ahmet Aksoy. Dört yıl öğrencisi oldum. O dört yıl içinde güldüğünü iki kere gördüm.

Bir gün, aruzla yazılmış dizeler söylüyor, o dizelerin vezinlerini bulmamızı istiyordu. Baki'den, Nedim'den, Fuzuli'den dizeler.

“Şunun veznini bulun şimdi” dedi, bir dize söyledi: “Attın kalbi-me ateşten bir ok.”

Başladık düşünmeye. “Mefûlü mefâilü” diyoruz, olmuyor, “Fâilâtün fâilâtün” diyoruz, olmuyor, “Mefâilün feilâtün” diyoruz, olmuyor. Bildiğimiz ne kadar vezin varsa, denedik, tutturamadık.

Derken hocamız başladı gülmeye. Hepimiz dehşet içinde kaldık. Ahmet Aksoy gülüyor! Olacak iş değil. Sınıfta ölüm sessizliği. Hoca hepimizin yüzüne teker teker baktı; “Bu aruz vezni değil, hece vezni” dedi. “Ben yazdım.”

Bir keresinde de derse girer girmez, durup dururken bir Nasrettin Hoca fıkrası anlattı bize. Hani, Hoca dam aktarırken aşağıdan biri çağırmış da... Hoca fıkralarının en bilineni. Anlattı, bitirdi. Biz “Niye anlattı bunu?” diye onun yüzüne bakıyoruz, o “Niye gülmüyorlar acaba?” diye bizim yüzümüze bakıyor. Şöyle beş saniye kadar süren bir sessizlikten sonra kafasını önüne eğdi, kıkır kıkır gülmeye başladı. Herhalde biraz önce öğretmenlerden birinden duymuştu fıkrayı, öğrencilerinin de bundan yoksun kalmasına gönlü razı olmamıştı.

Zahir Güvemli. Resim yazılarından, tiyatro eleştirilerinden tanıyorduk onu. Böyle bir yazar-öğretmene kavuştuğumuz için bayağı sevinmiştik. Ama galiba umduğumuzu bulamadık. Renksiz, cansız geçen derslerden sıkılır olduk.

Yıl sonu yazılısında Mehmet Rauf'u sormuştu. Kim bilir kafam nerede? Oturdum, Memet Fuat'ı anlattım uzun uzun. Yine de parlak bir not aldım. Güvemli Hoca ya hoş görmüştü bunu ya da kâğıdımı okumamıştı bile.

Yıllar sonra bir kere çatıştık. Nâzım Hikmet'in *Ferhat ile Şirin*'ini oynuyorduk. Bir yazı yazdı. "Nâzım'ın nasıl bir balon olduğunu herkes gördü" diyordu. Oynanışı yerden yere vursun, saygıyla karşılardım; Nâzım'ı eleştirmesini de saygıyla karşılardım; ama ona bu biçimde saldırması tepemi attırmıştı. Bir süre sonra karşılaştık. Dayanamadım. "Kendileri balon bile olamayanların Nâzım'a balon demeleri çok gülünç" gibilerden bir şeyler söyledim.

Okulda en sevdiğimiz edebiyat öğretmenimiz Behçet Kemal Çağlar oldu. Doğrusu istenirse, pek bir şey öğrenemedik ondan. Ama sınıfta hiç değilse, biraz edebiyat soluduk.

O dönemde Kabataşlı arkadaşlara imrenirdik. Öğretmenleri Behçet Necatigil diye. Ama bizim Behçet Hoca da edebiyatı keyifli bir derse dönüştürmüştü.

Anıl, Spiro, ben, harıl harıl şiir yazardık. Hoca bazen alır okurdu yazdıklarımızı. Bir keresinde, "Bunları *Yirminci Asır* dergisindeki köşemde yayımlayacağım" dedi. Yüreğimiz pıtır pıtır, o sayıyı bekledik.

Evet, şiirlerimiz yayımlandı. Ama Behçet Hoca hepsini "düzeltmiş", vezinli-kafiyeli yapmış, imzalarımızdan başka neredeyse her şeyi değiştirmişti!

Arada yazılı yapardı. Ama hiç okumazdı kâğıtlarımızı. Anıl'a, Spiro'ya, bana 10! Ötekilere de 7, 8, 9...

Arkadaşlardan biri ders yılının ikinci haftasında okuldan ayrıldı. Behçet Hoca ona 8, 9 vermeyi sürdürüyor... Bir baktık, sömestr yazılısından 8 vermiş. Bizim arkadaş kim bilir hangi kentte, hangi okulda... Hocaya gittik. "Bari sınıfı geçirmeyin, aylar önce okuldan ayrıldı" dedik. "Öyle mi?" dedi Behçet Hoca, not defterini çıkarıp arkadaşın adını karaladı.

Bir yazılıda üç sorudan birini yanıtlayamamıştık. Hoca ertesi ders geldi, çantasını açıp kâğıtları çıkardı. Notlarımızı okudu. Anıl, Spiro, ben yine 10! "Çok güzel yazmışsınız, sınıfta okuyalım" dedi. Aman! Hadi, biz neyse de, hoca rezil olacak!

Hemen ayağa fırladım. "Hocam" dedim. "*Battal Gazi* nasıl gidiyor?"

Dersi kaynatmak istedik mi, bunu sorardık hemen: "*Battal Gazi* nasıl gidiyor?"

Battal Gazi Destanı üstünde çalışıyordu uzun süredir. Bitirdiği bölümleri bize de okuyordu. “Hocam, *Battal Gazi* nasıl gidiyor?” diye sorduğumuzda her şeyi bırakır, başlardı okumaya.

Bizim kâğıtları da unutuverdi hemen. “*Battal Gazi Destanı*’ndan yeni bölümler dinledik.

Ayda bir kere de bir başka soruyu sorardık: “Hocam, niye evlenmediniz?”

Her keresinde, bu soruyu önründe ilk yanıtlıyormuş gibi, “Niye evleneyim?” derdi. “İyi bir kız alsak kıza yazık; kötü bir kız alsak bize yazık!”

Öğretmenliği tartışılırdı Behçet Kemal’in. Şairliği haydi haydi tartışılırdı. Ama insanın içini ısıtan içtenliği, yakınlığı, hepimizin dünyasına renkler katıyordu.

Sadece Ders Öğretmiyorlardı...

Kolej’deki öğretmenlerim içinde beni en çok etkileyenler, bende en çok iz bırakanlar MacNeal’ler oldu. Charles MacNeal ile karısı Sarah MacNeal.

Orta 3’te İngilizce dersinde Edith Hamilton’un *Mitologya*’sı ile Homeros’un *Odysseia*’sını okuyorduk. Kısaltılmamış, tam metinlerden. Öğretmenimiz Sarah MacNeal’di. Böyle “ıvır zıvır”la ilgisi olmayan en azılı sınıf arkadaşlarımız, bir başka İngilizce öğretmenine sustalı bıçak çeken Oral Zaloğlu bile, mitologyaya ilgi duydular, Homeros’u sevdiler. (Oral dedim... Sevgili Oral yıllar sonra çocuk felci geçirip iskemleye bağlanacak, ölünceye kadar da Çağaloğlu’nda kâğıtçılık yapacaktı.)

Hepimizle tek tek ilgilenirdi Mrs. MacNeal. Dünyanın en yumuşak, en sevecen insanıydı. O sıralarda karikatür biriktiriyordum. Hoşuma giden karikatürleri dergilerden kesip koca bir deftere yapıştırıyor, arada sırada Mrs. MacNeal’e gösteriyordum.

Okulu bitirdikten sonra hiç görmedim onu. Zaten ülkelerine dönmüşlerdi. Otuz beş yıl sonra Amerika’daki adresini buldum. Bir mektup yazdım ona. Bir zamanlar bize okuttuğu *Mitologya*’yı Türkçeye çevirdiğimi, kitaplarımın yayımlandığını söyledim. İnılmaz güzel bir yanıt aldım. Hatırlıyordu beni! Mektubunun sonunda, “Hâlâ karikatür biriktiriyor musun?” diye soruyordu!

Kocası Prof. MacNeal, lisede öğretmenim oldu. Dersimizin adı “Shakespeare”di. Bir yıl Shakespeare okuduk. Plaklardan Laurence Olivier, John Gielgud, Maurice Evans’ın Hamlet yorumları arasındaki farkları bulmaya çalıştık.

Prof. MacNeal inanılmaz bir müzik bilgisine ve beğenisine sahipti. “Klasik Türk Musikisi” alanında bile uzman sayılırdı. Sık sık evine çağırırdı bizi. Mrs. MacNeal’in yaptığı çayı yudumlayarak müzik dinlerdik. Bugün klasik müzik seviyorsam, bunu müzik öğretmenlerime değil, Prof. MacNeal’e borçluyum.

Çok duygulu bir insandı. Hüzünlü bir dize okuduğu zaman sesi titrer, gözlerinden yaşlar süzülürdü. Günün birinde kendini evinin penceresinden attı.  lmedi. Bir bacağı kısa kaldı.

Karı koca, ülkelerinde  ld ler. İkisinin de toprağı bol olsun.

Türk  ğretmenler arasında ise Baba Ziya’nın üstüne yoktu. Coğrafyacı Ziya Akant’ın. Dört yıl  ğrencisi oldum. O dört yıl içinde bir tek kere bile ders kitabının kapağını açmadım. Arkadaşların çoğu gibi. Gerek duymazdık buna. Baba Ziya her şeyi pırıl pırıl öğretirdi.  ğrettiği de akıldan çıkmazdı.

Görünüşte aksi mi aksiydi. Simsiyah kaşları her zaman  atıktı. G rled i mi tam g rlerdi. “Eşekler!” diye bağırırdı en çok.

Odası müze gibiydi. Yurdun çeşitli yerlerinden elişleri, taşlar, bitkiler...

Bir keresinde sınıfa girdiğimizde barut fıçısı gibiydi. “Eşekler! Ke iboyunuzlarını çalmışlar!” diye bağırıyordu. Keyfi bir hafta yerine gelmedi.

Her ders başında yoklama yapardı.  n sırada oturan arkadaşlardan birinin önüne bir k ğit fırlatır, gelmeyeninin adını yazdırırdı. Günün birinde, yoklamada Gündüz’ n (K semen) olmadığını gördü. “Yaz!” dedi arkadaşa. “Hocam” dedik, “şimdi gelecek.”

“Peki” dedi Baba Ziya. Ders anlatmaya koyuldu. Gündüz’  de unuttu.

Ama dersin bitmesine beş dakika kala kapı açıldı, Gündüz girdi içeri.

Baba Ziya, “Neredesin?” diye bağırdı.  n sıradaki arkadaşa döndü: “Yaz!”

“Hocam, önemli bir telefon görüşmem vardı, kusura bakmayın” dedi Gündüz.

Baba Ziya onu dinlemiyordu bile. Bağırıyordu:

“Yaz!”

“Hocam, adımı yazdırırsanız başım derde girecek...”

“Yaz!”

“Zaten ihtar aldım. Bir hafta okuldan uzaklaştıracaklar...”

“Yaz!”

“Kız Koleji’ne telefonu bir türlü bağlayamadılar, hocam...”

“Yaz!”

Gündüz dayanamadı: “Eee be! Yazdırırsan yazdır! Baba Ziya dedik, gelmedik işte!”

Baba Ziya, bir an bile duraksamadan kükredi:

“Sil!!!”

Bir de Jacquinet’den söz etmeliyim. Fransızca öğretmenimden. Sınıfta üç öğrenciydik. Bazen üçümüz birden asardık dersi.

Bir gün öğleden sonra yine astık. Okulun kapısına indik. Otobüs bekliyoruz. Taksim’e çıkacağız.

Önümüzde bir araba durdu. Jacquinet’nin arabası! Hoca pencereden kafasını uzattı. “Hadi” dedi, “atlayın. Saray’da bir film var. Fransızca. O da ders sayılır.”

Aldı bizi arabasına, *Şeytan Ruhlu İnsanlar*’a götürdü.

MacNeal’ler, Baba Ziya, Jacquinet, Boyd, Garwood, Ulliyott, Seelye...

Sadece ders öğreten insanlar değildi bunlar.

Öğretmendirler.

Anderson Hall’ün Arkası

On iki yaşında bir çocuk Antep’in Dayı Ahmet Ağa İlkokulu’ndan sonra kendini birdenbire Boğaz’ın Robert Koleji’nde bulunca şaşkına dönmez mi? Ben de döndüm. Üstelik o güne kadar kendi evimizin dışında bir tek dayımlarda kalmıştım. Şimdi haftanın beş gecesini koca bir yatakhane geçirecektim.

Bir de dil sorunu vardı. Daha doğrusu “ağız” sorunu. Antep ağızıyla konuşuyordum. Öyle anlaşılmaz, ağır bir Antep ağızıyla değil. Evde de öyle konuşulmazdı. Ama kullandığım bazı sözcükler, özellikle vurgular, Güneydoğu’dan geldiğimi hemen gösteriyordu.

Daha ilk gün takma adım belli oldu: Kürt. Zaten Antepli kim varsa okulda, hepsine Kürt deniyordu. Okulda bana ağabeylik eden sevgili hemşehrim İnal Ersoy, bunun açıklamasını şöyle yapıyordu: “Bir gün karatahtaya Kurt yazdım. Sınıftakilerden biri geldi, u’nun üstüne iki nokta koydu. Ondan sonra bana da, benden sonraki Anteplilere de Kürt demeye başladılar. İsteyen inansın, isteyen inanmasın.” Doğru. İsteyen inansın.

Ama karatahtada bir büyü vardı galiba. Günün birinde tebeşirle Miki Fare resmi çizecektim. Ondan sonra da Kürt bir anda unutulacak, takma adım Miki oluverecekti!

Daha ilk hafta dolmadan ilk kavgamı ettim. İki kişi tartışmaya mı başladınız, sonu yumruklaşmaya mı gidiyor, hemen durur, randevuyu verirdiniz: "Saat beşte Anderson Hall'ün arkasında."

Saat beşte Anderson Hall'ün arkası düellooculara, onların tanıklarıyla dolardı.

Öyle tek başına gitmek yok. İki de tanık götürecektiniz.

Sonradan arkadaş olduğum Coşkun Torunlu'yla kapıştık. Bir iki itip kakmadan sonra randevumuzu verdik.

Saat beşte, yanımda tanıklarım Can Kurdoğlu'yla sevgili Anıl, Anderson Hall'ün arkasıdaydım. Baktım, Coşkun da orada. Yanındaki tanıklardan biri kimdi, hatırlamıyorum şimdi, ama öteki Ergün Gölcüklü'yü. "İyi ki onunla dövüşmüyorum" diye düşündüm.

Ne yalan söyleyeyim, zangır zangır titriyordum. Hadi, dayak yersin, geçer, ama işin içinde Antep'in şerefi vardı!

Ceketleri çıkarıp tanıklara verdik. Gömleklerin kollarını sıvadık. Başladık alt alta üst üste yuvarlanıp yumruklaşmaya. İki dakika sonra ayırdılar bizi. "Berabere bitti" dediler. Coşkun'la öpüş-tük, barıştık.

Okulda ortalığı silip süpüren hademeler vardı. İçlerinden biri, Kasımpaşalı bıçkın bir delikanlı, elimdeki fotoğraf makinesini gördü bir gün. "Yahu" dedi, "şunu hafta sonu bana ver de nişanlımın fotoğrafını çekeyim."

"Peki" dedim, makineyi nasıl kullanacağını gösterdim.

Pazar akşamı okula döndüğümde Kasımpaşalı'nın yüzü asıktı. Makineyi uzattı.

"Bir boka yaramıyor bu" dedi.

"Niye?" dedim.

"Çekmedi ki" dedi. "Taktım filmi, hepsini bitirdim. Sonra, arabı nasıl çıktı diye makineyi açıp filme baktım. Bir tanesi bile çıkmamış!"

Ertesi hafta sonu makineyi yine alacak, ama açmadan getirmeye söz verecekti.

Okulda Bir Deprem Akşamı

On altı yaşındayım. Kolej’de yatılı öğrenciyim. Orta üç öğrencisi. İlkokuldan sonra iki yıl hazırlık. Arkasından orta bir... iki... Artık Robert. Academy’nin kidenlilerindenim.

Arkadaşlarla bu kideniden yararlanmaya bakıyoruz. Akşamı yemeklerinden sonra, özellikle hafta sonlarında Bebek’e kaçıyoruz. Vefalı Bakkal’da tahin helvalı sandviçler yaptırıyoruz. Bazı bazı, şimdi caddeli sokaklı kalabalık yerleşim alanları olan ıssız dağdan geçip Baltalimanı’na, Emirgan’a iniyoruz. Yöredeki tek yapıdan, Gazanfer Bilge’nin mandırasından gelen köpek havlamalarından korkarak. Rasin Güven, kıyıda köşklere birindeki hizmetçi kızın kendisine âşık olduğunu söylüyor boyuna. Her gün pencerede onun yolunu gözlüyormuş kız. Oysa onu hiçbirimiz görmemiştir. Öyle birinin varlığından bile kuşkuluyuz. Ama keyfini kaçırmak istemiyoruz Rasin’in.

Okuldan kaçmayı canımız çekmiyorsa yatakhaneimizin bulunduğu binanın, Theodorus Hall’ün arkasındaki jimnastikhaneye gidip basketbol oynuyoruz. Jimnastikhanenin önündeki küçük futbol sahasında, ay ışığında gece maçları yaptığımız bile oluyor.

Tembel tembel oturmak istiyorsak, doğru “keşhane”ye. Anderson Hall’ün arkasındaki ağaçlığa. Çimenlere oturup sigaralarımızı tütürüyoruz. Herkes Bafra içiyor. Benden başka. Ben Yenice içiyorum. Antep’te tanıdığım ne kadar büyük varsa hepsi Yenice içiyor çünkü.

Yıl 1953.

İlkbahardı. Bir akşam yemekten sonra basketbol oynayalım dedik. Üç beş arkadaş toplandık. Üner Turgay’ı, Kerem Altan’ı, Ferruh Çelik’i hatırlıyorum. Başka kimler vardı, aklımdan çıkmış. Gittik jimnastikhaneye. Kapı kapalı. Başladık bağırmaya: “Timur! Timuuur!”

Timur, jimnastikhanenin bekçisiydi. Öyle durup dururken açmazdı kapıyı.

“Timuuur! Açsana kapıyı!”

Ne kadar bağırırsak, ne kadar dil döktüysek nafi! Çaresiz, son silahınıza sarıldık: “Timuuuuur! İkişer gazoz içececeğiz!”

On saniye sonra kapı aralandı. “Girin bakalım.”

Uludağ gazozu satardı Timur. Ders aralarında, öğleden sonra

top oynamaktan dilleri birer karış dışarı fırlamış öğrencilere sattığı gazozlarla ek gelir sağlardı.

İkişer gazozun hatırına bir de basket topu getirdi. “Yarım saat sonra kapatacağım” dedi.

İçeri girmişiz bir kere. İki saatten önce bizi kim atabilir! Başladık ısınmaya. Ferruh topu aldı. Şöyle bir bakıp fırlattı.

Top baskete doğru giderken yarı yolda birdenbire yön değiştirdi. Doksan derece sağa saptı.

“Ulan, böyle atış olur mu be!” diye bağırды Üner.

Şaşkınlığımızı bile yaşayamadan başladık sallanmaya. Deprem! Kapıya saldırdık. Sanki hızla giden külüstür bir posta treninin koridorlarında koşuyoruz. Duvarlara tutunarak, birbirimizin omuzlarından destek alarak.

Futbol sahasına attık kendimizi. Yatakhanedekiler de fırlayıp bize katıldılar. Hepsi pijamalı. Aralarında elbiseli tek kişi var: Yusufçuk. “Muallim Muavini” Yusuf Bey.

Sarsıntı sona erdi. On altı yaş akıyla olayı yorumlamaya koyulduk. Depremi merkezini kestirmeye çalışıyorduk. Kimimiz Arnavutköy diyordu, kimimiz Sarıyer. Sonradan Gerede olduğunu öğrenecektik. Bir ağızdan, bağıra bağıra konuşuyorduk. Bir ara sustuk. Sessizliği Yusufçuk’un çığlığı bozdu: “Deprem!”

Ne depremi? Olan olmuş, ortalık yatışmış.

Bir baktık, koşa koşa binaya gidiyor Yusufçuk. Telaşla içeri girdi, ilk anda yapması gerekeni yaptı, başladı aların zillerini çalmaya.

Sanırım depremin yarattığı gerilimi başka hiçbir şey bozamazdı. Biraz önce korkudan yaprak gibi titreyen bizler kahkahalar atıyorduk şimdi.

Kerem dirseğiyle beni dürttü. “Sen hep bir Antep sözü söylersin” dedi. “Tam sırası.”

“Doğru” dedim. “Bayramdan sonra gelen knayı kıcına yak.”

Yaratıcı Kopyacılar

Kopyayla on iki yaşında tanıştım. Bu tanışıklık zamanla, sıkı olmasa bile, arkadaşlığa dönüştü. Aşağı yukarı her öğrencinin yaşadıklarını ben de yaşadım.

İlk (ve tek) enselenişim Kolej’e girdiğim yıl, Hazırlık 1’de oldu. Aritmetik dersindeydik. Öğretmenimiz Mrs. Rhasis. Nanu diğ er Erazı. Neredeyse bütün öğrenciler âşıktı ona. Bu aşkın çarpıcı itiraflarını tuvaletlerdeki yazılarda okumak mümkündü. Galiba koca okulda bir tek ben itici buluyordum onu. Belki o yaşta bile

“tipim değildi”. Bana kalırsa Mrs. Williams elli kere güzeldi Erazzi’den.

Yazılı yapılıyordu. Yanıtları yazdım, kâğıdı Erazzi’ye verdim. Yetime oturdum sonra. Yanımdaki Derin’in (Türkömer) kâğıdına bir göz attım. Yanıtlardan biri yanlış. Dayanamadım. Uzattım elini. “Ver şunu” diye fısıldadım. Çektim kâğıdı, başladım yazmaya. Birdenbire tepemde bir ses: “İkinize de sıfır!”

Benim kopyalarda yaratıcılık yoktu pek. Olağan, sıradan yöntemler kullanıyordum. Ama bizim sınıftan üç kafadarı yakalayan öğretmenimizin, bir de mühendislik bölümündeki ağabeylerimizin zekâlarına o zaman bile şapka çıkardım.

Üç arkadaşımız, Biyoloji Öğretmeni Kortepeter’in odasına anahtar uydurmuşlar. Yatılıyız ya, her sınavdan önceki akşam Kortepeter’in olmadığı zamanı kolluyorlar, odaya girip teksirle çoğaltılmış haftalık test sorularından üç kâğıdı yürütüyorlar. Geceleyin onları bir güzel doldurup ertesi gün sınıfta kendilerine uzatılan kâğıtlarla değiştiriyorlar. Sonuç: Üçü de 10! Bir sınav, iki sınav, üç sınav... Hep 10! Be mübarekler, bari arada bir 8 filan alın. Hayır, gözlerini hırs bürümüş.

Sonunda Kortepeter kuşkullanmış. Bir gün kâğıtları topladıktan sonra, “Bir dakika, kimse çıkmasın” dedi. Kâğıtları deste yaptı, şöyle bir masaya vurup kaldırdı. Üçü ötekilerden uzun! Meğer dağıtacağı kâğıtları sınavdan önce alttan birer santim kestirmiş.

Bizim kafadarları cezalandırmadı. Önceki 10’larını da olduğu gibi bıraktı. Kendi öğrencilik yıllarına dönmüştü belki.

Lisedeyken bir akşam mühendislik bölümünden ağabeylerimiz geldi yatakanemize. On bir gönüllü istediler. Serüven kokuyor, kaçırılır mı! Hemen atladık. Onumuza 0’dan 9’a kadar birer rakam verdiler. On birincimiz de nokta oldu. (Ben 3’tüm. Ülkü’yle 3’ün ilk harfleri aynı olduğu için, kolaylık olsun diye.) Oturup ezber ettiler bizi. Kim 2, kim 7, kim 9, bir güzel bellediler.

Ertesi gün yarıyıl sınavının yapılacağı binanın önünde toplandık. Mühendis adayı ağabeylerimiz sınava girdiler. Sınıfın çalışkanını, kendilerine sorulan on sorunun yanıtlarını verip dışarıya çıkardı. Yanımıza geldi. 2’yi işaret etti. “Geç bakalım.” 2 numara, sına-

vın yapıldığı salonun penceresinin önünden geçti. İçerdekiler ilk yanıtın birinci rakamını yazdılar: 2. Sonra 5 geçti. Sonra ben. Sonra nokta. Sonra yine 2. Sonra 8. İlk sorunun yanıtı tamamlanmıştı: 253.28.

Biraz ara. Sonra ikinci yanıt. Arkasından öteki yanıtlar.

Öğretmen, kâğıtları okuyunca, inanılmaz bir şaşkınlığa kapılmış. Herkesin yanıtı aynı. Herkesin yanıtı tamam. Herkes 10!

Öğrencilere valvar yakar olmuş. “Nasıl becerdiniz bunu, anlatın, notlarınızı kırmayacağım” demiş. Bizimkiler anlatmışlar.

Öğretmen sözünde durmuş.

Bazı öğretmenler “honor test” yaparlardı. “Onur sınavı” gibi bir şey. Soruları verir, sınıfı bırakır giderlerdi. İsteyen kitabını açıp baksın! Ne mümkün. İşin içinde “onur” var. En azılılar bile kopya çekmeye yeltenmezler, sıfır almayı yeğ tutarlardı.

On beş yaşında “Beni çaktırırsan seni gebertirim!” diyerek İngilizce öğretmeni Shepard’ın gırtlığına sustalı dayayan sevgili Oral (Zaloğlu) günün birinde, “Ulan, ne biçim iştir bu” diye yakınmıştı. “Şu ‘honor test’ denen belayı bıraksalar da adam gibi kopya çekip sınıfı geçsek!”

İpucu Köfte Olacaktı!

Kolej’in orta bölümündeyken iki günü sabırsızlıkla beklerdik. İlki, belki garip gelecek ama, aşı günüydü. Birinci ya da ikinci derste kapı ansızın açılır, önde Mrs. Lane, arkasında Mme. Marie, onun arkasında da Kirkor sınıfa dalarlardı. Kollarımızı sıvar, Mrs. Lane’e uzatırdık.

Yüzümüzü buruştururduk elbet. Ne de olsa aşı! Ama ertesi gün ders yok demekti bu.

Burada “dispanser takımı”ndan söz etmeden geçemem. Mrs. Lane bizim için meleğin dünyaya inmişti. En önemsiz hastalığımızla bile büyük titizlikle ilgilenir, başı ağrıyana aspirin uzatırken onu nasıl içeceğini anlatırdı uzun uzun.

Mme. Marie yaşlıydı. Dersleri asıp bir gün dispanserde sırtüstü yatmak isteyenler, Mrs. Lane’in olmadığı günleri kollarlardı. Doğru Mme. Marie’ye.

Bizim arkadaşlardan biri, haşlanmış bir patatesi koltuğunun altına kıştırıp dispansere seğirtmişti bir gün. Mme. Marie’nin uzat-

tığı termometreyi çaktırmadan patatese saplamıştı. Ateşi yüksek çıkacak, Mme. Marie de onu pijamasını almak için yatakhane-ye bile yollamadan hemen üst kata çıkarıp yatırarak. Biraz sonra Mme. Marie, termometreyi eline alınca şaşkınlıkla bağırıyordu: "Nerede bunun cıvası?" Patatesin sıcaklığı termometreyi bile patlatmış, Kirkor da bizim arkadaşı süpürgeyle Anderson Hall'e kadar kovalamıştı.

Kirkor dispanserin hademesiydi. Kısacık boylu, çatık kaşlıydı; karikatürlerdeki gibi, burun deliklerinden sürekli duman fışkırırdı sanki. En büyük keyiflerimizden biri onu kızdırmaktı. Geceleri dispanserin önüne gider, başlardık bağarmaya:

"Kiiir-kooor... Kiiir-kooor... Ben ölürsem sana kim kooor?"

Kirkor süpürgesini kaptığı gibi dışarı fırlar, görünmeyen düşman peşine düşerdi karanlıkta.

Beklediğimiz ikinci gün, piknik günüydü. Ders çalışmayı aksatmayalım diye, önceden haber verilmezdi. Bir sabah ilk ders başladıktan beş dakika sonra ziller çalmaya başladılar ansızın. Bahar güneşi yüzünü gösterince o günü beklemeye koyulurduk hep. Her gece konuşurduk. "Piknik yarın mı acaba?"

Sonunda ziller çaldı. Koşarak Rumeli Hisar'a inerdik. İskeleye bizim için bekleyen Şehir Hatları vapuruna atlar atlamaz marşa başladık: "Dağ başını duman almış..."

Marştan şarkılara, şarkılardan oyunlara geçilirdi. Heybeliada'ya varırdık sonunda. Kimimiz eşeğe biner, kimimiz gömleğini çıkarıp güneşlenir, Mehmet Tümay da sıkı atletliğini kanıtlamak için buz gibi denize daldı. Çamların altında köftelerimizi yerken bizden bir sınıf büyüklerden kız tavlama yöntemlerini öğrenirdik. Orta üçten Muhan Soysal, yüzüne Clark Gable'inki gibi bir gülümseme ilaştırır, "Siz" derdi, "bir kızla tanışınca, hemen hangi artistleri sevdiğini sorarsınız. Ben ise hangi dansları sevdiğini sorarım."

Güneş batarken vapura doluşurduk yine. Hisar'da inince, iskeleden kaptan köprüsüne doğru bir ağızdan bağırırdık: "Ya ya ya, şa şa şa, kaptan, kaptan, çok yaşa!"

Baharda bir akşam, "Acaba piknik yarın mı?" diye konuşuyorduk yine. "Yarınsa, bu akşam boşu boşuna niye ders çalışalım?"

Ferdin Hoyi'yle Sherlock Holmes'luğumuz tuttu. "Gidip mutfağa çaktırmadan bakalım" dedik. "Köfte hazırlıyorlarsa, piknik yarın."

Büyük futbol sahasını geçip Hamlin Hall'e gittik, gizlice mutfağa girdik. Girer girmez de ahçıbaşına enselendik.

"Ne arıyorsunuz burada?"

"Piknik için köfte yapıyor musunuz, ona bakınaya geldik."

"Gelin, göstereyim" dedi ahçıbaşı. Bir kapıyı açtı. Bizi içeri itti. Kapıyı arkamızdan kapadı.

Loş ışıklar altında, buz gibi bir yerde, her yandan sarkan etler arasında bulduk kendimizi. Ahçıbaşı bizi dev buzdolabına, daha doğrusu buz odasına kapamış! Yaş on dört, belki on beş... Hem soğuktan hem korkudan titremeye başladık. Dilimiz tutuldu. Ne Ferdin bir şey söyleyebiliyor, ne ben. Şaşkın şaşkın birbirimize bakıyoruz. Bir dakika geçti geçmedi, kapı açıldı. Ahçıbaşı dikildi karşımıza.

"Hadi bakalım, yallah!" dedi. "Yarına köfte yok!" Gülererek göz kırptı: "Belki öbür güne olur."

Childs'ın İmzası

Okulda bir derse mi giremedin, öğrenci işleri amirine, Richard Childs'a gidip "mazeret kâğıdı" almak zorundaydın. Öğretmen bir sonraki derste o kâğıdı mutlaka isterdi senden. Kâğıdı gösteremezsen derse giremezdin.

Hastalandın nu, ya doktordan bir rapor ya velinden bir mektup götürürdün Childs'a. Her sabah kahvaltıdan sonra Childs'ın bürosunun önünde bir kuyruk oluşurdu. Childs raporu ya da mektubu alır, inceler, önündeki basılı pembe kâğıtlardan birine adını, okula gelmediğin tarihi yazar, altına imzasını atıp sana verirdi. Sen de o kâğıdı giremediğin derslerin öğretmenlerine gösterirdin.

Gerçekten hastalananlar için sorun yoktu. Ama okulu resmen asanlar pembe kâğıdı alabilmek için Childs'a uzun uzun dil dökmek zorundaydılar. Çoğu kere yutmazdı Childs. Pembe kâğıdı alamayanlar da okulu astıklarına asacaklarına bin pişman olurdu.

Bir akşam yatakhanedeki uzun masanın çevresine oturmuş çene çalıyorduk arkadaşlarla. Bir yandan konuşuyoruz, bir yandan önümdeki dosya kâğıdına karikatürler çiziktiriyorum. Coğrafyacı Baba Ziya'nın, Türkçeci Ahmet Aksoy'un, Psikolojici Ulyott'un

karikatürlerini. Childs'ın karikatürünü de yaptım. Altına da kendi imzama değil, Childs'ın imzasını attım.

Kerem (Altan) şöyle bir baktı imzaya. "Ulan!" diye bağırdı. "Aynısı oldu!"

"Karikatür mü?" dedim.

"Ne karikatürü? Childs'ın imzası."

Sonra, laf olsun diye, "Pembe kâğıtlardan bulabilseydik sen imzalardın" dedi.

Güldük geçtik.

Ama, kim olduğunu hatırlamıyorum şimdi, ertesi gün biri elinde beş altı tomar pembe kâğıtla geldi. Nasıl becerdiyse, Childs'ın bürosuna girip yürütmüş.

"Çak bir imza" dedi.

Arkadaşa can feda! Hele o yaşta! Yaptığımız işin düpedüz sahtekârlık olduğunun farkında bile değiliz. Adını, okula gelmediği tarihi yazdım, bastım Childs'ın imzasını. Öğretmen fark etmedi bile.

Birdenbire ünlü oldum. Artık sabahları bir kuyruk Childs'ın kapısının önünde, daha uzun bir kuyruk bizim yatakhane önünde... Tanıdık tanımadık herkese mazeret kâğıdı imzalıyorum. Childs on imza çakıyorsa, ben otuz imza çakıyorum. Bana güvenip ders asanların sayısı her gün artıyor. Lise ikideyim, dördüncü sınıftan, mühendislik bölümünden gelenler bile var.

Dört ay kadar sürdü bu.

Bir gün bizim sınıftan Üner (Turgay), coğrafya dersine girdiğimizde Baba Ziya'ya uzattı pembe kâğıdını. Baba Ziya kâğıda uzun uzun baktı, sonra arkadaşlardan birine, "Bana Childs'ın sekreterini çağır" dedi.

Buz kestik hepimiz. Ensemde belime doğru soğuk bir ter boşandı. Childs'ın sekreteri geldi. Baba Ziya pembe kâğıdı uzattı ona, "Childs'a sor bakalım" dedi, "bu imza onun mu?"

O beş dakika nasıl geçti, anlatamam. Zaten hatırlamıyorum ki. Yalnız herkesin göz ucuyla bana baktığı aklımda.

Biraz sonra kapı vuruldu. Sekreter başını uzattı. "Evet, efendim" dedi, "Childs'ın imzasıymış."

Dersten çıkar çıkmaz bütün pembe kâğıtları yırtıp attım. "Okulu asan derdini Marko Paşa'ya anlatır" dedim.

Neden sonra aklıma geldi, yemekten önce futbol oynarken koluna yapıştım Üner'in.

“Yahu” dedim, “o kâğıdı ben mi imzalamıştım sana, Childs mı imzalamıştı?”

“Ulan, hatırlamıyor musun” dedi Üner, “geçen hafta hastalanıp iki gün dispanserde yatmadım mı? İmza Childs’ındı.”

Kerem enseme bir şaplak indirdi. “Oğlum” dedi, “hocalar senin imzana öyle alışmışlar ki, Childs’ın imzasını sahte sanıyorlar!”

Öğretmeni Yönetmenlikten Nasıl Aldık

Bizim dönemimizde Robert Kolej’i Robert Kolej yapan, ders dışı etkinliklerdi. Gazeteler, dergiler, yıllıklar yayımlanır, resim sergileri açılır, atletizm yarışmaları, futbolda, basketbolda sınıflarası lig maçları yapılır, konserler, açık oturumlar düzenlenir, sık sık ünlü sanatçılar, politikacılar, bilimadamları çağrılıp konferans vermeleri sağlanırdı. Klasik müzik kulübünden bilardo kulübüne kadar onlarca kulüp, dernek vardı.

Ders dışı etkinliklerin başında tiyatro geliyordu. Yılda dokuz on oyun sahnelenirdi. Öyle “mektep müsamesesi” olmazdı bunlar. Dekorundan en ince ayrıntısına kadar titizlikle hazırlanırdı. Uzun bir prova döneminden sonra seyirci karşısına çıkılırdı.

Genellikle üç kere oynanırdı oyunlar. Biletler on beş gün önceden satışa çıkarılır, kısa sürede tükenirdi.

Oyun bizim okuldaysa, herkes telefonlara sarılır, Kız Kolej’inden konuk çağırırdı. Bir arkadaşın varsa, sorun yok. Arkadaşın yoksa da sorun yok. Açardın *Record*’u, okul yıllığını, fotoğraflara bakar, senin sınıfından bir kızı beğenir, onu çağırırdın. Genellikle şu yanıtı alırdın: “O gün bir işim var mı, bilmiyorum, yarın telefon edebilirseniz söylerim.”

Bilirdin elbet: Kız da hemen *Record*’u açıp senin fotoğrafına bakacak. Yakışıklıysan kızın işi olmazdı.

Oyun günü herkes iki dirhem bir çekirdek... Bir gece önceden şilte altına konarak ütülenen pantolonlar giyilir, kravatlar takılır, Kız Kolej’inden gelecek arabalar beklenmeye başlanılırdı. Derken Esmâ Hanım’ın gözetiminde kızlar sökün ederlerdi.

Oyun Kız Kolej’inde sahneleniyorsa sen telefon beklemeye başlardın. Çağırın olmazsa da üç dört kişi bir araya gelir, giderdiniz Arnavutköy’e. Oyundan önce salonda yürek çarpıntılarıyla kızları seyrederken onların ne kadar “fuzuli yaratıklar” olduğunu konuşurdunuz. Çağrılan yakışıklı arkadaşlarınızla da dalga geçerdiniz.

Ama perde kapandıktan sonra oyun konuşulurdu hep. Eleştiriler, yorumlar birkaç gün sürerdi.

Oyunlar İngilizce olurdu genellikle. İkisi dışında. Onların “yapımcılık”ını Türk Talebe Birliği (TTB ya da o zamanki söyleyişimizle Ti-Ti-Bi) üstlenirdi.

Kolej’de son yılım. TTB başkanı seçilmişim. İlk oyun ne olsun diye tartışıyoruz. Refik Erduran’ın *Karayar Köprüsü*’nü önerdim. Yazar, bizim mezunlardan. Bu, onun ilk oyunu. Kitap olarak yayımlanmış, ama hiçbir yerde sahnelenmemiş.

Yönetmenimiz, okulun edebiyat öğretmenlerinden Ekrem Yirmibeşin (imzasını “25in” diye atardı). TTB’nin bütün oyunlarını o koyardı sahneye. Öğrencilerle yıldızı pek barışık değildi. Belki bir başka lisede çok daha sevilirdi; ama öğretmen-öğrenci ilişkisi açısından Kolej geleneklerine pek uyum sağlayamıyordu. Yönetmenliği de aynı çizgideydi. Sözgelimi, bazı İngilizce oyunları sahneye koyan Hillary Sumner-Boyd’la oturur, çene çalar, oyunu tartışır, birlikte yorumlardık. O arada çok şey öğrenirdik ondan. Ama yönetmen Ekrem Bey mi, komutlar belliydi: “Sağdan gir. Daha öfkeli ol. Tavana bak.”

Karayar Köprüsü kabul edildi. Başrolü Baba Asım’a, Asım Çavuşoğlu’na verdik. Provalar başladı.

Başladı ama, Ekrem Bey’i bulabilirsen bul. Provalara ya gelmiyor ya da çok geç geliyor. Kendimizce bir şeyler yapmaya çalışıyoruz.

Perdenin açılmasına bir hafta kaldı. Herkes telaşlı. Ekrem Bey yine ortalarda yok. Provanın bitmesine yakın damladı. Hemen yanına gittim. “Hocam” dedim, “artık gelmeyin. Biz oyunu kendimiz çıkaracağız.”

“Sen kim oluyorsun?” dedi.

“Ben TTB başkanayım” dedim, “sizi de yönetmenlikten alıyorum.”

Olacak iş mi! Eninde sonunda öğrenciyim ben. Ekrem Bey de öğretmen. Üstelik benim edebiyat öğretmenim.

O sırada Baba Asım geldi yanımıza. Elinde koca bir sopa. Başladı Ekrem Bey’e bağırmaya. Bir yandan “Artık rahat bırak bizi, çek git buradan” gibilerden bir şeyler söylüyor, bir yandan da elindeki sopayı yere vuruyor.

Ekrem Bey bir bize baktı, bir sopaya, çıktı gitti.

Boyd’a koştum hemen. Olanları anlattım. Birlikte bir başka öğretmene, David Garwood’a, sonra da Öğrenci İşleri Amiri Ri-

chard Childs'a gittik. "Korkma, sana bir şey yapamaz" dediler. Childs, "her ihtimale karşı" beni Ekrem Hoca'nın sınıfından alıp bir başka şubeye, Ahmet Aksoy'un sınıfına verdi.

Sonra Genco Erkal'ı buldum. Genco geldi, kolları sıvayıp yönetmenliğe başladı. Oyun bir haftada çıktı.

Yıllar sonra dost olduğumuz Refik'i de çağırdım galaya. Türkiye'de sahnelenen ilk oyununu birlikte, ışık odasından izledik.

Öğrenci Oyuncular

Kolej'de sahneye konacak oyunlardaki roller için seçmeler yapılırdı. Bizim okuldaki oyunların seçmelerine katılanların sayısı o kadar yüksek olmazdı da, Kız Koleji'ndeki oyunların seçmelerine neredeyse herkes katılırdı. Öyle ya, provalar için her gün Kız Koleji'ne gidilecek, kızlar görülecek, akşam yemekleri bile orada yenecek!

Seçmeleri kazananlar sınıf geçmiş kadar sevinirlerdi.

Okulda kimler görünmedi ki sahnede... Aralarında bugün sanat alanında değil, başka alanlarda da öne çıkmış adlar var.

Yaşça bizden büyük olanlardan Haldun Dormen'e, Tunç Yalman'a, Şirin Devrim'e yetişemedim. Ama beş kişiyi çok seyrettim.

Cevat Çapan çok iyi bir oyuncuydu. Şimdi çok iyi bir şair, çok iyi bir çevirmen. Oyunculuk özlemine de zaman zaman sinemada, televizyonda "konuk"luk ederek gideriyor.

Engin Cezzar tiyatroyu bırakmadı.

Nurver Nureş büyükelçi oldu. Benim gözümde hâlâ "muzip" bir oyuncu.

Sina Akşin tarihe verdi kendini. Üniversitelerimizin önde gelen adlarından oldu.

Pamir Bezmen sanat sevgisini hiç yitirmedi. Okul sıralarından beri kendine yakışan o inceliğini de.

Bizim dönemimizin listesi biraz daha kalabalık.

Nevra Şirvan usta oyuncu olacağını okuldayken belli etmişti. Okulu bitirdikten sonra Dormen Tiyatrosu'na girdi. Metin'le evlendi. Şimdi Nevra Serezli.

Çiğdem Selişik da basbayağı tiyatrocuymuş okulda. Ibsen'in *Hedda Gabler*'ini, Brecht'in *Cesaret Ana*'sını oynayan, bir öğrenci değil de, yıllarını sahnede geçirmiş bir sanatçıydı sanki. O da Kent Oyuncuları'nda buldu kendini. Önemli roller oynadı. Şimdi sanırım Amerika'da.

Bir Çiğdem daha. Talu. Sonradan ünlü bir şarkı sözü yazarı olan,

erken yaşta yitirdiğimiz Çiğdem Talu'yla, Ugo Betti'nin *Tatiller Ülkesi*'nde başrolleri paylaşmış, Anadolu turnesine bile çıkmıştık.

Bizim dönemin en parlak oyuncusu, kuşkusuz Genco Erkal'dı. Okulda Shakespeare'in *Venedik Taciri*'yle atıldığı serüveni hâlâ sürdürüyor.

Tiyatroyu seçmediği için üzüldüğüm bir arkadaşım Berent Enç'ti. Daha o yaşta elektrik saçardı sahnede. Kim bilir, okulla birlikte sahneye de "hoşça kal" demekle belki akıllılık etti. Şimdi Amerika'da.

Okuldan sonra Amerika'ya yerleşen bir başka yetenekli oyuncumuz da Spiro Kostof'tu. Şiir de yazardı. *Türk Dili* dergisinde yayımlanırdı yapıtları. İsmet Paşa bile okumuş, "Kim bu Spiro Kostof?" diye araştırmıştı. Birçok oyunda oynadı Spiro. *Venedik Taciri*'nde Shylock'la çıktığı sahneden Hamlet'i oynayarak ayrıldı. Öğrenimini Amerika'da tamamladı. Orada kaldı. Önemli üniversitelerde sanat tarihi kürsüsü başkanlığı yaptı. Genç sayılacak yaşta öldü. Arkasında çok iyi eleştiriler almış kitaplar bırakarak.

Kolej'de sahne tozunu yutmuş nice ünlüler var daha. Basınımızın "bir numara"larından Ercan Arıklı, Arda Gedik, Asım Çavuşoğlu, Orly'de yaralanan fotoğrafçı Ergun Çağatay bunlardan bazıları. Üstün Ergüder'le *Sevil Berberi*'nde karşılıklı oynamıştık. Figaro'ydum ben. Sevgili Üstün de Kont Almaviva. Şimdinin Boğaziçi Üniversitesi rektörü, kontluğunu hep korudu.

Sahneyle Kale Arasında

Kolej, ders dışı etkinlikler açısından son derece zengindi. "Resim Kulübü"nden "Bilardo Kulübü"ne kadar onlarca kulüp vardı. Dilediğinize üye olabiliydiniz. Ama dersler kötü gidiyorsa, "Probation List"te yerinizi alır, hiçbir etkinliğe katılamazdınız. İsterse-niz okulun yıldız basketçisi olun, o zaman İstanbul'da eşi bulunmayan, sonraları bir yangında kül olup giden kapalı spor salonuna adım bile atamazdınız.

Bence edebiyat dışında en çok tiyatroyla ilgileniyordum. Bir de futbolla.

Tiyatro bakımından başlı başına bir okuldu Kolej. Orta 3 öğrencileri her yıl sonu bir Shakespeare oynarlardı. İngilizce. Müdür Willard Whitman başlatmıştı bu geleneği. *Julius Caesar*'la.

Yönetmenliği de o yapıyordu. Biz *Venedik Taciri*'ni sahneledik. Shylock'u Spiro, Dük'ü Anıl, Lorenzo'yu Genco oynuyordu. Soy-tarıyı, Launcelot Gobbo rolünü ben üstlenmiştim. Sanırım başarılı olduk. En sevmediğim ders kimyaydı. Yıl boyunca sermiştim bu dersi. Öyle ki, sınıfı geçip orta bölümden mezun olmam için yıl sonu yazılısında 100 üzerinden 110 almam gerekiyordu. Tiyatronun yararını ilk o zaman gördüm. Oyunculuğumdan pek hoşnut kalan Whitman, kimya hocası Inscoe'ya bastırdı, bütünlemeye kalmadan hazıranda kep giymemi sağladı.

Lise bölümünde yılda 7-8 oyun sahnelenirdi. Neredeyse her ay bir oyun. İkisi Türkçe, gerisi İngilizce olurdu. Türkçe oyunlarda oynardım ben. İlk, Cevat Fehmi Başkut'un *Küçük Şehir*'inde Odacı Ali oldum. Son rolüm ise *Sevil Berberi*'nde Figaro'ydu.

Yarıyıl tatilinde turneye bile çıkardık. Çeşitli kentleri dolaşır, oyunumuzu oynardık. 1955-58 arası. İlgiyle karşılanırdık hep. Hele Ugo Betti'nin *Tatiller Ülkesi* oyunumuz pek beğenilmişti. Antep'te bile oynamıştık. Hem de Nakıp Ali'nin sinemasında. Seyfettin Başçılar anlattı. Oyunu izliyormuş. Arkasında iki adam. Biri bana kızmış. "Ne salak herif bu" diye homurdanmış. "Niye?" demiş öteki. "Niye olacak, kızın kendisini sevdiğini bir türlü anlamıyor!" "Ben bunu tarurım. İpekçi Tahsin Bey'in oğlu." "Külahıma anlat! Tahsin Bey'in oğlu böyle salak olur mu!"

Futbol. Bir tutkum da futboldu. Oynamak isterdim, ama pek beceremezdim. Sınıflararası lig maçlarında kenardan bağırıp çağırmakla yetinirdim. Bizim takım şampiyonluğa oynardı hep. Kaptanımız, yıllar sonra Fenerbahçe yönetim kurulunda yer alan Günay Çıtal'dı. Ama bir yıl, şampiyonluk umudumuzu yitirdik. As oyuncularımız futbola küstüler. Sahaya takım çıkaramıyorduk neredeyse. İster istemez beni de aldılar kadroya. O maçta bir gol attım. Karşı takımın kalesinde milli yüzücümüz Engin Ünal vardı. Şutum doksana takıldı. Galip geldik. Sonraki iki maçta da oynadım. Tarifem değişmiyordu: Her maçta bir gol!

Olanlar ertesi yıl oldu. Bizim takımın bütün oyuncuları, mühendislik bölümüne geçti. Sınıfımızda futbol oynayan bir tek ben kalmıştım! Kendimi kaptan ve tek seçici ilan ettim. Takımı kurdum. İki puanla sonuncu olduk. Bütün maçları 8-1, 14-0 gibi sonuçlarla kaybettik. Bir tek kere galip geldik. Onda da karşı takım sahaya çıkmamıştı.

Baktım olmayacak, ertesi yıl kaleye geçtim. Yine kaybettik maçları. Ama 2-1, 3-1 gibi sonuçlarla. Bir maçımızı berabere bıraktık. Hem de şampiyon takımla oynadığımız maçı. Canavar gibi bir takımdı; ama ben de canavar kesildim o gün. Doksanlardan toplar çıkardım, Rumelihisarı takımının ası Yavuz Gönülşen'in ayaklarına atladım. Maçın bitmesine üç dakika kalıncaya kadar gol yemedim.

Bizimkiler penaltı yapmasalardı yine yemeyecektim. Sonradan Galatasaray'da oynayan Samim Uygun attı penaltıyı. Topu korne re çeldim! Sevinç içinde arkadaşlarla öpüşürken korne atıldı, biri kafayı vurdu, top ağlarda! Sen o kadar dayan, gol yeme de son dakikada böyle bir şey olsun! Santra yapıldı. Bir mucize gerçekleşti. Bizim solaçık, Anıl, aldı topu, tek başına gitti gitti, golünü attı.

Hemen Bebek'e indik maçtan sonra. İki yıldır özlemini çektiğimiz başarıyı Nazmî'nin meyhanesinde kutladık.

“Aramızda bir İngiliz var...”

Robert Kolej'de sahneye koyduğumuz iki oyunu, Ahmet Vefik Paşa'nın *Zor Nikâh* ile *Tabîbî Aşk*'ını yarıyıl tatilinde Bandırma, Balıkesir, Manisa, İzmir'de oynayacaktık. Daha o zaman bile usta birer tiyatrocu olan Genco Erkal ile Çiğdem Selişik, sahneyi bırakmasa Laurence Olivier'e taş çıkartacağına inandığım Berent Enç de vardı aramızda. Tiyatrodan çok edebiyatla ilgilenen Anıl Meriçelli, turnede bizimle birlikte olabilmek için bir rol üstlenmişti.

Başımızda da bir İngiliz hocamız vardı: Hillary Sumner-Boyd.

Boyd, hocamız değil de arkadaşımız olmuştu hep. Odasında toplanır, sigaralarımızı tütürüp tiyatrodan, edebiyattan konuşurduk. Çok şeyler öğrenmiştik ondan. En önemlisi, sanattan tad almayı öğrenmiştik.

Önce Bandırma'ya gittik gemiyle. Kızılay Bandırma Şubesi yararına oynayacağız. O sıralarda Anadolu'da turne yapan tiyatro pek yok. Hele Bandırma'ya neredeyse hiç tiyatro gitmemiş. Gemimiz rıhtıma yanaşırken, bir de baktık, kalabalık bir karşılayıcı topluluğu! Bizler oraya oyun sergilemeye gelmiş tiyatro heveslisi öğrenciler değil de, olimpiyattan altın madalyalarla dönen güreşçilerdik sanki! Belediye başkanı orada, kaymakam orada!

“Sizi hemen tiyatroya götürelim, sahneyi görün” dediler. “Sonra sayın kaymakamın sizin onurunuza vereceği yemeğe gideceğiz.”

Yollandık tiyatroya. Daha doğrusu, oynayacağımız sinemaya.

Güzel bir salon, güzel bir sahne. Yalnız Kızılay'cılar dikkatimizi çekti. Aralarında tartışıyorlar. Sonunda görüş birliğine vardılar. Sahnenin tam ortasını gösterdiler. "Buraya asılacak" dediler.

"Ne asılacak?"

"Kızılay bayrağı."

"Aman!" dedik. "Sahnenin tam ortasına, dekorun göbeğine Kızılay bayrağı asılır mı!"

"Ama göze çarpması gerek."

Direndik. Sonunda sahnenin kenarında bir yer seçildi de herkes mutlu oldu.

Sinemadan lokantaya gittik. Gerçekten "mükellef" bir sofa. Yok yok! Birer iskemleye ilıştik. Masa başına da ev sahibimizi kaymakam bey oturdu.

Yemekler geldi.

Kaymakam ayağa kalktı.

"Sayın konuklarımız" dedi. Hillary Sumner-Boyd'u gösterdi. "Aramızda bir İngiliz bulunduğ u için hoş geldiniz konuşmamı *Fransızca* yapacağım."

Kadehini kaldırarak devam etti:

"Je suis très content de votre visite à Bandırma..."

Beckett Bolşevikleri

Yıl 1958. Robert Kolej'de son sınıf öğrencisiyim. Hazırladığımız bir oyunu nisan tatilinde turneye götürmeye karar verdik. Yazışmalar sonunda iki yer belirlendi: Kütahya ile Manisa.

Atlayıp trene, yola koyulduk. İki gece Kütahya'da, iki gece de Manisa'da oynayacağız. Dokuz kişiyiz. Aramızda, mezun olduktan sonra Amerika'ya yerleşen Manfred Bormann ile şimdi nelerde olduğunu bilmediğim Berent Enç var. Berent'in tiyatroculuğunun okul yıllarında kalmış olmasına hâlâ hayıflanırım. Tiyatroculuğu seçseydi, bugün sahnelerimizin en önemli oyuncularından biriydi. Ama kim bilir, belki de doğrusunu yaptı. Öyle ya, oyunculuğu şarkıcılara, mankenlere, Kumkapı'da bıçağa sarılanlara kaptırır, olsa olsa Seda Sayan'ın babasının askerlik arkadaşını oynardı şimdi.

Kütahya'ya geldik. Bizi istasyonda karşıladılar. Kalacağımız yere, Şeker Fabrikası Misafirhanesi'ne götürdüler. Biraz hoşbeşten sonra, oynayacağımız oyunların adları soruldu. "Oyunların mı?" dedik. "Tek oyunumuz var. İki gece de onu oynayacağız."

Bizi karşılayanlarda büyük bir telaş! Meğer iki gece iki ayrı

oyun oynanacak diye, herkese kombine bilet satmışlar. “Ne yapın edin, yarın gece başka bir oyun oynayın. Aynı seyirciler gelecek” dediler.

Ne yapacağız diye başladık düşünmeye. Berent’in aklına bir şey geldi. “Yahu” dedi, “oyunumuz hazır!”

Hazır dediği, Samuel Beckett’in (o zamanlar, bizim aramızdaki adıyla İsmail Behçet’in) *Oyun Sonu* oyunu. Berent, bir arkadaşıyla Türkçeye çevirmişti. Oyunu Manfred’le daha önce İstanbul’da da oynamıştı. Üniversitelerarası bir tiyatro şenliğinde.

Öyle ya, oyun hazır, kadro hazır. Yalnız bir sorun vardı: Oyun kısıydı. Ona da bir çözüm bulduk. Manfred, Esen Kolgu’yla bir odaya çekilip, kendi yazdığı iki kişilik kısa bir oyunun provalarına başladı hemen. Ben de kolları sıvayıp, yanımdaki İngilizce antolojiden Çehov’un tek kişilik *Tütünün Zararları Üstüne*’sini bir yandan çevirmeye, bir yandan ezberlemeye giriştim.

Ertesi gece üç kısa oyun sunacaktık Kütahyalılara.

Sunduk da. Her şey umduğumuzdan çok daha iyi geçti. Üç oyun da büyük ilgiyle karşılandı.

Bu arada bir şey düşünmüştük. Beckett’in oyunu sıradışı bir yapıt olduğundan, seyircilerle biraz sohbet etmek, onların sorularını yanıtlamak, öncü tiyatro üstüne konuşmak yararlı olabilirdi. Perde kapanınca, dileyen seyircilerin salonda kalabileceğini belirttik.

Kimse yerinden kalkmadı. Sahneye ben çıktım. Söyleşiyi yönetecektim. Birkaç seyircinin sorusundan sonra, ön sırada, ortada oturan bir adam, “Siz bu oyunda Bolşeviklik görmediniz mi?” diye gürledi.

Yandık! Dönem, Demokrat Parti dönemi!

“Görmedik” dedim. “Görseydik buraya getirmezdik.”

Sonra yanımdaki Kütahyalıya eğilip, “Kim bu adam?” diye fısıldadım.

Kütahyalının sesi titriyordu:

“Vali.”

Yandık ki tam yandık! Salonda buz gibi bir hava.

“Madem öyle düşünüyorsunuz, bunu konuşalım” dedim valiye.

“Bunu yarın makamımda konuşacağız” dedi vali.

Ertesi sabah erkenden, misafirhanenin kapısına koca bir otobüs dayandı. Dokuz kişi otobüse bindik. Doğru vilayete.

Büyük bir odaya aldılar bizi. Vali masasının başında oturuyor.

Önünde Beckett'in oyununun bir gece önce bizden aldırıldığı kopyası. Yanında jandarma komutanı.

Valinin gözleri ateş saçıyor hâlâ. Arna komutan uykusunu pek alamamış anlaşılan; başı önünde, kestiriyor.

Bir süre bizi, Beckett Bolşevikleri'ni süzdü vali. Sonra, "Oturun" dedi.

Oturduk.

Vali bir tomar kâğıt çekti önüne. Eline kalemi aldı. Bana döndü:

"Adın?"

"Ülkü."

"Soyadın?"

"Tamer."

"Babanın adı?"

"Tahsin."

"İşi?"

"Tüccar."

Sonra, aynı soruları öteki arkadaşlara sordu. Sıra Manfred'e geldi.

"Adın?"

"Manfred."

"Harf harf söyle."

Manfred, adını kodladı.

"Soyadın?"

"Bormann."

Vali, başını kaldırıp gülümsedi. Şöyle otuz saniye kadar Manfred'i süzdü.

"Babanın adı?"

"Max."

"İşi?"

"Propagandist."

Kalemi fırlatıp masaya attı vali. "Hmmm" dedi. "Demek propagandist. Ne propagandası yapar?"

"İlaç satar" dedi Manfred.

Burada bir parantez açayım. Dönemin ünlü içişleri bakanının oğlu Arda Gedik, bizim okulda öğrenciydi. Turneye o da gelmek istemişti bizimle. Rolü yok diye isteğini geri çevirmiştik. Sonradan çok hayıflandım. Keşke onu da götürseydik.

Öyle ya, vali soracaktı:

“Adın?”

“Arda.”

“Soyadın?”

“Gedik.”

Valinin kafasında bir soru işareti.

“Babanın adı?”

“Nanuk.”

Vali (titrek bir sesle):

“İşi... yavrucuğum?”

“İçişleri bakanı.”

Vali, oyunun çevirisini çekti önüne. Besbelli, dersini iyi çalışmış. Her üç cümleden birinin altı kırmızı kalemle çizilmiş.

Jandarma komutanını gösterdi.

“Sayın komutan bu sabah tesadüfen geldi buraya..”

Sonra seslendi:

“Sayın komutan...”

Sayın komutan uyanır gibi oldu.

“Siz de galiba dün akşam tiyatroydunuz” dedi vali.

“Evet” dedi komutan.

“Oyunu seyrettiniz. Ne dersiniz?”

Komutan, “Ben oyunu okumadan oynanmasına izin vermedim” dedi, yine uykuya daldı. Biz oradan ayrılınca kadar da artık uyanmayacaktı.

Vali, bir cümle okudu oyundan.

“Bu ne demek?”

Açıklamaya çalıştık.

Abartmıyorum, konuşma “aynen” şöyle sürdü:

“Yaa, bu o mu demek?” dedi vali.

“Evet, o demek.”

“Demek o demek?”

“Peki, sizce ne demek?”

Vali yanıt vermedi, bir başka cümleye geçti. Beckett’in Bolşevikliği mutlaka kanıtlayacak.

Sayfalar çevrildi, “Bu ne demek”ler sürdü.

Bir ara, “Bu oyun dünyanın birçok ülkesinde oynandı” dedim.

“İstanbul’da da oynandı. Bunu böyle anlayan ilk kişi sizsiniz.”

Vali pek memnun oldu. Keyifle güldü. Kimsenin kuşkulandığı katili yakalayan Hercule Poirot’ydü sanki.

Dördüncü saatin sonunda, “Bakın” dedim. “Biraz sonra trenimiz kalkıyor. Manisa’ya gideceğiz. Bizi burada misafir mi ediyorsunuz, gitmemize izin verecek misiniz?”

Vali gönülsüzce ayağa kalktı. “Peki, gidin” dedi. “Ama soruşturma sürecektir.”

Vilayetten istasyona gittik. Trene bindiğimizde, haberi kim ulaştırdıysa, İstanbul’a ulaştırmıştı bile. Ertesi gün *Dünya* gazetesinde Bedii Faik’in vali için zehir zemberek bir yazısı yayımlanacaktı. Vali, Bedii Faik’e yanıt verecek, tartışmalar bir süre kesilmeyecekti.

Trenimiz Manisa’ya varınca, istasyonda bizi karşılayanlar arasında bazı “sivil”ler de vardı. Dosdoğru vilayete götürüldük. Manisa valisi, Onat’ın akrabası olduğunu sonradan öğrendiğim İbrahim Tevfik Kutlar, “Kütahya valisi telefon etti” dedi. “Sizde tehlikeli bir oyun varmış.”

Anlattık.

Bize birer yorgunluk çayı ısmarladı.

“Siz haklısınız tabii” dedi gülerken. “Ama yine de bu oyunu oynamayın. İki vilayetin arası açılır.”

Uğursuz Oyun

Kolej’de çeşitli oyunlarda oynadım. *Venedik Taciri*’nden *Sevil Berberi*’ne, Cevat Fehmi’nin *Küçük Şehir*’ine kadar birçok İngilizce, Türkçe oyunda sahneye çıktım. Son oynadığım, Ugo Betti’nin *Tatiller Ülkesi*’ydi.

1958 ilkbaharı. Harıl harıl oyun arıyoruz. Yeni bir şey olsun istiyoruz. Başka kentlere turneye bile götüreceğiz. O sıralarda profesyonel tiyatrolar pek dolaşmıyor Anadolu’yu. Nereye gitsek krallar gibi karşılanacağız.

Elime İngilizce bir kitap geçti. İtalyan Ugo Betti’nin iki oyunu. Birini, *Keçiler Adası*’nı Küçük Sahne’de izlemiştim. Öteki *Summertime* diye çevrilmiş İngilizceye. Londra’da sahnelenmiş; başrolü de Dirk Bogarde oynamış.

Keyifli bir güldürüydü. Arkadaşlar da okudular, sevdiler. Türk Talebe Birliği olarak, bizim sınıftan Günel’e (Orgun) 150 lira verip oyunu Türkçeye çevirttik. Bugün de severek okuyacağım öyküler yazıyordu Günel. O yaşta bile dil ustasıydı. Pırl pırl bir çeviriyle geldi karşımıza. Oyunun adını *Tatiller Ülkesi* koyup provalara başladık.

Yönetmenimiz Manfred’di (Bormann). Bizim sınıftan. Tiyatro-

la yatar, tiyatroyla kalkardı. Mezun olduktan sonra New York'a yerleşti, Ahmet Ertegün'ün şirketinde, Atlantic Records'da çalışmaya başladı. Yıllar sonra Brooklyn'deki evinde oturup eski günleri anacaktık. "Ulan" demiştim, "bu akşam seninle olmak için Pele'li Cosmos'un maçını bile feda ettim." Şaşırmıştı Manfred. Cebinden iki bilet çıkarıp uzatmıştı. "Baksana, bunlar da Cosmos maçına. Ben de onları yaktım."

Başrolleri Çiğdem'le (Talu) ben üstlendik. Öteki önemli rolleri Berent'le (Enç) Baba Asım (Çavuşoğlu) oynayacaklardı. Yıldız Yenal, Ophelia Teyzem rolündeydi.

Oyun çıktı. Okulda oynadık önce. Pek beğenildi. Nisanda, iki haftalık tatilde gönül rahatlığıyla Anadolu yollarına düşebilirdik artık.

İlk durağımız Eskişehir oldu. Kılıçoğlu Sineması'nda oynayacağız. Biletler tükenmiş. Dekorü kurduktan sonra dinlenmek için otele yollandık. Bir *Vatan* gazetesi aldık yolda. Anıl (Meriçelli) hemen fal köşesini açıp kendi burcunu okumaya başladı.

Oyunda rolü yoktu Anıl'ın. "Sen de gelsene bizimle" demiştik, o da gelmişti.

"Şu palavraya bak" dedi, "ne yazıyor." Okudu: "Bu akşam umulmadık bir şey olacak. Kendinizi kalabalığın önünde bulacaksınız."

Otele geldik. Yıldız Yenal hasta. Ateşler içinde kıvranıyor. Değil sahneye, koridora çıkacak hali yok. Bizimle birlikte gözetmen olarak turneye katılan "muallim muavini" Rüştü Bey gidip bir doktor getirdi. Ağır bir soğuk algınlığı. İlaçlarını verdik.

Verdik de, akşamki oyun ne olacak? Anıl'a döndüm. "Senin fal doğru çıktı" dedim. "Hazırlan. Ophelia Teyze, Ophel Dayı oldu."

Rolü kısıydı Yıldız'ın. Anıl da oyunu biliyordu zaten. Birkaç provayla sorun çözüldü. Anıl da bıyıklarını bura bura dehşet bir Ophel Dayı oynadı.

Ertesi gün Yıldız'ı Rüştü Bey'le İstanbul'a yolladık. Eskişehir'de ikinci oyunumuzu da alnımızın akıyla devirdikten sonra Adana trenine bindik.

Konya Ovası'nı geçtik. Çocukluğumdan beri yolculuklarımın karabasanı olan ovayı. Ulukışla'ya geldik. İstasyonun sessizliğinde kompartımanda mırıl mırıl konuşuyoruz. Çiğdem, "Bu oyun uğursuz mudur nedir?" dedi. "Bugüne kadar Yıldız'ın öksürdüğünü bile görmemişim."

Uğursuzluk üstüne derin bir felsefi tartışmaya girdik. Tartışmanın en ateşli yerinde biri, “Yahu” dedi, “şu trene bakın; tam üstümüze geliyor.”

Baktık, gerçekten bir marşandiz, istasyonda manevra yaparken geri geri bizim pencereye yaklaşıyor. Tam makas üstündeyiz. Ne olacak diye sessiz sessiz seyretmeye koyulduk. Marşandiz geldi, geldi, bizim vagona bindirdi. Boş olduğu için de raydan çıktı.

O zaman korkuya kapıldık işte. Ya dolu olsaydı? Düpedüz devrilmiş, hastanelik olmuştuk. Neyse ki, istasyonda dört saatlik beklemeyle yakayı sıyracaktık.

“Ben demedim mi!” diye bağırdı Çiğdem. “Bu oyun uğursuz!” Asıl uğursuzluğu daha sonra görecektik.

Adana'ya gelince bir oh çektik. İstasyonda Adana Şehir Tiyatrosu yöneticilerinden Nurettin Yerdelen karşıladı bizi. Otelimize götürdü. Yerdelen'i şiirlerinden tanıyordum. Benim de, bugün tek dizelerini bile hatırlamadığım şiirlerim *Pazar Postası*'nda yayımlanıyordu. Eh, ayaküstü kısa bir edebiyat sohbeti kaçınılmaz oldu.

Çiçeği burnunda delikanlı şair “okul dergileri”nden “ülke dergileri”ne ansızın sıçrayınca ne olur? Edebiyat tarihinin en büyük şairi olur elbet. Konuşurken Homeros'u bile bir küçümseme perdesinin arkasında yüceltir. Ben öyle değildim pek. Sevdiğim yazarları yürekte, sonuna kadar seviyordum. Onlardan üstün değildim. Sadece onlardan biriydim!

Eşyalarımızı bıraktıktan sonra Şehir Tiyatrosu'na yollandık. Akşamdı. *Günah Gecesi* adlı bir oyun oynanıyordu. Biz ertesi gece oynayacaktık. Salonu, sahneyi, sahne arkasını görünce bir oh daha çektik. Sonunda gerçek bir tiyatrodaki sahneye çıkacaktık.

Ertesi gün erkenden tiyatroya gittik yine. Dekor kurmaya koyulduk. O arada Şehir Tiyatrosu Müdürü Vedii Cezayirli geldi yanımıza. Sahnede sakın sakın konuşurken, birdenbire, “Kaçın! Kaçın!” diye bağırılmaya başladı. Kolumdan çekip aşağıya, salona attı beni. Öteki arkadaşlar da kaçıştılar. “Gümm!” diye bir ses duyduk. Sahneye bir toz bulutu arasında tepeden kum torbaları indi.

Teknik düzenlemelere aklım ermez. Dekor tutan ipler kurtulmuş. Koskoca kum torbaları birdenbire boşanmış. “İyi ki oyunda

olmadı” dedi Cezayirli. “Yoksa yanmıştınız.”

“Sonunda nasıl olsa yanacağız” dedi Çiğdem. “Söylüyorum size, bu oyun uğursuz.”

O akşam oyun sırasında pek uğursuzluk olmadı. Sadece ses efektlerini veren teyp bozuldu. Tren sesiyle inek sesini sahne kenarından Baba Asım çıkardı ağzıyla. Oyun da pek beğenildi; dakikalarca alkışlandık.

Ertesi gün otelden ayrılacağımız sırada Vedii Cezayirli, Çiğdem’le beni çağırttı tiyatroya. Gittik. “Birkaç ay sonra mezun oluyorsunuz” dedi. “Ne yapacaksınız?”

“Bilmiyoruz” dedik.

“Gelin, bizim tiyatroya oyuncu olarak katılın. Size vali maaşı veririm.”

Doğrusu, bu öneri ikimizi de keyiflendirdi. Ama ne Çiğdem ne ben oyuncu olmayı düşünüyorduk. Çiğdem, İstanbul’daki ilköğrenlik aşkını bırakıp Adana’lara gidemezdi. Benim için ise tek şey vardı: edebiyat! Cezayirli’ye teşekkür edip ayrıldık.

Üçüncü durağımız Gaziantep’ti. Benim memleketim! Nakıp Ali’nin sinemasında oynadık. Sevgili Nakıp Ali, eline kekiçi (çekici) alıp dekoru kurmamıza bile yardımcı oldu.

Oyunun sonlarına doğru, Çiğdem, “Bu oyun uğursuz” diye fısıldadı sahnede.

“Niye?” dedim.

“Niye olacak” dedi, “sinema yanıyor.”

Baktım, gerçekten de sahne arkasından üstümüze doğru hafif bir duman geliyor. Neyse ki, oyun bitti bitecek. Sahne bir dağda geçiyor. Seyircilere çaktırmamak için, “sis mis” gibilerden bir şeyler geveledik. Perde kapanır kapanmaz da sahne arkasına fırladık. Dekor tutuşmuş. Sinemanın makinistinden gişecisine kadar bir sürü insan kovalarla su döküyor.

Sinemanın sabıkası vardı. Daha önce de yangın tehlikesi atlatmıştı. Seyirci durumu fark etseydi, herhalde büyük kargaşa kopardı.

Turneyi alımızın akıyla bitirip İstanbul’a dönünce, oyuncuların Mazhar, “Bir arkadaşım hafta sonu hepimizi çiftliğine davet ediyor” dedi. “Müthiş bir ziyafet verecek!”

Ama o müthiş ziyafete gidemeyecektik. Birkaç gün sonra Mazhar gelecekti çünkü; “Yahu” diyecekti, “Çiğdem haklı. Bu oyun uğursuz. Bizim arkadaş dün bir trafik kazası geçirdi. Sizlere ömür...”

Gole Giden Bir Panter

Benim Futbolcularım

Baba Hakkı'ların dönemine yetişemedim. Gazhane'nin dumanları arasında Dolmabahçe'de maç seyretmeye başladığımda sahadada Gündüz Kılıç'lar, Süleyman Saba'lar, Şükrü Gülesin'ler, Küçük Fikret'ler vardı.

Maç sonuçlarını, teknik direktörlerin, antrenörlerin taktikleri değil, futbolcuların hırsı belirlerdi.

Taktik dediğin neydi zaten! WM düzenine göre sıralanılır, herkes bulunduğu yerde formasının hakkını vermeye çalışırdı. Bir sağbek biraz ileri çıkıp orta yapmaya kalksa, "Ne işin var orada? Yerine dön!" diye bağırırdık. Bir solaçığın sağa "deplase" olması ise, neredeyse görülmemiş şeydi.

Savunmada herkes, adamından sorumluydu. Galatasaray, Fenerbahçe'yle mi oynayacak, bu aynı zamanda bir İsfendiyar-Basri maçı olurdu. Rakip Beşiktaş mı? Gelsin bakalım Baba Gündüz-Ali İhsan kapışması!

Kaleciler arasında en çok Turgay'ı severdim ben. Fenerbahçe'nin efsane kalecisi Cihat'ı pek az izleyebildim. Turgay'ı, kaleyi Erdoğan'dan devralmasından sonra yıllarca, hiç eksilmeyen bir keyifle seyrettim.

Harı, "Şiir gibi futbol oynuyor" derler ya... Turgay, şiirle düzyazının karışımıydı. Şiirin inceliği, düzyazının sağlamlığı vardı onda. Topu köşeden çıkarıp umutsuzluğu umuda çevirirken şiirdi. Kalesinde bir başka kale gibi güvenle dururken ise düzyazı.

Nice usta kaleciler geçti Dolmabahçe'den... Şükrü'ler, Özcan'lar, Varol'lar. Hepsini sevdim, alkuşladım. Ama Turgay başkaydı.

Bek denince, önce iki ad geliyor aklıma, ikisi de solbek: Doktor Vedii ile Mehmetçik Basri.

Vedii, Beşiktaş'ın en yararlı oyuncularından biriydi. Gösterişsizdi. Yalın bir futbolu vardı. Edebiyatta onun futbolunun karşılığı, olsa olsa "araştırma-inceleme" olurdu. Okur çoğunluğunun ilgisini çekmeyen, insanın başucunda bulundurduğu değil de, kitaplığında sakladığı bir kaynak. Eksikliğini ancak yokluğunda fark ettiğiniz bir kitap.

Fenerbahçeli Basri ise her maçını, son maçını oynuyormuş gibi oynardı. Coşkulu bir destandı. Yürekliliğin, çılgınlığın ve fiyakanın simgesiydi.

Sağhaflar arasında Fenerbahçeli Selahattin'i severdim en çok. Kendisi gibi incecik bir futbolu vardı. Hem oynar hem oynatırdı. Öne çıkmadan. Küçük, ama nitelikli bir orkestrayı başarıyla yöneten alçakgönüllü bir şefi.

Santrhaf denince Ali İhsan Karayığit. Soyadı kendisine tam anlamıyla yakışan pek az insandan biriydi. Karaydı. Yiğitçe oynardı. Ama sağa sola amaçsızca koşup durmaktan, kırıp dökmekten gelmiyordu yiğitliği. Saldırmak için değil, savunmak için ateşlenen bir silahtı.

Büyük keyifle izlediğim solhaf ise Çengel Hüseyin'di. Belki ondan daha başarılı solhaflar gelip geçti Dolmabahçe'den; ama ben Çengel Hüseyin'i izlerken ayrı bir tad alırdım. Tam çengeldi gerçekten, adamını kısıvrak yakalar, bırakmazdı. Futbolun bir "seyirlik oyunu" olduğunu sürekli hatırlatır gibiydi.

Forvette, birbirlerinden kolay ayıramayacağım oyuncular vardı. Sözelimi, sağaçıktı... Galatasaraylı İsfendiyar, Beşiktaşlı Süleyman Seba, İstanbulsporlu Kasapoğlu... Ama Fenerbahçeli Küçük Fikret bir başkaydı.

Fikret Kırca, futbolunu da kendisi gibi yakışıklı kılmıştı. Zarıftı. Karşısındaki beki çalımına yere indirip çizgiye doğru ilerlerken, neredeyse dönüp ondan özür dileyecek incelikteydi.

En sevdiğim futbolcuları sıralarken, beni en çok zorlayan "mevki" sağış olmuştur hep. Fenerbahçeli Erol ile Can, Galatasaraylı Suat, İstanbulsporlu Aydemir... Can, gerçek anlamıyla bir top cambazıydı. Suat'ın oyununu hiç unutmadım. Topu göğsüyle yumuşatırken futbol oynamıyor da, bale yapıyordu sanki. Ya Aydemir'in frikikleri?

Ama benim sağışım Recep'ti. Recep Adanır. Yalnız Beşiktaşlıların değil, herkesin sevgilisiydi. Topu götürürken, pasını verirken, başını hafifçe kaldırıp şutunu atarken bambaşkaydı. Sapasağlamdı.

Kişiliği de kendisi gibi sapasağlamdı. Tam bir karakartaldı. Galatasaray'da oynarken bile Beşiktaşlı Recep olarak seyrederdik onu.

Santrforum elbette Metin Oktay. Türk futbolunun en usta golcüsü. Şimdi bir oyuncu ceza alanına topla girip de kaleciyle karşı karşıya kalınca bile ne olacağını kestireniyoruz. Metin ise ceza alanı dolaylarında topu ayağına alıp kaleye doğru bir baktı mı, "Gooool!" diye bağırmaya başladık.

Metin'in attığı gollerin neredeyse hiçbiri sıradan değildi. Hepsinin bir başkalığı, ayrı bir güzelliği olurdu. "Gol goldür" deyip geçmezdik o yıllarda. Bizim için ancak güzel golün, Metin'in attığı gollere benzer gollerin bir anlamı vardı.

Lefter, bence sadece solıçlerin değil, yurdumuzdan gelmiş geçmiş futbolcuların en büyüğüydü. Gerçekten "ordinaryüs profesör"dü. Dersini uyutarak değil, sihirbazlık gösterileri yaparak, tadını çıkara çıkara verirdi.

Solaçıklar arasında Şükrü'nün yeri ayrıydı. Şükrü Gülesin, hem futbol oynar hem "show" yapardı. Bayram yeri gibiydi. Topu ayağına aldığı anda şenlik başlardı. Bir yandan topla, sahayla, sahanın çizgileriyle, karşısındaki futbolcuyla, kendi takım arkadaşlarıyla, hakemlerle didişir, bir yandan da ortasını yapar, golünü atardı. Ama hep keyif alarak, keyif saçarak yapardı bunu.

Çocukluğumun, ilkençliğimin futbolcuları bunlardı. Saydıklarımın dışında daha niceleri var... İstanbulspor'un kalecisi Sabih ile solıçı İhsan, Vefalı Tahtabacak İsmet, Beykozlu Ekerbiçer, Beşiktaşlı Nazmi, Galatasaray'ın Baba Gündüz'ü, Reha'sı, Kadri'si... Kimler, kimler yok ki.

Böylesine renkli oyuncularını seyretmiş olduğum için kendimi şanslı sayıyorum.

Futbolun Eski Tadı...

Taksim Stadı'na yetişemedim. İstanbul'da ilk futbol maçını 1948'de İnönü Stadı'nda izledim. Yeni açık tribünün yerinde Gazhane vardı o sıralarda. Arada bir öylesine duman salardı ki, oyuncularını güç seçerdik. Duhuliye 75 kuruş, açık tribün 125 kuruş, kapalı tribün 2,5 lira. Duhuliyeden başladım tabii; sonra açığa, çok sonra da kapalıya "terfi" ettim. Numaralı tribüne ise uzun süre imrenerek bakmakla yetindim.

Baba Hakkı'ları kıl payı kaçırdım; ama Şükrü Gülesin'leri, Süleyman Seba'ları, Baba Gündüz'leri, Lefter'leri keyifle izledim. Galatasaray'ı tutuyordum. Takımımı desteklemek için "Bir baba hindi!" diye bağırdım; ne Fenerbahçe'ye, ne Beşiktaş'a sövmek, öteki seyirciler gibi, benim aklımın kenarından da geçmedi. Evet, Cimbomluydum; ama Lefter'i de, Şükrü'yü de çılgıncasına alkışladım. Hakeme kızdığımda, o zamanın en ağır küfrünü savurdum: "Hakeme gözlük!"

Sevgili Müjdat Gezen'in babası Necdet Gezen de hakemdi. Daha doğrusu, hakemmiş. Onu izleyemedim. Hakemliği bıraktıktan yıllar sonra tanıştığımızda, birkaç anısını anlattı. Birini hiç unutamadım.

Sezonun son maçını, bir Fenerbahçe-Beşiktaş maçını yönetiyormuş. Çok önemli bir maçmış bu. Fenerbahçe, kazanırsa şampiyon olacakmış. Beşiktaş'a ise şampiyon olmak için beraberlik bile yetiyormuş.

Sarı-lacivertliler 1-0 öne geçmiş. Karakartallar, canlarını dişlerine takıp saldırmaya başlamışlar. Bir ara Baba Hakkı, ceza sahası üstünden topa vurmuş. Top köşeden kaleye girmiş; ama ağda bir delik varmış, çıkıp neredeyse tribünlere kadar gitmiş. Necdet Bey de gol olduğunu görememiş, aut kararı vermiş.

Başta Baba Hakkı, Beşiktaşlılar çevresini sarmışlar. Kararında direnmiş Necdet Bey; oyun aut atışıyla yeniden başlamış.

Başlamış ama Necdet Bey de kararının yanlış olduğunu fark etmiş. Yapacağı bir şey yokmuş. İçi içini yiyormuş. Kartalların şampiyonluğuna haksız yere engel oluyor diye.

Derken yine Baba Hakkı bir hışımla topa vurmuş. Top, kaleciyi geçip ağlara takılmış.

Necdet Bey kendini tutamamış artık. Dödüğü fırlatıp atmış. Santraya koşmaya başlamış. Koşarken de bir yandan "Gooooo!" diye bağıırıyormuş!

Oldu olacak, bir de Beşiktaş'ın unutulmaz solacığ Şükrü Gülesin'in bir anısını aktarayım. *Milliyet*'te çalışırken tanıştım Şükrü'yü. Bu anısını da kendi ağzından dinlemiştim. Ama daha önce Baba Hakkı'dan (Yeten) söz etmem gerek.

Baba Hakkı, Beşiktaş'ın "astığı astık, kestiği kestik", yenilgiyi kabullenemeyen kaptanıydı. Sözü yasaydı. Kendisini dinlemeyeni perişan ederdi. Takım arkadaşlarının ödü patlardı ondan.

Beşiktaş, Fenerbahçe'yle önemli bir maç oynuyormuş. Beşiktaş'ın bir akını kornerle kesilmiş. Takımda kornerleri Şükrü attığı için topu alıp köşeye dikmiş.

Tam vuruşunu yapacakken Baba Hakkı yaklaşmış yanına.

"Pas ver" demiş.

Baba Hakkı bu! Sözüünü dinlememek mümkün mü! Adamı ayağının altına alıp parçalar! Ama nasıl olduysa, Şükrü aldırmamış ona. Topa bütün gücüyle vurmuş.

Top gitmiş, kaleciyi geçmiş, doğrudan kaleye girip gol olmuş.

Baba Hakkı başlamış Şükrü'yü kovalamaya.

Ne yapsın Şükrü, o da kaçmaya başlamış. Önde o, arkada Baba Hakkı, koşuyorlar.

Kaçarken bir ara arkaya dönüp, "Gol oldu işte. Ne diye kovalıyorsun?" demiş Şükrü.

"Dur ulan!" diye bağırırış Baba Hakkı. "Dövmek için değil, öpmek için kovalıyorum!"

Seyircinin Çözümü

Baba Gündüz (Kılıç), çocukluğumun, ilkençliğimin unutulmaz futbolcusuydu. Daha sonra antrenörlüğünde de ayrı başarıyı gösterdi. (Şimdilerde "teknik direktör" deniyor; herhalde küçüm-sendiğinden, "antrenör" sözü pek kullanılmıyor.)

Gazetecilik yaptığı yıllarda tanıştım onunla. Eric Batty'nin *Modern Futbol* kitabını dilimize çevirmiştım. Adımı duyar duymaz tanıdı beni. *Modern Futbol*'u almakla, okumakla kalmamıştı demek; kitabı, çevirmeninın adına kadar biliyordu.

Baba Gündüz'ün en büyük özelliğı, birlikte çalıştığı kişileri çok iyi tanınmasıydı. Uzman bir psikolog gibiydi. Antrenörlük yaptığı yıllarda onu başarıya götüren öğelerin başında bu özelliğı geliyordu.

İşte bir örnek:

Galatasaray'ın Fenerbahçe'yle çok önemli bir maçı vardı. Cimbom'un santrhafi, Gaziantep'in Şehreküstü takımından tanıdığım, Göztepe'de oynadıktan sonra Galatasaray'a gelen, sonra da milli takıma kadar yükselen Talat'tı. Hırslı bir oyuncuydu Talat. Ama

asla “edepsiz” değildi. Canırı dişine takar, oynardı.

Baba Gündüz, maç sabahı *Milliyet* gazetesinin spor sayfasında bir değişiklik yaptırmış. Tek sayı basılan gazetede Fenerbahçe santrforunun demeci: “Bugün Talat’ı perişan edeceğim. Onu mahvedeceğim. Karşımda tutunamayacak. Golleri sıralayacağım, vb..” Böyle bir şey yok aslında. *Milliyet* her zamanki gibi çıkmış. Ama Baba Gündüz, tek sayılık özel gazetesini cebine koyup Dolmabahçe’ye gitmiş.

Soyunma odasında Talat’a göstermiş gazeteyi. “Bak” demiş. “Senin için söylenenleri oku.”

Talat gazeteyi okumuş. Okur okumaz da bir “canavar” a dönüşmüş oracıkta.

O gün gerçekten bir canavar gibiydi Talat. Hayatının futbolunu oynadı. Fenerbahçe’nin santrforuna adım attırmadı. Maçın yıldızıydı.

Seyircilerin küfürlerinden yakınırdı Baba Gündüz. Bir arkadaşının küçük oğluyla maç dinliyormuş radyoda. Seyircilerin ünlü “terane”si başlamış.

Çocuk, “Gündüz amca, seyirciler ne diyorlar?” diye sormuş.

Baba Gündüz, “Hakemin yönetimini beğenmiyorlar, yavrum” demiş. “Onu ilme davet ediyorlar, ‘İlme hakem!’ diye bağırıyorlar.”

Gazhane döneminde hakemin yönetimini beğenmeyen, “Gözüne gözlük!” diye bağırırdı. “Gözlük takarsan belki daha iyi görür, daha doğru karar verirsin” anlamına geliyordu bu. Futbolculara da sövülmezdi. Olsa olsa, yarı şaka, sözgelimi Galatasaraylı İsfendiyar’a, “Kel! Kel!” diye bağırırdı. İsfendiyar da kapalı tribünde Fenerbahçelilerin oturduğu bölümün önüne gelir, onları selamlar, sarı-lacivertli taraftarlardan alkışını alırdı!

Çok iyi hatırlıyorum, bir keresinde, Beşiktaş’ın solbeki Doktor Vedii (Tosuncuk), maç sırasında santra çizgisine kadar gidince, seyircilerden biri, “Nereye gidiyorsun? Yerine dönsene ulan!” diye bağırırmıştı. Öteki seyirciler, “Ulan denir mi? Ayıp!” diye, bağırmanın üstüne yürümüşlerdi.

Gazhane yıkılıp da yerinde yeni açık tribün yükselince, seyirciye de bir şey oldu! Türkiye değişiyordu; insanlar, insan ilişkileri-

leri, davranışlar, tepkiler değişiyordu. Seyirci mi değişmeyecekti! Artık en hafif küfür, Baba Gündüz'ün deyişiyle, "İlme hakem!"di.

"Ulan!" diye bağırarak seyircinin üstüne yürüyenler yoktu artık. Yıllar sonra Fenerbahçe'nin, bir kış gecesi Ajax'la yaptığı maçta bir seyirci Hollanda takımının solağına gazoz şişesi fırlatacak, polis de şişeyi fırlatanı değil, onu ayıplayan bir başka seyirciyi yaka paça götürmeye kalkacaktı!

Fenerbahçe'nin yabancı bir takımla önemli bir maçı vardı. Hangi takımla oynuyordu, şimdi hatırlamıyorum. Ama hakem de yabancıydı.

Sahaya adımını atar atmaz seyircinin sempatisini kazandı. Tribünleri selamlıyor, futbolcuların sırtını sıvazlıyor, yere düşenlerin kalkmasına yardımcı oluyordu. Faul yapanları, "Haylaz çocuk! Bir daha görmeyeyim!" gibilerden parmağını sallayarak uyarıyordu.

Dakika başında da alkış alıyordu Fenerli seyirciden.

Derken olanlar oldu. Hakem, kanaryaların hoşuna gitmeyecek kararlar vermeye başladı. Tribünler koyu bir sessizliğe gömüldü. Seyirciler ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Öyle ya, biraz önceye kadar avuçlarını patlatırcasına alkışladıkları hakeme küfredebilirler miydi şimdi?

Bir ters karar. Sessizlik. Bir ters karar daha!.. Sessizlik... Çözüm yeni açık tribünden geldi. Koro başladı:

"Ya ya ya, şa şa şa, ilme hakem çok yaşı!"

Maç Kuyrukları

Kim bilir kaç yıl oldu, bir çarşamba günü İnönü Stadi'nın önünden geçiyordum. Stada asılmış, daha önce görmediğim iki bayrak ilişti gözüme. Maç mı vardı acaba? Evet, maç varmış. Eski deyişle, "mahalli" bir maç. Niye İnönü Stadi'na almışlar, hatırlamıyorum. İsim de yoktu. "Şu maçı seyredelim" dedim.

Seyirci yok denecek kadar az. Bu yüzden, sadece numaralı tribünü açmışlar. Her yer açık tribün fiyatına. Gişeden biletimi aldım. Ama tribün kapısı açılmamış. Maçın başlamasına yarım saat ya var ya yok. Üşenmedim, saydım, otuz kişiyiz.

Gişe açıldı. Açılır açılmaz da, akıncılık ruhumuz canlandı. Allah Allah, Allah Allah! Stada girmiyoruz da, Viyana önlerinde kâ-

fırle cenk ediyoruz! Otuz kişi bir koşuşturuyor, bir koşuşturuyor, demeyin gitsin! Herkes birbirini eziyor. Tribünde yer kapmak için! Yahu, herkes bir koltuğa oturmaya da, bir sıraya boyu boyunca yayılsa, yine stad bomboş kalacak! Otuz kişi, kavga döğüş içeri daldık. Ancak yüzer metre aralıklarla bir yerlere oturunca yatıştık, ferahladık.

Değil otuz kişi, iki kişi olsak aynı şeyi yapacaktık.

Ama İnönü Stadi'na girmek, özellikle Gazhane döneminde, büyük fedakârlıklar gerektirirdi. Hele "Üç Büyükler" in kendi aralarındaki maçlarda!

Sabahleyin güneş doğmadan kalkıp tramvaya atlar, Dolmabahçe'nin yolunu tutardık. Upuzun kuyruklardan birinde yerimizi alırdık. Gişelerin açılmasını saatlerce bekler, önlere sızmak isteyen gözü açıklarla kavga ederdik.

Bazen arkalardan gelen büyük bir dalgayla iyice karıştırdı ortalık. O anda da atlı polisler belirirdi. Her şeyi düzene sokacaklarına, atlarının üstünden coplarını sallayarak kuyrukları iyice dağıtırlardı. Hadi bakalım, bir koşuşturmacayla yeni kuyruklar oluşturulurdu. Çok arkalarda kalmışsak, bazen biz bile hinlik eder, ortalığın karışmasını, atlı polislerin gelmesini sağlardık. Yeni kuyruklarda da en öne geçerdik.

Günün birinde, yine kuyrukta beklerken, yanı başımdaki köftecinin sızlanmalarını duydum. Adam, bir yandan köfte tezgâhının başında müşterilerine "hizmet veriyor", bir yandan yakınıyordu:

"Yahu, bir sandviççi geçmeyecek mi? Açlıktan öldüm."

Dayanamadım. Köfteleri gösterdim:

"Yesene kendi köftenden."

Kulağıma eğilerek fısıldadı:

"Yaramaz, ağabey..."

1950'lerin sonlarında şair Kemal Özer'le her hafta İnönü Stadi'na, maça giderdik. Kemal koyu Beşiktaşlıydı. Şimdi "eski açık" dediğimiz açık tribünün en tepesinde, numaralı tribünün yanında bir yerimiz vardı. Ayakta, bazen sıcaktan bunalarak, bazen soğuktan titreyerek maç seyrederdik.

Soğuk bir gündü. Yağmur boşandı boşanacaktı. Bu yüzden,

açık tribün oldukça tenhaydı. Oturabiliyorduk. Beşiktaş, İstanbulspor'la oynayacaktı. Ama daha önce bir başka maç vardı.

İlk maçın başlamasına yakın, tam yanımıza bir adam geldi oturdu. Elindeki fileyi açtı. Gazete kâğıdına sarılı bir büyük şişe kanyak çıkardı. Kadehini de unutmamıştı. "Belki bir tanıdığa rastlar, ikram ederim" diye ikinci bir kadeh bile getirmişti. Gerçekten de bir arkadaşıyla karşılaştı. Bir kadeh ona ikram etti. Şişenin gerisini kendi hakladı. Boş şişeyle kadehleri gazete kâğıdına özenle sarıp fileye koydu.

İkinci maç başlayınca hepimiz ayağa kalktık. Kanyakçı da kalktı. Güçlülükle duruyordu ayakta. Boyuna sallanıyordu. Tam düşeceği sırada kolundan tutuyordum onu. Beşiktaşlıydı. Bir şeyler mırıldanıyordu durmadan; ama ne söylediğini anlamak olanaksızdı.

Derken olanlar oldu. Beşiktaş bir gol yedi. Bir de baktık, bizim kanyakçı hıçkıra hıçkıra ağlıyor. Onu teselli etmeye koyulduk. Kanyakçı bizi dinlemiyordu bile. Ağlıyordu. Ağladı, ağladı...

... Beşiktaş beraberlik golünü atıncaya kadar. "Gool!" çığlıkları arasında kanyakçının narasını duyduk: "Heeeyyyt!" Filesini kaldırdığı gibi yere vurdu. Şişeyle kadehler paramparça oldu. Hepimiz kaçıştık. Kanyakçı kırıkları toplayıp bir daha yere vurdu. Sonra da düştü, bayıldı.

Yanağına vuruyoruz, ayılmıyor; yüzüne su döküyoruz, ayılmıyor... Meğer ne kadar çok insan kolonya taşıyormuş. Belki yirmi kadar kolonya şişesi çıktı ortaya. Kanyakçı bir kolonya düşünden sonra kendine geldi. Omzuma tutunarak, "Golü attık, değil mi?" dedi. "Evet" dedim. Başladı yeniden ağlamaya.

Derken bir penaltı kazandı Beşiktaş. Nazmi atacak. Nazmi gerildi, gerildi. Topa bir vurdu: Aut!

"Aaah!" diye bir ses duyduk. Baktık, kanyakçı boylu boyunca yere uzanmış yine. Bayılmış. Hadi bakalım, aynı işlemler tekrarlandı. Sular, kolonyalar. Kanyakçı kendine geldi. "Golü kaçırdık, değil mi?" diye sordu. "Evet" dedim. Başladı hüngür hüngür ağlamaya.

Kemal'in kulağına eğildim. "Yahu" dedim, "dua et, bir penaltı daha olmasın. Atsanız sevinçten bayılacak, kaçırsanız kederden!"

"İnek" Bir Anda "Aslan" Oldu

Bir ilkbahar günü İnönü Stadi'ndayız. Adı o kadar değişti ki, İnönü müydü, Dolmabahçe miydi, Mithatpaşa mıydı, şimdi hatırlamıyorum. 50'lerin hemen sonunda ya da 60'ların hemen başında bir Beşiktaş maçı olduğunu biliyorum. Maç Beşiktaş maçı

olunca, mutlaka Kemal Özer'le gitmişizdir. O gün Kemal'le miydik, doğrusu onu da çıkaramıyorum.

Ama belleğimde pırl pırl kalan bir anısı var maçın.

Devre arasında eski açık tribünün altındaki dev kapı açıldı. Herkes "Ne oluyor?" diye birbirine sorarken hoparlörlerden yanıt geldi:

"Sayın seyirciler, bugün ünlü atletimiz Cezmi Or'un ölüm yıldönümü. Sporcumuzun anısına bir koşu düzenlenmiştir. Bebek'te başlayan koşu biraz sonra stadımızda sona erecektir."

Aradan iki dakika geçti geçmedi, bir atlet göründü kapıda. Alkışlar arasında piste girdi. Arkasında 20-25 atlet daha... Koşu bitti. Cezmi Or Kupası'nı kazanan atlete ödülü verildi. İkinci, üçüncü de madalyasını aldı. Hepsi yine alkışlar arasında soyunma odasına gitti. Takımlar sahaya çıktı. Maçın ikinci yarısı başladı.

Bitime on dakika kadar kala, stadın kapısında daha öncekilerden yaşlı bir atlet belirdi. Piste girdi o da. Maç oynanırken koşmayı sürdürdü.

Kısa bir sessizlik oldu tribünlerde. Şaşkınlık atlatılınca yuhalar yükseldi. Millet ağzına geleni söylüyordu bağıra bağıra. Burada yazabileceğim en hafif küfür iki sıra önümüzdeki palabıyıklı adamın savurduğu "Ulan inek!"ti. Bunu izleyen cümleyi hiç unutmadım: "Kuruçeşme'de otlamaya mı daldın da geciktin?"

Yaşlıca atlet, yuhalar arasında kapalı tribünün, şimdiki yeni açık tribünün önünden geçti; numaralının önüne gelince hoparlörlerden o tanıdık ses yükseldi yine:

"Sayın seyirciler... Biraz önce stadımıza giren atlet, Cezmi Or'un kardeşidir. Bu koşuya ağabeyinin anısına katılmıştır."

Yuhalar yerini alkışlara bıraktı bir anda. Gökyüzünü "Yaşa!" cıgıllıkları sardı.

Palabıyıklı, Baba Recep'in frikiğini seyretmeyi bırakmış, sesinin olanca gücüyle bağırıyordu şimdi:

"Ağır ol... Acele etme... Yavaş yavaş... Yaşşşaaa, aslanım!"

"Biz de yanıldık!"

Dönem, "mahalli lig" dönemi. İstanbul takımlarını, Üç Büyükler'in yanı sıra, İstanbulspor'u, Kasımpaşa'yı, Vefa'yı, Beykoz'u, Süleymaniye'yi, Emniyet'i seyrediyorsun. Ama Üç Büyükler'in kendi aralarında yaptıkları maçlar bir başka. O yıllarda televizyon ne gezer! Maçları kaçırдын mı, gelsin pazartesi...

Pazartesi günleri, bazı sinemaların kapılarına koca koca yazı-

lar asılırdı: “Filme ilâveten: Fenerbahçe-Beşiktaş maçı”. Fenerlisi de, Beşiktaşlısı da, filme değil, maça koşardı sanki. Önce “aktüalite filmi” izlenirdi. Şimdiki televizyon haberleri gibi bir şey... Yurttan birkaç haber, Peru’da deprem, Fransa’da defile... Arkasından da maç. Tek, bazen iki kamerayla çekilmiş görüntüler. Oyuncuları seçmek için dürbün gerekirdi. Takımların sahaya çık-maları verilirdi de, golleri genellikle ancak top kale çizgisini geç-tikten sonra görebilirdiniz. Eee, film pahalı. Maç baştan sona kaydedilmiyor ki! Kameraman, gol tehlikesini sezdiği anda bası-yor düğmeye. Çoğu zaman da iş işten geçmiş oluyor.

Olsun. Bize o kadarı da yeterdi.

Daha eskilere yetişemedim, benim hatırladığım ilk spor spike-ri Eşref Şefik’ti. Güreşleri ne güzel anlatırdı. Radyoda onun sesini duyunca, ninem bile kulak kesilir, Ali Yücel’lerin, Nasuh Akar’la-rın, Yaşar Doğu’ların, Gazanfer Bilge’lerin, Mersinli Ahmet’lerin yıldırım “tuş”larını beklemeye başlardı. Arada bir çayını yudum-layarak, “Ne güzel anlatıyor” derdi.

Eşref Şefik de yudumlardı... sütünü. “Müsaade buyurun, sü-tümünden bir yudum alayım” derdi arada bir. O yaşta, bunun “aslan sütü” olduğunu nereden bilelim?

Futbolda ise benim bir numaram Muvakkar Ekrem Talu’ydu. Arkasından Sulhi Garan geldi. Radyoda onları dinlerken “Gaz-hane tarafındaki kale” ile “deniz tarafındaki kale”yi gözlerimi-zin önünde canlandırır, işittiklerimize göre başlardık futbolcuları koşturmaya.

Bir maç var ki, unutamıyorum. Ankara’da oynanmıştı. Milli ta-kımımız İsviçre’yle karşılaşmış, 5-1 yenilmişti. Yenilgiden çok, spiker sinirlerimizi bozmuştu.

Adını hatırlamıyorum şimdi. Sanırım, anlattığı ilk ve son maç olmuştu bu. Radyodan gelen sesi hâlâ kulaklarımda:

“Onlar korner atıyorlar...” (Yirmi saniye sessizlik.) “Şimdi aut atıyorlar. Bizinkilerin şutu dışarı çıktı.” (On beş saniye sessizlik.) “Faul atıldı.” (Otuz saniye sessizlik.) Şimdi santra yapıyoruz, çün-kü biraz önce bir gol daha yedik.”

Biz de radyo karşısında tırnaklarımızı yemiş, saçımızı başımı-zı yolmuştuk.

Muvakkar Ekrem Talu’ların, Sulhi Garan’ların çizgisini Halit Kıvanç’lar, Pertev Tunaseli’ler başarıyla sürdürdü...

Derken televizyon icat oldu, mertlik bozuldu. TRT'nin ilk yıllarında ne maçlar "dinledik" ekran karşısında. Gördüğümüze mi, bize anlatılana mı inanacağımızı şaşırdık.

İşte bir örnek:

Hadi, adını vermeyeyim, bir spiker maç anlatıyor. Biz de seyrediyoruz. Bir şut atıldı. Aut. Ama spiker başladı bağırmaya:

"Gooooo!.. Gooooo!.."

Ne golü? Top auta çıkmadı mı?

Spiker hâlâ yırtınıyor:

"Gooooo!"

Biz mi yanlış gördük yoksa?

Kaleci topu aldı. Aut vuruşunu yapmak üzere geriledi.

Bir an sessizlik. Sonra spikerin sesini duyduk yine:

"Evet, sayın seyirciler, sizler gibi biz de yanıldık!"

Autu aut olarak gören bizleri işin içine niye karıştırmıştı acaba?

Altunizade Maçları

Yılı hatırlanıyorum. 1960'ların başlarında bir yaz günü Kemal Özer, Adnan Özyalçın, Onat Kutlar, Kara Ünal (Üstün) toplandık, Altunizade'ye, Memet Fuat'ı ziyarete gittik.

O sıralarda birkaç evle birkaç konaktan başka bir şey yoktu Altunizade'de. Ne çevre yolu ne işyerleri... Ağaçlar, tarlalar, sessizlik.

Memet Fuat, çevredeki çocukları eğitmek için harika bir yol bulmuştu. Boş alanlardan birini futbol sahasına dönüştürmüştü. Sementin çocuklarına futbol öğretiyordu. Bunun çekiciliğine kapılan çocuklar, sadece futbol oynamakla kalmıyorlardı tabii. Birlik-teliği, yardımlaşmayı da öğreniyorlardı. Sanata, edebiyata merak saranlar da çıktı aralarından. En azından, kitap denen nesneyle ilişki kurmaya alıştılar.

Memet Fuat'ın attığı tohum gelişecek, Altınyurt kulübüne dönüşecekti. Bu kulüp çatısı altında edebiyat, tiyatro, müzik çalışmaları yapılacaktı. Memet Fuat, futbolu bırakıp voleybol hocalığına başlayacak, kulübünü birinci lige taşıyacak, kendisi de bir dönem milli takımın antrenörlüğünü üstlenecekti.

Biz o yaz günü Memet Fuat'ın bahçesinde, ağaçlar altında oturup çene çaldıktan sonra futbol sahasına geçtik. Başladık kaleye şutlar atmaya. Öylesine keyiflendik ki bundan, her hafta sonu Altunizade'ye gitmeye başladık. Düzenli maçlar yapıyorduk artık. Kemal, Adnan, ben en has "müdavim"lerdik. Adnan kalede oynuyordu. Kemal savunmanın belkemiği idi. Memet Fuat, sırtında ce-

keti, orta alanda takımı yönetiyor, ayağına gelen topları milimetrik paslarla dağıtıyordu. Ben ise “gole giden bir panter” olarak koşturup duruyordum. Her keresinde 8-10 kişi oluyorduk mutlaka. Arada bir Demir Özlü, Ferit Öngören, Feridun Metin Aksın, Cemal Süreya, Edip Cansever de katılıyordu bize. Bir keresinde Asım Bezirci bile gelmişti.

Adnan'ın kaleciliği müthişti. Hepimiz pantolon-gömlekle oynarken, o kaleci kazağını, şortunu giyiyor, dizlik bile takıyordu. Kendini bütünüyle oyuna veriyor, önündeki bekleri hırsıyla uyarıyordu. Sanki Altunizade'de top tepmiyorduk da, Wembley'de final maçı oynuyorduk.

Günün birinde, ayağıma gelen topa korkunç bir vole yapıştıracağım tuttu. Top gitti, kalenin üst direğinde patladı. Direkt bu Antep'in vuruşuna dayanamadı, şöyle bir sallandı, sonra da küüt diye Adnan'ın kafasına düştü. Yere yığıldı Adnan, kısa bir tedavi süresinden sonra kalede yerini aldı, “direk gazisi” olarak köşeden köşeye uçmayı sürdürdü.

Her maçtan sonra yorgunluktan biterdik. Dönüşte kimsede ağzını açacak hal kalmazdı. Herkes evine. Onat'la ben de Mahmutpaşa Hamamı'na gider, göbektaşına uzanırdık.

Bir maç sonunda, “Bir yerde bir şeyler yiyip içelim” dedik. Bayağı kalabalıktık o gün. 10-15 kişi doluştuk arabalara, Salacak'a indik. Biri, deniz üstündeki büyük bahçeyi önerdi. Çay-kahve dışında yemek de veriyorlarmış.

Bahçeye girdik. Bir de baktım, üç kişi, “Ooo... Ülkü!” diye üstümüze geliyor. Üçü de bıçkın! Yolda görsen kaldırım değiştirirsin. Tanıdım hemen. Elhamra Tiyatrosu'nun büfesini işletirlerdi. Yıllarca ahbaplık etmiştik. Şimdi bahçeyi onlar çalıştırıyormuş. Denize bakan en güzel yere oturttular bizi. Çevremizde dört dönüyorlar. Masayı donattılar. Dakika başında gelip, “Bir emrin var mı?” diye soruyorlar.

Benim de fiyakamdan geçilmiyor tabii.

Asıl bomba yemeğin ortalarında patladı. Koca bir sini geldi. “Müessesenin ikramı”. Kim bilir kaç milyon yumurtayla yapılmış bol malzemeli harika, dev bir menemen!

Ama o kadar acıydı ki, kimse yiyemedi. Hayır, menemene acılığı veren içindeki yeşil biberler değildi. Hani doğum günü pastalarının üstüne “Mutlu Yıllar” yazılır ya, bizim büfeciler de, kıyak olsun diye, menemenin üstüne, sininin neredeyse tümünü kaplayan koca koca harflerle ÜLKÜ TAMER yazmışlardı.

Karabiberle.

Orhan Kemal'in Golü

Keşanlı Ali Destanı'nın ilk oynanışiydi. Oyunun sanatçılarıyla edebiyatçılar arasında bir futbol maçı yapalım dedik. Memet Fuat, Altunizade sahasını verdi. Biz edebiyatçılar toplanıp takımımızı kurduk. Kaptanımız Orhan Kemal olacaktı elbette. Keşanlıların kaptanı, oyunun yazarı Haldun Taner'di. Takıma bir de "konuk oyuncu" almışlardı: Bedri Koraman.

Maçın hakemi kimdi dersiniz? Halit Kıvanç!

Maç günü Altunizade'de bayağı seyirci toplanmıştı. Semt sakinlerinin yanı sıra, "medya" da tam kadro oradaydı. (Maç ertesi gün bütün gazetelerde geniş yer alacak, haftalık *Ses* dergisi ise bu olaya iki sayfa ayıracaktı.) Bizi destekleyenlerin ellerinde koca bir pankart vardı: "Yürüyün, Fazıl'ın aslanları!" Fazıl'ın, yani Dağlarca'nın.

Ben santrfor oynuyordum. Maçın başlamasıyla birlikte ayağıma bir top geldi. Santra çizgisiyle ceza alanı arasında bir yerlerdeydim. Yaradana sığınıp şöyle bir patlattım. Olacak iş değil, top gitti, kalenin örümceğini aldı, doksana takıldı.

Biraz sonra Keşanlılar bir gol attılar. Bunu yine benim bir golüm izledi. Arkasından, Feridun Metin frikikten Hagi'yi bile kışkırtacak nefis bir gol attı. Devreyi 3-1 önde kapattık.

İkinci devrenin hemen başında Keşanlıların iki golü geldi. Şanslı günümdeydim anlaşılan. Bir gol daha attım. Biraz sonra da ceza alanı içinde resmen biçildim. Halit Kıvanç, penaltımızı verdi.

Çok penaltı gördüm bugüne kadar. Lefter'in, Metin'in, İstanbulsporlu İbrahim'in penaltılarını nasıl unutabilirim! Ama o gün Orhan Kemal'in attığı penaltı kadar güzelini görmedim desem, kimseye haksızlık etmiş olmam! Orhan Ağabey, kaleciyi sağa yarıp sol köşeye gönderdi topu. Şimdi kaleciler penaltı atışlarında kendilerini bir yana atıp işi biraz da şansa bırakıyor ya, öyle değil! Usta yazar, futbolculukta da ustalığını konuşturdu, kaleciyi resmen aldattı. Hepimiz topun sağ köşeye gideceğini sandık!

Maç bitti. 5-3'lük yenginin coşkusuyla, kaptanımız omuzlarımızda, sahada bir tur attık... Sonra da soluk soluğa, yerlere yığıldık!

Brezilya Şampiyon Oldu, Golü Ben Attım!

Meksika'daydım. Elimde Galeano'nun *Latin Amerika'nın Açık Damarları* kitabı vardı. Cuernavaca'da Paul Sweezy,

“Aman” demişti. “Rio’ya giden uçağa bile sokma bu kitabı. Görürlerse, Brezilya’ya adım atamazsın. Başın da derde girer.”

Anteplilik damarım kabardı. Kitabı okumayı uçakta da, Rio’da da sürdürdüm. Brezilya gümrüğünden ise el üstünde geçtim. Nasıl mı?

1972. Mexico City’den Rio de Janeiro’ya gidecektim. Ama vize yoktu. Vize almak için Brezilya Büyükelçiliği’nin yolunu tuttum.

Elçiliğin kapısını çaldım. Açan yok. Bir daha. Yine açan yok. Hadi, bir daha... Sonunda, son derece şık, kır saçlı, yaşlıca bir adam belirdi kapıda.

“Buyrun?” diye sordu.

“Vize almak için geldim” dedim.

“Haftaya geleceksiniz.”

“Neden?”

“Noel tatilindeyiz.”

“Ama benim yarın Brezilya’ya gitmem gerek” dedim.

“Maalesef bir şey yapamayız. Çalışanlar tatilde.”

“Bakın” dedim, “ben taa İstanbul’dan geliyorum.”

Adam, “Büyükelçiyle benden başka kimse yok. Herkes izinde. Elimden bir şey gelmez” dedi.

Nasıl olduysa, ağzımdan, “Ben şimdi Pele’nin ülkesini göremeyecek miyim?” sözü çıkıverdi.

Adam bir an durakladı. Bana bakıp, “Siz Pele’yi biliyor musunuz?” diye sordu.

Saymaya başladım:

“Felix, Alberto, Everaldo, Clodoaldo, Brito, Piazza, Jairzinho, Gerson, Tostao, Pele, Rivelino...”

İki yıl önce İtalya’yı 4-1 yenip Dünya Şampiyonluğu’nu kazanan Brezilya takımının oyuncularını kaleciden solaçıya kadar sıraladım.

Adam kapıyı açıp içeri, büyük bir salona aldı beni. Bir koltuk gösterip, “Buyrun, oturun, ben şimdi geliyorum” dedi. Salondan çıktı.

Biraz sonra, pijamasının üstüne giydiği ropdöşambrla büyükelçi geldi salona.

“Arkadaşım Brezilya milli takımını ezbere saydığınızı söylüyor” dedi.

Durur muyum! Yine başladım:

“Felix, Alberto, Everaldo...”

Büyükelçi, sehpadan aldığı çingırağı çaldı. Gelen uşağa, “Bize kahve getir. Masamdaki mührü de getir” dedi.

Kısa bir süre sonra, cebime vizeli pasaportumu koymuş, büyükelçiyle dünya futbolu üstüne koyu bir sohbeta dalmıştık.

Ayrılırken, büyükelçi kapıya kadar geçirdi beni. Elimi sıkarken, “Brezilya şampiyon oldu” dedi, “ama golü siz attınız.”

Ertesi gün, Rio havaalanında öteki yolculara ahret soruları sorulurken, ben özel “visa de cortesia” mührünü taşıyan pasaportumla gümrükten krallar gibi geçecektim!

Benzer bir olay da Rio de Janeiro’da başımdan geçti.

Rio’nun kıyı şeridi boydan boya kumsal. Kilometrelerce uzanıyor. Kumsala belirli aralıklarla kale direkleri dikilmiş. Binlerce insan Copacabana’da kızgın güneş altında top koşturuyor. Futbol, Brezilyalı gencin umudu. Yıllar içinde umut keyfe dönüşüyor, ama futbol yaşamın tam ortasındaki yerini koruyor.

Bir sinemaya gittim Rio’da. Filminden önce, bizde bir zamanlar olduğu gibi, “geçen haftanın maçı” gösterilmiyor mu!

Maç oynanmış, yenen yenmiş, yenilen yenilmiş... değil mi? Hayır, değil. Maç sanki o anda oynanıyor da, sinemada “naklen” yayımlanıyordu. Seyircilerde inanılmaz bir heyecan. Herkes çılgılık çılgılığa. Kimi alkışlıyor, kimi küfrediyor. Kavga edenler bile var.

Hele bir gol atıldı... Sinema yıkılıyor sandım. Millet “Gooooo!” diye yerinden fırladı, havada çantalar, şişeler uçtu. İşte o zaman Brezilyalıların futbol tutkusuna “birinci dereceden tarık” oldum.

Bir “şehir turu”na katıldım. Minibüsle Rio’yu şöyle bir dolaşacak, ünlü İsa heykeline çıkacağız. Tur, bütün gün sürecek.

Şoförün yanında oturuyorum. Minibüsün arkası, Amerikalılarla dolu. Hepsi orta yaşın üstünde. Bağırarak konuşuyorlar, sürekli kahkahalar atıyorlar.

Ama iki dakika içinde, minibüs ölüm sessizliğine büründü. Şoförümüz aksi mi aksi bir adamdı çünkü. Gülenleri terslemekle başladı işe. Sonra durup dururken birkaç kere bağırdı. Portekizce küfürler savurdu. Tura katıldığımıza hepinizi bin pişman etti.

Sessizlik içinde giderken, caddede dev bir afiş çarptı gözüme. Üstünde Pele'nin fotoğrafı vardı. Kendi kendime, "Pele" diye mırıldandım.

Şoför ters ters baktı bana. Sonra, "Sen Pele'yi nereden biliyosun?" dedi.

Son Dünya Şampiyonu olan Brezilya milli takımını ezbere saymaya koyuldum:

"Felix, Alberto, Everaldo, Clodoaldo..."

Ne olduysa o anda oldu işte. Şoför, direksiyonu bıraktı. Bir an yüzüme baktı. Sonra boynuma sarıldı. Beni yanaklarımdan öpmeye başladı.

O adamı gitti, yerine bambaşka bir adam geldi. O aksi, nemrut herif, güleç, sevimli, tatlı dilli, saygılı bir insan oluverdi birdenbire.

Minibüsü bir açık hava kahvesinin önüne çekti. Kapıları açtı.

"Buyrun" dedi herkese. "Vaktimiz çok. Kahveler benden."

Minibüsten inip kahveye yöneldik. Amerikalılar, şaşkınlık içinde, çevremi sardılar.

"Şöföre ne söylediniz de birdenbire böyle değişti?" diye sordular.

"Brezilya futbol takımı oyuncularını saydım" dedim.

İnanamıyorlardı.

"Ne yaptınız, ne yaptınız?"

"Brezilyalı futbolcuların adlarını saydım."

Akılları nereden crecek!

"Anlamadık" dediler.

"Boş verin" dedim. "Bunu anlamak için ya Akdenizli ya da Latin Amerikalı olmanız gerekir."

Üniversitede Hababam Sınıfı

1961. Gazetecilik'te, tam adıyla İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü'nde öğrenciyim. Sınıfa girince karşılaştığım ilk kişiyi hocalardan biri sandım. O da benim gibi öğrenciymiş meğer. Asker kökenli bir öğrenci. 27 Mayıs sonrasında yarbaylıktan emekli olunca üniversiteye girmiş, gazetecilik öğrenimi yapmaya.

Ama sınıfın en yaşlısı o değildi. Bir de emekli albay vardı. Hocalarımızdan Aytekin Tosun, ilk derste başını önüne eğmiş adlarımızı okuyordu. Sıra onun adına gelince durakladı. Ayağa kalkarak, "Yüzbaşımlı!" dedi. "Siz de mi bu sınıftasınız?"

"Evet, hocam" dedi albay.

Aytekin Tosun yedek subaylığını yaparken, bizim sıra arkadaşı onun yüzbaşısıymış. Şimdi öğrencisiydi.

Albayla yarbay kısa sürede canciğer dost oldular. Öğrencilikleri dirildi. Orta 1'liler gibi el ense çekmeye, ders aralarında güreşmeye başladılar. Bir gün yine koridorda güreşe tutuştular. Yarbay daha genç ya, albayı kaldırdığı gibi iki metre öteye, iktisat hocamız Ahmet Kılıçbay'ın odasının kapısına fırlattı. Çarpmanın şiddetinden kapı güm diye açıldı. Albay, Ahmet Kılıçbay'ın masasının önüne düştü.

Kılıçbay, şaşkınlıkla baktı albaya. Albay yattığı yerde ceketinin düğmelerini ilikledi. "Affedersiniz, hocam" diye mırıldandı. "Şakalaşıyorduk da..."

Sınıfta bizden oldukça yaşlı biri daha vardı: Esat Bey. Göze batacak derecede şık giyinir, "monşer"li konuşurdu. Sonraları spor federasyonlarından birinin başkanlığını yapacaktı.

Esat Bey ilk hafta girmemişti derslere. İkinci hafta, gazete fotoğrafçılığı dersinin ortasında kapı açıldı, kısa boylu, kır saçlı bir adam girdi. İlkokulda, ortaokulda olsak müfettiş diyeceğiz. Hocamız Cemal Bey de şaşırdı, ama kim olduğunu sormadı ona. Esat Bey gitti, arka sıralardan birine sessizce oturdu.

Cemal Bey ders anlatmayı bitirmişti. "Soracağınız bir şey var mı?" dedi.

Esat Bey ayağa kalktı. "Efendim" dedi. "Ben Hattı Üstüva'da fotoğraf çekmişim. Çıkmadı. Acaba neden?"

Önce bir sessizlik çöktü sınıfa. Sonra kahkahalar patladı.

"Bilemem" dedi Cemal Bey. "Çeşitli nedenleri olabilir. Ekvator'da hava sıcaktır, belki filmi etkilemiştir."

O günden sonra adı Hattı Üstüva kaldı Esat Beyin.

Gazete fotoğrafçılığı dersi iki yıl sürdü. Haftada iki saat. Ama iki yıl boyunca fotoğraf makinesi bile görmedik. Fotoğrafçılığı dinleyerek öğrenebilmek için canımızı dişimize taktık.

Öteki derslerde de durum pek değişik değildi. Sözelimi maliyede. Hocamız Esat Tekeli'ydi. Bir zamanlar maliye bakanlığı yapmıştı. Çok yaşlıydı şimdi. Kulakları pek iyi işitmiyor, bu yüzden bağırarak konuşuyordu. Anlattıklarından bir şey anladığımız pek söylenemezdi.

Adam Smith'ten mi söz ediyor, "Yazın!" diye bağıırıyordu.
"Adam İsmet..."

Arka sıralardan Erdoğan sesleniyordu:

"Yazdık hocam, Madam İsmet..."

"Madam İsmet değil, Adam İsmet..."

"Evet, hocam, Madam İsmet..."

"Madam İsmet değil, Adam İsmet..."

Adam İsmet-Madam İsmet atışması sürüp gidiyordu.

Derken ayağa fırlıyordu Erdoğan. Bir iskemleyi küüt diye yere vuruyordu.

"Ne yapıyorsun?" diye bağıırıyordu Esat Bey.

"Hocam, iskemleyi tamir ediyorum. Kırılmış. Yazıktır. Devlet malı..."

Bir derste emekli albay kulağını çekti Erdoğan'ın. "Yapma, Erdoğan" diye fısıldadı. "Ayıptır."

Tam o sırada Esat Bey gördü bunu. Kollarını iki yana açarak, "Beyefendi" dedi Albaya, "siz de az değilmişsiniz!"

Üniversitede tek zılgıtı da Esat Tekeli'den yedim. Yıl sonu sözleşiminde.

Sınavda sıram gelince odaya girmiş, Esat Hoca'nın karşısındaki iskemlede yerimi almıştım. Hoca, başını önüne eğmiş, önündeki dosyayı karıştıırıyordu. Karıştırdı, karıştırdı, belki beş dakika sayfaları çevirdi. Sonunda başını kaldırıp gözlerini gözlerime dikti. İki dakika da öyle geçti. Sonra da sesinin olanca gücüyle başladı bağırmaaya:

"Siz beni aptal mı zannediyorsunuz? Bula bula beni mi buldunuz? Söylesene!"

Ne söyleyeyim ki! Hocanın neden kızdığını bir bilsem...

"En kolay ders benimki demek! Ben şimdi gösteririm sana kolaylığı! Hepinize gösteririm! Başkalarının imtihanı bomboş! Sıra benim imtihana gelince kapının önü adam almıyor! Hepiniz sıraya girmişsiniz, imtihan olalım diye!"

Anlaşıldı... Hoca öğrenci sayısından yakınıyor. Soru sormaktan bunalmış.

"Olun bakalım... Topunuzu çaktırayım da görün siz! Öyle ya, ben budalayım, hepinizi geçireceğim... Çakın da aklınız başınıza gelsin!"

Neyse, hoca biraz yatıştır gibi oldu. Yine dosyasını karıştırdı

uzun uzun. Sonra soruları sordu. Çakmadan paçayı kurtardım. Hatırladığım kadarıyla da, kimse çakmadı.

“Sınıf arkadaşımız” Şükrü Yarbay, 27 Mayıs’tan sonra emekliye ayrılmıştı. 28 Nisan olayları sırasında İstanbul’da görevli olduğunu söylüyor, şimdi sınıfta sıraları paylaştığı bizlere o güç döneminde nasıl yardım ettiğini anlatıyordu.

İşkenceci polislerden yakınıyordu:

“Sırtımda yarbay üniformasıyla odaya girince bir de baktım ki, polisler almışlar bir öğrenciyi ortalarına, hababam vuruyorlar! Ama nasıl bir dayak! Ben olsam oracıkta ölmüş gitmişim. Cop, tekme, tokat, yunruk... Dayanamadım.”

Acaba ne yaptı diye yüzüne bakıyoruz.

“Dayanamadım... Çıkıp gittim.”

Cevat Fehmi Başkut’la Burhan Felek de hocalarımız arasındaydı. Burhan Felek, Nasreddin Hoca fıkraları anlatırdı hep; “kısadan hisse” çıkarmayı da unutmazdı. Cevat Fehmi’nin günü gününe uymazdı.

Günün birinde kızdı. “Ne söylesem yazıyorsunuz!” diye bağırды. “Bırakın not tutmayı. Not tutup ne yapacaksınız? Dinleyin, yeter.”

Beş dakika sonra bir fıkra anlatacağı tuttu onun da. İki üç cümleden sonra sustu, bize baktı. Yine başladı bağırma:

“Yazsanıza! Sonra unutacaksınız!”

Keyifli bir sınıftı. Yalçın Manav’ı hatırlıyorum arkadaşlardan. Haksızlıklara başkaldıran, kıpkırmızı kesilip hocalara bile ağzına geleni söyleyen Yalçın’ı. Delikanlı çocuktur. Şimdi sanırım İstanbul’da turizm bölge müdürü.

Erhan’la Tulga’yı da hatırlıyorum. “Mütevazı” bir devdi Erhan. Tulga’ysa cep radyosu kadar bir kız. Birbirlerini sevdiler. Okuldan sonra evlendiler. Bir de çocukları oldu.

Yıllar sonra İnönü Stadi’nda rastladım Erhan’a. Maç başladı başlayacaktı. Yeni geldiği için ayakta kalıyordu. Seslendim, yer açtık, oturdu. Oturur oturmaz da tepemizden geçen bir uçağı gösterdi.

“Görüyor musun şunu?” dedi. “Tulga’nın uçağı. Londra’ya gidiyor. Çocukla birlikte. Biraz önce yolcu ettim. Bir hafta kalıp dönecekler.”

Ama dönemediler. O gün havacılık tarihinin en büyük kazalarından biri olacak, “Tulga’nın uçağı” Londra’ya inmeden yere çakılacaktı.

Kilis’ten Antep’e Bir Gece Yolculuğu

Antep. 1950’lerin sonları. Onat Kutlar, Cevat Özer, Fevzi Günenç, Uğur Cankoçak, Mehmet Baz, Oğuz Atalay, Yurder Tek’er, Dinçer Oktay’dan oluşan arkadaş topluluğumuza Atılay Arsan da katıldı.

Atılay sıırım gibi. İncecik. Ama bir sesi var, duyan irkiliyor. “Bas”lıkta Paul Robeson’la yarışır. O kalın sesiyle ince ince dalgasını geçiriyor, sonra da kıs kıs gülüyor.

Hemen kaynaştık. Can dostlarımdan biri oldu. Şiir de yazıyordu. Yazmayı bıraktığına üzüldüğümü insanlardan biri olmuştur.

Günün birinde, artık nereden estiyse, kalkıp Kilis’e, Seyfettin Başçılar’ı görmeye gidelim dedik Atılay’la. Otobüse atlayıp gittik. Lahmacunlarla, oruk kebaplarıyla akşam uzadı. Bir de baktık, gecenin biri olmuş.

O saatte otobüs ne gezer! “Kalın” diye üsteledi Seyfettin. Ertesi sabah erkenden Antep’te işimiz var. Gitmemiz gerek. Seyfettin, “O zaman dolmuş arayalım” dedi.

Dolmuş, bildiğimiz otomobillerden değil. Ufacık cip. Önde şoför. Yanında bir kişi. Arkada koltuk yok. U biçiminde düzenlenmiş bir tahta sıra. Üç yolcu da oraya oturuyor.

Bir dolmuş bulduk. Şoför, belki de dünyanın en genç şoförü. Yanında kimse yok. Atılay’la geçtik arkaya. Biri daha oturuyor. Cipin loş ışığında seçebildik: Kasketli, sakolu, şalvarlı, orta yaşlarda karayağız bir adam. Bir kilo da bıyığı var.

Şoför, dördüncü yolcuyu beklemedi. Bastı gaza.

Yanımızdaki adam, “Ben bu şoförü tanırım” dedi bize. “Yaşına kulak asmayın. Babayiğittir. Şimdi jandarma karakolunun önünde bize dur diye işaret verirler. Bu durmaz. Jandarmalar da aramızdan silah sıkarlar.”

Atılay’la birbirimize baktık.

Neyse, dur diyen filan olmadı. Tıngır tıngır Antep yoluna vurduk. Ama Şahin Bey'in mezarının yakınlarında bir jandarma cipi kesti yolumuzu. Bizim şoför ister istemez durdu o zaman. Taralara sapacak hali yok ya!

Bir binbaşı geldi yanımıza. El fenerini şoförün yüzüne tuttu. "Ooo" dedi gülerek, "sen miydin?" Yanındaki jandarmalara döndü: "İyice arayın." Bize baktı. "Siz de aşağıya."

Bizini şoför ünlüymüş anlaşılan. İndik. Tepeden tırnağa, hani donumuza kadar derler ya, donumuza kadar arandık. Cip de alan talan edildi. Kapak açılıp motorun çevresi bile incelendi.

Bir jandarma, "Binbaşım" dedi, "istersen motoru da söküp bakalım."

Binbaşından zılgıtı yiyince daha da öfkелendi jandarma. Bizi bir daha aradı.

Baktılar, kaçak yok, sakıncalı bir şey yok, koyverdiler bizi; yola koyulduk.

Koyulur koyulmaz da yanımızdaki adamın çenesi açıldı. Başladı konuşmaya:

"Bunlar bizi arayıp da ne olacak! Asıl aranacaklar, evlerinde paşa paşa oturuyor. Kaçakçılık onlarda. Ben kaçırısam kaçırısam ne kaçıracağım? Bir tabanca, iki kol saati, bir takım elbise. Aha işte, saat kolumda, elbiseyi sırtıma giymişim. Yarın pazara çıkar, onları satıp çoluk çocuğa nafaka ederim. Sen git de asıl aranakları ara."

Tanıdığı iki kaçakçının öyküsünü anlattı. İki Antepli, Halep'e gidip yüz çift kundura almış. Sınırdan geçiremeyeceklerini, yakanacaklarını biliyorlar. Biri yüz çiftin sağ tekleriyle Tibil'den yurda girmiş. Girerken de yüz sağ teki gümrüğe bırakmış. Öteki bir başka kapıdan girerken yüz sol teki teslim etmiş. Bir süre sonra gümrükteki mallar satışa çıkarılmış. Biri Tibil'e, arkadaşı öteki gümrük kapısına gitmiş. Yüz tek kundurayı kim ne yapacak! Alıcı çıkmamış. Bizimkiler, üç otuz paraya almışlar kunduraları, Antep'e getirip birleştirmişler. Al sana yüz çift pırıl pırıl iskarpin!

"Bunlar gariban" dedi kaçakçı. "Artlarına düşüp de ne olacak! Kundura, saat, bir tek tabanca arayacağına, git de oturduğu yerden kaçakçılığın Allahını yapanları ara. Hem bunlar aramayı da bilmiyorlar."

Elini bir yerlere atıp yarı karanlıkta bir tabanca çıkardı. Dizin üstüne koydu. Şöyle bir baktı bize.

"Arasınlar bakalım. Bulurlar, bulurlar..."

Nasıl Reji Asistanı Olamadım

1960'ların başı. Yeşilçam'ın en "çalışkan" olduğu zamanlar. Bir filmin çekimi, sürse sürse iki hafta sürüyor. Bazen bir haftada aynı ekiple iç içe iki film birden çekiliyor. Yönetmenden, yapımcıdan başka kimsenin haberi olmuyor bundan. Öyle ki, Yılmaz Güney bile tek filmde oynadığını sanıyor. Bir süre sonra ikinci film gösterime girince de, "Ben bunda ne zaman oynamıştım?" diye düşünüyor.

Ortada değil öykü, konu bile yokken "motor" deniliyor. Öykü de çekimlerle birlikte belirliyor. Oyuncular ise gün boyunca koşuşturuyorlar. Bazen bir günde üç sete bile giden var.

Rivayet ederler ki, bir filmin çekiminde yönetmen, Filiz Akın'a, "Yere bak, bağır" demiş.

Filiz Akın yere bakmış, bağırmış. Çekim tamamlandıktan sonra aklına gelmiş. "Ben neden bağırdım?" diye sormuş.

"Neden olacak" demiş yönetmen, "yerde babanın ölüsünü gördün de ondan."

İşte o dönemde, sinemayı ne kadar sevdiğimi bilen Halit Refiğ, "Yapacağım filmde asistanım olur musun?" dedi.

Reji asistanlığı! Üstelik Halit Refiğ'in asistanlığı! Hemen üstüne atladım.

Sevgili Halit o zamanlarda bile ciddi çalışırdı. Öyküsü hazır. Bir korku filmi olacak. Adı *Şeytanın Sarayı*. Efe Film, yani Ertem Eğilmez için çekecek.

"Gel, gidip Ertem'le konuşalım" dedi. "1500 lira iste."

1500 lira! Olacak iş değil, ama bir deneyelim bakalım.

Ertem Eğilmez, Dolapdere'deymiş. Eşref Vural'ın kahvesinde *İki Gemi Yanyana* filmini çekiyorlarnuş.

Kalkıp Halit'le kahveye gittik. Ertem Eğilmez orada. Ayaküstü konuştuk, anlaştık. Tamam! 1500 lira alacağım.

"İstersen sen kal, çekimi seyret" dedi Halit.

Kaldım. Yönetmen Atıf Yılmaz. Oyuncular Orhan Günşiray, Filiz Akın. Dostlar da var: Altan Erbulak, reji asistanı Atilla Tokatlı.

İyi de, neden bir şey yapılmıyor, herkes neden bekliyor? Atilla'ya sordum.

"Kemal Ağabey'i bekliyoruz" dedi Atilla.

Biraz sonra Kemal Ağabey geldi. Kemal Tahir! Filmin senaristi oymuş. Hemen bir masa açtılar. Kemal Ağabey, portatif daktilo-

sunu bir kâğıt taktı, çekilecek sahneyi yazdı hemen. Atilla kâğıdı aldı. İki dakika önce yazılan sahne bir çırpıda çekildi.

Arkasından, bir sonraki sahnenin yazılması beklenmeye başlandı.

Öykünün nasıl gelişeceğini, değil oyuncular, Atıf Ağabey'le Kemal Ağabey bile bilmiyordu.

Benim asistanlık mı? *İki Gemi Yanyana* iş yapmadı, battı. Efe Film de battı. *Şeytanın Sarayı* çekilemedi. Sinema serüvenim de başlamadan sona erdi.

Edebiyat Matineleri

1950'lerin sonunda edebiyat matinelerinin yıldızı Özdemir Asaf'tı. Sahneye adımını attığı anda kıyamet kopardı, salon alkıştan inlerdi. Özdemir Ağabey, mikrofonun başına geçer, sessizce dinleyicileri süzmeye başlardı. Kahkahalar, alkışlar. Konuşacakmış gibi ağzını açardı Özdemir Ağabey, bir şey söylemez, susardı. Kahkahalar, alkışlar. Sonra başlardı şiir: "Sana gitme demiyoğum / Ama gitme Lavinia..." Ya da: "Bütün gençleğ aynı hızla kiğleniyordu..."

Özdemir Ağabey, Eminönü Halkevi salonunda bir edebiyat matinesinde umulmadık bir şey yapmıştı. Bir İskandinav öyküsünün çevirisini okumaya başlamıştı. Dinleyiciler, bunun ardından bir "komiklik" geleceğini sanıp gülmeye başladılar. Gelmedi. Özdemir Ağabey, uzun mu uzun öyküyü okumayı sürdürdü. Mırıltılar homurtulara, homurtular yuhalamaya dönüştü. Ama *Lavinia* şairi yılmadı, öyküyü sonuna kadar okudu.

Bir başka yıldız daha vardı: Attilâ İlhan. Boyun atkısını arkaya atar, gözlerini kısarak son derece "dramatik" bir biçimde, kollarını sallayarak "Pia"yı, "Sisler Bulvarı"nı, "Üçüncü Şahsın Şiiri"ni okurdu.

Öykülerle sıkılanlar, Attilâ İlhan'ın adı söylendiğinde hemen dirilirlerdi.

İlgi uyandıran bir başka şair, Asaf Hâlet Çelebi, mikrofonu bırakır, sahnede bir aşağı bir yukarı dolaşarak "Mariyya"sını mırıltıdanırıldı. Arada bir durur, fotoğrafını çeken gazetecilere, "Çekmeyiiin, kendimi sirkte vahşi aslan gibi hissediyoruuum" der, sonra şiirini okumayı sürdürürdü.

Öyküler sıkıcı gelirdi dinleyicilere. Sait Faik bile, utangaç utangaç

okuduğu o kısacık, o vurucu öyküleriyle hak ettiği alkışı alamazdı.

Neredeyse her hafta bir yerde edebiyat matinesi düzenlenirdi. Behçet Necatigil yakınırdı: “Yahu, her gün bir yerde okuyoruz. Müzeyyen Senar’ı geçtik.”

Biz de çiçeği burnunda yazarlar olarak kuyruğun sonunda yerimizi alırdık.

Günün birinde Üsküdar Amerikan Kız Koleji’nde okullararası bir edebiyat matinesi düzenlenmişti. Robert Kolej, Galatasaray Lisesi, Kabataş Lisesi genç şairleri katılıyordu matineye.

O sıralarda Galatasaray’da bir ayak meyhanesine, Diamandi’ye dadanmıştık. Matineden önce, “Okuyacağımız şiirlerde hepimiz Diamandi’den söz edelim” dedik. Galatasaray’dan Ege Ernart, Erdoğan Güçbilmez, Kolej’den Anıl Meriçelli, ben, şimdi hatırlamadığım arkadaşlar, bir “Diamandi” sözcüğü iliştirdik dizelerin bir yerine. Ben, herhalde bir başyapıt sandığım şiirimi bozmaya “kıyamadığım” için, onu “Diamandi’ye ithaf”la yetindim.

Matineden sonra nereye gidilir? Elbet Diamandi’ye. Bir baktık, meyhane adam almıyor! Dinleyiciler bile oraya akmış.

Diamandi, kafasını kaşıyarak, yanındakine, “Anlamadım gitti” diyordu. “Bu yeni müşteriler de nereden çıktı?”

“Aga Kristina”

Çevirmenliğe yeni başladığım zamanlardı. Fakülte kantininde edebiyat sohbetlerinden kalan zamanımda Ezra Pound’lar, T.S. Eliot’lar çeviriyordum. Ama bu çeviriler para getirmiyordu. Bana üç beş kuruş kazandıracak bir şeyler yapmalıydım. *Vatan* gazetesine bir öneri götürdüm. Gazetenin o zamanki yöneticisi Naim Tırali’ye Agatha Christie’nin *Üç Perdelik Cinayet* romanını çevirmek istediğini söyledim. Naim Tırali, “Yarın başlayalım” dedi. Roman, gazetede “tefrika” edilecekti. O gün gazetede bir masaya ilişip kitabın ilk iki sayfasını çevirdim. *Üç Perdelik Cinayet* ertesi gün *Vatan*’da yayımlanmaya başladı.

Her gün kitaptan birkaç sayfa çevirip gazeteye götürüyordum artık. “Tefrika” sürüyordu. Bir gün Naim Tırali gazetede beni yakaladı. “Aman” dedi, “romanı dört günde bitir.”

“Nasıl olur?” dedim.

“Gazeteyi kapatıyoruz. Daha doğrusu, Ankara’ya taşıyacağız. Romanın dört gün içinde bitmesi gerek.”

Daha kitabın yarısına bile gelmemiştik. Üstelik polisiye bir romandı bu. Ölecek kimseler vardı. Katilin bulunması vardı.

“Bir şeyler yap” dedi Naim Tıralı.

Çaresiz, “Peki” dedim. “Ama bundan sonraki bölümlere adımı koymayın.”

Oturdum. Kitabın ikinci yarısını bir güzel özetledim. “Fılanca öldürüldü... Katil de neğher falancaymış” gibilerden...

Bir süre sonra bir yayımcıyla tanıştım. Kaldırımlarda satılan ucuz “piyasa kitapları” yayımlıyordu. Çeviri yaptığımı öğrenince, “Sende bize yarar bir şey var mı?” diye sordu.

Üç Perdelik Cinayet geldi aklıma.

“Agatha Christie’nin bir romanı var” dedim.

“Kim o?” dedi.

Raftaki bir kitabı gösterdim:

“Siz onun bir kitabını yayımladınız ya.”

“Haa” dedi. “Aga Kristina. İyi yazardır. 300 lira veririm.”

Güzel para! Romanın *Vatan*’daki serüvenini anlattım. “İkinci bölüm özetlenmiştir” dedim.

“Mühim değil” dedi.

“Kendi adımı da koymam. Çeviren İsmail Orgun diyelim.”

“Mühim değil. Yalnız kitabın adını değiştirelim. Sen bir ad söyle.”

Romandaki kişiler, içkiye katılan zehirle öldürülüyorlardı. *Kadehteki Ölüm* adını önerdim. “Peki” dedi. Tokalaştık. Paramı aldım. Kapıdan çıkarken, “Bir dakika” diye seslendi. Döndüm.

“Yahu” dedi, “ölüm, kadehin içine girer mi! Biz şuna *Kadehteki Zehir* diyelim.”

“Ne isterseniz yapın” dedim.

Birkaç ay sonra bir kaldırım sergisinde Aga Kristina’nın *Kadehteki Zehir*’i ilişti gözüme. Hemen bir tane aldım. Yalnız kitap beklediğimden kalındı. Pek olacak şey değildi bu. Öyle ya, ikinci yarısı özetlenmişti.

Sayfaları çevirdim. Roman, kitabın yarısında sona eriyor, yeni bir yapıt başlıyordu:

Helen Keller’in Meraklı Hayat Hikâyesi.

Şebekemi Apollinaire İmzaladı

1958 güzü. Hukuk Fakültesi’ne gidiyordum. Daha doğrusu, Hukuk Fakültesi kantinine. Girdiğimi ilk dersi on beş dakika kadar izledikten sonra aklım başıma gelmiş, kendi kendime, “Hukukçu olmayacaksın; burada ne işin var?” diye sormuş, amfinin arka ka-

pısından sıvışarak kapağı kantine atmıştım.

Onat Kutlar, "İnsan önce Hukuk Fakültesi kantininden mezun olur, sonra da Hukuk Fakültesi'nden mezun olur" derdi.

Ben de kantine devam edenler arasında yerimi almıştım. Sabahları Onat, Ferit Öngören, Raif Ertem, Demir Özlü, Ergin Ertem, koca bir masarın çevresinde toplanır, edebiyat sohbetlerine daldardık. Zaman zaman Edebiyat Fakültesi kantininden Adnan Özyalçın, Kemal Özer, Doğan Hızlan da ziyaretimize gelirdi.

İlk yarıyılı böyle geçirdim. Ocak ayında tatil vardı. Antep'e gidecektim. Tren bileti almadan önce şebekemi, öğrenci kimliğini imzalatmam gerekiyordu. Yoksa tam bilet almak zorunda kalacaktım. Sekreterliğe çıkıp şebekemi uzattım.

Görevli, "Önümüzdeki hafta gelin" dedi. Şebekeye imza mühürünü basacak kişi hastaymış.

"Nasıl olsa mühür" dedim. "Siz basın."

Görevli, "Olmaz" dedi.

İki gün sonra tatile gireceğimizi, Antep'e gideceğimi söyledim.

"Ben karışmam" dedi görevli.

Kim karışacaktı peki? Görevlinin hastalığı yüzünden öğrenci bileti alamayacak mıydım? Suç bende değildi ki!

O gün öğleden sonra *Yeditepe*'ye gittim. Hüsamettin Bozok, yeni yayımlayacağı bir kitabın, *Çağdaş Fransız Şiiri Antolojisi*'nin sayfa düzenini yapıyordu. Masasının üstü ufacık klişelerle doluydu.

"Nedir bunlar?" diye sordum.

"Şairlerin imzaları. Fotoğraflarının yanına koyacağım."

Klişeleri önüme yaydım. Prévert, Eluard, Rimbaud, Jacob... Guillaume Apollinaire'in imzasını beğendim. Şebekemi çıkardım. Apollinaire klişesini ıstampada mürekkepledim.

"Ne yapıyorsun?" dedi Hüsamettin Bey.

"Şebekemi Apollinaire'e imzalatıyorum."

Klişeyi şebekeme bastırdım. Apollinaire'in imzası pırıl pırıl çıktı.

Ertesi gün Haydarpaşa'ya gidip biletimi aldım. Gişe memuru şebekemi inceledi. Tanam! Antep'e gidip gelirken trende de kim bilir kaç kondoktörün denetiminden geçti Apollinaire imzası!

O yıl hiç zahmet edip sekreterliğe çıkmadım. Öteki dönemlerde de Apollinaire imzaladı şebekemi.

Garip bir şey yoktu ki bunda. Bir Fransız şair, kendisini pek seven genç bir Türk şaire imza veriyordu.

Tek Kulaklı Midas

Üniversite yılları. 1959'un sonu, 60'ın başı. Öğrencilerin oluşturduğu Gençlik Tiyatrosu, Eminönü Halkevi'nde temsiller veriyor. Wolfgang Borchert'in *Kapıların Dışında*'sında Okay Sağtürk inanılmaz bir oyun sergiliyor. *Pabuççu Ahmet*'in Paşa'sı Erşun Kazançel bir güldürü ustası olarak beliriyor. Tuncel Kurtiz, Şemsi İnkaya, Tunca Yönder, Güneş Uğurlu, Yurdaer Erşan, Gürdal Onur, tiyatronun ağır topları.

Yeni bir yazarın ilk oyunu sahnelenecek. Güngör Dilmen'in *Midas'ın Kulakları*. Bir yarışmada ödül almış. Yurdaer okumuş, çok sevmiş. Sahneye o koyacak.

Midas rolüne kimi seçiyor dersiniz? Beni. O güne kadar sadece Kolej'deki oyunlarda oynamışım. Gençlik Tiyatrosu'nda sahneye adımımı atacağım ilk oyun olacak bu.

Berber'i Tunca, Pan'ı Gürdal oynayacak. Apollo? Apollo yok. Yurdaer kimseyi yakıştıramıyor bu role. Okuma provalarına da Apollo'suz başlıyoruz.

Üç beş gün sonra daha önce hiç görmediğimiz biriyle çıkıp geldi Yurdaer. "İşte Apollo" dedi.

Apollo'muzun adı Erdoğan Seren'di. Güçlü kaslarıyla bir Yunan tanrısına benziyordu gerçekten. Ama o, Apollo olmaktan pek hoşnut değildi. "Bu Apollo biraz tuhafmış. Kadın mı, erkek mi, belli değil" diyordu. "Hercules diye biri varmış. Ben onu oynasaydım keşke."

Oyunda Hercules'in olmadığını söyledik. Erdoğan da ister istemez Apollo'ya razı oldu.

Sonraları Yeşilçam'a geçecekti Erdoğan, Cüneyt Arkın'dan İzzet Günay'a kadar ne kadar yakışıklı varsa, hepsinden dayak yiyecekti. Görünüşünün aksine, yumuşak yürekli, alçakgönüllü bir insandı. Bu özelliğini hep koruyacaktı. Oyuncululuğunu da geliştirecekti.

Oyunun en "vurucu" sahnelerinden biri, Apollon'un Midas'a eşek kulakları taktığı bölümdü. Bunun için keçeden bir çift eşek kulağı yaptırılmıştı. Kulaklar, şimdiki "walkman" kulaklığı gibi kavisli bir demir parçasının iki ucuna takılmıştı. Erdoğan, "Benim de bir armağanım var sana, Midas" diyecek, deniri kafamın

üstüne yerleştirecekti. Saçlarım demirin görünmesine engel olacaktı tabii. Seyirciler eşek kulaklarını görecekti sadece.

Sahne arkasında Erdoğan'la birkaç prova yaptık. Her şey tamam!

Kulaklar tamam da, giysiler, takılar bir tuhaf. Yerlere kadar uzanan bir etek giyiyorum. Düğme konmamış. Çengelliğiyle tutturacağız.

"Aman" dedim, "oyunda eğilip kalkıyorum; çengelliğe bir kopersa yandık! Çırılçıplak kalırım."

Bir de kollara takılan bilezikler... Bol mu bol. Kollarımı kıpırdatsam hepsi fırlayıp uçacak!

"Bir şey olmaz" dediler. Ziller verildi. Yaradana sığınıp attık kendimizi sahneye.

İlk temsil. Memet Ağabey'le (Memet Fuat) Behçet Hoca (Necatigil) ilk sırada oturuyor. Beni izlemeye gelmişler. Seyirciler arasında daha bir sürü ünlü var.

Oyun iyi kötü yürüdü. Sıra önemli sahneye, eşek kulaklarının takılmasına geldi. Erdoğan, "Benim de bir armağanım var sana, Midas" dedi. Elini arkasına atıp kulakları çıkardı.

Daha doğrusu, kulağı.

Birini sahne arkasında düşürmüş çünkü.

Bir kulağa baktı, bir bana. Yaklaştı. Tek kulağı tutan demiri kafama geçirdi. Demirin kulaklı ucu iyi de, öteki ucu berbat. Sipsivri. Erdoğan o şaşkınlıkla ittikçe itiyor. Kafatasımı delecek. "Yavaş" diye fısıldadım. Merhamete geldi. Tek kulağı usulca yerleştirdi yerine.

Bu, felaketler dizisinin başlangıcıydı. Ay Tanrıça'ya yakarmak için diz çöktüğüm sahnede çengelliğe yerinden çıktı. Sahne arkasındakiler, bacaklarımın seyirciye gösterilmesinde bir yarar olmadığını düşündüler herhalde, ışıkları ben ayağa kalkmadan önce kararttılar. Oyunun sonunda ise kolumda ne kadar bilezik varsa havada uçtu.

Neyse, ertesi gün 28 Nisan olayları patlak verecek, sıkıyönetim, bütün etkinlikleri olduğu gibi, bizim oyunu da durduracak, seyirciyi de, beni de bu zulümden kurtaracaktı.

Kör Kemal

Çocukluktan ilk gençliğe adım atıyordum. Antep'te büyük avlulu evimizden babamın yaptırdığı üç katlı apartmana taşınmıştık. Binanın giriş katı koca bir salondur. Bodrumu ise dev bir depo. İki katı da Kör Kemal kiraladı.

Sadece dostları değil, meyan şerbetçileri, posta dağıtıcıları bile yüzüne karşı Kör Kemal derlerdi ona. Bundan hiç gocunmazdı.

Kör değildi gözü. O zamanki deyimimle, “tersine şaşı”ydı. Sağ gözü sağa, sol gözü sola bakardı. Belinde silahla dolaşırdı hep. Damarına basıldığında yapmayacağı yoktu. İlti mi dünyayı içerd. Ama sarhoşluğuna kimse tanık olmadı.

Dünyanın en saygılı adamlarından biriydi. Babamı görünce ceketinin düğmelerini ilikler, gözlerini yere dikip konuşurdu. Sadece babamla değil, herkesle öyleydi. Benimle bile.

Kör Kemal, giriş katını Nil Kıraathanesi, bodrumu da Nil Sazı yaptı. Beni her gördüğünde takılırdı: “Ülkü Bey, hele bu akşam saza gel. Misafirim ol. Sana bir loca açayım.”

Utandır, kıpkırmızı kesilir, kaçacak delik arardım.

Yıllar sonra İstanbul’a taşındı Kör Kemal. Aksaray’da kebabçılığa başladı. “Dükkân”ı şanına yaraşır bir yerdi doğrusu. Büyüktü, temizdi, nitelikliydi. Kebapları, lahmacunu, çiğköftesi tanı Antep işiydi.

Orada birtakım “baba”larla başı derde girdi. Aksaray meydanında gece yarısı silahlı kovalamacalardan birinde vuruldu. Ölmedi. Kısa sürede iyileşti, işinin başına döndü.

Sık sık giderdim yanına. Basbayağı delikanlıydım artık. Eski günleri, Antep’i konuşurdük. Özel yapılmış lahmacunumu, patlıcan kebabımı yerdim.

Bir ara yolum hiç düşmedi Aksaray’a. Belki iki ay Kör Kemal’e gidemedim. Gittiğimde de, kapıdan girer girmez olduğum yerde kalakaldım.

Başka bir yere gelmişim sanki. Duvarların fıstık yeşili plastik boyasının yerinde yelller esiyordu. Dört yan inanılmaz güzellikte bir İstanbul panoramasıyla donanmıştı. Duvarlarda usta bir sanatçının fırçası gezinmiş, pastel renklerle Sarayburnu’ndan Kavaklar’a kadar İstanbul “resmedilmiş”ti.

“Nedir bu, Kemal Bey?” dedim.

“Sorma” dedi. “Geçenlerde Fransız turistler geldi. Hepsi genç. Resim tahsil ediyorlarmış. Paraları yoktu. Karınları açtı. Sevabına iki hafta onları besledik, burada yatırdık. Onlar da duvarları boydan boya resimlediler. Biz de yiyip içtiklerinin altında ezilmisinler diye ses etmedik.”

Yiyip içtiklerinin altında ezilmesinler diye... Dünyanın parasını

dökse yaptıramazdı bunu. Ama farkında değildi.

Birkaç hafta sonra yine gittim Kör Kemal'e. Duvarlar yine fıstık yeşiline boyanmıştı.

"Ne yaptınız?" dedim.

"Ne yapacağız" dedi, "eski haline getirdik. Durup dururken bir sürü masraf çıktı ama resimlerin üstüne tertemiz boyayı çekip dükkânı yine adam ettik."

Birkaç yıl sonra hacca gitti Kör Kemal. Kör Kemal olarak gitti, Hacı Kemal olarak döndü. İçkiyi bıraktı, silahını sandığa kaldırdı, beş vakit namaza durdu, cuma günleri dükkânını açmadı.

Eski günlerden, Antep'ten konuşmayı sürdürdük.

Günün birinde, artık ne olduysa, silahını beline taktı Hacı Kemal. Pavyondan bir kadına sevdalanıp evine kapattı onu. Kimseye kulak asmadı.

Aksaray meydanı Kör Kemal'ine yeniden kavuştu.

Genç Şair Dergilerde

Yeditepe Bir Bayram Yeri Gibiydi

Rivayet edilir ki, günün birinde Can Yücel'le Metin Eloğlu, Hüsamettin Bozok'a gitmişler, "Yahu, Hüsam" demişler, "izin ver de şu *Yeditepe*'de bir sanat sayfası yapalım."

Yeditepe o yılların en etkili iki sanat dergisinden biriydi (öteki, Yaşar Nabi'nin *Varlık*'ıydı). Biz çiçeği burnunda yazarlar için *Yeditepe*'de bir yapıtının yayınlanması, doçentlik tezinin kabul edilmesi gibi bir şeydi. Hele bir kitabının *Yeditepe* Yayınları arasında çıkması... Düpedüz düştü bu.

Şiire başladığım zaman, yazdıklarımı Hüsamettin Bozok'a göndermeye cesaret edememiş, *Kaynak*'ı, *Şairler Yaprakları*'nı denemiştin önce. İlk şiirim *Kaynak*'ta yayımlandı. Nedret Gürcan bir mektup yazarak şiirimi *Şairler Yaprakları*'nda yayımlayacağını bildirdi, ama dergisinin ömrü yetmedi buna.

Azıcık palazlanınca Yaşar Nabi'ye gittim. Daha doğrusu, Anıl'la gittik. Anıl Meriçelli'yle. Şiirlerinizi verdik. Yaşar Nabi, aldı şiirleri, masasına bıraktı. Sonra hiçbir şey söylemeden, gülümseyerek, yüzümüze baktı. Belki altmış saniye kadar baktık. Sonra selam verip ayrıldık. Bir süre sonra yayımlandı şiirlerimiz. *Varlık* sayfalarında adının görünmesi benim için önemli bir adımdı. İnanılmaz bir aşama. Düpedüz yazar olmuştum artık!

Daha sonra Muzaffer Erdost'a, *Pazar Postası*'na gönderdim yazdıklarımı. İlk yolladığım, bir çeviriydi: T.S. Eliot'ın *Marina* şiiri. Muzaffer, şiirin ilk dizelerini okuyunca, "Bir şair keşfettim!" diye çığlığı basmış. Sonra altında bilinmedik bir Türk şairinin değil de, T. S. Eliot'ın adını görünce düş kırıklığına uğramış biraz. Çevirini hemen yayımladı. Arkasından kendi şiirlerimi yolladım, *Pazar Postası* takımına katıldım.

Yeditepe'yi deneyebilirdim artık.

Nuruosmaniye Caddesi'nde Yeni Han'ın ikinci katındaki büyük odaya ilk girişimi hatırlıyorum. Sağdaki masada Hüsametdin Bozok oturuyordu. Masanın önündeki iskemlede, sırtı pencereye dönük, yaşlı, ufak tefek bir adam. Soldaki masada da gözlüklü, babacan, iki lafının birini kahkahayla noktalayan bir başkası.

Yaşlı adamın *Doğmayan Hürriyet* yazarı Hasan Amca, gözlüğünün de yaptığı kitap kapaklarından tanıdığım Agop Arad olduğunu öğrenecektim.

Hüsametdin Bey, sonradan hep tanığı olduğum büyük inceliğiyle karşıladı beni. Adımı bir yerlerden hatırlıyor gibiydi. Şiiri-me bir göz attı, yayımlayacağını söyledi. O anda mitologyada ne kadar esin perisi varsa, hepsi Çağaloğlu'na inip kanat taktı bana.

Yeditepe'de yıllarım geçti. Coşkusunu yitirmemiş “öfkeli ihtiyar”dan, Hasan Amca'dan İttihatçıları, Enver Paşa'yı, Cemal Paşa'yı dinledim her gün.

Ressam Agop Arad, *Cumhuriyet*'te çalışıyordu. Onu tanıyınca, Sait Faik'in kendisi için döşendiği bütün övgüleri hak ettiğini anladım. Her zaman keyifli, neşeli, hiç yakmadığı sigarayı dudaklarından eksik etmeyen, altın yürekli bir adamdı. *Yeditepe* Yayınları'nda çıkan bütün kitapların kapaklarını o yapıyordu. Bazen sıkılır, “Ülkü, ben gidip iki kadeh atayım” derdi. “Sen şu kapağın yazılarını yazar mısın? Yazarın adını şu harflerle yazıver. Kitabın adını da şu harflerle...”

O sıralarda *letraset* hak getire. Çini mürekkebinin önüne çekip yazmaya başlardım: “Orhan Kemal... 72. Koşu...”

Hani, bakırcı ustasının yanına bir çırak girmiş. Çırak bir gün işe gelmiş, ertesi günü yok! Ustası merak edip evine gitmiş, kapıyı çalmış. Çocuğun annesi görünmüş pencerede. “Oğlum artık gelmeyecek, mesleği öğrendi, kendisi dükkân açacak” demiş. Sonra anlatmış: “Nasıl olsa kolay! Bakırı alıyorsun, döve döve biçim veriyorsun!” Usta dayanamamış: “Vay kerata! Sadece kendisi öğrenmekle kalmamış, annesine de öğretmiş!”

Benimkisi de o hesap! Agop Arad'dan öğrendiklerimle Kemal Özer'in ilk kitabı *Gül Yordama*'nın kapağını yapacaktım.

Bir yayınevi gibi değildi *Yeditepe*. Yazarların buluştuğu cüm-büşlü bir bayram yerini andırıyordu. Fikret Adil, Eflatun Cem

Güney, İlhan Tarus, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Samim Kocagöz, Muzaffer Buyrukçu, Nevzat Üstün, Melih Cevdet Anday, Oktay Rifat, Salâh Birsell, Edip Cansever, Cemal Süreya, Kemal Özer, Adnan Özyalçınler ilk aklıma gelenler.

Herkes çayını içip çene çalarken, Hüsamettin Bey bir yandan bize laf yetiştirmeye çalışır, bir yandan da Anadolu'ya gönderilecek kitap paketlerinin etiketlerini, "alındı listeleri"ni hazırlardı.

Arada bir kavga da çıkardı yayınevinde. Günün birinde o uysal, o serinkanlı Hüsamettin Bey bile iskemlesini kapıldığı gibi bir ziyaretçinin kafasına indirmeye kalkışmıştı. Bir keresinde de Yaşar Kemal, yine bir yazarı pencereden atmak için hamle etmiş, ama bu satırların yazarı Anteplinin onu tutmasıyla katil olmaktan yakayı sıyırmıştı.

Cemal'in ilk kitabının, *Üvercinka*'nın yayımlanmasını hatırlıyorum. Hüsamettin Bey, kitabın giderlerini yazardan alırdı: 850 lira. Elbette bu parayı vermek yetmezdi. Hüsamettin Bey'in yazara, kitaba inanması gerekiyordu. Yoksa ne 850'si, binlerce lirayı gözden çıkarabilecek yazarların sürüsüne bereketli!

Hüsamettin Bey, kitabın satışlarından gelen ilk 850 lirayı yazara geri verir, ayrıca 200 lira da telif ücreti öderdi.

O sıralarda Ercüment Uçarı, bir başka yayınevine 850 lira verecek kitabının yayımlanmasını sağlamıştı. Yayıncı 1 lira satış fiyatı koymuştu kitaba. Yayımlanınca da, Ercüment'e 850 kitap göndererek, "Ödeşlik. Alacak verecek kalmadı" demişti.

Cemal'in kitabı büyük ilgi gördü. Kısa sürede tükendi.

Bir gün *Yeditepe*'de oturuyorduk. Cemal Süreya da vardı. Kapı açıldı, Eflatun Cem Güney girdi. Hüsamettin Bey bizi tanıştırdı; *Üvercinka* kitabını yeni yayımladığı Cemal'i, "Şair Cemal Süreya" diye "takdim etti".

Eflatun Cem, "Oooo!" dedi Cemal'e. "Memnun oldum. Sizin şiirlerinizi pek severim. Döner döner okurum!"

Bir Varmış Bir Yokmuş kitabından bir tane aldı raftan. Cemal'e imzalamak için kalemini çıkardı. Yazmaya başladı: "Şiirlerini severek okuduğum..."

Durdu. Cemal'e döndü. "Affedersiniz" dedi, "isminiz neydi?"

Yeditepe Yayınları, o yılların en “şık” kitaplarıydı. Sabri Berkel’lerin, Haşmet Akal’ların desenleriyle süslenen sayfaları, okumaya başlamadan önce kim bilir kaç kere çevirirdim. Melih Cevdet’in *Telgrafhane’si*, Oktay Rifat’ın *Karga ile Tilki’si*, Samim Kocagöz’ün *Sam Amca’sı*, Garip üçlüsünün *Batıdan Şiirler’i* sadece bu yanlarıyla bile elimden bırakmadığım kitaplardı. Memet Fuat’ın çevirileri, Caldwell’in *Kuyudaki Zenci*, Hemingway’in *Denizin Değiştirdiği*, Steinbeck’in *Kasımpatları* da başucu kitaplarım arasına girmişti.

Bir de Tefvik Kent’in *Çelik Yıldırım’ı*nı hatırlıyorum. Serigraf baskılı bir kapak. Hüsamettin Bey, kitabın satmadığından yakınlr, haftada en az on kere söylenirdi.

1960’tan sonra uzunca bir tatile çıktı Hüsamettin Bey. Derginin geçici sorumluluğunu da Adnan’a, Kemal’e, bana bıraktı. Tattilden döner dönmez de canımıza okudu. Salâh Birsell’in yazısının “Oyuncu” olan başlığı, koca koca harflerle “Koyuncu” olarak çıkmıştı çünkü.

Kocamustafapaşa’da bir turşucu dükkânı vardı Hüsamettin Bey’in. Oradan kazandığı parayı yayınevine yatırır, hep içeri girerdi. İşini severek, içi titreyerek, titizlikle, coşkuyla yapardı. Tanıdığım en büyük “sanatsever”lerden biriydi. Yalnız edebiyat değil, müzik, tiyatro, sinema, plastik sanatlar dallarında da sadece engin bilgi değil, kişisel görüş sahibiydi. Güzel bir oyun seyrettiği gecenin sabahında gözleri ıslı ıslı gelirdi yayınevine.

Yayıncılık, amatörce sevgilerin, tutkuların çok ötesine uzandığında, *Yeditepe’yi* sürdüremedi artık. Sanat dünyasında kişilikli bir izleyici, bir okur olarak yerini aldı.

Yaşar Nabi’nin Varlık’ı

Antep. 1950’lerin başları. Ergenliğe adım attığım yıllar. En sıkı dostum yaşlı bir adamdı. Bir kitapçı. Arif Güzel.

Maarif Kahvesi’nin yanında küçücük bir dükkânı vardı. Arif Bey Amca, ilkokuldan “arkadaşım”dı. Eve dönerken ona uğrar, *Doğan Kardeş*, *Çocuk Haftası*, *1001 Roman* dergilerini, Naki Tezel’in, Kemalettin Tuğcu’nun kitaplarını, *Dünya Çocuk Masalları’nı* hep ondan alırdım. Arif Bey Amca tezgâhın arkasında kitap ciltlerdi boyuna. Cilt yapmayı bana da öğretmiş, ben de evde küçük tez-

gâhımı kurmuştum. Pekâlâ beceriyordum bu işi. Tek sorun, iplik dikişten sonra kitapların yanlarının düzgün biçimde kesilmesi idi. Onda da Gaziyurt Matbaası imdadıma yetişti. On kuruşu tosladım mı, elle çevrilen koca bıçak, kenarları kaymak gibi yapıyordu.

Varlık Yayınları'yla Arif Güzel'in kitabevinde tanıştım. İlk hangi kitabı almıştım, hatırlamıyorum. Cahit Sıtkı'nın, Ziya Osman'ın, Sait Faik'in, Orhan Kemal'in, Dağlarca'nın kitapları, daha sonra Orhan Hançerlioğlu'nun kısa romanları, Haldun Taner'in öyküleri elimden uzun süre düşmedi. Necati Cumalı'nın *Güzel Aydın-lık*, Mahmut Makal'ın *Bizim Köy*, Cahit Külebi'nin *Yeşeren Ot-lar*, *Rüzgâr*, İlhan Demiraslan'ın *İncir Ağacı* kitaplarını nasıl unutabilirim! Ya çeviriler? *Baragan'ın Dikenleri*'ni, *Kodin'i*, *İn-ci*'yi, *Fareler ve İnsanlar*'ı, *Bir Garip Adam*'ı, *Afrika'nın Yeşil Tepeleri*'ni yutarcasına okumuştum. Kitap kokusu derler ya, o ki-tapların kokuları bugün bile burnumda.

Ayın biri oldu muydu, yüreğim pır pır etmeye başladı. Varlık Yayınları'nın bu ayki kitapları çıktı! Acaba neler var? Caldwell var mı? Hemingway? Steinbeck? Bir hafta sonra öğrenirdim bu-nu. Günlük gazete bile iki günde gelirdi İstanbul'dan. Posta tre-niyle. Kitapların, aylık dergilerin gelmesi ise ortalama bir hafta alırdı. Bunu bilir, yine de dayanamaz, ayın dördünde erkenden Arif Güzel'e giderdim. Posta saatini beklerdik. Gülerdi Arif Bey Amca. "Bugün gelmez" derdi. Hep haklı çıkardı.

Sonunda, ayın altısında ya da yedisinde, ciltlediği kitabı bırak-ır, "Ben gidip bir bakayım postaneye" der, fötr şapkasını giyer, çıkardı. Dükkânı beklerdim. Biraz sonra elinde paketlerle gelirdi. Evet! *Varlık* dergisi, Varlık Yayınları!

Artık üç gün uğramazdım Arif Güzel'e. Evde kitaplarımı okur-dum. Dergimi. Bir yandan da, "Yazdıklarım acaba bir gün bu der-gide yayımlanır mı" diye düşünürdüm. Gerçekleşmesi neredeyse olanaksız düşler. Boş hayaller.

Yaşar Nabi'yi Robert Kolej'de gördüm ilk. Sanırım 1954'tü. Bir toplantıya gelmişti. Edebiyattan söz etti bize. Sorularımızı yanıtladı.

Bir süre sonra şiirlerimi postayla gönderdim ona. Hiçbiri ya-yımlanmadı. Aradan iki yıl geçti; sınıf arkadaşım Anıl'la (Meriçel-

li) ikişer üçer şiirimizi aldık elimize, cesaretimizi toplayıp *Varlık*'a gittik. Yaşar Nabi'nin kapısını tıklattık. "Buyrun." İçeri girdik. Gözlüklerinin üstünden bize baktı Yaşar Nabi. Bu kere sonunda soru işaretiyle bir "Buyrun?" daha.

Şiir yazdığımızı söyledik. "Bırakın" dedi. O kadar. Yer göstereceğini, bizimle konuşacağını, ilgileneceğini sanıyorduk. Öyle olmadı. Sadece sessizce baktı bize. Biz de ona baktık. Sonunda başımızla selam verip çıktık.

O şiirler de yayımlanmadı. Ama yılmadık. Kendi şiirlerimizi, çevirilerimizi götürdük Yaşar Nabi'ye. Dergideki açılışımızı da çevirilerle yaptık. Öyle ya, her gün onlarca şiir geliyordu dergiye, ama çeviri gönderenlerin sayısı azdı. Çevirilerimizi şiirlerimiz izledi. *Varlık* sınavını verdiğimizize göre, basbayağı şair sayılırdık artık.

Varlık Yayınları'yla "ciddi" ilişkim 1958'de başladı. Eminönü Halkevi'nde bir "edebiyat matinesi"ne katılmışım. Dinleyiciler arasında Memet Fuat da vardı. Matineden sonra Çemberlitaş'a doğru yürüyen küçük toplulukta yan yana düştük onunla. Çeviri yapmak istediğimden söz ettim. "Yaşar Nabi'yle bir konuşayım" dedi. Bu gibi sözlere öylesine alışmışım ki, önemsemedim bile. Memet Fuat'ın "sözünün arkasında" bir adam olduğunu bilmiyordum ki. Birkaç gün sonra telefon etti. "Yaşar Nabi seni bekliyor" dedi.

Durulur mu! Doğru Varlık Yayınları'na. Kapıyı tıklattım. Yine "Buyrun". İçeri girdim. "Buyrun?"

"Ben Ülkü Tamer" dedim. "Memet Fuat sizinle konuşmuş..."

"Buyrun."

Bu kere masasının karşısındaki koltuğu gösterdi. Şaşkınlıkla oturdum. Yanındaki küçük kitaplıktan bir kitap çekti. "Bunu çevirir misiniz?" dedi.

Oscar Wilde'ın kitabı. *Mutlu Prens*.

En sevdiğim yapıtlardan biri. "Çeviririm" dedim.

Yaşar Nabi sessizce bana bakmaya başladı yine. Görüşme sona ermişti. Kitabı alıp çıktım. Kısa sürede çevirip Yaşar Nabi'ye götürdüm.

Yine koltuğu gösterdi. Oturdum. Çevirimi aldı. Masasının üstüne koydu. Sonra eski daktilosunu önüne çekti. Ortadan kesilmiş bir dosya kâğıdı takıp bir şeyler yazmaya başladı.

Üç beş satır yazıp kâğıdı çıkardı daktilodan. Altına bir pul ya-

pıstırdı, imzalamam için bana uzattı. Duvardaki telefonu açıp, “300 lira gönderin” dedi.

Aldığım ilk telif/çeviri ücreti. Tam 300 lira!

Mutlu Prens’le başlayan yayıncı-yazar ilişkisi, Yaşar Nabi’nin ölümüne kadar sürdü. Yirmiye yakın kitabım çıktı Varlık Yayınları’nda. Hiçbirinde ufacak bir sorun bile yaşanmadı.

Üniversite yıllarımda yaz tatili için Antep’e gideceğim. Yazın çevirmek için bir kitap istedim Yaşar Nabi’den. *Büyük Sözler*’i uzattı. “Vecizeler” derlemesi. Faydalı Kitaplar dizisinde çıkacak.

Varlık’tan sonra Aksaray’daki kahveye gittim. Kemal (Özer) orada. Kitabı gösterdim.

“Ne zaman gidiyorsun Antep’e?” diye sordu.

“Haftaya” dedim.

“Ben olsam” dedi, “sıkı çalışır, bir haftada bitiririm bunu. Fena mı, yaz harçlığın çıkar.”

Doğru mu doğru. Kapandım eve, bir haftada kitabı bitirdim. Zaten kolay bir çeviriydi, beni zorlamadı.

Antep trenine binmeden bir gün önce Yaşar Nabi’nin karşısındaydım yine. Kitabı aldı. Şaşkınlıkla bana baktı. Daktilosunu önüne çekip yarım kâğıdı taktı. Telefonu açıp üst katı, muhasebeyi aradı.

Yayınevinden çıkarken cebimde 1500 lira, elimde o yaz çevireceğim bir başka kitap vardı.

Birtakım yazarlar Yaşar Nabi’nin sanatçıları sömürdüğünü, kitaplara çok az para verdiğini söylüyor. Düpedüz haksızlık bu. 1 liralık kitaba 300, 2 liralık kitaba 600, 5 liralık kitaba 1500 lira telif ya da çeviri ücreti verirdi Yaşar Nabi. İlk baskıya, 3000 kitaba karşılık. Yüzde 10. Bugün hangi yayınevi hangi çeviriye yüzde 10 ödüyor? Çoğu, forma başına bir ödeme yapıyor. Adınız iyi çevirmene çıkmışsa, yüzde 7 alıyorsunuz. Üstelik çeviriye verir vermez değil. Kitabın yayımlanmasını bekleyeceksiniz.

Varlık’ta kitabınızın yeni baskısı yapılırsa, satış fiyatı ilk baskıdan yüksekse, alacağınız para da aynı oranda yüksek olurdu.

Kim ne derse desin, yazarın emeğine saygı duyan bir yayıncıydı Yaşar Nabi.

İlk kitaplarımı başka çeviriler izledi. Sanırım yirmi kadar kitabım çıktı *Varlık*'ta. Artık ben kitap öneriyordum. Yaşar Nabi, yaptığım çevirileri hiç okumadan baskıya gönderiyordu.

Arada eğlenceli şeyler de oluyordu. Günün birinde bir kitap uzattı: *Türk Edebiyatında Sosyal Konular*. "Bunu çevirir misin?" dedi. Yazarına baktım: Kemal Karpat. İngilizce yazmış. Bir Türk'ün kitabını Türkçeye çevireceğim! "Peki" dedim, "ama adımı koymayın. Yazar: Kemal Karpat. Çeviren: Ülkü Tamer. Garip olacak."

Kabul etti. Çeviri imzasız yayımlandı.

Bir gün de, "Polisiye kitaplar yayımlayacağım" dedi. "Bana bir liste hazırlar mısın? Bu alandaki ünlü yazarların adlarını istiyorum."

Araştırdım, soruşturdum. Yirmi yazarlık bir liste yapıp Yaşar Nabi'ye götürdüm.

Bir süre sonra, Ellery Queen'den bir kitap çevirmek istediğimi söyledim. "Polisiye dizi için" dedim.

Yaşar Nabi çekmecesini açıp bir kâğıt çıkardı. Benim liste! "Dur bakalım, burada Ellery Queen var mı?" dedi.

"Aman, Yaşar Bey" dedim. "O listeyi hazırlayan benim."

Güldü. "Olsun" dedi. "Biz yine de bir bakalım."

Neyse ki, Ellery Queen'in adını koymuştum listeye.

Ses tellerinden bir ameliyat geçirmişti. Kısık sesle konuşuyordu. Ben de tiyatrodan oynuyordum o sıralarda. Oyunun galası için davetiye götürdüm kendisine. Üşütmüştüm. Benim de sesim kısıldı.

Fısıltıyla, "Nasılsın?" diye sordu.

Ben de fısıldadım: "Teşekkür ederim, iyiyim..."

"Benimle dalga mı geçiyorsun?" gibilerden yüzüne baktı. O bakışını hiç unutamam.

"Üşütmüşüm" dedim, "sesim kısıldı."

Güldü. "Aman" dedi, "üç gün sonra açılır sesin. Bakalım biz ne olacağız?"

Kısa bir süre sonra telefon etti. "Ülkü" dedi, "galiba böbreklerimde bir şey var. Yatıyorum. Bana hep sözünü ettiğin o doktoru getirir misin?"

Hep sözünü ettiğim doktoru. Gürbüz Barlas'ı. Gürbüz Ağabey'i buldum hemen. Kalkıp Yaşar Nabi'nin evine gittik. Yataktaydı.

Yarım saat sonra evden çıkarken, Gürbüz Ağabey, "Böbrek so-

runu önemsiz” dedi. “Benim alanıma girmez ama galiba gırtlığın da tatsız bir şeyler var. Söyle de asıl onu inceletsin.”

Onda gırtlak kanserini ilk fark eden Gürbüz Ağabey olmuştu.

Yaşar Nabi hastalığıyla yıllarca savaştı. Savaşı sırasında da gemisini hiç terk etmedi.

Gemisinin iki “mürettebat”ı vardı sadece. Üsküplü akrabalarından iki delikanlı. Satışa da, muhasebeye de onlar bakarlardı. Eski, küçük bir hanın ikinci katında. İlk kattaki odalardan biri Yaşar Nabi’nindi. Dergiyi de, yayınları da tek başına yönetirdi. Yazıları, kitapları o seçer, dizgiye o verir, bazen kapaklarını bile kendi yapardı.

Laurence Olivier’nin bir sözü var: “Marilyn Monroe profesyonel bir amatördü.”

Yaşar Nabi de profesyonel bir amatördü. Yaşamı boyunca profesyonelliğin bütün gereklerini titizlikle yerine getirdi, ama bunu yaparken amatörlüğünü, o coşkusunu hiç yitirmedi. Uzun bir dönem Türk edebiyatını o coşkusuyla, o çabasıyla yönlendirdi.

Yeni Dergi Bir Okuldu

Memet Fuat’ın imzasını ilk gördüğümde Robert Kolej’de öğrenciydim. Behçet Kemal Çağlar’ın, sonra Zahir Güvemli’nin öğrencisi. Ama Anıl (Meriçelli), Spiro (Kostof), Günel (Orgun), ben, edebiyatı hocalarımızın gösterdiği yolların biraz dışlarında arıyorduk. Hiçbir sayısını kaçırmadığımız dergiler arasında *Yeditepe*’nin de bulunması bu yüzdendi.

Yeditepe’de okuduğum ilk yazısından sonra en sevdiğim yazarlar arasına girdi Memet Fuat. Öyle ki, yıl sonu edebiyat sınavında Mehmet Rauf’u anlatmamız istendiğinde, kafamda Mehmet Memet oluverdi, Rauf da Fuat. Oturdum, uzun uzun Memet Fuat’ı yazdım.

Edebiyat tutkumdan ötürü bu yanlışlık hoşgörüle mi karşılandı, yoksa sınav kâğıdım hiç mi okunmadı, orasını bilmiyorum, sınavdan tam not aldım. 10 üzerinden 10.

Yazılarını okurken gözlerimin önünde bir Memet Fuat fotoğrafı beliriyordu: Kara saçlarını Attilâ İlhan gibi rüzgâra savurmuş, ka-

ra bir balıkçı kazağı giymiş, kara gözleriyle ateş saçan bir savaşçı.

Bu yüzden, üniversite yıllarımda, sarışın, mavi gözlü, dünyanın en uysal insanı izlenimini veren, eşsiz hoşgörülü bir Memet Fuat'la karşılaşınca şaşırdım.

Eminönü Halkevi'nde bir edebiyat matinesine katılmıştık. Onat (Kutlar), Kemal (Özer), Adnan (Özyalçınar), ben... Her edebiyat matinesinde olduğu gibi, Özdemir Asaf'la Attilâ İlhan hepimizi silip süpürmüşlerdi.

Matineden sonra Çemberlitaş'a doğru yürüdük. Dinleyicilerden biri, Memet Fuat da aramızdaydı. Tanıştık. Şiirlerime ısınmadığı belliydi. Ama güzel okuduğumu söyledi. Söz arasında, çeviri yapma isteğimden söz ettim. "İstersen Yaşar Nabi'yle konuşayım" dedi.

İki gün sonra haber geldi: "Yaşar Nabi seni bekliyor."

Yaşar Nabi'ye gittim. Yıllarca sürecek bir yayıncı-çevirmen ilişkisi Oscar Wilde'ın *Mutlu Prenses*'iyle başladı.

Doğrusu, "İstersen Yaşar Nabi'yle konuşayım"ı beş dakika sonra unutulacak bir "edebiyatçı sözü" sanmış, pek de önemsemediğim. Yanıldığımı görmek beni sevindirdi. Daha sonra ise Memet Fuat'ın hiç yanıltmadığını görmek bende hep aynı duyguyu uyandıracaktı.

Bir gün Memet Fuat'la konuşurken kısa oyunlardan söz açıldı. Tek perdelik dört oyun çevirmiştim. Memet Fuat da altı oyun çevirmişti. Bunları tek kitapta birleştirip Yaşar Nabi'ye önerelim dedik. Varlık Yayınları'na gittik. Yaşar Nabi, kitabı hemen yayımlayamayacağını söyledi.

On oyun elimizde, Cağaloğlu yokuşunu tırmanmaya başladık. Nuruosmaniye Caddesi'nin başına gelince, "Metin'e bir uğrayalım" dedi Memet Fuat.

Metin Yasavul, eniştesiydi. İstanbul Matbaası'nın yöneticisi. Basımevinin sahibi Asaf Ertekin'di; ama Metin Yasavul her şeyiydi. (Bir de alçakgönüllü diktatörü vardı: Dizgici Erdoğan.) On kısa oyun onlara verildi. "Bunlar tek tek kitap olacak" dedi Memet Fuat.

De Yayinevi, o oyunlarla "start aldı". Yarış başlatan, Memet Fuat'ın Charles Goren'den çevirdiği *Briç*'ti aslında. Kitap sürekli satıyor, neredeyse her yıl yeni baskısı yapılıyordu. Ama kapağında herhangi bir yayınevinin adını taşımıyordu. Kitapçılar arasındaki "itibar"ı, tek perdelik oyunların dağıtımına yardımcı olacaktı.

Neden “De”? “Harfleri yan yana koyunca güzel göründü” demişti Memet Fuat.

Cağaloğlu’nda, Vilayet Han’ın ikinci katında bir oda tuttu. Sait Maden’in kapaklarıyla, ilk kitapları, Lorca’ları, Çehov’ları, Ionesco’ları yayımladı.

Sarı kapaklı kitaplar geldi sonra. Eleştiriler, denemeler. Neden “sarı”? “Sarı kapak hemen dikkati çeker de ondan.”

Arkasından anlatı dizisi. Rulfo, Faulkner, Morris...

Dergisiz yayınevi olur mu?

Yeni Dergi doğdu.

Öyle her şairin şiirleri yayımlanmayacaktı dergide. Birkaç şair, o kadar. Onlar da sadece *Yeni Dergi*’ye vereceklerdi yazdıklarını. Üç ayda bir şiirleri, yılda bir kere de kitapları yayımlanacaktı.

O şairler arasında değildim. Dergiye çeviriler yapıyordum; ama Memet Fuat şiir istemiyordu benden. Ben de, “Şiirlerimi yayımlar mısınız?” diyemiyordum. Bir de kitabımı hazırlamıştım, *Virgülin Başından Geçenler*’i. Kendim bastırıp dağıtacağtım. Kitap dizgi için İstanbul Matbaası’ndaydı. Yaşar Nabi’ye yapacağım çeviriyle giderleri karşılayacaktım.

O günlerde *Varlık*’ta bir şiirim yayımlandı: “Hançer”. Memet Fuat okumuş. Sevdiğini söyledi. Sonra, pat diye, “Seni de bizim derginin şairleri arasına alalım mı artık?” dedi.

Heyecandan dilim tutuldu.

“Getir yeni şiirlerini. Onlarla birlikte ‘Hançer’i de yeniden yayımlayalım.”

O kadarla kalsa iyi. *Virgülin Başından Geçenler*’i de yayımlamay önerdi.

Keyiften günlerce ıslık çaldım sokaklarda.

Benim için önemli olan, şiirlerimin ya da kitabımın yayımlanıp yayımlanmaması değildi; Memet Fuat’ın değerlendirmesiydi.

Virgülin Başından Geçenler’i *İçime Çektiğim Hava Değil Gökyüzüdür* ile *Şeytanın Altınları* izleyecekti. Tek perdelik oyunların yanı sıra, *Şişkolarla Sıksıklar*, *Vietnam’a Sevgiler* gibi çevirilerim de De Yayınları arasında çıkacaktı.

Yeni Dergi ilk sayısıyl birli kte edebiyatımızı etkileyen, şimdiki yaygın deyişle, “gündemi belirleyen” bir yayın organı olarak çıktı ortaya. Özel sayıları aylarca konuşuldu, kitaplıklarda saklandı.

Vilayet Han’ın ikinci katındaki oda bir buluşma yeri olmuş-

tu. Bir tanışma yeri de. Sözcğelimi, Murat Belge'yi orada tanudım. Başka gençlerle birlikte. Memet Fuat, gençleri o güne kadar hiçbir yayıncının önemsemediğı kadar önemsiyordu. Sabırla dinliyor, yol gösteriyor, aydınlatıyordu.

Arada öfkeli gençler de çıkmıyor değildi. Dergiyi yeteri kadar solda, yeteri kadar atak bulmayanlar. Sık sık geliyorlardı yayınevine. "O yazı yayımlanır mı?" "Fılancanın yazdıklarını neden basıyorsunuz?" "Şu konuda bir özel sayı neden hazırlamıyorsunuz?"

Memet Fuat kolayını buldu. "Peki" dedi. "Siz bir sayı hazırlayıp getirin. Hiçbir yerine dokunmadan olduğu gibi yayımlayacağım."

Öfkeli gençler, üstlerine büyüü çubuğıyla dokunulmuş gibi, ortadan yok oldular. Bir daha da Vilayet Han'ın kapısının önünden bile geçmediler.

Memet Fuat'tan öğrendiğim bu yöntemi yıllar sonra Milliyet Yayınları'nda ben de uygulayacaktım.

Dergi, yayıneviyle birlikte, tek kişinin bütün olanaklarını zorlayarak yarattığı ekonomik koşullarla yaşadı. Dayanabileceğı kadar dayandı. Sonra kapandı.

Yeni Dergi bir okuldu. Memet Fuat bir öğretmendi. Öğrenmemiz gerekenleri "dikte" etmiyordu. Kendi kendimize sorular sormamızı sağlıyordu. Bir duvarın arkasındaki yolları gösteriyordu. O yollardan dağlara vurmak bize kalmıştı artık.

Kimimiz dağlara vurduk, kimimiz ovalara, ormanlara. Kentlerin, kalabalıkların ortasına. Ama *Yeni Dergi*'den bu yana nereye gittimse, ne zaman iki satır karaladımsa dönüp arkama baktım hep. "Memet Fuat, geldiğim bu yer için ne der? Şu yazdığımı beğenir mi acaba?" diye düşündüm.

Kitap Sergisi

Neredeyse kırk yıl oluyor. Edebiyatçılar Birliğı bir kitap sergisi açmayı kararlaştırdı. "Fuar"lık halimiz yok, üye yazarların yapıtları sergilenecek, bir köşede de meraklısına kitap satışı yapılacak. Belediyeyile görüşüldü, Harbiye'de, şimdi İstanbul Şehir Tiyatrosu Muhsin Ertuğrul Sahnesi'nin bulunduğu yerdeki sergi salonu bir haftalığına kiralandı.

Birliğin en genç üyeleri olduğumuz için, bütün yük Kemal'in (Özer), Adnan'ın (Özyalçiner), bir de benim üstümüzde. Ne yap-

çağız peki? Sergiyi hazırlayacağız. Ara'dan (Güler) yazarların büyük boy fotoğraflarını alacağız, yayınevlerinden kitap toplayacağız, onları sergi salonuna götürüp bir şeyler yapacağız işte.

İşin hamallık yanı kolay. Asıl sorun Ara'dan fotoğrafları koparabilmek. Ne zaman evine gitsek, "Yarına hazır" diyor Ara, gönümüzü almak için de boyuna fotoğraflarımızı çekiyor. Sonunda, Hüsamettin (Bozok) Bey'in de yardımıyla, "yarınlardan bir gün" o iş tamamlandı. Kaptık fotoğrafları, doğru sergi salonuna. Kitapları zaten taşımıştık. Kolları sıvayıp düzenlemeye giriştik.

Yan yana panolar vardı. Her panoya bir yazarın fotoğrafını asıyor, altına da kitaplarını sıralıyorduk.

Sıra Eflatun Cem Güney'in fotoğrafına gelince yanımızda yazarın kendisi beliriverdi. Köşesinin nasıl düzenleneceğini merak ediyordu sanırım. Eflatun Bey dünyanın en yakışıklı insanı sayılmazdı doğrusu. Ayrıca, Ara da onu Robert Taylor gibi göstermek için hiç mi hiç çaba harcamamıştı.

Fotoğrafı asarken tepemizde bir kakhaha patladı ansızın. Baktık, bir delikanlı. Parmağıyla fotoğrafı göstererek katıla katıla gülüyor. Bir ara gülmeyi kesti, "Surata bak!" diye bağırdı. "Drakula mı desem, Frankenştayn mı... Karanlıkta görsem kalpten giderim."

Daha da uzatacak. Eflatun Bey'e döndüm hemen. "İyi oldu mu?" diye sordum.

Delikanlı, bir fotoğrafa, bir Eflatun Bey'e baktı, sonra ansızın ortadan yok oluverdi. Eflatun Bey de kayıplara karıştı, hafta boyunca bir daha da görünmedi.

Sonunda sergi açıldı. Pek görkemli bir açılış oldu. Kitapları sergilenen yazarların en aşağı onda biri katıldı törene! Başka kimse çağırılmamıştı zaten. Birliğin nice fedakârlıklarla satın aldığı üç beş şişe şarap da tekkeyi bekleyen bizlere kaldı.

Kemal, Adnan, ben keyifli bir hafta geçirdik. Okurun ilgisi de keyfinize keyif katıyordu. Her gün onlarca kişi geziyordu sergiyi. O hafta belki 500 ziyaretçimiz oldu.

Bir ara, dönemin ünlü politikacılarından Kasım Gülek geldi. Kapaklara şöyle bir göz attıktan sonra bir kitabı gösterdi. "Haa" dedi. "Bakan, bu benim ilgimi çeker. Arabistan hakkında bir kitap."

Parasını verip kitabı aldı, çıktı gitti.

Kitap, Turgut'un (Uyar) yeni şiir kitabıydı: *Dünyanın En Güzel Arabistanı!*

Bizim derginin, *a dergisi*'nin yazarları sürekli oradaydı. Saraçhane'deki kahveyi bir haftalığına kapatmış, köprünün öteki yanına, Harbiye'ye taşınmıştık.

Orhan Kemal de sık sık uğruyordu. Yaz sıcağından bunalmış, ceketini koluna asmış, fötr şapkasıyla damlıyordu. "Hayırlı işler!"

"Daha siftahımız yok, Orhan Ağabey."

"Benim ayağım uğurludur."

Gerçekten de onu tanıyan birkaç ziyaretçi hemen kitaplarını alıp imzalaması için uzatıyordu ona.

Bir gün ziyaretçilerden biri, tezgâh başında bizimle çene çalan Edip'e (Cansever) baktı uzun uzun. Sanırım "bir yerlerden gözüm ısırıyor" diye düşündü. Döndü, sergiyi dolaştı bir daha. Edip'in fotoğrafının önünde durdu. Fotoğrafa baktı. Başını çevirdi, Edip'e baktı. Bir daha fotoğrafa baktı. Sonra Edip'in son şiir kitabını, *Petrol*'ü aldı. Yanımıza geldi. Edip'e kitabını imzalat-tı. Gitti. Bir süre sonra, alı al moru mor, döndü. Kitabı bize uzattı.

"Affedersiniz" dedi. "bu kitabı değiştirebilir miyim? Ben bunu petrol hakkında bir kitap sanmıştım. Meğer hikâyeymiş!"

Son Umut

Artık "genç şair" sayıldığım yıllar. Beyoğlu'nda yürüyorum. Galatasaray Postanesi'nin önünde Tark'a (Dursun K.) rastladım. Yanında bir adam.

Tark bizi tanıdı.

Adam "Ülkü Tamer"i duyar duymaz sırtını döndü bana, başını postanenin duvarına vurmaya başladı.

Kalakaldım. Adam bu kere de duvarı yumrukluyor. Hem yumrukluyor hem "Olanmaz!" diye bağırıyor.

İlk gördüğüm biri. Tek söz söyleyecek halim yok. Şaşkınlıkla Tark'a baktım. Tark, "Ben de bir şey anlamadım" gibilerden dudak büktü. Sonra kolundan yakaladı adamı, "Ne oldu?" diye sordu.

Şöyle bir kendine geldi adam. "Ne olacak?" dedi. "Ege Ermart'ı kız sanıyordum, erkekmiş. Ece Ayhan'ı kız sanıyordum, o da erkekmiş. Son umudum Ülkü Tamer'di, karşıma böyle bir herif çıktı! Ben kafanı duvara vurmuyayım da ne halt edeyim!"

Baylan'da Bir Gün...

Cağaloğlu'nda, Beyazıt'ta, Saraçhane'de toplanırdık. Bir kahve-de. Beyoğlu'nun, Baylan Pastanesi'nin "müdavim"leri başkaydı.

Günün birinde Demirtaş Ceyhun'a bir mektup yollamamız gerekiyordu. Zarfın üstüne "Demirtaş Ceyhun, Baylan Pastanesi'nde müşteri, Galatasaray" yazıp postaladık. Mektup ertesi sabah Demirtaş'ın eline geçti.

Koleji bitirdikten sonra bir ara ben de dadanmıştım Baylan'a. Şiirlerim yayımlanmaya başlamıştı. En sıcak ilgiyi de Muzaffer Erdost gösteriyor, ne yollarsam *Pazar Postası*'nda basıyordu.

Salim Şengil'in *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*'ne de şiir yollamıştım. Attilâ İlhan seçiyormuş yayımlanacak şiirleri. Bir gün onunla karşılaştım Baylan'da. Elini cebine attı. Dergiye yolladığım şiirleri çıkarıp masanın üstüne koydu. "Bunları sevdim" dedi. "Dergide yayımlamak istiyoruz. Özel bir yer vererek..."

Offf be! Keyfe bak! Çiçeği burnunda bir şair için bulunmaz nimet!

"Ama" dedi Attilâ, "bir seçim yapman gerek. Ya *Pazar Postası* ya *Seçilmiş Hikâyeler*..."

Elimi uzatıp şiirlerimi çektim.

"*Pazar Postası*" dedim sadece.

Attilâ'yla dost olduk sonradan. Yeşilçam'a Ali Kaptanoğlu takma adıyla senaryolar yazdığında beni filmlerde bile oynatmaya kalkıştı. Yıllar sonra bazı kitaplarını, bu arada *Fena Halde Leman*'ı ben yayımlayacaktım.

Kahvelerde Hazırlanan Dergi

Garson Zekeriya, "Ne içeceksin?" diye sordu.

"Gazoz" dedim.

Ocağa doğru "Gazoz biiir!" diye bağırdı Zekeriya. Sonra gitti, tezgâhın altından bir gazoz alıp getirdi.

O arada Kemal de geldi kahveye. Kemal Özer.

"Bana da bir çay."

"Çay biiir! Demli olsun!" diye bağırdı Zekeriya. Çayı doldurmak için ocağa yöneldi.

Kahvede kendisinden başka çalışan yoktu. Ama garson dediğin ocağa doğru bağırır ya, o da buna özeniyordu.

Adnan Özyalçiner, Feridun Metin Aksın, Ferit Öngören, Doğan Hızlan, Demir Özlü, Ergin Ertem, Onat Kutlar, Asım Bezirci... Herkes hazırды. Dizgiye verilmeden önce, derginin çıkacak sayısı son kere gözden geçirilebilirdi artık.

A'nın ilk döneminde yoktum. Kısa bir süre yayımlandıktan sonra kapanmıştı. Ama ikinci döneminde, A'nın *a dergisi* olarak yayımlandığı sürede hep içindeydim. Gündüzleri üniversite kantininde çene çalar, oradan çıkınca da Şehzadebaşı'nda bir kahveye giderdik. Konumuz hep edebiyattı. Arada sırada da sinema. Dergiyi yeniden canlandırmak istedik. Ama öyle tek yapraklı bir dergi olmayacaktı bu. Yarım gazete boyutunda, tamı tamına sekiz sayfa! Giderler nasıl karşılanacaktı peki? Hesaplar yapıldı. Herkes ayda onar lira verirse, bu iş kotarılırdı. Erdal Öz de Ankara'dan ayda on lira gönderebilirdi. Azıcık açık kalıyordu geride. O da eşten dosttan toplanan parayla kapatılırdı.

Edip yetiştirdi imdadımıza. Edip Cansever. En paralıımız, daha doğrusu tek paralıımız oydu. Kapalıçarşı'da, Sandal Bedesteni'nin yanında dükkânı vardı. Ortağı Jak'la antikacılık, halıcılık yapıyordu. Ayda yirmi beş lirayı garantiledi. Yirmi beş lira! Artık yola çıkılabiliirdi.

Derginin adı konuşuldu önce. A'nın *a dergisi* olarak değiştirilmesine karar verildi. Küçük harflerle "a dergisi". Ortadaki iki sayfayı bir yabancı yazara ayıracaktık. Düşündüğümüz yazarları paylaştık. Benim kismetime Edgar Allan Poe düştü; o gece "Kuzgun"u çevirmeye koyuldum.

Basını işlerini Adnan, Kemal, ben yürütüyorduk. Karaköy'de küçük bir basımevi bulduk. Sahibi Ertuğrul Bey aydın biriydi, nazımını çekiyor, titizliğimize boyun eğiyordu.

Titizdik gerçekten. İlk sayıyı görünce Memet Fuat bile kabullenmişti bunu. İlk sayfada iki yazı. İkisi de sona ermiyor. Birinin altında "Arkası ikinci sayfada", ötekinin altında "Sonu sekizinci sayfada" yazıyor. İlk bakışta, titizliğin tam tersi. "Ben de öyle sarmıştım" dedi Memet Fuat. "Ama baktım ki, ikinci sayfadaki yazı bir başka sayfada sürüp gidiyor, sekizinci sayfadaki yazı sona eriyor, titiz davrandığınızı anladım."

Bu arada kahve değiştirmiştik. Aksaray-Saraçhane arasında küçük bir kahveye taşınmıştık. Zekeriya'nın bizden başka müşterisi yok gibiydi. Edebiyat konuşmaktan sıkıldığımızda, langırt masasının başına geçiyor, masa futbolu oynuyorduk.

Övünmenin tam sırası. En iyi oynayanlar Kemal'le bendim. Günün birinde artık nereden yolu düştüyse Sezai Karakoç uğradı kahveye. Galiba Cemal'le buluşacaktı. Cemal Süreya'yla. Dayanamadı. Langırtın başına geçti. Bildiğim bütün spor dalları, seyrettiğim bütün sporcular dahil, o güne kadar gördüğüm en hırslı oyuncuydu.

O günlerde bir de sivil polis fobisi vardı bizde. Tanımadığımız biri bizimle azıcık ilgilense, "Mutlaka sivil polistir bu" diyorduk. Demokrat Parti'nin son yıllarıydı.

Bir gün, daha önce hiç görmediğimiz, saçları biraz dökülmüş, mavi gözlü, kısaca boylu, bizden daha yaşlı biri geldi kahveye. Yanımızdaki masaya oturup bizi dinlemeye koyuldu. Kaşları hep çatıktı. "Tamam" dedik, "sivil polis!"

Akşamüstü birer ikişer ayrıldık. Kimimiz eve, kimimiz bir buçuk liraya karın doyurduğumuz Bahçeli Şar Lokantası'na gitti. En son Adnan çıkmış. Adam da peşinden. Rami otobüsüne binmiş Adnan. Adam da binmiş. Adnan inince o da inmiş. Adnan tam evinin kapısına gelince, omuzuna dokunmuş adam. "Benim adım Adnan Işık" demiş. "Malatya'dan geldim. Öykü yazarım. Sizlerle tanışmak istedim. Sora sora kahveyi buldum."

"Söylesene be birader!" diye patlanış bizim Adnan. "Biz de bütün gün seni sivil polis sandık!"

Adnan Işık o günden sonra sık sık uğradı kahveye. Ama bizim masamızda oturuyordu artık.

Malatya'nın yanı sıra Eskişehir'den gelenler de vardı. İstanbul'da dışçılık öğrenimi yapan Cengiz Çelikten'le doktor adayı Fahrettin Cüreklibatır. Cengiz şiir, Fahrettin öykü yazıyordu. İkişinin de yapıtları yayımlandı *a dergisi*'nde.

Fahrettin sinemayı seçti sonra. Cüneyt Arkın oldu.

Sinemayı seçen bir başka arkadaşımız Yılmaz Pütün'dü. Adana'dan tanyordum onu. İstanbul'a gelince beni bulmuştu. Kahveye götürdüm. Kısa sürede herkesle dost oldu. Bir kusuru vardı. Yazdığı öyküleri okumak isterdi bize. Dinlemezdik. Bazen, "Birinden yirmi lira aldım, kafa çekmeye götüreyim sizi" derdi. Anladık hemen. Cebinde bir öykü vardı mutlaka. İki kadeh içki hatırına meyhanede öyküsünü dinlerdik.

Günün birinde, "Atıf Yılmaz beni bir filminde oynatacak" dedi.

"Şaşırmış" dedik. "Senden oyuncu mu olur!"

Bu Vatanın Çocukları'nın Şan Sineması'ndaki galasına gittik topluca. Bizim Yılmaz, Yılmaz Güney olmuştu. Sinema çıkışında arkasından bağırıp dalga geçtik. O da bizi taşa tuttu.

Cağaloğlu'nda bir başka kahveye taşındık daha sonra. İkbal'e. Derginin yönetim yeri olarak cam kenarında güzel bir masayı seçtik. Komşu masada Orhan Kemal, Muzaffer Buyrukçu, Mat-

baacı İhsan, Bıyık Talat otururdu hep. Arada birbirimize laf atar, pişpiriğe otururduk.

O günlerde bir kitap çıkarayım dedim. Tek formalık, minicik bir kitap. Kısacık, eğlenceli çeviri şiirler. Adını *Şiiristan* koydum. Kimden geldiğini unuttum şimdi, arkadaşlardan biri bir öneri getirdi. “Kapağına *a dergisi yayınları* yazalım” dedi. Yazdık da.

Hiçbirimiz kitap yayımlamamıştı daha. Ama hepimizin ilk kitapları hazırды. Benim *Soğuk Otların Altında*, Onat’ın *İshak*, Adnan’ın *Panayır*. Kitap yayını yapmayı kararlaştırdık. Herkes kendi kitabının giderini cebinden karşılayacaktı. Ninem imdadına yetişti. Eskişehir’deki bir tarla satışından eline geçen paranın 850 lirasını verdi. Onat’ın da parası hazırды. *a dergisi yayınları*’nın ilk iki kitabı çıktı. Ama kitapları koymak için bir depo gerekiyordu. Biraz para denkleştirip bir handa ufacık, kapkaranlık bir oda tuttuk, dergiyi oraya taşıdık.

Daha doğrusu, taşıyamadık. Günlerimiz İkbal’de geçiyordu yine. Her şey orada kotarılyordu.

O sıralarda gazetelerin başlıklarının yanında ilanlar yayımlanırdı. Çerçeve içinde küçücük ilanlar. Yirmi beş lirayı bastırıp *Vatan* gazetesine *Soğuk Otların Altında*’nın ilanını verdik. On gün sonra Anadolu’ndan bir mektup: “*Vatan* gazetesinin başmakalesinde methedilen *Soğuk Otların Altında*’dan bir adet adresime ödemeli...”

Yusuf Atılgan’ın *Bodur Minareden Öte*’sini, Teo’nun, Teoman Aktürel’in *Devinek*’ini yayımladık. Kitabı çıkacağı sırada Teo geldi. “Teo” dedik, “felaket bir şey oldu.”

“Ne oldu?” dedi Teo.

“Matbaacı *Devinek*’ten bir şey anlamamış. Yanlıştır diye düşünmüş. Senin kitabı *Dev İnek* olarak basmış.”

Teo’yu nasıl yatıştırdık, şimdi hatırlamıyorum.

Derginin de, yayınevinin de hamallığını Adnan, Kemal, ben yapıyorduk. 1960’ta bir bahar sabahı handaki odada buluştuk Adnan’la. Anadolu’ya kitap postalanacaktı. Saatlerce uğraştık, paketleri yaptık, adresleri yazdık. Sonra aldık paketleri, aşağıya indik, gün ışığına çıktık.

Bir de baktık, Cağaloğlu’ndan tanklar geçiyor! Ortalık bir tuhaf. Adnan’la şöyle bir bakiştık. “Biz bugün paket postalayama-

yız” dedi Adnan. Hana çıkıp paketleri bıraktık. Yine indik aşağıya. Sorup soruşturduk. “Üniversitede öğrenciler ayaklanmış” dedi biri.

Üniversiteye gittik.

28 Nisan’dı. 1960.

O karmaşık günlerde dergi yayımlanamadı. 27 Mayıs’tan sonra bir sayı daha yayımladık. Son sayı.

Dergicilik, yayıncılık serüvenimiz böylece bitti. Zaten kimsede para kalmamıştı. Adnan, Kemal, ben, koşuşturmaktan yorulmuştuk. Bir de züğürt tesellisi icat ettik: “Devrim oldu, görevimizi tamamladık, artık dergiyi gönül rahatlığıyla kapatabiliriz.”

Kapattık da.

İkbal bizim için bir işyeri değildi artık. Orhan Kemal’le Buyrukçu’nun takışmalarını keyifle izleyeceğimiz sıradan bir kahveydi.

Oidipus’ta Şairler ve Terlikçiler

Sanırım 1959’du: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ne gidiyorum. Daha doğrusu, Hukuk Fakültesi kantinine. Onat (Kutlar) ne kadar haklıymış. “İnsan önce Hukuk Fakültesi kantinini bitirir, sonra Hukuk Fakültesi’ni” derdi. Biz de ikiye ayrılmışız. Kimimiz Hukuk kantininde, kimimiz Edebiyat kantininde toplanıyoruz. Arada bir evcilik oynuyoruz. Onat, Ferit (Öngören), Demir (Özlü), Edebiyat kantinine gidiyoruz; Kemal (Özer), Adnan (Özgül), Doğan (Hızlan), Konur (Ertop) zaman zaman bizi ziyarette geliyor.

Fakültede ilk gittiğim ders Kemalettin Birsan’ındı. Onuncu dakikada kafama dank etti. “Yahu” dedim kendi kendime, “sen hukukçu mu olacaksın? Avukat mı, yargıç mı, savcı mı olacaksın? Hayır. Öyleyse burada ne işin var?”

On birinci dakikada amfiden çıktım. Doğru kantine. Ertesi yıl İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü’ne gidecektim; fotoğraf makinesi görmeden iki yıl gazete fotoğrafçılığı dersi vereceklerdi bize.

Günün birinde Kemal heyecanla geldi. “Haldun Taner haber yollamış, istersek gidip *Oidipus*’ta oynayabiliriz” dedi.

Oidipus’ta oynamak! Bu da nereden çıkmıştı şimdi?

Oidipus, Devlet Tiyatrosu’nda sahneleniyordu o sırada. Ta-

kis Muzenidis'in yönetimi de, Cüneyt Gökçer'in oyunu da hem eleştirmenler hem seyirciler tarafından pek beğenilmişti. Tiyatro, oyunu İstanbul'a getiriyordu şimdi. Şan Tiyatrosu'nda bir sürece oynanacaktı.

Oyuncular da İstanbul'a geliyordu elbet, ama dünya kadar figüran Ankara'da kalmıştı. Otel, yemek, gündelik... Bir sürü masraf. Figüranlar İstanbul'da bulunacaktı.

Haldun Beyin "tavsiye"siyle kalktık, Şan Tiyatrosu'na gittik, Kondüit Cemal'a kaydımızı yaptırdık. Bizim edebiyat takımından pek kimse göze alamamıştı sahneye çıkmayı. Kemal'le benden başka. Bir de Özcan (Başar) vardı.

Şimdi unuttum, günde ya altı lira, ya yedi buçuk lira alacaktık. Bahçeli Şar Lokantası'nda bir buçuk liraya karın doyurduğumuz düşünülürse, servet!

Kondüit Cemal filanca gün filanca saatte tiyatrodan olmamızı istedi.

Oyunun başında beş dakika kadar görünüyoruz sahnede. Karanlıkta gölgeler halinde. Yüzümüz gözümüz seçilmiyor. Thebai halkıyız.

Ama Thebai halkı bile bu kadar çeşitli yurттаştan oluşmamıştı herhalde. Öğrenciler var, öğretmenler var, muhasebeciler var, garsonlar var, voleybolcular var, bakkallar var...

İki terlikçi bile var: İstapan ile Vartan kardeşler. İkisi de tiyatro delisi. "Dükkânımızı kapadık, sanat yapmaya geldik" diye bağırırlar arada bir. Oyundan tam üç saat önce gelip aynanın karşısına çöküyorlar, ince ince makyaj yapıyorlar.

İlk gece kuliste kıyamet koptu. Biri bir sakal bulmuş. İstapan gördü, kaplan gibi atılıp sakalı kaptı. Öteki sakalı vermek istemiyor. İstapan, "Bu sakal benim!" diye haykırıyor. "Muzenidis söyledi, sakalı ben takacakmışım!"

Muzenidis'in başka işi yoktu sanki! Karanlıkta değil sakal takmak, silindir şapka giysek kimse fark etmeyecek. Sanat uğruna verilen kavga, terlikçinin zaferiyle sonuçlandı.

Cüneyt Gökçer'i makyajını yaparken seyretmedim, ama herhalde oyundan önce terlikçi kardeşler kadar kılı kırk milyon yarmamış, tiyatro heyecanını onlar kadar iliklerinin içinde duymamıştır.

Oidipus, İstanbul'da da büyük ilgiyle karşılandı. Kemal'le kantine döndük.

İşsiz kaldığımızın ertesi günü, çaylarımızı yudumlarken, Kemal'e, "Yahu" dedim, "biz *Oidipus*'ta niye oynadık?"

"Niye olacak" dedi Kemal, "biyografimizde bu da bulunsun diye."

Saçı Sakalı Kesilmişti

Üniversite yıllarım. 27 Mayıs sonrası. Sağ-sol çatışması hızla tırmanıyor. Kan gövdeyi götürmüyor daha; ama hırgür de eksik olmuyor.

Dağlarca için, Kitap Kitabevi'nin camekânına astığı şiirlerden ötürü soruşturma açılıyor. Savcılık, yazarların buluşma yeri olmuş. Artık kibrit kutularının üstünde Lenin'in, Marx'ın resimleri aranmıyor belki, ama dergilerden, kitaplardan cımbızla çekilen sözcükler, komünizm propagandasının etkili silahları olarak nitelendiriliyor. Nâzım'ın şiirlerinin yıllar sonra ülkemizde yayımlanması, inanılmaz bir olay.

28 Nisan'ın "Tuna Nehri akmam diyor"unu unutmuşuz. Şimdi herkes "Arkasından baltasını bile di"yi söylüyor.

Âşık İhsani'nin türküsünü.

O dönemde İstanbul'u kasıp kavuruyordu Âşık İhsani. Kısa boylu, uzun saçlı, sakallı, posbıyıklı bir halk ozanıydı. Sırtında sazı, öğrenci derneklerinin kongrelerinde, işçi sendikaları toplantılarında, daha çok da bizlerin gittiği alçakgönüllü meyhanelerde devrimci türküler söylüyordu. Gözlerini kısarak "Arkasından baltasını bile di... bileediii"yi patlatmayagörsün, herkes özlemini çektiği devrimi bir çırpıda gerçekleştirmiş, halkı o anda kurtarmış gibi haz duyuyordu.

Aramızda ona kanı pek ısınamayanlar da vardı. Sözelimi, Adnan (Özyalçınar). Bir gece Tosun'un meyhanesinde İhsani için ileri geri laflar edip de, "Böyle şaklabanlık mı olur?" deyince, devrimciliğiyle birlikte ayrıntı da kabaran Aydemir (Akbaş) dayanmamış, Adnan'ın suratının ortasına yumruğu patlatmıştı.

Günün birinde haber bomba gibi düştü: İhsani tutuklanmış, Sultanahmet Cezaevi'ne konmuş!

Seveyim sevmeyeyim, kim olursa olsun bir insanın düşünceleri yüzünden özgürlüğünün kısıtlanmasına her zaman karşıydım elbet. İhsani de “baltasını bile di” diye bir türkü söylemişti, baltasını kapıp ortalığı kan gölüne çevirmemişti ki.

Haberi aldığımda Çağaloğlu’ndaydım. Doğru olup olmadığını öğrenmek için o sıralarda “devrimci”lerin egemenliğindeki MTTB’ye (Milli Türk Talebe Birliği) koştum hemen. MTTB adam almıyor. Giriş katında sağdaki salon kapıya kadar dolu. Kafamı uzatıp baktım. Salonun tam ortasında bir iskemle. Bir adam, başını öne eğmiş, oturuyor. Çevresinde gençler halka olmuş, sessizce duruyorlar. Çıt çıkmıyor. Yanımdaki bir delikanlıya, “Kim bu?” diye sordum fısıltıyla. “İhsani’nin avukatı” dedi. “Sultanahmet’e gidip onu görebilmiş.”

Bir süre öylece bekledik.

Sessizliği bir delikanlı bozdu:

“Hocam, saçını kesmişler mi?”

Avukat, başı önünde, belli belirsiz bir sesle, “Kesmişler” dedi.

Bir an sessizlik.

Sonra bir başkası sordu:

“Hocam, sakalını... sakalını da kesmişler mi?”

Avukat, büyük acılar içinde, “Kesmişler” diye inledi.

Cenaze namazına durmuş gibi, ellerimizi önümüzde kavuşturmuş, bir süre daha bekledik.

Sonra bir genç kızın sorusu:

“Hocam, bıyığını... bıyığını da kesmişler mi?”

Avukata can geldi birden. Şöyle bir doğruldu. Gözlerinde bir zafer ışıltısıyla, çevresini saran bizleri süzdü.

Sonra kollarını havaya kaldırarak haykırdı:

“Bıyığı duruyor!”

Ansızın bir alkış koptu salonda. “Bıyığı duruyor!” Devrimcilerin bir golü daha!

Bir ağızdan türkü başladı:

“Arkasından baltasını bile di...”

Kendimi dışarıya zor attım. Çağaloğlu’nun gri uğultusuna. Kime güleyim, kime ağlayayım, kime söveyim, bilemiyordum.

Sahne Tozu

Elhamra

Elhamra da kül oldu. Bir zamanların sineması, sonradan tiyatrosu, derken yine sineması, yandı.

1940'ların sonunda, 50'lerin başında zaman zaman gittiğim sinemalardan biriydi Elhamra. Gözde sinemam Lale'ydi. Errol Flynn'in, Gary Cooper'ın, Alan Ladd'in filmleri orada oynatılırdı çünkü. İpek'le Melek'i (şimdiki Emek) de severdim. "Kara film"ler yüzünden. Humphrey Bogart yüzünden.

Elhamra, İstanbul'un en seçkin salonlarından biriydi. Başka sinemalarda film gösterilirken yüksek sesle konuşanlar, Elhamra'nın kadife koltuklara yayılmış sessiz büyüünü fısıltıyla bile bozmak istemezlerdi.

Film ilanları dışında sinemanın adı bir kere geçti gazetelere. *Çıplak Ayaklı Kontes* gösterilirken. Filmde Ava Gardner, Rossano Brazzi'yle evleniyordu. Düğünden sonra yatak odasında Brazzi dokunaklı bir konuşma yapıyor, askerliği sırasında erkekliğini yitirmiş olduğunu açıklıyordu karısına.

Bir gün o sahnede kadın seyircilerden biri fenalık geçirmiş, koltuğunda ölüvermişti. Olay gazetelerde yer aldı. Biz de ortaokul sıralarında haftalarca konuştuk bunu. Sonra unuttuk, yine Esther Williams'ın bacaklarından söz etmeye koyulduk.

Derken sinema kapandı. Elhamra, tiyatro oldu. Toto Karaca'ların, Celal Sururi'lerin, Muzaffer Hepgüler'lerin İstanbul Tiyatrosu orada temsil veriyordu. Yusuf Sururi'nin yazdığı ya da uyarladığı oyunlar kapalı gişe oynuyordu hep. Ama salon eskisi kadar bakımlı değildi. *Direkler Arasında* oyunuyla Elhamra'ya "taşınaca-

ğımız” zaman, İstanbul Tiyatrosu, fuayeye marley döşetti. Gazetelere de ilan verdi: “İstanbul’un en lüks salonu haline getirilen..”

Marley dışında her şey aynıydı. Tavanı bile akıyordu salonun. Fareler cirit atıyordu tiyatroda. Bir de kedi vardı. Oyun sırasında koltukların arasında dolaşıyor, canı isteyince sahneye fırlayıp oyunculuk hevesini gideriyordu.

Zaman zaman da sahnedeki şarkılara fuayede kavgaya eden büfecilerin küfürleri karışıyordu.

Ama sıcacıktı ortam. Gösteriş yoktu. Kibir belirtileri yoktu. Yalnlık, içtenlik vardı.

Bu ortamı sağlayanlar, kişilerdi. Salonu İstanbul Tiyatrosu’yla paylaşıyorduk. Suarelerde onlar oynuyordu, matinelerde biz. Gündüzleri ana kapıdan girip pasajı geçince, fuayedeki koltuğuna oturmuş Yusuf Sururi’yle karşılaşılıyorduk önce.

Gülümseyerek, “Nasılsın?” diyordu.

“Sağolun. İyiyim. Siz de iyisiniz...”

Kazara, “Siz nasılsınız?” diye sorarsanız yandınız! “Küçüklerin hatırı sorulur” diye başlıyordu Yusuf Bey. “Büyüklerin hatırı sorulmaz. Onların nasıl oldukları bilinir. Bilinmese de, bilinir gibi yapılır.”

O arada, pasajdaki Karadenizli kürkçünün altı yaşındaki oğlu Ulvi de katılıyordu aramıza. Kendisine Tiyatronun Müdürü diydük. Kepçe kulakları vardı. Bir gün oyun sırasında salona daldı, koltukların arasında bir aşağı bir yukarı koştu durdu.

Ertesi gün, “Ne yaptın, Müdür Bey?” dedik. “Oyun oynanırken salonda koşulur mu?”

“Koşan ben değildim ki” dedi Ulvi. “İtfaiyeci Ali’ydi. Siz beni sanın diye kulaklarını iki yana çekip kepece gibi yaptı.”

Üç yıl sonra bir başka salona geçtik. Bir yıl sonra da oyunculuğu bıraktım. Ama sık sık gittim Elhamra’ya. İstanbul Tiyatrosu iki uyarlamamı oynadı. Kuliste o ustalarla dostluğumu hep sürdürdüm.

Elhamra deyince, yalnız “tarihi bir yapı” gelmiyor aklıma. O kişilerle, o deneyimlerle yaratılan bir ortam geliyor.

Bina yandı. Ama Elhamra çoktan küllere karışmıştı.

İki Hayranım

Beş yıl kadar süren bir tiyatro oyunculuğu dönemim oldu. 1960'ların ortalarında kendimi sahnede, Refik Erduran'ın *Direkler Arasında*'sının Hüsmen Pehlivan'ı olarak buluverdim. Haldun Taner'in *Keşanlı Ali Destanı*'nda, Zilli Zarife'sinde, Yaşar Kemal'in *Teneke*'sinde, Aydın Engin'in *Aykırı*'sında, Güngör Dilm'en'in *Kurban*'ında, Gogol'un *Palto*'sunda oynadım.

Kötü bir oyuncuydum. Ama benim gibi oyuncuların sayısı az değildi. Bu yüzden pek dikkati çekmiyordum. Sonunda, kendi kendime, "Bu işi başaramıyorsun. Zaten başarmak için de bir çaban yok" dedim, oyunculuğu bıraktım.

Hani, oyuncuların "hayran"ları olur ya, beş yıl içinde benim de topu topu iki hayranım oldu.

Biri bir kasaptı. Tiyatroya mektup yazarak imzalı fotoğrafımı bile istedi! Gönderdim. Günün birinde sahne arkasına geldi; kendini tanıttı. Edebiyattan söz etmeye başladı. Şiir yazıyormuş. Beni de şair olarak tanıyormuş. O zaman, hayranlığının oyunculuğumla ilgisi olmadığını anladım.

İkinci hayranım İzmir'de bir köfteciydi. Fuar bahçesinde derme çatma bir yerde "üçüncü sınıf" köftencilik yapıyordu. Biz de yanındaki Manolya Bahçesi'nde *Keşanlı Ali Destanı*'nı oynuyorduk.

Oyunun sonlarına doğru, ben (Manyak Cafer), nara atarak se-yircilerin arasından geçiyor, Keşanlı Ali'yi öldürmek için sahneye fırlıyordum.

Bir gece yine naramı patlattım, tabancamı havaya sıktım. Bağırarak sahneye doğru ilerlerken, yarı karanlıkta bir adam, "Abim! Abim!" diyerek ayaklarıma kapandı. Kendimi sahneye zor attım.

Yandaki köfteciymiş bu. Artık her gece oyuna geliyor, önde yer bulmuşsa ayaklarıma kapanıyor, arkalarda kalmışsa, ben nara atınca o da bir nara patlatıyordu!

Bana hayran değildi aslında, Manyak Cafer'e hayrandı!

Ertesi yaz yine İzmir'de oynuyorduk. Haldun Taner'in *Zilli Zarife* oyununda Zarife'nin kocasıydım. Ölüyordum. Vasiye-

tim okunuyordu sahnede. Daha doğrusu, sahne arkasında bir mikrofonla vasiyetimi ben okuyordum. Sahnedekiler de sesimi dinliyordu.

Bir akşam oyuna gelirken bizim köfteciyle karşılaştım Fuar Bahçesi'nde! Yanında bir arkadaşı vardı. Koşarak yanıma geldi. "Abim! Abim!" diye bağırarak ellerime sarıldı.

Sonra arkadaşına döndü.

"Bak" dedi. "Abimi iyi tanı. Görünmez hoparlörle temsile mevzu veriyor!"

Karanlıkta Bir Bekçi

Bizimkiler dizisinin yaratıcısı Umur Bugay'la bir süre aynı sahneyi paylaştık. Oyunculuk ettik. O birkaç yıl içinde benden çektiğini herhalde ömrü boyunca kimseden çekmemiştir.

Umur'un bir özelliği var. Korkar. Yanlış anlaşılmasın, büyük sorunlardan, zorbalıklardan korkmaz. Ufak tefek, önemsiz şeylerden korkar. Elinize bir tesbih alıp yüzüne doğru sallayın, onun tespih olduğunu bile bile korkudan bağırmaya başlar.

Bu özelliğini keşfedince bana gün doğmuştu. Her gün sahnede bir şey yapıyordum ona. Oyun sırasında yapamazsam, seyirciyi selamlarken bir sosis tutuşturuyordum eline. Bir yandan zangır zangır titriyor, bir yandan, "Allah belanı versin" diye homurdanıyordu.

Sahneye çıkarken, tepede asılı spotlardan birini gösteriyordum. "Şu spot sallanıyor, kafamıza düşecek" diyordum.

Sonra seyret Umur'u! Oyun mu oynasın, tepedeki spotu mu kolasın!

Turneye çıktığımızda, otellerde aynı odayı paylaşıyorduk hep. Bir keresinde, "Ben artık senden bıktım, tek başıma bir odada kalacağım" dedi. O gün bir başka odaya taşındı.

Rastlantı işte. Odasının yanından asansör geçiyormuş. Sabaha kadar bir uğultudur gitmiş. Uyku tutmanuş. Gün ağarırken de, kapı güm diye açılmış. Maşlahlı bir Arap dalmış içeri. Arapça bağırmaya başlamış. Adam odaları karıştırmış meğer. "Uçağı kaçıracağız" korkusuyla arkadaşını uyandırmaya giderken, yanlışlıkla Umur'un odasına dalmış. Umur bir çığlık atıp battaniyesini kafasına çekmiş, bildiği bütün duaları sıralamaya başlamış.

Biraz sonra, elinde eşyaları, odama geldi. "Yahu" dedi, "ben ettim, sen etme, yine yanında kalayım."

Günün birinde, iki oyun arasında Aydemir Akbaş kuliste dış-

lerini fırçalıyordu. Köpük içindeydi ağzı. Elinden tutup Umur'un yanına götürdüm. "Bak, Umur" dedim. "Aydemir kudurmuş." On-
dan bile ödü koptu. Hemen yok oldu. Oyun başlayıncaya kadar
da ortaya çıkmadı.

Refik Erduran'ın *Direkler Arasında*'sını oynuyoruz. Umur, mahalle bekçisi rolünde. Yüzüne korkunç bir makyaj yapıyor. Bir de bıyık takıyor. Elinde bekçi sopası.

Oyunun bir yerinde sahne karanlık. Gece. Umur giriyor tek başına. Bir elinde sopa, bir elinde fener, mahalleyi denetliyor. Sahnenin önüne, arkasına, sonra iki yanına, kulise doğru bakıyor.

Bir gece, yine o sahnede, Umur girdi. Mahalleyi denetleyecek. Öne, arkaya baktı. Sonra yana, kulise yöneldi. Fenerini uzattı.

Tam o sırada, gündüzden hazırladığım koca bir boy aynasını tuttum Umur'a.

Umur, bir de baktı ki, yarım metre ötesinde, palabıyıklı, eli sopalı korkunç bir adam!

"Aaah!" diye bir çığlık attı. Sopa bir yana, fener bir yana, sahneyi bırakıp kaçtı.

Perde kapanınca ise kaçma sırası bendeydi.

"Sahneye çıkmak zor değilmiş..."

Gazanfer Özcan, Şişli'de tiyatro yaptığı zamanlarda peş peşe iki uyarlamamı oynadı: *Beş Milyona Kim Ölmez* ile *Karım Yine Doğurdu*. İki oyun da ilgi uyandırdı, uzun süre afişte kaldı.

Sık sık gittim provalara. Oyunlar oynanırken de neredeyse her gece sahne arkasıydım. Kuliste attığımız kahkahalar, dinleyicilerin kahkahalarından az değildi.

Biz taa o zaman "televolecilik" yapmışız meğer. *Karım Yine Doğurdu* oynanırken, büyük bir gazetenin muhabiriyle anlaştım, bir arkadaşın bebek bekleyen eşini getirdim tiyatroya, ilk sıraya oturttum. Muhabir onun fotoğraflarını çekti. Oyundan sonra da karnı burnunda hanımı taksiye bindirirken fotoğraflar çekildi.

Bizim arkadaşın eşi bir hafta sonra doğum yaptı. Biz muhabirle doğru hastaneye. Orada da fotoğraflar...

Ertesi gün gazetenin ilk sayfasında yan yana üç fotoğraf. Anne adayı oyunu izlerken, taksiye bindirilirken ve mutlu ane kucağında bebeğiyle hastane yatağında. Fotoğrafların üs-

tünde kocaman bir başlık: “*Karım Yine Doğurdu*’yu seyrederken doğurdu!”

Bir yaz günü Eskişehir’deyim. Baktım, *Karım Yine Doğurdu* o gece Kılıçoğlu sinemasında oynanıyor. Bekledim. Oyun başladıktan sonra doğru sahne arkasına... Gazanfer Bey sahnede. Kulliste öteki arkadaşlarla kucaklaştık. Adile Naşit sahneye girmek üzere. Elinde bavulla dağ başında otele giden bir müşteriyi oynuyor. “Adile Abla, bir dakika” dedim, kaptım bavulu. Ben de sahneye gireceğim, müşterinin bavulunu taşıyan taksi şoförü gibi. Bakalım, Gazanfer Bey beni Eskişehir’de, sahnede görünce ne yapacak?

Daldık sahneye. Gazanfer Bey beni görür görmez, “Oooo, Ülkü!” diye bağırdı. “Yahu, nerelerdesin? Artık arabanla bize müşteri de getirmez oldun...”

Soru soruyor. Bir şeyler söylemeye çalışıyorum. Her yanıma ter bastı. Sen misin yılların tiyatro kurduna oyun etmeye kalkan? Kendimi sahneden atıncaya kadar akla karayı seçtim.

Oyunculuğum sırasında da uslu durmazdım. *Keşanlı Ali Destanı*’nda, *Teneke*’de, *Direkler Arasında*’da, *Zilli Zariye*’de, özellikle Umur Bugay, Şükrü Üstün, Ege Ernart az çekmemişlerdi benden.

Oyunların son temsillerinde “sululuk”lar yapılır. Neredeyse bir gelenek olmuştur bu. *Keşanlı Ali Destanı*’nın son temsilini oynuyoruz. Keşan’da. Ben Manyak Cafer’im. Aydemir Akbaş, yordakçım Sipsi Selim. Oyunun sonuna doğru zengin bir işadamı, Arif Erkin, beni çağırıyor. Keşanlı Ali’yi öldürtecek.

Aydemir’le sahneye girdik. Arif’le pazarlık tamam. Keşanlı Ali temizlenecek. Avans istedim Arif’ten. Şaşırdı. Çıkarıp para verdi. “Cüzdarın dibini görelim” dedim. Oyunda yok böyle bir şey. Arif, “son temsil sululuğu” diye düşündü. Cüzdarını uzattı. Tabancamı çektim. “Sen git de cennette biraz çiçek topla” deyip bastım tetiğe. Ne yapsın Arif! Kendini yerc attı. Yanımda Aydenür kıkırdıyor. Çıktık. Işıklar karardı, sahne sona erdi. Erer ermez de Arif, “Ne yaptın ulan!” diye koştı yanıma. “Ne yapacağım, vurdum.” “İyi de, benim bundan sonra rolüm var, ne halt edeceğiz?”

Eyvah! Ben unutmuşum bunu. Neyse, Arif'in kolunu askıya aldık, Antepli dostumu ahretin kapısından döndürdük.

Bir de *Zilli Zariife*'de yaptıklarımı anlatıp keseyim; yoksa bunlar başlı başına bir kitap olacak.

Ege Earnat, salonda, seyircilerin arasında oturan bir sivil polisi canlandırıyor. Oyunun bir yerinde sahneye fırlıyor, randevuevini basıyordu. Açtığı kapılardan "müşteriler" çıkıyordu: Ben, Ahmet Üstün, Şükrü Üstün, Zeki Dinçoy...

Ege'ye bu oyunu hazırlamak için bir hafta uğraştım. Zavallı Ege, başına geleceklerden habersiz, salonda oturuyor. O sahne geldi, Zariife'nin evini basarak ilk kapıyı açtı.

Benim yerime Hakan Karakaş çıktı kapıdan. Sözlerini o söyledi. Ege de, "Ülkü kendi yerine bir başkasını çıkardı" diye düşünerek ikinci kapıya yöneldi.

Kapıdan İlhan Daner çıktı. Don gömlek. "Ben manyak bir aulamım, ağabey" diye başladı söze. Ege şaşırdı. Başladı gülmeye. Üçüncü kapıya gitti. Karşısında Haldun Taner! Arap şeyhi kılığında. Haldun Bey bir de "tirad" yazmış kendine, onu söyledi.

Dördüncü kapıdan ahçı kılığında Muzaffer Hepgüler, beşinci kapıdan da geceliğiyle, takkesiyle Celal Sururi çıktı.

Son kapıyı açmasıyla kapatması bir oluyordu Ege'nin. "Eyvah, müsteşar!" diyordu. Kimse çıkmıyordu içeriden.

Ama o gece çıktı. Yusuf Sururi, "Huzurumu ihlal ettin bre nabekâr!" diyerek uzun yaşamında ilk kere adım attı sahneye. Oyun yazarıydı. Kardeşleri sahnede ydi her gece. Ama o, bir tek kere, o gece seyirciyle karşı karşıya geldi.

Oyundan sonra da ağladı. "Sahneye çıkmak o kadar zor değilmiş meğer. Keşke daha önce de çıksaymışım" diye.

Elhamra'dan İki Anı

Ferhat ile Şirin'i oynuyoruz. Seyirci yok denecek kadar az. Bir gün oyunun ortasında seyircilerden biri şemsiyesini açtı, oyunu öyle izlemeye koyuldu. Dışarıda yağmur yağıyormuş meğer. Elhamra'nın tavanı kevgir gibi. Yer gösterenler, seyircinin yanına gidip başka bir koltuğa geçebileceğini söylediler. "Hayır" dedi seyirci, "benim yerim burası. Kalkmam. Siz yerimi değiştirmemi söyleyeceğinize tavanı tamir ettirin." Oyun sonuna kadar şemsiyesini kapatmadı, ilginç protestosunu sürdürdü.

Teneke'yi ise kapalı gişe oynadık. Bir gün oyun sonunda selam verirken, "Bir dakika!" diye gürledi seyircilerden biri. Ayağa kalk-

tı. İriyarı bir adam. Alkışlar kesildi. Herkes, bakalım ne diyecek diye bekliyor.

“Ben Çukurovalıyım” diye bağırdı adam. “Orada böyle şeyler yok! Kimse kimseyi sömürmüyor! Bunlar komünizm propaganda-sı yapıyor!..”

Karşı tepki yine seyircilerden geldi. Herkes bir ağızdan adan u yuhalamaya başladı. Adam, baktı başka yolu yok, konuşmayı sürdürürse sopa yiyecek, çareyi apar topar sıvışmakta buldu.

Şükrü Üstün

Nâzım Hikmet’in *Ferhat ile Şirin* oyununun provalarına başlayacağız. Bir sonraki oyunumuz Yaşar Kemal’in *Teneke*’si. Bu yüzden, Yaşar sık sık uğruyor tiyatroya. Günün birinde bir delikanlıyla geldi. “Alın” dedi, “eti sizin, kemiği benim.”

Şükrü Üstün’dü delikanlı. Çok önceden tanışıyorduk. Adana’dan. Çok, gerçekten çok sevdiğim bir insandı. Kötülük nedir, bilmezdi. Doğup büyüdüğü Toroslar’daki pınarlar gibi duruydu yüreği. Şiir yazardı. İstanbul’a taşınmış. Yaşar’ı bulmuş. Yaşar da elinden tutup tiyatroya getirmiş.

O gün işe başladı. *Ferhat ile Şirin*’de kısa bir rol verildi kendisine. Okuma provasından sonra arkadaşlarla tanıştırdım onu. Biraz hoşbeşten sonra, “Bakın” dedi, “ben sahnede gülmem. Onun için, sakın güldürmeye çalışmayın beni.”

Taman! Bir define bulmuştuk! İnsan durup dururken, “Sahne de gülmem” der nû!

Gerçekten de kendini tutamıyordu. Oyun sırasında gözlerine değil, kaşlarına baksan bir gülümseme yayılıyordu yüzüne. Omzuna dokunsan basıyordu kahkahayı.

Bu yüzden, benden çok çekti sevgili Şükrü.

Aramıza katıldığı hafta Elhamra Tiyatrosu’nun karşısındaki sokakta tek odalı bir “daire” tuttuk kendisine. Aldığı üç kuruş maaş ancak ona yetiyordu. Sobası bile yoktu. Ama yakındığını hiç görmedim. Arada bir, tiyatronun müdiresi Şükran Hanım’a gider, ellerini iki yana açarak, “Allah’tan bir umut!” der, iki buçuk lira avans alırdı.

Günün birinde oyundan önce geldi. “Yahu” dedi, “benim eve hırsız girmiş.”

“Bana bak” dedim, “doğru söyle... Ne bırakmış?”

Güldü. “Vallahi o da benim gibi zilmiş anlaşılan. Bırakacak bir şeyi yokmuş garibin.”

Haftada bir İskender kebabı yedi. Tiyatroya gelirken yandaki kebabçıya uğrar, siparişini verir, oyunun başında kısacık rolünü oynadıktan sonra çırağı beklemeye başladılar. İskenderini yedikten sonra da oturduğu koltukta kestirmeye koyulurdu.

Bir gece kebab erken geldi. Çırak tepsiyle kulise girdiğinde Şükrü sahnede idi. Şöyle bir çevresine bakındı çocuk; “Ağabey nerede?” dedi.

Sahne arkasına inen merdiveni gösterdim. “İn aşağıya, ışıklar altında oturuyor, göreceksin” dedim.

Çırak, elinde tepsiyle merdivenin başında kayboldu. Kebabı gerçekten sahneye götürüyor! Bir gümbürtü koptu aşağıda. Sahne amiriniz Muhsin Kurtaran, bir de bakmış ki, beyaz önlüklü biri, elindeki tepside İskender kebabı, sanat dünyasına adımını atmak üzere... “Manyak mısın sen?” diye bağırarak ensesine yapışmış hemen. Tepsi bir yana, çocuk bir yana!

Teneke'de sahnenin kenarına gelirdi Şükrü. Kulise doğru bağırarak uzun uzun konuşurdu. O sahnede merdivenlerden inip karşısına dikilirdim. Seyirci beni görmezdi. Ama Şükrü sahnede idi. Bir metre ötesinden bin türlü şaklabanlılık ederdim ona. Gülmek için ne yapacağını bilemezdi. Bıyıklarını kemirir, mosmor kesilirdi. Ama kendini tutamaz, gülerdi.

Sonunda merdivenleri inmeye üşenir oldum. Kuliste, “Bir dakika” derdim arkadaşlara. “Şükrü'nün sahnesi. Güldüreyim.”

Oturduğum yerde ayaklarımı yere vururdum. Şükrü, aşağıda, sahnede, “Ülkü beni güldürmeye geliyor” diye düşünür, her kere-sinde basardı kahkahayı.

Palto'da, *Kurban*'da, *Zilli Zariife*'de de birlikte oynadık. *Zilli Zariife*'nin bir sahnesinde, sivil polis rolündeki Ege Ernart, randevuevini basıyor, odaların kapısını açıp müşterileri yaka paça dışarı çıkarıyordu.

O müşterilerden biri de Şükrü'ydü. Odadan çıkınca, “Ben erkek bir adamım, ağabey. Geldim, bir kadınla içeri kapandım” diye söze başlıyor, uzun bir tirad atıyordu.

Elhamra Tiyatrosu'nun tuvaletlerine bakan bir kadın vardı. 3000 yaşlarında, kanıbur bir kadın. Bir gece Ege'ye de, Şükrü'ye de belli etmeden aldım onu, kadın oyuncuların makyaj odasına götürdüm. "Bunu bir güzel giydirin" dedim. "Makyaj da yapın."

Bir süre sonra o sahne geldi. Ege randevuevini basıp kapıyı açtı. Odadan Şükrü çıktı. Söze başladı. "Geldim, bir kadınla içeri kapandım"a sıra gelince, kapıyı aralayıp bizim tuvaletçi madamı sahneye ittim.

Şükrü'nün birlikte "içeri kapandığı" kadın!.. Ege de, Şükrü de kalakaldılar. Sonra madamı tanıdılar!

Madam da ne oyuncuymuş meğer! Şükrü'nün koluna girdi, yanağından makas almaya başladı. Bizim iki oyuncu sahneyi güç tamamladı.

Oyunculuk serüveninden yıllar sonra yolda yürüyordum bir gün. Arkadan omzuma bir el yapıştı. Başımı bile çevirmeden, "Şükrü!" diye bağırdım. Döndüm. Şükrü. Kucaklaştık. Devlet Tiyatrosu'na girdiğini, evlendiğini, baba olduğunu söyledi. Mutluydu. Gözlerinin ışıltısı daha diriye.

"Haberin olsun" dedi gülerek, "eve hırsız girerse çalacak bir şeyler bulur artık."

Gitti 300 Kâğıt!

Elhamra'da oynuyoruz. Meteliğe kurşun attığımız günler. Şükrü (Üstün), müdiremiz Şükran Hanım'a yapışıyor her akşam: "Şükran Hanım, Allah'tan bir umut..." Şükran Hanım iki buçuk lira avans verirse yaşadık! "Yaşadık" diyorum, çünkü Şükrü'nün avans alması, bizim için de umut kapılarının ardına kadar açılması demek. Sıra bize geliyor: "Şükran Hanım, Allah'tan bir umut..."

Günün birinde, artık nereden vurduysa, Şükrü'yle bana piyango vurdu. Radar Reklam'dan geldiler. Bazı tiyatro oyuncularını radyoda bir reklam programında kullanacaklarmış. Bizi de istiyorlarmış. Para? Orası belli değil. Başarılı olursak 300'er lira alacakmışız.

Nasıl başarılı olursak?

Anlattılar.

Reklam şirketine gideceğiz. Noter de bulunacak orada. Telefon rehberini açıp rasgele bir numaraya parmağını basacak. O

numarayı çevireceğiz. Artık karşımıza kim çıkarsa, telefonla üç dakika oyalamaya bakacağız. Kimliğimizi söylemek yok, radyodan, reklamı yapılan üründen (neydi, unutmuşum) söz etmek yok. Bambaşka şeylerden konuşacağız. Düpedüz karşımızdakini üç dakika işleteceğiz. O süre içinde telefon kapanmazsa yaşadık. Biz de, karşımızdaki de 300'er lira kazanacağız. Kapatırsa zırnık yok.

Şükrü'yle Radar Reklam'a yollandık heyecanla. Bir de karar verdik. İkimiz de kazanırsak harika! Ama birimiz kazanır, birimiz kaybedersek, önce Çiçek Pasajı'na gideceğiz, masayı donatıp yiyip içtikten sonra kalan parayı yarı yarıya bölüşeceğiz. Tamam mı? Tamam.

Geldik Radar Reklam'a. Bir baktık, bizden başka Altan'la (Er-bulak) İsmail Dümbüllü de var. Bir gün önce başka tiyatrocular programa katılmış. Reklamcılar moral veriyor. "Dün dörtte dört oldu. Herkes 300'er lira kazandı. Bugün de öyle olacak."

Önce Altan'ı aldılar. Noter telefon rehberinden bir sayfa açtı. Parmağını bastırdı. Altan numarayı çevirdi. Kayıt başladı.

Neler söyledi Altan, hatırlamıyorum. Ama karşısındakini üç dakika işletti. 300 lirayı gözümüzün önünde sayıp eline verdiler. "Hadi size kolay gelsin" dedi Altan, çıktı gitti.

Sıra Şükrü'de. Noterin söylediği numarayı çevirdi Şükrü. Bir adam çıktı karşısına. "Buyur! Sen kimsin?" Şükrü'de ses yok. "Sen kimsin? Kimi istedin?" Şükrü'de yine ses yok. Dürtüyorum konuşsun diye. Şükrü mosmor olmuş. Bıyıkları titriyor. Ama ağzından Allah rızası için tek kelime çıkmıyor. "Eee be!" dedi adam, çat diye kapadı telefonu.

Gitti 300 kâğıt!

"Üzülme" dedim, "şimdi ben toparlarım. 150'sere razı olacağız."

Noter bana da bir numara söyledi. Çevirdim. Yaşlı bir kadın. Tam İstanbul hanımefendisi.

Bir gazete yayımlanacağını, o gazete için ön araştırma yaptığımızı, halkın görüşlerine başvurduğumuzu, sorularına yanıt verirse memnun olacağımızı söyledim. Bir şeyler saçmaladım işte. Şükrü'nünkü gibi biri çıksaydı karşıma, yannuştım. Soruları uzata uzata sordum. Yanıtlardan yeni sorular çıkardım. Gözüm saatte. Üç dakika dolunca Tarık Gürcan aldı telefonu, kadına durumu anlattı. 300 lira kazandığını söyledi.

Kadın pek keyiflendi. “Bir ricam var” dedi, “o parayı benim adıma bir hayır kurumuna verin lütfen.”

Şükrü böğrüne bir dirsek attı. “Sakın sen bağışlama.”

Bağışlayacak halimiz mi var! 300 lirayı toka ettiler. Şükrü’ye kalsa, değil merdivenlerden koşa koşa inmek, pencereden kuş gibi uçup gitmeyi deneyeceğiz.

“Dur hele” dedim, “Dümbüllü’yü de seyredelim.”

Dümbüllü de noterin söylediği numarayı çevirdi. Ona da bir kadın çıktı. Dümbüllü başladı makineli tüfek gibi konuşmaya. Beş saniye havadan söz ediyor, sonra politikaya geçiyor, oradan çiçeklere, çiçeklerden Arnavutluk’a, Arnavutluk’tan yaz nezlesine. Sıra tam kuduza gelmişti ki, kadın sözünü kesti onun.

“Sen deli misin be adam?” dedi.

“Deli olmasam seninle konuşur muyum!” dedi Dümbüllü, telefonu fırlattı attı. Sonra da kimseye selam bile vermeden çıktı gitti.

O akşam Çiçek Pasajı’nda Şükrü’yle ilk kadehlerimizi İstanbul hanımefendisinin şerefine kaldırdık.

Bari Boğularak Öleyim Dedim

Keşanlı Ali Destanı’nda otuz beş yıl önce ben de oynamıştım. Keşanlı Ali’yi öldürmeye soyunan, ama onun kurşunuyla öteki dünyayı boylayan Manyak Cafer’dim.

Kim bilir kaç kere oynadık Haldun Bey’in oyununu. Haldun Tamer’le Yalçın Tura’nın. Haldun Bey’in sözcüklerini Yalçın’ın notalarından ayırabilir miyiz? Ya da Refik Erduran’ın *Direkler Arasında*’sını Arif Erkin’in şarkıları olmadan düşünebilir miyiz? (Arif’e takılırdım: “Biriniz Kompozitör Yalçın Bey, biriniz Bestekâr Arif Efendi” diye.)

Yine oyuna döneyim. *Keşanlı*’yı sadece İstanbul’da, Anadolu’da değil, Almanya’da da oynadık.

O sıralarda, 1960’ların ilk yarısında, pek Türk tiyatrosu gitmiyordu yurtdışına. Şarkıcılar da Almanya’yı ikinci vatan bellemişlerdi henüz. İşçilerimiz yurt özlemi içindeydi. Türkiye’den gelecek bir ses, bir görüntü, onları inanılmaz ölçüde duygulandırıyor. Köln’deki temsili unutamam. Koca bir salon. Tıklım tıklım dolu. Alkışlardan ortalık yıkılıyor. Hele Şişman Polis’i oynayan Hüseyin Salıcı sahneye adım atınca kıyamet koptu. Hüseyin Bey pek sevinmişti buna. Kurumundan yanına yaklaşılmıyordu. “Yahu” diyordu, “beni burada bile tanıyorlar.” Hiçbirimiz, “Onlar se-

ni değil, sırtındaki Türk polisi üniformasını alkışladı” deyip keyfini kaçırmadık Hüseyin Bey’in.

Almanya’dan sonra yine İstanbul. Yine Anadolu turneleri. Son temsili Keşan’da verip oyunu noktalanıştık. O kadar çok oynayınca, sahnede olsun, sahne dışında olsun, nelerle karşılaşılıyor insan.

Keşanlı serüvenleri küçük bir kitap olur.

Oyunun sonlarına doğru Arif Erkin beni, Manyak Cafer’i çağırtıyordu. Aydemir Akbaş’la birlikte evine gidiyorduk. Aydemir, “Aman ağabeyciğim” diyordu bana, “dikkat et. Burası zengin evi.”

Günün birinde sahneye girerken kuliste transistorlu kocaman bir radyo ilişti gözüme. O sıralarda Almanya’dan izne gelen işçilerimiz sokaklarda radyolarıyla dolaşıyorlardı. Kaptım radyoyu, sahneye daldık.

Aydemir, “Aman ağabeyciğim, dikkat et. Burası zengin evi” dedi.

“İyi ya ulan!” dedim. “Lacivertlerimizi çektik, radyomuzu aldık, geldik.”

Hiç ummadığımız bir şey oldu. Ansızın bir alkış koptu seyirciden. Sahne bitti. Baktım, Haldun Bey kuliste. Ben ne diyeceğimi düşünürken, geldi yanıma, yanaklarımdan öptü.

“Aman, Ülkü” dedi. “Bu lafları sakın çıkarma. Kalsın. Her gece söylersin.”

Bir gün öğleden sonra tiyatrodaki oturdum. Orta yaşın biraz üstünde bir ziyaretçi geldi.

“Siz Manyak Cafer’i oynuyorsunuz, değil mi?” dedi.

“Evet.”

“Dün gece oyunu seyrettim. Radyoyla sahneye giriyor, ‘Aldık radyomuzu, geldik’ diyorsunuz.”

Bakalım sonu ne çıkacak?

“Öyle” dedim.

“Ben Philips’in yöneticilerindenim” dedi adam. “Size bir önerim var. Bu sözü değiştirip, ‘Aldık Philips’imizi, geldik’ dersanız, size güzel bir radyo armağan ederiz.”

Öneri dehşet! O sıralarda külüstür bir radyom olsun diye can atıyorum. Ama hiç düşünmeden “Olmaz”ı yapıştırdım.

Adam tiyatrodan ayrılırken, “Bunların çağdaş reklamcılıktan haberleri bile yok” diye söyleniyordu.

Manyak Cafer, Keşanlı Ali'yi öldürmek için konduları basıyordu. Elinde tabancayla. Keşanlı Ali karşısına dikilince de bir el ateş ediyor, ama ıskalıyordu. Sonra bir el daha ateş ediyordu. Kurşun bacağına saplanıyordu Keşanlı Ali'nin. Keşanlı Ali yere düşünce de Manyak Cafer onun öldüğünü sanıyor, yanına gidiyordu. Keşanlı ansızın doğrulup Manyak Cafer'in tabancasını kapıyor, gaddar herife basıyordu kurşunu.

Sahneye çıkmadan önce belki on kere yokluyordum tabancayı. Kapsüller, yani kurşunlar yerinde mi diye.

Eskişehir'de oynuyoruz. Sıra son sahneye geldi. Tabancayı bir daha yokladım. Tamam. Kapsüller yerinde. Yanımda yordakçım Sipsi Selim (Aydemir Akbaş), nara atarak daldım sahneye. Sözlerimi söyledim. Keşanlı Ali (Engin Cezzar) karşıma dikildi.

Tetiğe bastım. Tabanca değil, Ramazan topu patladı sanki. Aydemir'le benim suratıma barut fişkırdı. Sonra anlayacaktık: Artık nasıl olduysa bütün kapsüller bir kerede patlamış.

Keşanlı karşımda. Tetiğe bastım yine. Çıt diye bir ses. Bir daha bastım. Çıt. Ne olacak şimdi? Ateş edeceğim. Keşanlı yere yığılacak. Yanına gideceğim. Tabancayı elimden kapıp o bana ateş edecek, öleceğim.

Bunları bir an içinde düşünüyor insan. Yapacak başka bir şey yok, “Bari üstüne saldırayım, beni boğarak öldürsün” dedim kendime.

Fırlatıp attım tabancayı. Bir de nara patlattım. Saldırdım Keşanlı'nın üstüne. Ama ne saldıрма! Kaptırmuşum kendimi, sanki oyun oynamıyorum da, Hayber Kalesi'nde cenk ediyorum.

Keşanlı'yla bir kapıştık ki, artık o kadar olur.

Engin Cezzar'ın inlemesiyle kendime geldim: “Ölüyorum ulan...”

Bir de baktım, Keşanlı'yı altıma almışım, sarılmışım gırtlığına, resmen boğuyorum. Hemen gevşettim parmaklarımı, yere uzandım, Keşanlı da Manyak Cafer'i boğarak öldürdü.

Ama Engin Cezzar bir hafta boğazı sarılı gezdi, fısıltıyla konuştu.

Birkaç anı da başka oyunlardan:

Zilli Zarife'yi oynuyoruz. Zarife'nin evinde kızlarla odalara kapanan müşterilerden biriyim. Ege Ernart da sivil polis. Oyunun sonunda evi basıyor, odalara doğru, "Çıkm dışarı!" diye bağıyor. Kızlar çıkıyor. "Siz de çıkın!" diyor Ege. Biz dört erkek müşteri de çıkıyoruz. Ege, "Seni ona, seni ona, seni ona, seni de ona verdim!" diyor. Dört çifti oracıkta evlendiriyor.

O sıralarda Şehir Tiyatrosu'nda *Scapin'in Dolapları* oynuyordu. Kuliste Feridun Karakaya'nın taklidini yapıyordum. "Bana bir şey kalmadı!" diye bağıryordum. Ege sinirleniyordu. "Allah aşkına, söyleme bunu" diyordu. O sinirlendikçe ben tekrarlıyordum: "Bana bir şey kalmadı!"

Bir gün matinede, oyunun sonunda, "Çıkm dışarı!" diye seslendi Ege. Kızlar çıktı. Biz erkekler kapıların arkasında sıramızı bekliyoruz. "Siz de çıkın!"

Biz de çıktık. Ege, "Seni ona, seni ona, seni ona verdin" dedi. Yanımdaki kıza baktı. "Gel, kızım, seni de ben aldım." Bana döndü sonra: "Sana bir şey kalmadı!"

Oyundan sonra, "Nasıl" dedi, "damarıma basar mısın! Böyle olursun işte!"

Bir şey demedim. Suareyi bekledim.

Oyunun sonunda yine kızları çağırdı Ege. Kızlar çıktılar. Sonra bize seslendi. Üç müşteri çıktı. Ben çıkmadım. Kapının arkasında beklemeye koyuldum.

Ege'nin sesini duydum: "Seni ona, seni ona, seni ona verdim." Kısa, çaresiz bir sessizlik. "Gel, kızım, seni de ben aldım."

Hızla kapıyı açıp sahneye fırladım, çığlığı bastım:

"Bana bir şey kalmadı!"

Bu olayı hatırladıkça gülüyorum. Refik Erduran'ın yazdığı, müziğini Arif Erkin'in bestelediği *Direkler Arasında* oyununda başından geçmişti.

Oyunda Hüsmen Pehlivan'ı oynuyordum. Umur Bugay, mahal-le bekçisiydi. Bir sahnede ikimiz yere çöküyor, dertleşiyorduk. Sonra ansızın kızıyordum Umur'a. Pehlivanlığım depreşiyor, bir kündeyle onu altıma alıp ensesine çöküyor, "Karşıma senin baban gibi yirmi eşşek çıksa hepsini tepelerim!" diye bağıryordum.

Bir akşam yine sahnemizi oynadık. Başlarda her şey yolunda gitti. Umur'u altıma alıp ensesine çöktüm yine. Naramı attım:

“Heeeeyt! Karşıma senin baban gibi yirmi eşşek çıksa...”

Cümlelerin sonunu getiremedim. Salonda, ilk sıranın tam ortasında, karşımda oturan bir seyirciyle göz göze gelmiştim çünkü. Umur’un babasıyla.

Ters ters bakıyordu bana. Sanki sahneye fırlayıp o beni ayağının altına alacaktı.

Oyundan sonra Umur’la babası Karaköy’e inip Kadıköy vapuruna birlikte binmişler. Hiç konuşmamışlar yolda. Umur’un babası Haydarpaşa açıklarında artık dayanamamış, sessizliği bozmuş:

“Ne saçma sapan oyunmuş o öyle!”

“Fallar karıştı!”

Beş yıl süren tiyatro oyunculuğu dönemimin en aşağı on iki ayı turnelerde, yollarda geçti. Bazen her gün ayrı bir kentte oynardık. Sabahleyin erkenden yola çıkar, varacağımız yere varınca dekorumuzu kurar, matinemizi, suaremizi oynar, gece yarısından sonra iki lokma bir şey yiyip yatar, ertesi sabah yine minibüse doluşurduk.

Bazen büyük kentlerde oynardık. Sözelimi İzmir’de. Sıcak yaz günlerinde Basmane’de Atlantik Palas’a postu serer, üç hafta boyunca orayı evimiz bellerdik. Erkenden kalkmak yok, yol yorgunluğu yok. İkindiüstü Kemeraltı’nda Sefer Usta’da tavukgöğsümüzü yer, serinlemek için kendimizi Kordonboyu’nun imbatına bırakırdık.

Ama günlük turneler yok mu, canımızı çıkarırdı.

O turnelerden birinde Kırklareli’nde oynayacaktık. Erken varmıştık kente. Dekorumuzu kurduk. Baktık, vaktimiz var, Umur (Bugay), Şevket (Altuğ), Arif (Erkin), Arif’in yıllar sonra evleneceği Aylin (Çobanoğlu), bir de ben, biraz dolaşalım dedik. Panayı kurulmuş, oraya uzandık.

Panayı da bir çadır. Kapısında afişler. Hindistan’dan gelmiş Büyük Sihirbaz Akuramata gösteri yapıyor. Çadırın kapısında Akuramata’nın kendisi. Bir yandan çingırak çalarak yetenekleri konusunda milleti aydınlatıyor, bir yandan da bilet kesiyor.

Biletlerimizi alıp daldık içeri. Tahta iskemlelere kurulduk. Önde sahnenin yanında bir gazocağı. Ocakta bir tencere. Başında bir delikanlı yemek yapıyor.

Bir ara Akuramata girdi çadıra. Bize şöyle bir göz attı. “Bunlar da nereden çıktı” gibilerden. Numaralarını yutmayacağımızdan mı endişeleniyordu? Yemek yapan delikanlının yanına gidip ku-

lağına yapıştı, başladı bağırmaya. Sonra çadırın kapısına döndü.

Delikanlı ortalarda dolaşan bir çocuğu, sanırım kardeşini, çağırdı yanına. Tek kelime söylemeden suratına bir tokat patlattı. Çocuk da gidip en küçük kardeşini gözümüzün önünde bir güzel dövdü. Böylece, en küçük çocuk dışında herkes hursunu almış oldu.

İçeride 20-25 seyirciyiz. Başörtülü kadınlar çoğunlukta. Birkaç da asker var. Akuramata arada bir kapıdan kafasını uzatıp içeriye bakıyor. Kuşkulu kuşkulu bizi süzüyor. Sonra çingırağını sallayarak bağırmayı sürdürüyor:

“Sayın Kırklarelililer... Müjde, müjde! Hindistan’ın en büyük sihirbazları yanında sihirbazlık sanatını öğrenerek emsalsiz sihirbaz olan Büyük Sihirbaz Akuramata ayağınıza kadar gelmiş bulunmakla şeref duymaktadır...”

Bir süre sonra çadırın kapısını kapayıp geldi. Gösteri başlayacak! Sırtına sırmalı bir ceket, kafasına bir kaptan şapkası geçirdi. Gramofona bir marş koydu. Arkasından da arkaya geçti, “Şimdi karşınızda Büyük Sihirbaz Akuramataaaa!” diye bağırarak kendini sahneye fırlattı!

Başladık alkışlamaya. Akuramata alkışladığımızı görünce biraz rahatlar gibi oldu. Bu rahatlığı, bizden bir hinlik gelmediğini gördükçe, gösteri boyunca daha da artacaktı.

Turnelerde otel odalarında yaptığınız birkaç iskambil numarasından sonra, “Şimdi falınıza bakacağım” dedi Akuramata. Yemek yapan delikanlıya işaret etti. Delikanlı tencerenin başından ayrılp hepimize ufacık kâğıtlar dağıtmaya başladı. “Bu kâğıtlara geleceğinize dair soracağınızı sorun. Altına adınızı yazın. Ben onları gözünüzün önünde yakıp geleceğinizi söyleyeceğim. Büyük Sihirbaz Akuramata falcıların falcısıdır!”

Alkışladık.

Bizim heyet adına Aylin bir şeyler yazdı, delikanlıya verdi. Delikanlı, topladığı öteki kâğıtlarla birlikte sahne arkasına geçti. Kâğıtları sahneye götürecekti. Ama ortalarda yok. Bekle bekle, sonunda görüldü. Elinde üstüne kâğıtlar ilıştırılmış bir tahta. Bir kova. Kovanın içinde de birtakım kâğıtlar. Tahtayı Akuramata’nın önüne özenle yerleştirdi.

Akuramata, “Şimdi yazdıklarınızı yakacağım” dedi, kovadaki kâğıtları yaktı. Tahtanın başına geçti. Üstündeki kâğıtlara, çaktırmadan değil, belki iyi göremediğinden çaktıra çaktıra bir göz attı. Bir ad söyledi. “Terhisten sonra İstanbul’a yerleşeceksin” dedi. Askerlerden biri, artık geleceğinden emin, keyifle gülümsedi.

Birkaç kişinin daha geleceğini okudu Akuramata. Sonra Ay-

lin'in adını söyledi. "Merak etme" dedi, "yakında çocuğun olacak."

"Ben öyle bir şey sormadım" diye bağırdı Aylin.

Başörtülü kadınlardan biri kendini tutamadı:

"Onu ben sordum, ben sordum!"

Akuramata iki adım geriledi, kollarını havaya kaldırdı, gözlerini yumarak başını geriye attı. Bir an Hindistan'daki ustalarıyla iletişim kurdu. Hepimiz soluklarımızı tutarak beklemeye koyulduk.

Uzun bir sessizlikten sonra titreyerek kendine geldi Akuramata. Gözlerini açtı. Çadırın çok ötelere, gökyüzündeki bilinmez gezegenlere bakarak, "Aahh!" diye inledi. "Fallar karıştı!"

Balıkesir-Samsun

Tiyatro oyunculuğu yaptığım dönemde turneye mi çıkacağız, herkes gibi beni de bir sıkıntı basardı. Her gün ayrı bir yerde oynamak kolay değildi pek. Katlanır, "Anadolu'ya sanat götürüyoruz" diye kendi kendimize avuntular icat ederdik. Turnenin son gününde herkes keyiflenir, ertesi akşam İstanbul'da neler yapacağını anlatmaya koyulurdu coşkuyla.

Uzun, yaklaşık kırk günlük bir turne. Son durak Balıkesir.

Herkesin yüreği kıpır kıpır. Balıkesir'de oynayacağız. O gece orada yatacağız. Ertesi gün ver elini İstanbul. Birkaç ay ne oyun var, ne turne.

Oyundan önce makyajlarımızı yaparken müjde geldi! Gözümüz aydın! Samsun'a da oyun bağlanmuş! Balıkesir'den sonra İstanbul'a gideceğiz, gideceğiz ama önce Samsun'a şöyle bir uğrayacağız!

Balıkesir nere, Samsun nere, İstanbul nere! Bir otobüs tutulmuş. Oyun bitince dinlenmek yok, gece yarısından sonra binip Samsun'a yollanacağız. Eh, ertesi gün Samsun'a varınca dinleniriz.

Herkesin süngüsü düştü. O keyifsizlikle bir oyun oynadık ki, felaket! Perde kapandı, tiyatronun önündeki otobüse doluştuk. Şoför daha gaza basmadan çoğumuz uykuya daldık.

Gözümü açtığımda alacakaranlıktı. Otobüs durmuş. Yanımdaki Umur'a (Bugay) döndüm. "Ne oldu?"

"Bilmem" dedi Umur. "Bir çatırtıyla durduk."

Şevket (Altuğ), "Şaft çıkmış" dedi.

"Tehlikeli bir şey mi?" diye sordu Umur.

Aklım ermez öyle şeylere. "Bilmem" dedim.

“Direksiyona hâkim olamazsın” dedi Şevket.

Umur’un beti benzi attı ansızın. “Ulan!” diye inledi. “İyi ki dönemeçli bir yerden, uçurum kenarından geçmiyoruz!”

Biraz bekledik. Şoför, artık nasıl onardıysa, şaftı onardı. Direksiyon başına geçti. Beş kilometre gittik gitmedik, küüüt! Şaft yine çıkmış!

Otobüsün şaftı çıka çıka Kızılcahamam’ı bulduk. Bir başka sorun da bizi buldu. Yine durdu otobüs. Fren balataları yanmış!

Şoför alışmış böyle şeylere. Durup dururken otobüsün koltukları havada uçuşmaya başlasa olağan karşılayacak. Kılı kıpırdamıyor. Mırıltıyla, “Şaft çıktı” diyor, “Fren balataları yandı” diyor. Kolları sıvayıp onarıma giriyor.

Fren balataları da onarıldı. Tıngır mıngır yola koyulduk yine. Samsun’da yataklarımızda olmamız gereken saatte Ankara’yı ancak geçmiştiz. Herkes, en başta Güzin (Özipek) ağzına geleni söylüyor. “Otobüsünün de, oyununun da, turnesinin de...”

Bu “sevgi sözcükleri” bir çatırtıyla kesildi. Zınk! Yine durduk. Şimdi ne oldu bakalım? Arka sağ jant parçalanmış!

İki saatimiz de orada geçti. Şoförümüzün şoförlüğünü bilemem, şöyle kesintisiz bir saat gitmedik ki ölçeyim, ama onarımda Dolapdereli ustalar eline su dökemez. Jantı da tek başına halletti. Sonra kim bilir kaçınıcı kere geçti direksiyon başına, bastı gaza.

Umur’a döndüm. “Artık bu yolculuğu unutmazsın” dedim, “başımıza gelmeyen kalmadı.”

“Allah beterinden korusun” dedi Umur.

“Daha ne olacak ki?” dedim.

“Motor yanar. Dağ başında dımdızlak kalırız.”

İçine doğmuş. Balıkesir’den hareket ettikten yirmi yedi saat sonra, gecenin sabaha dönüşmesine yakın bir saatte, şoförümüz Merzifon dağlarında durdu. Arkasına dönüp bize baktı bir an.

Biz de sessizce ona baktık.

“Buraya kadar” dedi şoför. “Motor yandı.”

Ne yapılır? Ne yapılacak! İndik aşağıya, dağ başında koca bir ateş yaktık. Şarkılar söyleyerek çevresinde Kızılderililer gibi tepinmeye koyulduk. Kimimiz tepiniyor, kimimiz güreşiyor, kimimiz tek başına saklambaç oynuyor! Herkes çıldırdı.

Sonra, alacakaranlıkta, Samsun’a giden otobüslere atladık birer ikişer. İstanbul’dan önceki son durağımıza sağ salim vardık.

O gece yarı uykulu oynadık oyunumuzu. Hele Şerafettin diye bir arkadaşımız vardı, neredeyse horlaya horlaya oynayacak. Bir ara dikkatimizi çekti, sahnenin önüne ne zaman ilerlese, ön kol-

tuktakiler yüzlerini kapatıyorlar. Perde arasında seyircilerden biri sahne arkasına geldi. Şerafettin'in yanına yaklaştı usulca. "Beyefendi" dedi, "pantolonunuzu ilikleseniz iyi olacak. Biz buraya oyun seyretmeye geldik, bilmem neyinizi değil."

İzmir Turneleri

1960'ların ikinci yarısı. İzmir'de turnedeyiz. Fuar'da Manolya Bahçesi'nde Refik Erduran'ın *Direkler Arasında*'sını oynuyoruz. Şarkılı, danslı, şen şakrak bir oyun. Müzik, hemşehrim Arif Erkin'in. Daha doğrusu, ona taktığım adla, Bestekâr Arif Efendi'nin.

Basmane'de Atlantik Otel'de kalıyoruz. Öğleye doğru kalkıp çayımızı içiyoruz. Kaldığımız katın koridorunda "mini futbol" ya da Zeki Dinçoy'la "koymington" oynuyoruz. Zeki Bey'le birer su bardağı alıyoruz elimize. Atılan ping pong toplarını bardaklarla yakalayacağız. Sonra genellikle ver elini Konak. Çarşıda öğle yemeği. Sefer Usta'da tavukgöğsü. Sonra Pasaport'ta ya da Kordon'da çay. Akşamüstü Fuar'da yine çay. Tiyatro. Oyundan sonra da mutlaka çöp kebabı.

Üç hafta her gün böyle geçiyor.

Turnenin sonlarına doğru bir gün uyanınca koridordan tanıdık sesler geldi kulağınıza. Zeki Alasya'yla Metin Akpınar! Yabancı ellerde karşılaşmış askerlik arkadaşları gibi sarıldık birbirimize. Tiyatroyla gelmişler. Ayrı otelde kalıyorlarmış. Oturup çaylarımızı içtik.

Metin, "Bu sabah İzmir Radyosu'ndaydık" dedi. "Radyo oyunu istiyorlar. Ama elimizde oyun yok. Olsa yarın stüdyoya girerdik."

Bizden biri, "Ohooo" dedi, "paramızı kim bilir ne zaman alırdık!"

"Onu da konuştuk" dedi Metin. "Turnede olduğumuz için, kayıttan sonra hemen paramızı vereceklerdi."

Doğrusu, "yevmiye"ye talim ettiğimiz o günlerde pek güzel olurdu bu.

Zeki bana döndü. "Yahu" dedi, "sende bir şeyler vardır."

Evet, "bir şeyler" vardı bende. Çevirilerini yaptığım iki oyun: *Anastasia* ile *Albay ve Ben*. Ama ikisi de radyo oyunu değil, tiyatro oyunuydu.

Üstüme atladılar. "Şunları radyo oyunu olarak uyarla. Akşama kadar da bitir. Yarın gidip kaydını yapalım."

Olur mu olur! Biri İzmir Radyosu'na "müjde"yi vermeye koştu. Ben odama kapandım. Millet Pasaport'ta imbata karşı çayını yudumlarken, iki oyunu da küçük değişikliklerle "mikrofona uyarladım".

Geceleyin çöp kebaptan vazgeçildi. Otelde toplanılıp rol bölümü yapıldı. Ertesi sabah erkenden stüdyoya girdik. Akşama kadar da iki oyunu çıkardık. Herkes pek güzel oynadı. Metin'in ağzıyla yaptığı motor sesi, kapı gıcirtısı gibi "efekt"ler de kusursuzdu.

O gece, cepleri para görmüş kişilerin özgüveniyle, daldık Fuar Bahçesi'nde bir lokantaya, dünyanın içkisini tükettik.

Bir de balıkçı keşfetmiştik İzmir'de: Rıza İriz. Küçücük, bahçeli bir balık lokantası vardı. Balıkçı değil, sanatçıydı sanki. Buzhane'de arkadaşı Ömer Denizüstü, ona kaç balığı "layık" görürse, o gün sadece o kadar balık yapıyordu. Beş balık mı? Beş müşteriden fazlasına bir şey yok! İki balık mı? O gün Rıza İriz'de demek sadece iki kişi karın doyurabilecek!

Oyun için davetiyeler verdik. Rıza İriz gelemedi. Ömer Denizüstü geldi. Perde açılmadan sahne arkasına süzülüp başarı diletti bize. Cebinden çıkardığı balık yumurtalarını dağıttı.

Ertesi gün Rıza İriz'deydik yine. Ömer Denizüstü, "Aferin size!" dedi. "Her şey fevkaladeydi. Balık yumurtalarını beğendiniz mi? Şarkılar da güzeldi. Balık yumurtaları hoşunuza gitti mi? Fatih'in torunlarını çok güzel canlandırdınız! Balık yumurtaları nasıldı?"

Ters bir adamdı Rıza İriz. Herkesi haşlıyordu. Balık çorbasının nasıl yapıldığını mı anlatıyor, lafın ortasında durup Mehmet Akan'a dönüyordu sözgelimi, "Seni hiç sevmedim. Çıkıp gitsene şuradan!" diyordu.

Benimle ahbap oldu. İstanbul'a dönünce mektup yazdım ona. O da bana yazdı. Bir süre mektuplaştık. İlkbaharda gelen bir mektubunda, "Ülkü evladım, sana kötü bir haberim var. Ben kanser oldum" diyordu.

Ertesi yaz İzmir turnesini Rıza İriz'siz geçirecektik.

Cin Bir Minibüs Şoförü

Ağustos sonu, eylül başı. 1960'larda tiyatrocular için İzmir Fuarı demekti bu. İstanbul Tiyatrosu, Devekuşu Kabare, Nejat Uygur... Açık hava tiyatroları adam almazdı.

Biz Fuar'dan önce giderdik İzmir'e. Temmuzda. *Keşanlı Ali Destanı*'nı, *Direkler Arasında*'yı, *Zilli Zari'fe*'yi hep temmuzda oynanmıştık. Eylül, yeni oyunun provalarına başlayacağımız aydı. İstanbul'da olurduk.

Turnelerde İzmir'in ayrı bir yeri, ayrı bir keyfi vardı. Her gün başka bir kentin yollarına düşmek yerine, üç haftalığına da olsa, "yerleşik düzen"e geçerdik. Basmane'de, Atlantik Otel'de. Dördüncü kat bize ayrılırdı. Gündüzleri koridorda futbol bile oynardık. İzmir'in o kavurucu sıcaklığında başka ne yapacaksın! Güneş batarken Pasaport'a iner, çaylarımızı içer, sonra Fuar Bahçesi'ne yollanırdık. Oyun. Oyundan sonra Ali Baba'da çöp kebab.

Turneden saymazdık İzmir'i. Asıl turne daha önce yapılırdı. Bir kamyonla bir minibüs kiralanırdı genellikle. Kadro kalabalıkça, bir otobüs. Oynayacağımız kente öğleden sonra varırdık. Matine, suare, iki lokma yemek, biraz uyku. Sabahleyin erkenden başka bir kente yollanırdık. Yine matine, suare, iki lokma yemek, biraz uyku. Ertesi sabah yine yol.

Bir keresinde kırk iki günde güneyde Batman, kuzeyde Giresun, batıda Balıkesir, Muğla.. Kim bilir kaç kentte oynadık.

Minibüs şoförü Kasımpaşalı Alaattin'i hatırlıyorum. Kırk iki günün daha üçüncü gününde bizden beter tiyatrocu olup çıkmıştı. Minibüsün kevgire dönmüş tabanından içeriye dolan tozlar arasında hem direksiyon salları hem de oyunlardan ezberlediği şarkıları, belki bizden bile iyi (benden iyi olduğu kesin) söylerdi.

Alaattin'in en büyük özelliği, "dünyanın en cin adamı" olduğuna inanmasıydı. Baş dakikada bir kaytan bıyıklarını, briyantınli kapkara saçlarını düzelterek, "Kimse bana bir şey yutturamaz" diye böbürlenirdi boynuna.

Turneye katılan "dışarıdan biri" daha vardı minibüste. Bir çocuk oyuncunun annesi. Safça bir kadındı. Alaattin onu işletmekten inanılmaz keyif duyardı.

Yolumuz Antep'e düştü. Minibüsle Gâvurdağı'nı tırmanırken Antep yemeklerinden söz açıldı. Kadın (adını unutmuşum, Ayşe Hanım diyelim) hemen ilgilendi. "Değişik yemekler var mı?" diye sordu.

Antepliğim ya, söz bana düşer. "Var" dedim.

"Mesela ne?" dedi Ayşe Hanım.

Alaattin hemen atıldı: "Akla gelmeyecek şeyler yapıyorlar." Di-kiz aynasından bana göz kırptı.

"Doğru" dedim, "deve tabanı bifteği, fil hortumu dolması..."

“İnanmam” dedi Ayşe Hanım.

Alaattin madeni bulmuş bir kere, Antep’e kadar deve tabanı bifteğinin, fil hortumu dolmasının gerçek olduğundan söz etti kadına. Öteki arkadaşlar da Alaattin’i desteklediler. Ayşe Hanım’ın içinde belli belirsiz bir kuşku uyandı.

Antep’e varınca dostlarımı aradım hemen. İlk durak, sevgili Fevzi’nin (Günenç) basımevi. Çaylarımızı içerken aklıma geldi. “Yahu” dedim, “bana üç beş tane el ilanı bassana.”

İlanlar biraz sonra hazırды: “Bilmemne Lokantası, Gaziler Caddesi’nde spesiyaliteleriyle hizmetinize girmiştir. Deve tabanı bifteği, fil hortumu dolması, turşulu ekmek kadayıfı, vb...”

Aldım ilanları, doğru otele. Bizimkiler, lobide oturmuş çene çalıyorlardı. Alaattin hâlâ Antep yemeklerinden söz ediyordu Ayşe Harum’a.

İlanlardan birini uzattım. “Bakın, Ayşe Hanım” dedim, “bir de inanmıyordunuz.”

Alaattin ilanı kaptı hemen. Bir solukta okudu. Şaşkınlıkla yüzüne baktı sonra.

“Ülkü be!” diye bağırdı. “Ben de dalga geçiyorsun sanmıştım. Allahını seversen bu gece oyundan sonra bizi şuraya götür de fil hortumunun bir tadına bakayım!”

İşık Hızıyla Geçen Roller

Çocukluğumda Antep’te sorarlardı: “Büyüyünce ne olacaksın?” Soranın yüzüne şöyle bir bakardım, sır saklayacak birine benziyor mu diye. Benzemiyorsa, “Mühendis” derdim, “Doktor” derdim, “Avukat” derdim. Artık o anda aklıma ne gelirse. Ama karşımdakini gözüm tuttuysa, yanıtı yapıştırırdım: “Sinemacı olacağım.”

“Artist mi?” derlerdi.

“Hayır” derdim. “Sinemacı. Nakıp Ali gibi. Sinema salonum olacak. Çeşit çeşit film oynatacağım.”

Büyüdüm. Sinemacı olamadım. Ama ışık hızıyla gelip geçen üç artistlik serüveni yaşadım Yeşilçam’da. Oynadığım rollerin ikisi de ışık hızıyla gelip geçiyordu zaten. Üçüncüsü eh işte. Perdede üç beş dakika arzı endam etmeme olanak veriyordu.

Yıl 1965. Duygu Sağıroğlu bir film çekiyor: *Ben Öldükçe Yaşarım*. Yılmaz Güney oynuyor. Bir gün, Kulüp 12’de çalıştıklarını

duydum. Yılmaz'la Duygu'yu uzun süredir görmemiştim. Sette bir ziyaret edeyim dedim.

Kulüp 12'ye girdim. Işıklar hazırlanmış, kamera yerine yerleştirilmiş. Vestiyerin önünde birkaç figüran. Onlar çıkarken kapıdan Yılmaz'la Selma Güneri girecek. Prova yapılmış, çekime geçilecek.

Yılmaz'la kucaklaştık. Duygu beni görür görmez figüranları gösterdi. "Gir şunların arasına."

"Ne olacak?" dedim.

"Kapıdan çıkıp gideceksiniz" dedi.

Beleştten artistlik olur muydu?

Duygu hiç düşünmedi bile. "Para yok" dedi. "Ama karşılığında Selma'yı öpersin. Çıkarken onu görürsün. Eski bir tanıdık. Yanaklarından öper, gidersin."

"Peki" dedim. Sahne çekildi. *Ben Öldükçe Yaşarım*'a iki saniyelik katkım oldu.

Yıllar sonra Okmeydanı'nda yedek subay öğretmenlik yaparken, bir sabah öğrenciler ıslıl ıslıl girdiler sınıfa. Gözlerinin içi parlıyordu.

"Ne oldu?" dedim. "Bir şey mi var?"

Sessizlik.

"Ne oldu?"

Sonunda Azmi dayanamadı. "Öğretmenim" dedi, "sinemada seni seyrettik."

Kasımpaşa'da oynuyormuş *Ben Öldükçe Yaşarım*. Bizimkiler hafta sonunda seyretmişler. O iki saniyeyi de kaçırmamışlar.

Nihat parmağını kaldırdı: "Öğretmenim, sen Selma Güneri'yi öptün." Başladılar kıkır kıkır gülmeye.

Seçiciler Kurulu bizim sınıftan oluşsaydı, o yılın Oscar'ını kimse elimden alamazdı.

Elhamra'da *Teneke*'yi oynuyunuz. Akşam altıda matinemiz var. Öğleyin Tuncel Kurtiz'e rastladım Beyoğlu'nda.

"İşin var mı?" dedi.

"Yok" dedim.

"Bir filmde oynuyorum" dedi. "Kısa bir sahnem var. Sen de gel. Sonra birlikte tiyatroya gideriz."

"Peki" dedim. Bir meyhaneye girdik. Bilge Olgaç, *Nikâhsızlar*'ı çekiyor. Tuncel bir masada oturup içki içecek. Bir arkadaşı gelecek yanına. "Efkârlısın" diyecek. Tuncel de bir şeyler söyleyecek. O kadar.

Arkadaş rolünü oynayacak kimse bulamamışlar. “Ülkü oynar” dedi Tuncel.

Eh, arkadaş hatırı. Geçtim Tuncel’in karşısına. “Efkârlısın” dedim, oldu bitti.

Tiyatroya gittik. Bir yandan makyajımızı yapıyoruz, bir yandan filmi konuşuyoruz. “Kim benden güzel ‘Efkârlısın’ diyebilir?”

Tuncel onaylıyor: “Hiç kimse!” Öteki oyunculara dönüyor: “Hiç kimse Ülkü gibi ‘Efkârlısın’ diyemez!”

Oyun başladı. Bir sahnede üç ağa, Tuncel, Umur (Bugay), Zeki (Dinçoy) kederli kederli oturuyorlar. Dördüncü ağa, ben, giriyorum. Sessizce bir yana ilişıyorum.

Sahneye girdim. Tuncel’in yanına yaklaştım. Şöyle bir yüzüne baktım... “Efkârlısın.”

Oyun durdu o anda. Üç ağada kederden eser kalmadı. Hepsi başladılar gülmeye. Sahnenin sonunu zor getirdik.

Tek diyebileceğim sinema serüvenimi *Sis*’te yaşadım.

Zülfü (Livaneli) *Yer Demir Gök Bakır*’ı çekmişti. Bir akşam takıldım ona. “Yazıklar olsun” dedim. “Şu filmde beni oynatmadın ya...”

“Bundan sonraki filmimde oynar mısın?” diye sordu.

Laf olsun işte... “Oynarım” dedim.

“Söz mü?”

“Söz.”

Aradan uzun zaman geçti. Günün birinde kapı çalındı. Bir adam. Elindeki koca zarfı uzattı: “Zülfü Bey gönderdi.”

Zarfı açtım. Bir senaryo. Kapağında *Sis* yazıyor. Altında “Savcı: Ülkü Tamer”. Bir de not: İki gün sonra sabah dokuzda eski Sultanahmet Cezaevi’nde olacağım.

Senaryoyu okudum. Senaryo da, rol de iyi güzel de, benim oyunculukla ilgim kalmamış. İlgim olduğunda bile, tiyatroydayken, kendimi hiçbir zaman oyuncu olarak görmemiştim zaten. Berbat bir oyuncuydum. Günün birinde Altan’a (Erbulak), “Tiyatroyu bırakıyorum” demiştim.

“Neden?” diye sormuştu.

“İyi oyuncu değilim de ondan.”

Yanaklarımdan öpmüştü Altan.

“Yahu” demişti, “öyle birinci sınıf değilsin, ama senden beter nice oyuncular var. Hepsi de başrol oynuyor, kendini Laurence Olivier sanıyor. Kötü oyuncu olduğunu söyleyen birine ilk rastlıyorum.”

Zülfü'ye telefon açtım hemen.

"Sen aklını peynir ekmekle mi yedin?" dedim. "Koskoca rol. Ben bunu oynayamam. Kendimi de, seni de rezil ederim."

"Oynarsın" dedi Zülfü.

"Beni bağışla."

"Olmaz" dedi, "söz vermiştin, unuttun mu?"

Doğru. Söz vermiştim. Her yanıma soğuk ter bastı. Telefonu kapattım. Başladım rolü çalışmaya. Bir yandan da, "Keşke eski Yeşilçam usulü olsaydı" diye düşünüyordum. Bir zamanlar oyuncular, değil senaryoyu okumak, konuyu bile bilmezlerdi. Giderlerdi sete, yönetmen ne diyorsa onu yaparlardı. "Sağa bak, sola bak, gül, koşarak çık..."

Sultanahmet'teki ilk gün bayağı zorlandım. Oysa sahne kolay. Rutkay Aziz'le ayaküstü konuşacağız. Zülfü sabır küpüymüş meğer. Serde dostluk da var. Gülümseyerek, "Oluyor, oluyor" dedi boyuna. Ama sahneyi de kırk kere tekrar ettirdi.

İkinci gün kameraya ısınmışım artık. Bağırıp çağırdığım, tutuklu gence tehditler savurduğum bir sahne. Üç provayı yeterli gördü Zülfü. Artık gerçekten mi yeterli görmüştü, yoksa benden bütün bütüne umudunu kestiği için mi boşuna vakit yitirmek istememişti, orasını bilemiyorum.

Çekim yapıldı. "Stop" komutundan sonra yanıma geldi Zülfü. Yanaklarımdan öptü. "Geçmiş olsun" dedi.

Güldüm. "Asıl sana geçmiş olsun."

Aynı akşam Atıf Yılmaz'a rastladım.

"Büyük bir fırsat kaçırdım" dedim.

"Ne oldu?" diye sordu.

"Ne olacak" dedim. "Beni senden önce Zülfü'nün keşfetmesine izin verdin."

Püsküllü Moruk

İstanbul Tiyatrosu, Elhamra'da iki uyarlamamı oynadı: *Zıpçıktı* ile *Yatıp Durma Bir Şey Söyle*. Müthiş bir kadrosu vardı *Zıpçıktı*'nın. Metin Serezli'nin yönettiği güldürüde Toto Karaca, Ce-

lal Sururi, Ali Sururi, Alev Sururi, Erdinç Üstün, Şemsi İnkaya oynuyordu. Dördüzleri ise Müjdat Gezen canlandırıyordu. Müjdat, zaten korkunç yetenekli bir oyuncu olarak belirmişti; ama onu yıldızlığa yükselten sanırım *Zıpçıktı* oldu. O sıralarda “taklit” yapmada üstüne yoktu Müjdat’ın. “Sahaya çıkıp Metin Oktay’ın taklidini yapsan gol kralı olursun” derdim kendisine.

Zıpçıktı büyük ilgi gördü. Uzun süre kapalı gişe oynadı. *Yatıp Durma Bir Şey Söyle* ise... eh işte, idare etti.

Bir ara Elhamra’nın matinerlerini Ulvi Uraz aldı. Gençlerden oluşan yepyeni bir kadro kurmuştu Ulvi Hoca. Erdal Özyağcılar, Kutay Köktürk, Celile Toyon, Tunca Aykut, Yavuz Şeker, İlaşmet Zeybek...

Günün birinde beni çağırdı. *Volpone*’yi okuyup okunmadığımı sordu. Ben Jonson’un oyununu biliyordum. “Gel bunu bize uyarlayıp müzikal yapalım” dedi. Uzun uzun konuştuk. Sonunda *Volpone*’yi “Osmanlı Pop Müzikali” yapmaya karar verdik. Hoca’nın bir tek koşulu vardı sadece: Oyunun adı *Püsküllü Moruk* olacaktı.

Gençlik coşkusuyla Ulvi Hoca’yla çalışma keyfi de karışınca, beni tutabilene aşkolsun! Bir haftada çıkardım oyunu.

Müzik? Müzik ne olacaktı peki? Cem’i önerdim hocaya. Cem Karaca’yı. Hemen kabul etti. O gün Cem’i yakaladım. Masa başına çöktük.

Cem’i yıllardır **tanıyordum**. Delidolu değil, resmen zincirlik deliydi. Bir türlü **denetleyemediği**, zaten denetlemek de istemediği coşkusu, onu **uçlardan** uçlara fırlatıyordu. Durup durup parlamasının, ağzına **geleni** söylemesinin altında pırl pırl bir yürek yatıyordu. Ama **deliydi** işte. Dünyanın en sevimli delilerinden biri.

Bir çırpıda **müzikleri** hazırladı. **İnanılmaz** güzellikte **şarkılar** çıkardı. **Topluluğun** oyun sırasında **canlı** müzik yapma olanağı yoktu. Bir **orkestra** gerekiyordu bunun için. Dünyanın parası!.. Tek çare, **müziğin** banda alınması, oyun sırasında “playback” olarak verilmesi, oyuncuların da sözleri müzik üstüne söylemesiydi. Cem, orkestrasını alıp bir stüdyoya **kapandı**, müzikleri banda aldı.

O gün ben de gittim stüdyoya. **Kayıt** bitti. Dinledik. Gerçekten çok güzel olmuştu.

Ama birdenbire kafamdan **aşağı** kaynar sular döküldü.

“Yahu, Cem” dedim, “biz bir şey unuttuk.”

“Ne unuttuk?”

“Bu müzikal bir oyun değil mi?”

“Evet.”

“Müzikal oyunda uvertür olmaz mı?”

Evet, şarkılar tamamdı da, uvertürü unutmuştuk.

“Sıkma canını” dedi Cem. Bir odaya girdi. On dakika sonra da nefis bir uvertürle çıktı. Hemen onun da kaydı yapıldı.

Birkaç hafta sonra perde açıldı. Fiyasko! Başta benim metin, her şey felaketti. Müzikten başka.

En kötü, en sıkıntılı dönemiydi Ulvi Hoca’nın. Çalışanlara aylık ödemedeki güçlük çekiyordu. Bazı oyuncular “ne kadar para, o kadar ekmek” ilkesini pek benimsemişti. Kadı’yı oynayan delikanlı bile sahneye çıkarken sakal takmaya üşeniyordu. *Püsküllü Moruk*, her temsilde 10-12 seyirciye oynanuyordu.

“Hoca” dedim, “hemen bir başka oyunun provasına girseniz...”

“Neden?” diye sordu.

“Baksanıza” dedim, “oyun tutmadı.”

Ulvi Hoca güldü. “Yoo... Oyun tutmadı diyemeyiz. Bir oyuna seyirci gelir. Beğenmez. Oyunun kötü reklamını yapar. Bunun üstüne başka seyirci gelmez, oyun tutmaz. Bu oyuna hiç seyirci gelmedi ki, kötü reklamını yapsın. Onun için, oyun tutmadı diyemeyiz.”

Bu mantığa pek aklım ermedi doğrusu. Tanıdığım kadarıyla, dünyanın en kötümser insanıydı Ulvi Hoca. Ama o anda karşımda duran sanatçının iyimserliğiyle de kimse yarışamazdı.

Kulislerden Maçlara

Tiyatroculuk serüvenim sırasında en sıkı dost olduğum kişiler sahne arkasında çalışanlardı. Sarı İlhan, Stelyo, Tekin, Hikmet, Emrullah. Nejat Usta’yı unutamam sözgelimi. Elhamra’da “dekor teknisyenliği” yapan Necati Köse’yi. Doğuluydu. Adlarımızı bir türlü doğru söyleyemiyordu. Hulki Bey diyordu bana. Süreyya Berfe, tiyatromuzun müdürlüğünü yapmıştı bir ara. Ona da Suriye Bey diyordu. Süreyya’nın adı Suriye kalmıştı.

Süreyya’nın müdürlüğünden söz edeyim. Benim önerimle tiyatrodaki müdür olarak çalışmaya başlamıştı Süreyya. Turnede idik. Ankara. Sonra İzmir. Bir ay dayanamadı. İstifayı basıp İstanbul’a döndü. Basmane’de yolcu etineye gittim onu. Otobüsün önünde yer almıştı. “İstanbul’a bir an önce gireyim diye.” Bir şişe de kolonya. “Sevindikçe üstüme başıma serperim.”

Tanıdığım teknisyenler arasında, ölümün erken vurduğu Emrullah Uzun'un ayrı bir yeri vardı. Kent Oyuncuları'nın temel direklerinden biriydi Emrullah. Tiyatronun her şeyine koşardı. Karadenizliydi. Su katılmamış bir Karadenizli ağzıyla konuşurdu. "Cızbız" diyemezdi. "Cızbiz" derdi. Günün birinde Müşfik, o zamanın parasıyla 100 lira koydu masanın üstüne: "Cızbız de, 100 kâğıdı al."

Emrullah, gözü 100'lükte, başladı ter dökmeye. "Cızzz..." Durdu, biraz daha zorladı kendini... "Cızzz... biz." Gitti 100 kâğıt.

Kuliste "duk" oynardık. Açık poker. Sahnede sırasını savan gelir katılırdı bize. Müşfik, Pekcan Koşar, Bülent Koral, Kâmrân Yüce, Zeki Ökten. Emrullah oynamaz, tepemize dikilip bizi seyrederek, hepimizle ince ince dalgasını geçerdii.

Galiba Türkiye'de tanımadığı yoktu Emrullah'ın. Bir pazar öğleden sonra Kenterlere uğramıştım. Dolmabahçe'de Galatasaray-Fenerbahçe maçı vardı o gün. Radyo açıldı. Yirmi dakika sonra maç başlayacak.

"Hadi siz oyun oynayacaksınız" dedim. "Benim ne işim var burada? Keşke maça gitseydim."

Emrullah şöyle bir baktı bana:

"Sen maça mı gitmek istersun?"

"İstesem ne çıkar" dedim. "Biraz sonra maç başlıyor. Ortalık anababa günü. Kapılar kapanmış."

"Gel benimle" dedi Emrullah.

On dakika sonra kendimi Şeref Tribünü'nde buldum.

Bir maç öyküsü daha. Bir gün de Müşfik'le Pekcan'ın canı maça gitmek istedi. Galatasaray oynuyordu Ali Sami Yen'de. "Yürüyün" dedim. "Bilet nereden bulacağız?" dedi Pekcan. "Siz karışmayın orasına" dedim. Atladık arabaya, doğru Mecidiyeköy. L Tribünü'nün kapısında duran Ejder Bey'i tanıyordum. Bir selam, içeri aldı bizi. Oturduk. Müşfik'in gözü yandaki Şeref Tribünü'ne ilişti. "Yahu" dedi, "orası daha güzelmiş."

Şımarıklık işte. "Gelin" dedim, "oraya gidelim." L Tribünü'nden çıktık. Şeref Tribünü'nün kapısındaki görevli, "Ooo, buyrun Müşfik Bey, buyrun Pekcan Bey" dedi, içeri buyur etti bizi.

Koltuklarımıza kurulunca, Müşfik, "Kim bu adam?" dedi. "Bizi tanıyor."

Başladım gülmeye.

Adam, Kent Oyuncuları'nın kapısında da görevliydi çünkü. Müşfik, kendi tiyatrolarındaki belediye memurunu tanımamıştı. Haksız da sayılmazdı. Tiyatroya girip çıkarken arka kapıyı kullanıyorlardı çünkü, adamlar hiç karşılaşmamıştı ki.

Bir Akşam Yemeği

O akşam yemeğinde yer alanları başka adlarla anayım. Sanatçı hanım Feriha, kocası Zeynel, benim dışındaki dört konuk da, Ayşe, Ali, Selim, Nuri olsun.

1960'ların sonlarında, Feriha Hanım, bir akşam beş kişiyi evinde akşam yemeğine çağdı. Biri kadın, dördü erkek. Aralarında ben de vardım. Neden vardım, bilmiyorum. Belki ötekileri çağırırken yanlarındaydım, ondan. Herhalde yanlış zamanda yanlış yerdeydim.

Beşimizden de oldukça yaşlıydı Feriha Hanım. Kimilerimizin anası olacak yaştaydı. Ayşe'yle kocası Ali'yi sanırım bir iş ilişkisinden ötürü çağırmıştı. Nuri'ye özel bir düşkünlüğü vardı. Selim'le benim ise adlarımızı bile bildiği kuşkuluydu.

Çiçeklerimizi yaptırarak, zili çaldık. Kapıyı Feriha Hanım açtı. İçeri girdik.

Girer girmez de birbirimizin yüzüne baktık. Selim'e, "Yandık" diye fısıldadım. "Bu evden sağ çıkar mıyız acaba?"

Selim o anda titremeye başlamıştı. "Korku filminin göbeğine düştük, arkadaş."

Korku filmini bilmem ama, kasvetin tam göbeğine düştüğümüz kesindi. Küçük bir abajurun cılız ışığıyla aydınlatılmış bir salon. Her yan ufacak sehpa ve masalarla dolu. Hepsinin üstünde onlarca biblo. Duvarlar yerden tavana kadar dev tablolarla kaplı. Hepsinde, sanatın bir başka dalında ünlenen Feriha Hanım'ın imzası var. Yeşil, mor, kırmızı çizgilerle korkunç insan yüzleri. Kulaklardan girip burun deliklerinden çıkan yılanlar.

Biz sehpaların arasında yol-bularak bir yerlere ilerlemeye çalışırken Feriha Hanım bir fotoğraf uzattı.

"Bakın" dedi bağırarak.

Baktık. Feriha Hanım, üstünde gecelik tuvalet arası siyah bir giysi, yüzükoyun toprağa uzanmış.

"Nedir bu?" diye sorduk.

Bir şairimizin adını söyledi. "Yurtdışında öldüğü zaman ben Diyarbakır'daydım. Ölümünü duyar duymaz hemen mezarlığa koştum. Bir mezarla kapanıp uzun uzun ağladım."

Giderken bir de fotoğrafçı götürmeyi unutmamış anlaşılan.

Ne edelim, yas tutar gibi başlarımızı yana eğdik. Sessizce öyle durduk bir süre.

Feriha Hanım yine bağırdı: "Buyrun masaya."

Nuri'yi sağına akıldı. Oturduk. Yemekler geldi. Selim'le yan yana yız. Başladık atıştırmaya. Selim yemiyor. Gözü tabağında.

"Yesene" diye fısıldadım.

"Zehirlenir miyiz acaba?"

"Olmaz bir şey."

"Ulan, Azrail'in soluğunu duyuyorum ensemdede."

Fısıldaşmayı bıraktık, yüksek sesle konuşuyoruz. Selim Azrail'in soluğunu duyuyor da Feriha Hanım'ın bizi duyacağı yok. Buğıra buğıra bir şeyler anlatıyor ötekilere.

Derken bir gölge süzüldü yanımızdan. Yandaki karanlık odaya geçti.

"Kim o?" diye sordu Ayşe.

"O mu?" diye bağırdı Feriha Hanım. "Kocam!"

Sessizlik çöktü masaya.

Ayşe, "Bize katılmaz mı?" dedi.

"O yemek yemez" dedi Feriha Hanım. Sonra ekledi: "Piyano çalar."

Yine sessizce bakiştık.

"Bize bir şeyler çalar mı acaba?"

İçeriden, sanki toprağın derinliklerinden bir inilti geldi:

"Bileklerim kırık"

Yanımda Selim çatalı da bıçağı da bıraktı. "Benden bu kadar, arkadaş."

Zeynel Bey bileğini kırmuş bir süre önce. Şimdi iyiymiş, ama istediği gibi çalamıyormuş. Neyse, yemekten sonra piyanonun başına geçmeye razı oldu. O çaldı, Feriha Hanım söyledi. Beşinci parçadan sonra, Nuri'nin gözlerinin içine bakarak, "Bu" dedi Feriha Hanım, "olgün bir kadının genç bir sanatçıya umutsuz aşkını anlatan bir Alman şarkısı..."

Küüüt! Piyanonun kapağını kapattı Zeynel Bey. "Onu da ben çalmam!" diye bağırdı, sonra yine gölge gibi süzülüp ortadan yok oldu.

Evden ayrıldığımızda, "Arkadaş" diyordu Selim, "adak adadım. Sağ çıktık ya, yarın ilk iş bir horoz kestireceğim."

Zıpçıktı'nın Stepnesi

1960'lar. İstanbul Tiyatrosu'nun en parlak dönemi. Toto Karaca, Celal Sururi, Ali Sururi, Alev Sururi, Muzaffer Hepgüler beşlisi, Ekrem Dümer'in, İlhan Daner'in, Selim Naşit'in desteğiyle Elhamra salonunda "döktürüyorlar". Kadroya genç bir sanatçı, Müjdat Gezen de katıldı.

Müjdat'ın Elhamra'daki ilk oyunu benim bir uyarlanmamı: *Zıpçıktı*. Dördüzleri oynuyor Müjdat, yaşamı boyunca pişirerek sürdüreceği güldürü ustalığının temellerini atıyor. Toto Abla zengin bir kadın, Celal Bey ona âşık bir avukat, Ali Ağabey evin uşağı, Alev Abla da Toto'nun kardeşi.

Ben de zaman zaman tiyatroya uğruyor, kuliste onlarla çene çalıyorum.

Bir gün, oyunun başlamasına yirmi dakika kala, yolum yine Elhamra'ya düştü. Alev Abla, beni görür görmez, "Hah! Geldi!" diye bağırdı.

Hiç böyle heyecanla karşılanmamıştım. Hemen tiyatroya gelmem için her yere not bırakmışlar meğer. Benimse hiçbir şeyden haberim yok.

"Ne oldu?" dedim.

"Ali Bey hasta" dediler. "Onun rolünü sen oynayacaksın!"

Nasıl olur! Koskoca rol. Ne mizansenini biliyorum, ne ezberim var!

"Zararı yok" dediler. "Biz idare ederiz."

Biri makyajımı yapıyor, biri uşak elbisesini giydiriyor. Ben Ali Ağabey'in sözlerini aklımdan geçiriyorum.

Derken ziller çaldı, perde açıldı. Kendimi sahneye attım. Atar atmaz da rahatladım. Toto Abla, Alev Abla, Celal Bey, yılların kurdu... En ufak bir falso bile yapmama izin vermediler. Ben de onlarla aynı sahneyi paylaşmanın keyfini yaşadım.

Aradan on gün geçti. Evdeyim. Kapı çalındı. Açtım: Müjdat. Oyunun başlamasına yarım saat kalmış.

"Bu saatte ne işin var burada?" dedim.

"Taksi bekliyor" dedi Müjdat. "Seni götürmeye geldim. Yine sahneye çıkacaksın."

Apar topar taksiye attı beni. Ali Ağabey'in rolünü bir kere oynamıştım ya, rahatım. "Dur" dedim, "sözleri hatırlayayım."

“Zahmet etme” dedi Müjdat. “Bu kere Celal Bey hasta. Onun rolünü oynayacaksınız!”

Celal Bey’in hastalığı bir gün değil, bir hafta sürdü. Tam yedi gün Toto Abla’nın âşığını oynadım Elhamra’da.

Celal Bey iyileşti, geldi. Kuliste çene çalarken, arada bir, “Ül-kü” derdi, “hem matine, hem suare... Yoruldum... Allahını sever-sen bu akşam sen oyna şu rolü... Sözüm söz... Sana güzel bir göm-lek alacağım...”

Adile Abla

Adile Naşit, tanımaktan mutluluk duyduğum insanlardan biriy-di. O kısacık boyuna dünyanın en büyük yüreklerinden birini sığ-dırmıştı. Oğlunun umarsız hastalığını öğrendiği zaman bile o yit-reğini korudu, başkalarının derdine ortak oldu; yaşanunun en büt-yük rolünü oynadı, dudaklarından gülümsemesini hiç eksik et-medi. Bunda eşi Ziya (Keskiner) Bey’in de büyük payı olduğunu belirtmem gerek.

Tiyatroda tanışmıştım onunla. Dostluğumuz sadece kulislerde değil, evlerindeki sohbetlerle de sürdü.

Günün birinde İlhan Hemşeri, “Yahu, siz kaç yıldır tanıyorsu-nuz birbirinizi?” diye sormuştu Ziya Bey’e.

Adile Abla atılmıştı: “Oooo... Bizim dostluğumuz milattan ön-ceye dayanır.”

Herkesle dostluğu milattan önceye dayanıyordu.

Onunla ilgili çok keyifli bir olayı unutamam. Önce ne kadar öf-kelenmişti Adile Abla; ama sonra kahkahayı basmış, hepimizden çok gülmüştü.

Gönül Ülkü-Gazanfer Özcan Tiyatrosu, Zincirlikuyu’da benim bir uyarlamamı oynuyordu: *Beş Milyona Kim Ölmez?* (Beş mil-yon da ne ulaşmaz bir paraymış o zamanlar!)

Oyunda Gazanfer Bey’in, Gönül Hanım’ın yanı sıra Adile Ab-la da oynuyordu. Sümer (Tilmaç) da. Yönetmen Çetin’di (İpek-kaya).

Neredeyse her akşam uğrardım tiyatroya. Bazen oyunu seyre-der, bazen kuliste arkadaşlarla çene çalardım.

Bir özelliği vardı Adile Abla’nın. Kendi makyajını yapamazdı. Gazanfer Bey’in önüne oturur, ona yaptırırdı. Pek de tez canlı

olurdu hep. Perde açılmadan çok önce başlardı sızlanmaya: "Gazanfer Bey, makyajım..."

Bir gece Gazanfer Bey'in odasında oturmuş, çene çalıyorduk. Adile Abla kapıdan başını uzatıp, "Saat kaç?" diye sordu. Saat yediyi çeyrek geçiyordu. Gönül Hanım, yanlışlıkla, "Sekizi çeyrek geçiyor" dedi.

Adile Abla'da bir telaş!

"Eyvah!" diye bağırdı. "Oyuna 45 dakika kalmış. Daha makyaja oturmam!"

Fırsat kaçırılır mı! Herkes kaş göz işaretiyle saatini bir saat ileri aldı. Oyuna sanki gerçekten 45 dakika varmış gibi makyajını yapmaya koyuldu.

Artık iki dakikada bir odaya damlıyordu Adile Abla: "Gazanfer Bey, makyajım..."

"Kendi makyajımı bitireyim, yaparım" diyordu Gazanfer Bey.

Sonunda karşısına oturttu onu. Ağır ağır makyajını yapmaya başladı.

"Gazanfer Bey, biraz çabuk olun... Perde açılacak."

Birinci zil verildiğinde makyaj bitmemişti. İkinci, üçüncü ziller verildiğinde de...

Perde açıldı sonunda. Boş salona oyun başladı. Herkes seyirci varmış gibi ciddi ciddi oynuyordu.

Biraz sonra sahneye girmesi gereken Adile Abla, "Şimdi ne yapacağım? Makyajım bitmedi" diye inledi.

Gerçekten bitmemişti. Yüzünün sadece bir yarı makyajlıydı.

"Sen de profilden oynarsın" dedi Gazanfer Bey.

Çaresiz, Adile Abla kendini sahneye öyle attı. Başladı oynamaya. Spotlar yandığı için salonu göremiyordu tabii.

Bir süre oynadı. Sonunda salondan Sümer'in sesi yükseldi: "Aaa, şuna bak! Yüzünün yarısı başka!"

Adile Abla dondu kaldı. Sahnedekiler başladılar gülmeye. Önce ne olduğunu çıkaramadı Adile Abla, kekeleyerek oyununu sürdürmeye çalıştı. Gerçeği ancak salonun ışıkları yanıp da Gazanfer Bey ona sarılınca anladı.

Öfkeyle bağırp çağırdı bir süre. On saniye kadar. Sonra "baygın vaziyette" kuliste bir koltuğa yığıldı. İki dakika sonra ise hepimizden çok gülüyordu.

Yanına gittim. "Adile Abla" dedim, "oyuna az kaldı, makyajını yaptırmayacak mısın?"

Bir kahkaha attı. "Aman Ülkü" dedi, "alıştım artık, böyle de oynarım."

Sevgili Yeşilçam

Yokluktan var etmeyi becerebilen Musa'ların sokağıdır Yeşilçam. Boyunu mucizeler yaratır. Bana sorarsanız, dünyanın sekizinci harikası olmasa bile, "ilk yirmi"ye mutlaka girer.

Dostlukların en hasını, düşmanlıkların en amansızını orada bulabilirsiniz. Oturup Kierkegaard'dan söz edebileceğiniz kişiler de vardır Yeşilçam'da, Yahya Kemal deyince boş gözlerle yüzünüze bakanlar da.

Kimi çalışkandır, boyuna üretir, kimi kahvede çanak oynarken gökten zembille proje ve devlet yardını inmesini bekler.

Gününü iskambil oynayarak geçiren bir yapımcıyla çene çalıyorduk. Söz, sanatlardan açıldı.

"Senin en yabancı olmadığın sanat, resim" dedim.

Şaşkınlıkla yüzüme baktı:

"Niyeymiş o?"

"Niye olacak!" dedim. "Günde hiç değilse en az bin kere kız, oğlan, papaz görüyorsun."

Bu yapımcılardan biri (yurtdışından film de alıyordu), günün birinde beni yakaladı:

"Yahu, gel seninle gidelim şu festivale... Bütün masraflar benden. Sen sadece bana tercümanlık yapacaksın..."

"Ne festivali?" diye sordum.

"Cannes Film Festivali." Sonra ekledi: "Paris'te yapılıyor, değil mi?"

Yine bir başkası, yana yakıla anlatıyordu:

"Moskova Film Festivali'ne gittim. Bir Capon filmi gördüm orada. Ah, ah... 1000 dolara alırdım namussuzum."

"Niye almadın?" dedim.

"Gözü kör olsun! Bende lisan yok ki, derdini anlatayım..."

“Seks filmleri”yle köşeyi dönmüş biri, öfkeyle bağırıyordu:

“Millete bak! Daha önce yaptıkları filmlerin senaryolarını kırıp kırıp, dizi yapalım diye televizyon kanallarına götürüyorlar. Ben böyle bir şey yapmaya utanırım!”

“Doğru” dedim. “Senin yerinde ben olsam, ben de utanırım.”

Bir filmciyle de Londra’da, sinemada karşılaştım.

“Nasıl, beğendin mi filmi?” diye sordu.

“Eğlenceli” dedim.

“Türkiye haklarını alsam mı acaba?”

“Al” dedim. “Bence iş yapar.”

“Yalnız kafamı kurcalayan bir şey var” dedi.

“Nedir?” diye sordum.

“Bizim halk bu filmi anlar mı?”

“Sen anladın mı?”

“Anladım tabii” dedi.

“Hiç korkma öyleyse” dedim. “İçin rahat etsin. Sen anladınsa herkes haydi haydi anlar.”

Ağıtla Vals

Gençlik yıllarım. 1960’ların ortaları. Evdeyim. Telefon çaldı. Selmi Andak. “Ülkü, hemen gel!”

Öyle bir “hemen gel” diyor ki, sanki evi yanıyor, şehirdeki tek itfaiyeci de benim. Yetişip yangını söndüreceğimi.

“Ne oldu, Selmi Ağabey?” dedim.

“Sorma... İşin varsa bırak. Hemen gel. Bekliyorum.”

Ceket bile giymeden sokağa fırladım.

Yıllardır tanırdım Selmi Ağabey’i. Çok da severdim. Tiyatro cleştirileri yazardı. Müzikle ilgisini, beste yaptığını çok sonra öğrendim.

Cağaloğlu’nda sık sık karşılaşırdık. Konuşurduk diyemeyeceğim. O konuşur, ben dinlerdim. Zaten onun olduğu bir toplulukta başkasının konuşması mümkün değildi. Hoşgörüsüne sığınarak bir de fıkra uydurmuştum:

Selmi Ağabey’le eşi boşanmak için mahkemeye başvurmuşlar.

Yargıç, oşine, “Kocanızla altı aydır konuşmuyormuşsunuz” demiş. “Ne yapayım” demiş eşi, “sözünü kesmek istemiyorum.”

Evlerine yıldırım gibi düştüğümde yine konuşuyordu Selmi Ağabey. Piyanonun başındaydı. Bir yandan bir şeyler çalıyor, bir yandan da salondaki ünlü bir şarkıcı hanıma laf yetiştiriyordu.

Beni görünce, “Bak, dinle” dedi.

Şaşkın şaşkın piyanoya yaklaştım. Başladı çalmaya. Hem çalıyor hem anlatıyor:

“Bu beste André Kerr’in. Harika. Söz yazacaksın.” Şarkıcı hanımı gösteriyor: “İki hafta sonra Emek’te konseri var. İlk orada söyleyecek. Hemen bu gece yaz. Yarın çalışmalara başlarız. Daha düzenlemesi yapılacak.”

O güne kadar hiç şarkı sözü yazmanuşım. Benim için yepyeni bir alan. Üç dört kere çaldı parçayı. Zaman zaman kendinden geçti, tuşlara kim bilir neyin öcünü alırcasına bütün gücüyle bastı.

Müzik gerçekten güzeldi. İçimde bir şeylerin kıpırdadığını duydum.

Sokaklarda, dağlarda gençlerin vurulduğu dönemdi.

“Bir ağıt olabilir bu” dedim.

“Harika” dedi Selmi Ağabey. Parçayı daha ağır, daha duygulu çalmaya başladı. Evet, düpedüz bir ağıt.

Şarkıcı hanım da heyecanlandı. “Böyle çok güzel olacak” dedi.

Ertesi gün için sözleştik. Eve dönüp masa başına oturdum. Kalemimi kemirerek çalışmaya koyuldum.

“Bir yağmur yağıyor... Siliyor kanları...” diye başlayan şarkı sözünü Selmi Ağabey de, şarkıcı hanım da pek beğendiler.

“Ama” dedim Selmi Ağabey’e, “düzenlemeyi sizin yapmanız gerek. Ağıt havası korunmalı.”

“Elbette ben yapacağım” dedi Selmi Ağabey. “Bu hava bozulur mu!”

İki hafta sonra Emek Sineması’ndaki konserde yerimi aldım. Bir şarkı, iki şarkı, on şarkı... Bizimki yok. Meğer şarkıcı hanım “bis parçası” olarak saklamış.

Konserin sonunda, “Şimdi” dedi, “yepyeni bir parça... Müzik André Kerr, sözler Ülkü Tamer, düzenleme Kanat Gür.”

Kanat Gür mü? Ne oluyor demeye kalmadan bir vals başladı. Ağittan eser yok. Sözler aynı. Ama müzik tepeden tırnağa değişmiş. Sözlerle müziğin birbirleriyle ilgisi kalmamış. Prosodi de yok olmuş. Kelimeler yarıda kesiliyor, heceler neredeyse yüzyıllar sonra birleşiyor. Sırlıklam oldum. Terden mi, başımdan aşağı dökülen kaynar sular yüzünden mi, artık bilemiyorum.

Konserden sonra beni yakaladı şarkıcı hanım. “Bir isteğiniz var mı?” dedi.

“Evet” dedim. “Bir ricam olacak. Bundan sonra benim yazacağım hiçbir şeye dokunmayın lütfen.”

Yolculuklardan

Yirmi yıl kadar oluyor. Gündüz otobüsüyle İzmir’e gidiyorum. Şoförün arkasındaki koltuktaım. Elimde bir kitap. Agatha Christie’nin bir romanı. Okumaya çalışıyorum. Karnım aç. “Artık dursak da bir şeyler yesek” diye düşünüyorum.

Sonunda, bir lokantanın önünde durduk. Kendimi aşağı attım. Atar atmaz da omzuma bir el yapıştı. Döndüm. Yaşlı bir adam.

“Beyefendi, ben en arka koltukta oturuyorum. Dikkat ettim, kitap okuyorsunuz. Demek ki, edebiyata meraklısınız. Müsaade buyurun, size şiirlerimi okuyayım.”

Elini cebine atıp bir tomar kâğıt çıkardı. Koluma girdi. Beni “edebiyata meraklı olmayan öteki yolcular”ın yanından uzaklaştırarak başladı şiirlerini okumaya.

Hem okuyor, hem açıklamalar yapıyor:

“Beyefendi, dikkat buyurun. İstanbul’un iki yakası... Avrupa yakası ile Asya yakası... Boğaz Köprüsü’nü bu iki yakayı birleştiren bir kolyeye benzetmişim. Nasıl buldunuz?”

Nasıl bulduğumu söylememe olanak vermiyor ki... Geçiyor bir başka şiire.

“Ataköy’e aslında Atakent denmeliydi. Ata’mızın adına köy değil, kent yakışır. Ne dersiniz, beyefendi?”

Okudu, okudu... “Yolcuların otobüste yerlerini almaları rica edilinceye” kadar... Ne sözünü kesbildim ne bir lokma ekmek yiyebildim.

Ondan sonra da bir daha otobüste elime kitap almadım.

Belki otuz yıl oldu. Trendeyim. Yolculuktan sıkılmışım. “Bari restorana gidip bir çay içeyim” dedim. İngilizce bir şiir antolojisi vardı yanımda. Onu alıp “Yemekli Vagon”a geçtim. Masalar boş. Çayımı söyleyip kitabımı okumaya koyuldum.

Biraz sonra orta yaşlarda bir adam geldi yanıma. Masaya oturmak için izin istedi. Bir çay da o söyledi.

Ben kitabımı okuyorum, adam çaktırmadan beni izliyor. Bir süre sonra dayanamadı, “Beyefendi” dedi, “bir şiir kitabı okuyorsunuz galiba...”

“Evet” dedim.

“Siz de şiir yazar mısınız?” diye sordu.

Kazara, “Yazarım” desem yandık!

“Hayır” dedim. “Ben sadece okurum.”

Bir Türk gencinin, hele kitap okuyan bir Türk gencinin şiir yazmamasına pek akıl erdiremedi. Daha önce hiç işitmediğim, bugün de hatırlamadığım bir ad söyledi. “Ahmet Filanca’yı nasıl bulursunuz?” diye sordu.

“Bilmeni” dedim. “Hiç şiirini okumadım.”

“Peki, Mehmet Falanca’yı?”

“Onu da bilmiyorum” dedim.

Sınama sürüyordu:

“Ali Bilmemkim’e ne dersiniz?”

Benim için telefon rehberinden rasgele seçilmiş adlar gibiydi bunlar. Acaba gerçekten Türk şiirinin bu kadar dışında mı kalmıştım?

Onu da bilmediğimi söyleyince dayanamadı adam. “Nasıl olur, beyefendi!” dedi. “Geçen hafta dört yıldız aldı!”

Durumu nice sonra kavrayacaktım. Bir gazetenin pazar ekinde okurların şiirlerine yarım sayfa ayrılıyor, gönderilen şiirler, üç yıldız, dört yıldız gibi değerlendirmelerle yayımlanıyordu.

Masa komşum, bunun üzerine beni sınamayı kesti. Bir daha da ağzını açmadı. Öyle ya, dört yıldızlı bir şairi bile bilmeyen biriyle ne konuşabilirdi ki!

Bu da otuz yıl kadar önceki bir olay. Yine otobüsteyim. Ama bu kere gece otobüsüyle, Varan’la, İzmir’den İstanbul’a dönüyorum.

Varan deyip geçmeyin. O sıralarda Varan bir “düzey göstergesi”ydi. Öyle her önüne gelen binemeyizdi Varan’a.

Ben bindim. Sırtımda T-shirt, bacaklarımda kot pantolon. Sa-

kalım bir karış uzamış. Öteki yolcular şık nı şık. Bana bakıp, “Bu herif nereden bindi bu otobüse!” diye düşünüyorlar. Hele yanımdaki adam! “Merhaba” bile demedi. Nefretle bakıyor bana. Neredeyse ayağa kalkıp benim adıma öteki yolculardan özür dileyecek. Hostes, herkese “ikram ettiği” kolonyadan bana birkaç damla “lütfen” damlatıyor.

Gece saat bir sularında otobüs Balıkesir’de, büyük bir otelin önündeki lokantada durdu. Yemek molası.

Uyku sersemi otobüsten inerken adımın söylendiğini duydum. “Aaa, Ülkü!” Birileri yanaklarımdan öpüyor! Baktım: Gazanfer Özcan, Gönül Ülkü, Adile Naşit!

Balıkesir’de turnedelermiş. Oyundan sonra yemek yiyorlar. Kucaklayıp masalarına götürdüler beni. Otobüse çağrılınca kadar çene çaldık.

Adile Abla, pencerenin önüne kadar gelip el salladı.

Yola koyulduk yine. Herkes bana bakıyor! Yanımdaki yolcu, gülümseyerek, “Beyefendi, siz de sanatçı mısınız?” diye sordu.

“Hayır” dedim.

“Gazanfer Beylerle pek samimiydiniz de...”

“Tanışırız” dedim.

Hostes kolonyayla geldi. Bol bol döktü elime. Teşekkür ettim. Şişeyi çekmiyor. “Rica ederim, biraz daha buyurun” diyor.

Pek mutluydu. Varan’ın şerefi kurtulmuştu çünkü.

Bir Garip Öğretmen

Öğretmenlik Serüveni Başlıyor

Askerliğimi yedek subay öğretmen olarak yaptım. İstanbul'da, Okmeydanı'nda İstiklal İlkokulu'na verdiler beni. 1960'ların ikinci yarısı. Okmeydanı şimdiki Okmeydanı değildi o zamanlar. Ne çevre yolu, ne koca koca yapılar... Darülaceze'yi geçince bir iki gecekondlu. Şark Kahvesi. İki katlı İstiklal İlkokulu.

Okula gidip müdüre "teslim oldum". "Seni dördüncü sınıfa verelim" dedi Hikmet Bey. Aldı beni, sınıfıma götürdü. Kırk dört çocuğa, "İşte öğretmeniniz" dedi. Bana döndü, güldü. "Hepsinin eti de senin, kemiği de senin." Çıktı gitti.

Bir süre öğrencilerimle bakıştık. Nasıl biri olduğumu anlamaya çalışıyorlardı. Adımı söyledim. Onların da kendilerini tanıtmasını istedim. Hepsi sırayla adını söyledi. Sonra yine sessizlik.

Sonunda sessizliği Azmi bozdu: "Bugün küme çalışması yapacak mıyız, öğretmenim? Ünitemiz..."

Küme, ünite... Ne ola ki bunlar? Bizim zamanımızda böyle şeyler ne gezer! Kurs falan da görmedik. Askerlik Şubesi'ne, oradan Milli Eğitim Müdürlüğü'ne, oradan da okula! Öğretmenliğin ABC'sini değil, A'sını bile bilmiyoruz!

"Bugün ders yok" dedim. "Birbirimizi tanıyacağız."

Öğrencilerden önce yoksulluğu görmüştüm sınıfta. Çocuklardan çoğunun defteri bile yoktu. Kurşunkalemlerini yonta yonta, iki santim kalıncaya kadar kullanıyorlardı. Kimi geceleri Kasımpaşa'da bir sinemada gazoz satıyor, kimi kılıvede çıraklık ediyor, kimi dikiş dikiyordu. Muharrem adlı bir öğrencim vardı. İlk derste neredeyse karatahtaya adını bile yazamıyor, ancak ikinci ders-

te açılıyordu. Nedenini araştırdım. Erkenden kalkıyor, okula gelmeden önce bir kaynakçının yanında çalışıyormuş. Bu yüzden, gözleri bir süre hiçbir şeyi doğru dürüst seçemiyordu.

O kadar yoksul bir çevreydi ki, çocuklardan birinin annesi yirmi beş kuruş için sınıfı bastı. Bir gün dersin ortasında **kapı** güm diye açıldı. Bir kadın daldı içeri. Çocuklardan **birini** **sille** tokat dövmeye başladı. Kadını zor çıkardım dışarı. **Oğlu o** sabah okula gelirken masanın üstündeki yirmi beş kuruşu **yürütmüş** meğer. Kadın o parayı kim bilir ne için ayırmış, saklamış! Onlar için yirmi beş kuruş okul basacak kadar önemliydi.

Yazılarının nasıl olduğunu görmek istedim. “Okulun adını yazın” dedim. Yazdılar. Kırk dört kişiden sadece altısı “İstiklal İlkokulu”nu doğru yazabildi. Ben de kalkmış, yazıları güzel mi diye bakacağım! Dördüncü sınıf öğrencisi bunlar. İkinci sınıfta bile bu yanlışlar yapılmaz.

İşim hiç de kolay olmayacaktı. Her şeyden önce çocukların güvenini kazanmalıydım. Bana güvenmeleri için hiçbir neden yoktu şimdilik. Öyle ya, “ünite” deyince, “küme” deyince boş boş bakıyordum. Bu güveni “ders dışı” bir yolla sağlamalıydım.

“Söyleyin bakalım” dedim. “En sevdiğiniz sinema oyuncusu kim? Artist?”

Sınıfın yarısı Cüneyt Arkin, yarısı Yılmaz Güney dedi.

Yaşasın! Güvenlerini kazanacak bir yol bulmuştum. Cüneyt de, Yılmaz da arkadaşımdı. Onları getirecektim okula.

Getirdim de.

Malkoçoğlu Okmeydanı’nda

Cüneyt Arkin’i Fahrettin Cüreklibatür olduğu, öykü yazdığı günlerden tanıyordum. Annemin memleketlisiydi. Eskişehirliydi. Tıp Fakültesi’ne gidiyordu o sıralarda. Şiir yazmayı bırakmasına üzüldüğüm, üzülmekten öte içerlediğimi, Cengiz Çelikten’le dolaşırlardı hep. (Sahi, Cengiz acaba nerelerde şimdi?)

O gün okuldan çıkar çıkmaz Cüneyt’i buldum. “Yarın çekimin var mı?” diye sordum.

“Hayır” dedi.

“Hazırlan öyleyse, benim okula gidiyoruz.”

“Peki” dedi hemen.

"Ama önce Cağaloğlu'na gidip kırk dört öğrenciye bir şeyler alacaksın" dedim. Herkese üçer defter, üçer kalem, birer cetvel, birer sulu boya takımı, vb.

Ertesi gün nerede buluşacağımızı kararlaştırdık.

Buluştuğumuzda Noel Baba gibiydi Cüneyt. Arabasının bagajını armağanlarla doldurmuştu.

Okula vardığımızda ilk ders başlanmış, öğrenciler sınıflarına girmişti. Müdürün odasına gittik. Hikmet Bey, Cüneyt'i görünce gözlerine inanamadı.

Benim çocuklar da.

Sınıfın kapısını açıp da içeri girdiğimizde önce bir sessizlik kapladı ortalığı. Sonra çığlıklar yükseldi: "Cüneyt Arkin! Cüneyt Arkin!"

Herkese armağanları dağıtıldı. Sonra yine sessizlik.

"Hadi" dedim çocuklara. "Cüneyt Bey'e bir şeyler sorun bakalım."

Nihat adlı bir öğrencim vardı. Parmağını kaldırdı. Ayağa kalktı. Sorusunu patlattı:

"Dünyamızın güneşten uzaklığı kaç kilometredir?"

Cüneyt şaşkınlıkla bana baktı. Sanki tahtaya kaldırmışım onu, bilemezse sıfır vereceğim.

Neyse, Azmi yetiştirdi imdada:

"İlk filminizi ne zaman çevirdiniz?"

Bu arada kapı açıldı. Öğretmenlerden biri. Başka bir sınıfta okuyan oğlunu içeri itiyor:

"Hocam, bu da istifade etsin..."

Ders arasında okul birbirine girdi. Cüneyt'i müdürün odasına zor attım. Bütün öğretmenler orada toplanmış. Çaylar içildi. Sonra ünlü oyuncumuzu alkışlar arasında yolcu ettik.

Kadın öğretmenlerden biri yanıma yaklaştı. "Aşkolsun, hocam" dedi. "İnsan bir gün önceden söyler... Saçımızı yaptırırız."

Sınıfa girmek üzere koridordan geçerken benim öğrencilerden birinin sesini duydum. Bir başka çocuğa caka satıyordu:

"Sen ne diyorsun be! Bizim öğretmen Cüneyt Arkin'in arkadaşı!"

Tamam! Öğrencilerin güvenlerini ders dışı yollarla sağlamak yolunda önemli bir adım atılmış, "operasyon"un ilk bölümü başarıyla tamamlanmıştı!

Sıra Yılmaz Güney'deydi.

Sınıfa Yılmaz Güney Geldi

Yılmaz Güney'i aradım. Epeydir birbirimizi görmemiştik. En yoğun çalışma dönemini yaşıyordu. Setten sete koşturuyordu.

"Bir gününü bana ayıracaksın" dedim.

"Yarın buluşalım" dedi.

"Yarın işin yok mu?"

"Var ama boş ver. Ne yapacağız?"

"Seni Okmeydanı'na götüreceğim" dedim.

"Hayrola..."

"Benim sınıfa geleceksin."

Ertesi gün Yılmaz'la okula gittik. Kıyamet koptu. Değil sınıf, değil okul, mahalle birbirine girdi. Yılmaz Güney'in geldiği duyulmuş. Biz sınıfta öğrencilerle sohbet ediyoruz, bütün Okmeydanı okulun bahçesine toplanmış, "Ya ya ya, şa şa şa, Yılmaz Güney çok yaşa!" diye bağırıyor. Yılmaz pencereden halkı selamlıyor.

Dersler tatil edildi. Öğretmenler bizim sınıfa doluştu. Benim çocukların keyiflerinden yanlarına varılmıyor. Öyle ya, bir efsane ayaklarına kadar gelmiş, kendileriyle tek tek ilgileniyor, konuşuyor.

Yılmaz gittikten sonra ortalık biraz yatıştı. Sınıfta benim öğrencilerle baş başa kaldık. Artık hepsi bir başka bakıyordu bana. Karşılarında "küme"yi, "ünite"yi bilmeyen bir öğretmen değil, Cüneyt Arkın'ın, Yılmaz Güney'in arkadaşı vardı. Kafalarında, yüreklerinde beni de o kata yerleştirmişlerdi.

Güvenlerini, "ders dışı" bir yolla da olsa, kazanmıştım. Öğrenciyken bile yaşamadığım yoğun bir çalışmaya girdim hemen. Önce "küme" nedir, "ünite" nedir, öğrendim. Şiiri, çeviriyi bir yana bıraktım, ders kitaplarını, yardımcı kitapları "hatmetmeye" koyuldum.

Yılmaz'ın gelişinden yaklaşık bir hafta sonra, dersin ortasında kapı vuruldu. "Girin" dedim. Gireni görünce de şaşkınlıktan donakaldım.

Münir Ağabey! Münir Özkul! Beni arıyormuş. Kâmrân Yüce'ye sormuş. Kâmrân, "Okmeydanı'nda öğretmen" demiş. Münir Ağabey de kalkıp okulu bulmuş, gelmiş.

Benden çok öğrenciler şaşırdılar tabii. Cüneyt Arkın'dan, Yılmaz Güney'den sonra Münir Özkul! Öğretmenlerini ziyarete geliyor!

Münir Ağabey'in geldiğini müdüre de haber vermişler. Kapı güm diye açıldı. Hikmet Bey, bir süre sessizce baktı Münir Ağabey'e. Sonra yanına koştu.

“Allah Allah?” dedi. “Şu sanatkârlar da ne kadar mütevazı oluyorlar. Kalkıp kalkıp okulumuza geliyorlar!”

“Sanatkâr”ların ziyaretleri daha sonraki aylarda da kesilmeyecekti. Edita Morris bile gelecekti sınıfa. Bazı müzik derslerini ise “konuk öğretmen” olarak Cenân Akın’la Cem Karaca verecekti.

Çıtır’ın Şiirleri

Çocuklarla hemen kaynaştık. Sabahları sınıfa girdiğimde gözlerinin içi gülüyordu. Azmi, Necati, Ebubekir, Şemsettin, İrhan, Kıymet, Zeytin, Huriye Çıtır...

Çıtır’ı anlatmalıyım. Hiç de dördüncü sınıf öğrencisi gibi değildi. Gören, anaokuluna gidiyor sanırdı onu. O kadar ufacık tefecikti. Bir cep radyosu kadardı neredeyse. Ama pili bitmiş bir cep radyosu. Sınıfın en sessiziydi.

Günün birinde, sanırım Orhan Veli’den, bir şiir okudum çocuklara. Pek sevdiler. “Siz de yazsanıza” dedim. Ertesi gün, yazdıklarını şiirleri getirdiler. Çıtır’ın şiirlerine bir göz attım. Hepsî vezinli kafiye. Yanıma çağırdım onu.

“Bunları sen mi yazdın?” dedim.

“Ben yazdım öğretmenim.”

“Nasıl yazdın?”

“Baka baka yazdım.”

“Nereye baka baka yazdın?” diye sordum.

“Bir kitap buldum” dedi. “Ona baka baka yazdım.”

“Öyle yapmayacaksın” dedim. “Baka baka yazmayacaksın. Sen kendin düşünüp yazacaksın.”

“Yani ben kendim düşünüp yazsam olur mu?” dedi.

“Olur tabii. Ben de onu istiyorum.”

Sırasına oturdu. Bir kâğıt çıkardı. Bir şeyler yazdı. Kâğıdı katladı, katladı, katladı. Ufacık bir muska gibi yapıp getirdi, masama bıraktı.

Sonra sırasına döndü. Yine bir şeyler yazdı. Kâğıdı katladı, katladı, masama bıraktı.

Bir şiir, bir şiir, bir şiir daha. Bir düzine kadar şiir yazdı o gün. Kâğıtları çantama attım.

Akşam eve dönünce Çıtır’ın “muska”larını açtım. Kargacık burgacık harfleri sökmeye çalışarak okumaya başladım. Okumaya başlar başlamaz da “feleğimi şaşırdım”.

Şiirin daniskasıydı bunlar.
Biri şöyle başlıyordu sözgelimi:
*"Sabah olunca Kasımpaşa'dan
Serin serin sesler geliyor."*

Ertesi gün Çıtır'ı çağırdım yanıma. Şiirlerini çok sevdiğimi söyledim. "Yazacaksın" dedim.

"Ne hakkında yazayım?" diye sordu. "Bana konu ver."

"Evini yaz."

Hemen sırasına çekildi. İki sayfalık bir "Evimiz" şiiri yazdı.

"Şimdi ne hakkında yazayım?"

"Pazaryerini yaz."

İki sayfalık bir "Pazaryeri" şiiri.

Çıtır'a konu yetiştiremiyordum artık.

"Terziler hakkında yaz."

Tam dört sayfalık harika bir "Terziler" şiiri çıkardı.

() şiirleri yıllarca sakladım. Ama bir taşınma sırasında hepsi yok oldu. Çıtır'ın şiirlerini yitirdiğime hâlâ üzülürüm.

Çıtır ne mi oldu? Çoktan evlendi. Şimdi anne. Ve gizli şair.

Karadenizli Kibritçi Kız

Sınıfın en çalışkanı Ebubekir'di. Sessiz, kendi halinde, etliye süt-lüye karışmayan, zil çalınca oyun oynamak için bahçeye bile fırlamayan biri. Bütün derslerde başarılıydı. Özellikle matematikte.

Günün birinde, "Büyüyünce ne olacaksın?" diye sordum.

"Hoca" dedi.

Herhalde matematik öğretmeni olmak istiyor.

"Ne hocası?" dedim.

"Cami hocası."

"Nasıl yani?" dedim.

"Cami hocası olacağım." Ötüne baktı. "Babam öyle istiyor."

"Yapma, Bekir" dedim. "Aydın bir hoca olmak da güzel, ama müthiş bir matematik kafan var. Yeteneğini harcama."

"Babam öyle istiyor, öğretmenim."

"Söyle babana" dedim, "yarın gelsin, beni görsün."

Kuşkuyla, biraz da umutla, gözlerime baktı.

"Gelsin" dedim.

Babası ertesi gün geldi. O da Ebubekir gibi kendi halinde, yaşlıca bir adam. Uzun uzun konuştuk. Oğlunun ne kadar başarılı olduğunu anlattım ona. Dinlemiyor bile. "Bekir hoca olacak" diyor, başka bir şey demiyor.

"Haftaya yine gel" dedim.

Yine geldi. Yine konuştuk. Yine direndi.

Bir hafta sonra aynı şey.

Artık biz her hafta görüşmeye başladık. Okulu bıraktık, karşıdaki Şark Kahvesi'nde çay içiyoruz.

Dört ay kadar sonra, "Tamam, hoca" dedi. "Teslim bayrağını çekiyorum. İyi bir şey olmasa bu kadar üstelemezsin. Sana söz... Bekir'i üniversiteye yollayacağım."

Ebubekir ertesi gün ders arasında, herhalde hayatında ilk ke-re, Azmi'yle, Erdem'le, Şemsettin'le birlikte bahçede top peşinde koştu.

Öğretmenliğe başladığımda, bir de baktım, ufak tefek armağanlar beliriyor. Takvim, dolmakalem, not defteri... Hiçbirini almadım. "Sakın bana bir şey getirmeye kalkmayın" dedim. Bunun lafta kalmadığı, ne kadar kararlı olduğum anlaşılınca armağan verme "teşebbüs"leri kesildi.

Bu ilkemi sadece bir kere bozdum...

Karadenizli bir kız vardı sınıfta. Andersen'in Kibritçi Kız'ı. Yoksullar arasında en yoksulu. Ama inanılmaz derecede onurluydu. Kimseye göstermek istemezdi yoksulluğunu. Hüzünlü, acılı yüzüne her bakışında yüreğimin ortasına incecik bir bıçak saplanırdı.

Bir kış günü ders arasında sınıftan çıkmadım. Pencereye gidip dışarıyı seyretmeye koyuldum. Yağmur çiseliyor. Kapının önünde bir simitçiyle bir tatlıcı çene çalıyor. Karadenizli kızı gördüm birden. Koşarak simitçiye gitti, bir simit aldı, yine koşarak okula döndü. Koridorlarda oynayan öteki öğrencilerin yanına.

O güne kadar bir kerecik bile simit görmemiştim elinde.

Kapı vuruldu. Açıldı. Döndüm. Karadenizli kız.

Simiti uzattı.

"Al, öğretmenim" dedi.

"Biliyorsun" dedim, "ben..."

Sözümü kesti.

“Yiyeceksin!” diye bağırdı. “Sana aldım! Sen bizim için neler yapıyorsun!”

Simiti elime tutuşturdu. Koşarak çıktı.

O simiti yedim. Dünyanın en acı, ama en lezzetli simitiydi.

İyi ki ders arasındaydık. İyi ki çocuklar koridordaydı. İyi ki hiçbiri onu nasıl boğazım düğümlenerek yediğimi görmüyordu.

“Ramazanda gazete okumak günahtır!”

Tanıdığım ne kadar yayıncı varsa hepsine gittim. Birkaç gün içinde dünyanın kitabını topladım. Sadece bizim sınıfın değil, bütün okulun yararlanabileceği bir kitaplık çıktı ortaya.

O sıralarda Milliyet Yayınları'nı Tarık Dursun K. yönetiyordu. Bir ziyaretimde *Çocuklara Şiirler* adlı bir antoloji yayımlamak üzere olduğunu öğrendim. “Şu kitabı bizim öğrenciler resimlesin” dedim. “Tamam” dedi Tarık. Kitap, bizim sınıftan çocukların yaptıkları renkli resimlerle yayımlandı.

Günün birinde, hiç tiyatroya gidip gitmediklerini sordum öğrencilere. Aslında bunu sormam o kadar anlamsızdı ki! Çoğu, Okmeydanı'ndan çıkmamış, Şişli'yi bile görmemişti. Hemen Şehir Tiyatrosu'na koşup Ergun Köknar'ı yakaladım. Ergun, tiyatronun yöneticilerindendi o sırada. *Alice Harikalar Diyarında*'ya 44 davetiye verdi. O cumartesi bizim çocuklar oyunu izlediler. Pazartesi günü de Türkçe dersinde eleştirisini yazdılar. İsteyen inansın, bazıları, bugün okuduğum çoğu eleştiriden daha güzel, daha çarpıcı, daha anlaşılırdı.

İtalyan sirkine bile gittik.

Bir sabah gazeteyi açtım: Dolmabahçe'ye İtalyan sirki gelmiş! Çocukları götürmek istedim hemen. Nerede! Bir bilet 10 lira. 44 çocuk 440 lira eder! Benim maaş 550 lira.

Aklıma bir şey geldi. *Hürriyet* gazetesine gidip Baha Pir'i buldum. “Hiç sirke gitmemiş çocukları şu İtalyan sirkine götürsem bir röportaj yapar mısın?” diye sordum.

“Yaparım” dedi.

Doğru sirke... İtalyan müdürün kapısına dayandım. “Size *Hürriyet* gazetesinde yarım sayfa röportaj!”

Müdür keyiflendi.

“44 davetiye istiyorum” dedim.

Davetiyeler geldi. “Bir de otobüs... Çocukları getirip götürecek...”

O da kabul! Artık şımardım ya, beni kimseler tutamıyor.

"Bir de palyaço" dedim. "Gelip öğrencileri okuldan alsın."

"Yarın otobüsle gönderirim" dedi müdür.

Ertesi gün bir otobüs dayandı okulun kapısına. İtalyan palyaço da gelmiş. Eyvah! Ben ne yaptım! Müfettiş okulda! Karadenizli müfettiş.

Benim öğrencilerden Azmi geldi yanıma. "Gel bak, öğretmenim" dedi. Düştim peşine, arka bahçeye çıktık. Bir de baktım ki müfettiş, palyaçonun koluna girmiş, fotoğraf çektiyor!

Sirk, inanılmaz bir serüven oldu çocuklar için. Ama bir şey ilgimi çekti. Palyaçolara herkes gülüyordu. Benim öğrenciler dışındaydı. Onlar şaşkın şaşkın bakıyorlardı. Tel cambazları çıkınca da kahkahayı basıyorlardı.

Palyaço nedir bilmiyorlardı. Garip giysiler içindeki bu suratları boyalı adamları ilk kez görüyorlardı. Cambazlar görününce de, daha önce köylerinde izledikleri, tel üstünde kurban keserekken ansızın vazgeçip yanaklarına şiş saplamaya kalkan, şaklabanlıklar yaparak milleti kırıp geçiren adamları anımsıyorlardı herhalde.

Bu arada bir de yenilik yapmıştık sınıfta. Artık sabahları herkes okula gelmeden önce mutlaka bir gazeteye göz atıyordu. Neredeyse hiçbirinin evine gazete girmiyordu. Ama Okmeydanı'ndaki tek gazeteciyle konuşmuştum; ona gidiyorlar, gazetelerden herhangi birini karıştırıp okula öyle geliyorlardı. İsteyen, sınıfa daha önce gelebilir, masamın üstündeki gazeteleri okuyabilirdi.

İlk dersin başında soruyordum:

"Bugün kimler gazete okudu?"

Parmaklar kalıyordu. Herkes okuduğu bir haberi anlatıyordu sırayla:

"Hindistan'da deprem olmuş. 300 kişi ölmüş."

"Baş ağrısı için yeni bir ilaç bulunmuş."

"İngiltere Dışişleri Bakanı Türkiye'ye gelmiş."

Bazıları da okudukları başlıkları aktarıyordu sadece:

"Canavar adam yeğenini doğradı!"

"Böyle şey olur mu?"

"Böyle şey" neydi acaba? Ne olmuştu? Kim ne yapmıştı? Onu bilmiyorduk. Olsun! Gazete okuma yolunda, minicik de olsa, bir adım atılmıştı.

Bir sabah yine sordum:

"Bugün kimler gazete okudu?"

Hiç parmak kalkmadı.

“Ne o?” dedim. “Gazete okumadınız mı?”

Çocuklardan biri ayağa kalktı. “Öğretmenim” dedi, “Ramazan’da gazete okumak günahmış. Dün akşam camide hoca söyledi.”

“Peki” dedim. “Siz küme çalışması yapın.”

Gazetemi açtım. Bütün ders boyunca aynı haberleri belki yüz kere okudum.

Ertesi sabah, yüreğim gümbür gümbür, sordum:

“Bugün gazete okudunuz mu?”

Bütün parmaklar havaya kalktı.

O anda hangi ressam olsa, yüzüme bakarak mutluluğun resmi ni yapabilirdi.

Şemsettin Şarlo Oldu

Zaman zaman dersi bir yana bırakıyorduk çocuklarla, sınıfta basbayağı çene çalıyorduk. Havadan sudan, Şark Kahvesi’nden, minibüslerden, dikiş dikmeden, pencere silmeden, çöp kokularından, kaynakçılıktan, ayağa giyilen tokyolardan söz ediyorduk. Edebiyattan. Şiirler okuyorduk. Tiyatrodan. İkişer üçer dakikalık oyunlar yazıp oynuyorduk. Sinemadan. Gördüğümüz filmleri anlatıyorduk.

1960’larda televizyonu ara ki bulasın. Videonun ismi adını bile duymamışız.

Günün birinde, artık laf nereden döndü dolaştıysa, Şarlo’dan söz ettim. Birkaç filmini anlattım. Çocuklarda bir merak... “Öğretmenim, filmi oynuyor mu?.. Kasımpaşa’ya da gelir mi?.. Gelse de gitsek...”

Azmi kızdı: “Öğretmen ne diyor, dinlesenize! Eski filmlermiş. Oynamış bitmiş. Nereden göreceğiz!”

O gün okuldan sonra Ali Dilber’e gittim. Sekiz milimetrelilik bir film oynatma makinesi vardı. Onu ödünç aldım. Sonra doğru Sirkeci’ye. Hemşehrim Cemil Cevizli’nin dükkânına. Fotoğraf malzemeleri satıyordu Cemil. Sekiz milimetrelilik sessiz filmler de kiraliyordu. Elindekileri taradım, yedi sekiz tane kısa Şarlo filmi buldum. Hemen çantaya.

Ertesi sabah sınıfta makineyi kurdum. Filmlerden birini taktım. Pencereleleri kâğıtlarla, örtülerle kapayıp odayı kararttık. Sonra gelsin Şarlo’lar.

Kıyamet koptu. O gün dersleri bir yana bıraktık, akşama kadar

Şarlo seyrettik. Kim bilir kaç kere. En çok da Şarlo'nun itilip kılmasını, horlanmasını, ezilmesini konuştuk.

Daha sonra Ali'nin makinesini birkaç kere daha alacak, çocuklara Laurel-Hardy'yi, Harold Lloyd'u, Buster Keaton'ı da tanıttım.

İlk Şarlo gösteriminin ertesi günü derse başlayacağız. Zil çaldı çalacak. Kapı açıldı, Şemsettin girdi. Kısacık boyuyla sınıfın en azgınlarından biri. Dudağının üstüne yanık mantarla Şarlo bıyığı yapmış. Kafasına, nereden bulduysa, bir fötr şapka geçirmiş. Elle de bir sopa almış. Yalpalaya yalpalaya yürüyerek, alkışlar arasında sırasına oturdu.

Oturur oturmaz da kalktı. "Öğretmenim" dedi. "Ders başlayacak. Gidip yüzümü yıkayabilir miyim?"

Dersle eğlenceyi ayırmayı hepsi, ama hepsi biliyorlardı.

Şarlo olarak çıktı, zil çalarken Şemsettin olarak girdi.

Ama o günden sonra adı Şarlo Şemsettin kaldı.

Aradan birkaç hafta geçti. Müfettiş geldi bizim sınıfa. Karadenizliydi. Çocuklara bağırmasıyla ünlüydü. Dünya tatlısı bir adamdı aslında. Şemsettin'i tahtaya kaldırdı. Sorduklarını yanıtlamaya başladı Şemsettin. Doğru da yanıtıyor. Ama bizim müfettişin huyu böyle. Doğru yanıt alsa da bağırıyor. Bağırırken çaktırmadan bana göz kırpmıyor, kıs kıs gülüyor. Şemsettin sınıfın azgınlarından ya... Siniri bozuldu. Kıpırmızı kesildi bir ara. Parladı parlayacak.

Ön sıradan Tülay yüreklendirmek istedi onu. "Aferin, Şarlo" diye fısıldadı.

Fısıltıyı bizim müfettiş duymaz mı!

"Şarlo da kim oluyor?" diye gürledi.

"Efendim" dedi Şemsettin, "Şarlo... sizin karşınızda biz oluyoruz."

Aya İlk Ayak Basan Kimdi?

Ay'a ilk ayak basan kimdi? Collins mi, Armstrong mu, yoksa adını şimdi hatırlamadığım üçüncü astronot mu?

Çocuklara bunu öğretmem gerekiyordu. 1960'larda, Okmeyda-

nı'nda, geceleri sinemada gazoz satarak, sabahları okula gelmeden kaynakçada çalışarak evlerine ekmek parası götüren, beş dakika uzaklıktaki Şişli'yi bile görmemiş öğrencilerime.

Protein almaları için her gün et yemelerini söyleyecektim. Yirmi beş kuruş için sınıf basan kadınların çocuklarına.

Programı da, üniteyi de bir yana bıraktım, kendi bildiğimi gibi ders vermeye başladım.

İki müfettişimiz oldu. İlki Karadenizliydi. Sevimli, babacan biri. Bir gün beni yakaladı koridorda. "Şimdi seni teftişe gelyorum" dedi.

Sınıfa girdim. Çocuklara, "Bakın" dedim, "birazdan müfettiş gelecek. Soru sorarsa gürültü etmeden parmak kaldırım."

Arka sıralardan Nihat ayağa kalktı. "Öğretmenim" dedi, "kendisi Laz'dır. Biz onun konuşmasından bir şey anlamıyoruz. Nasıl cevap verelim?"

İkinci müfettişimiz Abdullah Ön'dü. Değil okula, mahalleye adımını atar atmaz, bütün öğretmenler titremeye başladılar. Sert, acımasız biri olduğu söylenirdi.

Güntün birinde ilk dersin ortasında kapı açıldı. Müfettiş girdi. Teftiş!

Masama oturdu. "Dersinize devam edin" dedi.

Ettik. Bir süre sonrakesti. "Üniteye bağlı kalmıyorsunuz." Neden çekineceğim! Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir öğretmen değilim ki! Yedek subayım. Ne "terfi"yle ilgim var, ne "sicil"le!

"Dün akşam ne yediklerini sorar mısınız?" dedim. "Ben bunlara her gün et yemelerini mi söyleyeceğim?"

"Ama ünite..."

"Üniteye bağlı kalırsam, her şeyi bir yana bırakıp Ay'a ilk ki-min ayak bastığını öğretmem gerekecek. Bu çocuklar dördüncü sınıfta. Daha okullarının adını bile doğru yazamıyorlar."

Duvara asılı küçük kartonlardan birini indirdi. "Bu ne?" diye sordu.

"Haftanın öğrencisi listesi."

"Ne demek yani?"

"Her hafta çocuklardan birini haftanın öğrencisi seçiyor, ona bir armağan veriyorum."

"Bu, en çalışkanları yüreklendirir; biraz geride kalmış olanları iyice yıkar."

"Amacım o değil" dedim. "Geride kalmış bile olsa, kendine gö-

re en büyük aşamayı yapmış çocuğu haftanın öğrencisi seçiyorum. Bakın, listedeki adlar her hafta değişiyor.”

Müfettiş biraz daha sıkıştırdı beni. “Sınıfa Cüneyt Arkın’ları, Yılmaz Güney’leri getirmişsiniz” dedi.

“Evet” dedim. “Başlangıçta çocukların güvenlerini kazanmak istedim.”

“Biraz gelir misiniz” dedi.

Koridora çıktık. Zılgıtı yiyeceğim!

Beklediğim olmadı. “Sizi kutlarım” dedi Abdullah Bey. “Ben Köy Enstitüleri mezunuyum. Keşke şu bölgede sizin gibi çevreye göre eğitim yapan birkaç öğretmen daha olsa..”

Karşımda acımasız, aksi bir müfettiş değil, değerli bir eğitim adamı vardı. İçimi mutluluk kapladı.

Bir süre sonra yine bir dersin ortasında kapı açıldı. Müdür daldı içeri. “Mükde, Ülkü!” dedi.

“Ne oldu, müdür bey?”

“Teşekkür aldın.”

“Ne teşekkürü?”

“Milli Eğitim Müdürlüğü’nden. Müfettiş rapor vermiş. İstersen öğretmen olarak meslekte kalabileceğin de bildiriliyor.”

Aklım ermiyordu böyle şeylere. “Bu teşekkür o kadar önemli mi?” dedim.

Omzuma bir saplak indirdi müdür. “Yahu” dedi, “okul açıldı açılalı ilk teşekkürü alıyoruz.”

İlk teşekkür... Gördüğüm kadarıyla, Zeki öğretmeni de, Âdem öğretmeni de, öteki öğretmenler de kırk bin kere teşekkür alabilirlerdi. Ama bu mesleği seçtiklerine göre, ellerini kollarını bağlayan o eğitim düzeninin dışına çıkamazlardı ki... Okmeydanı’ndaki çocuklara bolbol et yemelerini öğütlemek, Armstrong’u, Collins’i ezberletmek zorundaydılar.

Çocuk Kaçıran Öğretmen

Azmi’yi anlatmanın gerek. Azmi Karamustafa’yı. En ön sırada otururdu. Altın gibi, aslanlar gibi bir yüreği vardı. Haksızlıklara başkaldırır, zayıflara kol kanat gererdi. Bu yüzden bir gece Okmeydanı’nda koca koca adamlar tarafından tabancayla bile kovalanmıştı.

Okulda ilk kısım. Kar yağıyor. Çocuklar geliyorlar. Kiminin sır-

tında incecik, kolsuz bir kazak, kiminin ayağında plastik terlik.

Bende onları giydirecek para ne gezer! 550 lira aylık alıyorum. Gidip bir yerlerden dört çuval dolusu çocuk giysisi topladım, okula getirdim. Azmi'yi aldım karşıma.

"Sen hepsini tanıyorsun" dedim. "Kime ne verelim, söyle bakalım."

Teker teker ayırdı giysileri. "Bu Şemsettin'in olsun. Kardeşinin ceketini giyip geliyor. Şu kazak Zeytin'e göre. Şu paltoyu da Nurgül'e verelim. O çok zayıf, öğretmenim, üşüyor..."

Giysileri öğrencilere dağıttık. Ertesi gün bir geldiler sınıfa, hepsi pırıl pırıl. Bir baktım, Azmi'nin sırtında incecik bir hırka. Kafama dank etti.

"Yahu" dedim, "sana bir şey vermedik."

"Ben üşümem, öğretmenim" dedi. "Onların daha çok ihtiyacı var."

Öğleden sonra gidip fiyakalı bir trençkot aldım Azmi'ye. Ertesi gün de zorla sırtına giydirdim.

Bir cumartesi son dersin ortasında kapı açıldı. Bir adam başını uzattı. Çıktım.

"Ben Azmi'nin babasıyım" dedi. "Samsun'dan geldim. Akşama gideceğim. İzin verirseniz Azmi'yi alıp biraz gezdireyim."

"Tabii" dedim. "Siz burada bekleyin; ben şimdi yollarım onu."

Sınıfa girip Azmi'nin yanına gittim. "Gözün aydın. Hadi, toparlan da çık. Baban gelmiş..."

Cümlemi yarıda kesti. Bağırmaya başladı:

"Ben o adamla gitmem! Yine beni kaçırmaya geldi! Ben burada çalışıp anneme bakıyorum! Beni Samsun'a kaçırarak!..."

"Peki, peki" dedim. "Heyecanlanma. Seni bırakmam."

Koridora çıktım. Azmi'nin babasına, "Yazılı yapıyorum" dedim. "Siz bahçede bekleyin. Biraz sonra ders bitecek. Bahçede İstiklal Marşı söylenecek. Marştan sonra Azmi'yi alıp gidersiniz."

"Peki" dedi adam.

Sınıfa girdim yine. Azmi'yi, Şemsettin'i, Erdem'i, Hüseyin'i yanıma çağırdım. Masa başında hemen bir plan yaptık.

Ders bitti. Bahçeye çıkıldı. İstiklal Marşı söylemek için toplanılıyor. Şemsettin, Erdem, Hüseyin başladılar bağırmaya:

"Öğretmenim, öğretmenim, Azmi arka kapıdan kaçıyor!"

Öyle güzel oynuyorlar ki, neredeyse ben bile inanacağım! Az-

mi'nin babası arka kapıya koştu hemen. Ben de koridorda bekleyen Azmi'yi kolundan yakaladığım gibi ön kapıya götürdüm, Kasımpaşa minibüsüne attım.

Beş lira tutuşturdum eline.

"Bana bak" dedim, "gir bir sinemaya, akşama kadar da çıkayım deme."

"Sağ ol, öğretmenim."

Öğretmen-öğrenci değildik artık. İki dosttuk. Bu dostluk Azmi okulu bitirdikten, ben öğretmenlikten ayrıldıktan sonra da sürdü. Azmi'yi Tarkan Dursun'un yanına çırak olarak verdim. Galatasaray'daki kitabevini kısa sürede o yönetir oldu. Daha sonra da kendi işini kurdu.

Hastaneye Nasıl Girdik

Okuldaki öteki öğretmenler de, benim gibi, 550 lira dolaylarını da maaş alıyorlardı. Sürekli geçim sıkıntısı içindeydiler.

Bu yüzden, günün birinde bir öğretmen çıldırdı.

Dersin ortasındaım. Ansızın kapı açıldı. Öğretmen daldı içeri. Bir garip bakıyor.

Ben, "Ne işi var burada?" diye düşünürken müdür belirdi arkasında. Hikmet Bey. Kaş göz işaretleri yapıyor. "İdare et" gibilerden.

Öğretmen yanıma geldi. Bana baktı bir süre. Sonra çocuklara döndü:

"Söyleyin bakalım, Atatürk'ün akrabasının adı nedir?"

Durumu kavradım. "Daha o konuya gelmedik, hocam" dedim. Koluna girdim. "Hadi, bir çay içelim seninle."

Aldık öğretmeni, müdürün odasına götürdük. O arada öteki öğretmenler de geldi. Müdür bir yerlere telefon etti. Cankurtaran istedi. Biraz sonra öğretmeni Bakırköy'e kaldırdık.

Birinci sınıf ders veriyordu sanırım. Ayağa kalkmış birdenbire. Çocuklara "Siz de kalkın, tek sıra olun" demiş.

Çocuklar tek sıra olmuşlar. Öğretmen, hepsinin önlüklerindeki düğmeleri koparmaya başlamış. Birer düğme bırakıyor, bir yandan da söylüyor: "Adam olana tek düğme yeter!"

Öğrencilerin ağlamalarını müdür duymuş. Sınıfa koşup öğretmeni çıkarmış. Koridorda öğretmen, Hikmet Bey'in elinden tutulup benim sınıfa dalmış.

Aylarca hastanede kaldı.

Öğretmenlerden biri de, geçim sıkıntısı yüzünden, geceleri taksi şoförlüğü yapıyordu. Sessiz, dünya güzeli bir adamdı.

Bir sabah evde gazeteyi açtım. İlk sayfada onun fotoğrafı. Gece, müşteri olarak binen iki sarhoş tarafından vurulmuş. Kurşun ensesinden girip yanağından çıkmış. Komada. (Hemen, belirtiyim: Bir mucize oldu, arkadaşımız iyileşti.)

Okula koştum. Öğretmenlerin çoğu gelmiş. Herkes bu olayı konuşuyor. Müdür, "Hastaneye gidelim" dedi.

Aşağı inip iki taksi çevirdik. On öğretmen iki arabaya dolduk. Önde müdürün bulunduğu araba, arkada biz, Taksim'e, İlyaydım Hastanesi'ne yollandık.

Yol bir ara tıkanı. Bizim araba, ilk arabadan beş dakika sonra vardı hastaneye. İndik. Müdürün surutu dört karış.

"İçeri almıyorlar" dedi. "Yasakmış."

Hastayı görmeyeceğiz ki! Doktorla konuşup çıkacağız.

Olsun. Almuyorlarmış!

"Gelin peşimden" dedim. Önde ben, arkada dokuz öğretmen, kapıya yöneldik.

Hiçbir şey düşünmüyorum o anda. Akıldan bir şey geçmiyor. Ne yapacağım, bilmiyorum.

Kapıya geldik. Dev gibi bir hademe bizi durdurdu:

"Giremezsiniz. Yasak."

Elimi cebime attım. Bir kart çıkarıp hademenin burnuna uzattım.

Hademe karta baktı, bana bir göz attı. Hemen hazırola geçti.

"Buyrun."

On kişi içeri daldık. Koridorda Zeki öğretmen, "Yahu, Ülkü" dedi. "Ne kartıydı o?"

Gösterdim. Bir kahkaha attı. Ötekiler de başladılar gülmeye. Sanki komadaki bir arkadaşı görmeye değil de, İstanbul Tiyatrosu'na gelmişiz, Toto Karaca'yı seyrediyoruz!

Gölmekte haksız da değildik hani. Gösterdiğim kart, Sinema-tek Derneği Üyelik Kartı'ydı çünkü.

Günüşğini Eşit Paylaştırmak!

Öğrencilerin güvenini, ders dışı yollarla olsa da, sağlamıştım ya, her şey yoluna girmişti artık. Keyif içinde sürdürüyorduk dersleri. "Öğretmen korkusu"nun yerini "öğretmen sevgisi" almıştı. Çocuklardaki değişiklik, elle tutulurcasına somuttu neredeyse.

Ders araları da keyifliydi. Hava güzelse, sınıflararası futbol maçları yapılıyordu. Maçlar da ne maçlar ya! Top nerede, herkes

orada! Bizim sınıf hep yeniliyordu. Daha doğrusu yeniliyormuş. Benden önce.

Eric Balty'nin *Modern Futbol* kitabını çevirmiştim. Buldum ya 10-11 yaşında çocukları, antrenörlük yapacağım tuttu. Bir ders arasında topladım öğrencileri, maç sırasında yapmaları gereken şeyleri en basit biçimde anlattım.

Benim taktik dersinden sonra ilk maçımız, okulun en güçlü sınıfıydı. "Korkmayın" dedim, "öğrendiklerinizi uygulayın, yeter."

Maç başladı. İnanılmaz şey! Ben ne söyledimse yapıyorlar. Artık topa koşmuyorlar, boş alanlara kaçıyorlar. Pas veriyorlar birbirlerine. Karşı takımı 5-0 yendik. Ben de çocukların gözünde "milli takımın başında bulunması gerekirken Okmeydanı'nda heder olan bir teknik direktör" olup çıktım.

Okulda bir yedek subay öğretmen daha vardı: Mehmet Taneri. Günün ünlü pop şarkıcılarından biriydi. Ne yalan söyleyeyim, önceleri uzak durmuştum ondan. Ama kısa sürede kendisine kanım ısındı. Dost olduk.

Başlangıçta, "Canım, ne olacak işte" diyordu. "Arada bir gider geliriz, askerliği tamamlarız." Çocukları tanıdıkça, öğretmenliğe daha sıkı sarıldı, kendini öğrencilerine adadı. Şarkıcılığı bile bir yana bıraktı. Mehmet'in ne kadar değiştiğini, ne kadar başarılı olduğunu düşünüyorum da, "yedek subay öğretmenlik" kurumunun neden kaldırıldığına akıl erdiremiyorum.

Günün birinde, iki ders arasında bir yazarla karşılaştım kordorda. Tanıştık. Öykü yazıyordu. Bir ara dergi bile çıkarmıştı. Elinde fotoğraf makinesi, gazetecilik yapıyordu şimdi.

Beni görünce şaşırıldı. "Sen ne arıyorsun burada?" diye sordu.

"Ders veriyorum" dedim. "Asıl sen ne arıyorsun?"

Mehmet Taneri'yle röportaj yapmaya geldiğini söyledi. "Senin de çocuklara bir fotoğrafını çekeyim" dedi.

Sınıfa girdik. Bir iki fotoğraf çekti. Sonra çıkıp gitti.

İki gün sonra gazeteyi bir açtım ki... Benimle yarım sayfa röportaj!

Hey Yarabbin! Ben neler yapmamışım, neler söylememişim!

Sınıfta öğrencileri sıralara oturtmuyormuşum. Yeni bir yöntem bulmuşum! Çocuklar beş altı masanın çevresine kümelenmişler. Böylece, pencereden giren güneş ışığı herkese eşit dağıtılıyormuş! Sınıfta eşitlik sağlanıyormuş! Milli Eğitim Bakanlığı benim bu yön-

temimi inceletmeli, bütün okullarda uygulanmasını sağlamalıymış!

Bunları okudukça her yanıma soğuk ter bastı. Sınıflarda bizim zamanımızdaki düzen ne gezer! Öğrenciler, küme çalışması yapmak için masaların çevrelerine oturuyorlardı. Öğretmenliğe başlayıncaya kadar bundan haberim bile yoktu benim.

Sorsaydı söylerdim. "Benim icadım değil bu. Bütün sınıflarda böyle artık" derdim. Sormadı ki. Merhaba, merhaba, o kadar. İki üç kare de fotoğraf.

Hemen Cağaloğlu'na fırladım. O yazarı arıyorum öfkeyle. Yılmaz Güney'in cezaeviyle tanışmasında, Ernesto Casallini adlı İtalyan şarkıcının yurtdışı edilmesinde de çşsiz katkıları vardı. Onların da öcünü alacağım! Bizim Antep usulü bir kötek çekeceğim ki, feleğini şaşırarak! Ertesi gün gazetelerde fotoğrafımız çıkar... Ama hakkıyla, doğrusuyla çıkar hiç olmazsa.

Bulamadım kendisini. O günden bu yana da görmedim. Kimsenin pek rastladığı yokmuş zaten. Son görüldüğünde, hapisteki solcu gençlere verilmek üzere yayınevlerinden topladığı kitapları satıyormuş.

Üç Kişilik Örgüt

Dördüncü sınıfı okutuyordum. Ders yılı sonunda bir gün kordorda beşinci sınıf öğretmenlerinden birine rastladım. Ağlamaklıydı. "Ne oldu, hoca?" diye sordum.

"Benim öğrencilerden biri kaza geçirmiş. Hastanede."

"Kötü mü durumu?"

"Yok. Yakında iyileşecek."

"Üzülme öyleyse" dedim.

"Üzülme olur mu?" dedi. "Gitti kızın bir yılı. İki gün sonra sınavlar başlıyor; giremeyecek. Bütün dersleri pekiyi. Sınıfın en çalışkan, en zeki öğrencisiydi. Sınavlara giremeyince de sınıfta kalacak. Yazık. Önümüzdeki yıl sen okutursun artık."

Sen beş yıl çalış, o yokluklar, yoksulluklar içinde pırl pırl bir öğrenci ol, sonra durup dururken bir kaza geçir, tam diplomanı alacakken gitsin bir yılın! Olacak iş değildi.

"Kız diplomasını alacak" dedim. "Sen bana bırak."

İki gün sonra benim çocuklardan birini yakaladım, beşinci sınıf yıl sonu sınavlarının yapıldığı odanın kapısına götürdüm. "Bekle burada" dedim.

İçeri girdim. Bizim öğretmen orada. Öğrenciler de. Bir başka öğretmen de, "mümeyyiz" olarak gelmiş. Yanına gittim. "Hoca"

dedim, "benim işim yok. Sen git istersen. Yerine bakarım."

"Hay sen çok yaşa" dedi hoca. Çekti gitti.

Benim öğrenciyi sınıfa aldım. Arka sıralardan birine oturttum. Sınav kâğıtları dağıtıldı. Kâğıda kaza geçiren kızın adını yazdırdım. Sonra yanıtları.

Yaptığım düpedüz sahtekârlıktı. Ama küçük bir kızın yaşamından pisi pisine, göz göre göre bir yıl çalınmasına da yüreğim el-vermiyordu.

Benim öğrenci bütün sınavlara girdi. Kaza geçiren kız da sınıfı geçti, mezun oldu.

Beşinci sınıf öğretmeninden, benden, bir de benim öğrencimden oluşan "üç kişilik örgüt"ün "operasyon"u başarıyla tamamlanmıştı.

On gün kadar sonra müdürün, Hikmet Bey'in odasında otuyordum. Üstü başı perişan bir adam girdi içeri. "Müdür Bey" dedi, "bizim kızın durumu ne olacak. Şimdi ne yapacağız?"

"Nedir kızının adı?" dedi Hikmet Bey.

Adam söyledi. Kaza geçiren kız!

Müdür birtakım kâğıtlar çıkardı, baktı. "Tamam" dedi. "Sınıfı geçmiş. Diplomasını alacak."

"Nasıl olur?" dedi adam. Şaşırmıştı.

"Nasıl olur var mı? Mezun olmuş işte."

"Ama imtihanlara giremedi ki..."

"Girmiş. Kâğıtları burada."

"Hastanedeydi..."

Hikmet Bey kızdı. "Sen manyak mısın be adam? Hepsinden pekiyi almış!"

"Ama..."

Ayağa fırladım. Koluna yapıştım adamın. "Gel biraz" dedim; dışarı çıkardım onu.

Koridorda her şeyi anlattım. O kasketli, pantolonu yamalı adam birdenbire boşandı, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Bir yandan da ellerini öpmeye çalışıyor, "Allah senden razı olsun, hocam" diye luçkırıyordu.

Ödüllerin En Büyüğü

Bir buçuk yıllık öğretmenlik serüvenimin sonuna gelmiştim. Terhis olacaktım. (Bizim dönem yedek subay öğretmenleri, as-

kerlik eğitimi yapmadan okuldan terhis oldu.) İşin kötüsü, aylardan marttı. Okulun kapanmasına iki ay vardı daha. Dördüncü sınıftan aldığım öğrencilerimi beşinci sınıfa getirmiştım. Mezun edecektim onları. Daha doğrusu, edemeyecektim. **Tezkere** gelmişti.

Müdüre, “Yeni bir öğretmen atayacaklar mı yerime?” diye sordum.

Hikmet Bey yanıt vermedi.

“Bu çocuklar ne olacak peki?”

“Bilmem” gibilerden boyun büktü.

“Peki” dedim, “ben öğretmenliği sürdüreyim. **Para** mara istemiyorum. Yeter ki, çocukları mezun edeyim.”

Bildiniz! “Mevzuat hazretleri” çıktı karşımıza.

Aklıma bir şey geldi, Milli Eğitim Müdürlüğü’ne koştum. “Müfettiş raporu var” dedim. “Dilersem bu meslekte kalabilirmişim. Öğretmenliği sürdürmek istiyorum.”

Dosyayı açıp incelediler. “Doğru” dediler. “Meslekte kalabilirsiniz. Ama bunun işlemleri birkaç ay sürer. **Yaz** sonuna doğru öğretmen olabilirsiniz.”

Yaz sonuna doğru! Benim derdim sınıfımı öğretmensiz bırakmamak.

Okula geldim. Müdürle konuştuk. Tamam! Hiç olmazsa arada bir “çaktırmadan” geleceğim, çocuklar yalnız kalmayacak.

Ayrılık günü. Öğrencilerimle vedalaşacağım. Ne mümkün! Hepsi hüngür hüngür ağlıyor.

“Yapmayın” diyorum. “Bakan, sık sık geleceğim buraya.”

Dinleyen kim! Kapının önüne yattılar. Üst üste. Bir tepelik oluşturdular. Hem ağlıyorlar, hem dövünüyorlar. Beni bırakmıyorlar.

Çantamı, paltomu masaya koydum. “Bunlar kalsın. Birazdan döneceğim” dedim.

Sınıftan çıktım. Doğru müdürün odasına.

“Ağlıyorlar. Bırakmıyorlar beni” dedim. “Ne yapayım?”

Hikmet Bey celallendi. “Ben şimdi sustururum onları!”

“Aman” dememe kalmadı, öfkeyle odadan fırladı. Ben de peşinden seğirttim. Ya şimdi iki tokat paltatırsa bir öğrenciye?

Müdür sınıfın kapısını açıp içeri daldı. Ağlayan çocuklara baktı bir süre. Bir şey diyecekti, **diyemedi**. Yutkundu. Yutkundu.

“Ulan...” diye mırıldandı. Sonra birdenbire boşandı, o da başladı hüngür hüngür ağlamaya.

Yıllar sonra Milliyet Yayınları'ndaki odamda oturuyordum. Üç genç girdi içeri. Benim öğrenciler! Okmeydanı'nda kısa pantolonla dolaşan, kendilerini tanıdığımda “hayallerindeki meslek” sınırı ancak Şark Kahvesi'nde garsonluğa kadar uzanabilen çocuklar. Pırıl pırıl birer delikanlı şimdi.

Teknik Üniversite'de okuyorlarmış. Mühendis olacakmış üçü de. Eski günleri andık, şakalaştık.

Ayrılırken boynuma sarıldılar.

Biri, “Hocam” dedi, “siz olmasaydınız biz bugün çok başka yerlerdeydik.”

Yaşamım boyunca aldığım en büyük ödül bu.

Bir Bodrum Vardı

Bodrum'da "Mini Film Şenliği"

Bodrum'a ilk 1960'larda gitmiştim. Şimdiki Bodrum'u düşün-
de görsem hayra yormazdım. Bir lokantası vardı: Körfez. İki köf-
tecisi: Sakallı ile Nasip. Bir de aşevi: Şişman Latif.

Nasip'le dost olduk. Tanıdığım insanların en zekilerinden biriy-
di. Hani, "nüktedanlık" derler ya, ben bunun ne olduğunu onda
gördüm. Ama Nasip ayrı bir yazının konusu.

Şişman Latif rahatına pek düşküncüydü. Bir sabah dokuz otobü-
süyle İzmir'e gideceğim. Baktım, Latif de bir masada otobüsü
bekliyor. Beni görür görmez başladı yakınmaya: "Yandım! Peri-
şan oldum!"

"Hayrola?" dedim.

"Altı buçuk otobüsüyle gitmem gerekiyordu. Yetişemedim.
Uyuyakalmışım. İzmir'de çok önemli bir işim var. Bugün mutlaka
bitirmeliyim. Bitiremezsem intihar edeyim, daha iyi!"

O zaman İzmir otobüsle altı yedi saat sürüyor.

"Neyse" dedi. "Dörtte İzmir'de olur, işimi bitiririm. Bitiremez-
sem ben biterim."

Kafasını masaya dayayıp kestirmeye koyuldu.

Otobüs geldi. Bindim. Hareket edeceğiz, baktım, Latif yok. Ma-
sada uyukluyor. "Aman" dedim şoföre, "Latif de gelecekti."

Şoför kafasını uzatıp, "Latif! Latif!" diye bağırırdı.

Şöyle bir silkindi Latif. Kafasını kaldırdı.

"Hadisene!" dedi şoför.

Latif "boş ver" gibilerden elini salladı. "Gidin siz!" diye homur-
dandı. Üsteledik. Boşuna! Uyku tatlı gelmişti. Kafasını yine koy-
du masaya, kestirmeyi sürdürdü.

O küçük Bodrum'da üç de yazlık sinema vardı. Nereye gideceksin? Dört ay boyunca her gece bir sinemaya. Gözen'de Belgin Doruk'la, Palmiye'de Clint Eastwood'la, Yeni Sinema'da Belmondo'yla akrobattan da yakın olmuştuk.

1980'lerin başında kütüphaneye uğramıştım bir gün. Yönetici Ali'yi dertli gördüm. "Baksana duvarlara" dedi. "Her **yan** dökülüyor. Bir boya yaptırmak için bile ödenek alamıyoruz."

Aklıma bir şey geldi. "Hadi, seninle Yeni Sinema'ya bir uzanalım" dedim. Biraz sonra sinema sahibinin karşısındaydık.

"Sinemayı üç gece kütüphaneye verin" dedim. "Filmleri ben getireceğim. Para almayın. Bütün geliri kütüphaneye bırakalım."

Razı oldu. "Ama" dedi, "askeriyeden izin gerek."

Gittik "askeriye"ye. Albayın karşısına çıktık. Üç film getirteceğimi, kütüphane yararına Yeni Sinema'da oynatmak istediğimizi uzun uzun anlattım. Albay yüzümüze bakıyor, ama kim bilir neler düşünüyor? Bizi dinlemiyor bile. Baktım, izin tehlikede, "Atatürk'ün çocukları olarak okuma yazma seferberliğine katkıda bulunmak istiyoruz" dedim.

Albay, "Atatürk"ü duyunca bir doğruldu, "okuma yazma seferberliği"nde gülümsedi. Evren Paşa "yurt çapında okuma yazma seferberliği" başlatmıştı o günlerde. İzin belgesinin altına imzayı bastı.

İstanbul'a, sevgili İsmet Kurtuluş'a telefon açtım. İsmet Bey, getirdiğim üç filmin, *Amarcord*'un, *Macarlar*'ın, *Kan Davası*'nın işletmeciliğini yapıyordu. Filmleri hemen otobüse vermesini rica ettim.

İki gün sonra geldi filmler. Sokakları afişlerle donattık. Kombi-ne biletleri satışa çıkardık.

Bodrum, 1960'ların Bodrum'u değildi artık. Ünlenmeye, kalabalıklaşmaya başlamıştı. Mendirek'te garip giysilerle dolaşanlara uzaylı gözüyle bakılmıyor, kafayı çekip geceleri **nara** atınlara gü-lünüp geçiliyordu. Emniyet Amiri Yeşilova bile **kafasında** kovboy şapkasıyla Azmakbaşı'nda okey oynuyordu.

Sinema üç gece de doldu. "Mini film şenliği" hem kütüphanenin duvarlarının boyanmasını sağladı, hem de Oktay'ın meyhanesinde aynı şeyleri konuşmaktan usananlara taze söyleşi olanakları yarattı.

Saatçi Minibüsçü

1970'ler. Elimde ufacık bir **çanta**, Bodrum'a gideceğim. İzmir'e bir otobüs bileti buldum, oradan **nasıl** olsa bir çaresine bakarım.

Öğleden sonra İzmir'de inince Bodrum otobüsünü sordum. Son otobüs gitmiş. Ne yapacağız peki? Atladım bir minibüse, ver elini Selçuk. Oradan bir minibüs daha. Söke.

Söke'de durağa gittim. Minibüsler sıralanmış. Hepsi boş. Küçük bir kulübecik. Kapısına bir masa atılmış. Adamın biri çay içiyor.

Beni görüncü, "Buyur beyim" dedi.

"Bodrum'a minibüs var mı buradan?" diye sordum.

"Milas'a var" dedi. Saatine baktı. "On sekiz dakika sonra. Oradan Bodrum'a geçersin."

Bir aktarma daha yapacağız demek.

"Otur" dedi adam. Oturdum. Bağırды: "Hilmiiii, bir çay!"

Hilmi çayımı getirdi.

"Minibüsler sizin mi?" diye sordum.

"Burası kooperatif" dedi. "Ben buranın yöneticisiyim. Aslına bakarsan, asıl mesleğim saatçilik. Minibüslerin başındaydım. Baktım, kimse kalkış saatine uymuyor, bırakıp gittim. Yapamadılar. Her şey karıştı. Gelip yalvardılar. 'Başımıza geç' diye. 'Geçerim ama bir şartım var' dedim. 'Herkes kalkış saatine saniyesi saniyesine uyacak.' Kabul ettiler. Geldim, yine başlarına geçtim. Bak, şimdi düzen intizam var. İsterse bir tek müşteri olmasın, minibüs tam zamanında kalkar. Yarım saatte bir. Saniye şaşmaz."

Saatine baktı. "On dört dakika kaldı. On dört dakika sonra Söke minibüsün hareket eder. Herkes ne zaman gidecek, saniyesi saniyesine bilmeli. Her şeyin başı düzen. Düzen dedin mi, saat. Değil dakika, saniye bile önemli. On üç dakika kaldı."

Nereden geldiğimi, ne iş yaptığımı sordu. Anlattım. Dinliyor, bir yandan da saatine bakıp rapor veriyor.

"On bir dakika kaldı... Dokuz dakika kaldı..."

Neredeyse bir de kronometre tutacak.

"Bodrum'a niye gidiyorsun?"

Onu da anlatıyorum. Gözü saatte.

"Hilmiiii, birer çay daha!"

Çaylar tazeleniyor.

"Tam beş buçuk dakika kaldı. Bunlara böyle yapacaksın. Başka türlü adam olmazlar. Önce herkes saate uyacak. Disiplinin başı bu. Ucunu bir kaçırдың mı, yandın! Bizim burası meşhurdur. Aydın'da, Muğla'da bile söylerler. Söke'de her şey dakik diye. Eee, serde saatçilik de var. Başka türlü olmaz... Dört dakika sonra hareket."

Nerede doğduğumu sordu. Anamı, babamı. Ben bitirdim, o başladı. Saatçiliğin incelikleri anlattı. Birer sigara daha yaktık. Havalardan, Bodrum'un denizinden, Söke'nin pamuğundan, Gire-

sun'un fındığından, Japonya'nın depremlerinden söz ettik. Saatçinin gözü saatinde.

Sıra tam Alamanların ne kadar çalışkan bir millet olduğuna gelmişti ki, bizim saatçi nezle görmemiş bir sesle gürlledi:

“Ulan Turaaaaan! Hadisene be! On iki dakika geçti!”

Milas'a vardığımda hava kararmak üzereydi. **Şimdiki** yol neredede! Bodrum bir buçuk saat sürüyor. O saatten **sonra** minibüs ara ki bulasın! İn cin top oynuyor. Yolun ortasında, **elimde** çantam, arpacı kumrusu gibi düşünürken bir ses duydum:

“Ülkü!”

Baktım, bir araba. Kral el sallıyor. Kral Nalbantoğlu. Bodrumlu dostlarımdan.

İndi. Öpüştük. “Allah gönderdi seni” dedim. Bindim arabaya. Mumcular yoluna vurduk. Söke'deki saatçi minibüsçüyü **anlattım**.

Kral bu. O daracık dönemeçleri savrularak geçerken ayağının gücünü gaz pedalında sınıyor. Çamlar arasında alçaktan uçuyoruz.

“Bana bak” dedim. “Torba'ya benzemesin.”

Bir süre önce arabayı Torba yolunda devirmiş, hastanelik olmuştu.

“Merak etme, abem” dedi. “Bir şey olmaz. Saatçinin kaybettiği dakikaları kazandırıyorum sana.”

Yatağan'da Bir Çay Molası

Yine 1970'lerin başları. Marmaris'ten Bodrum'a dönüyorum minibüsle. Sakal bırakmışım. Saçlarım uzun. Bacaklarımda eski püskü bir kot pantolon.

Şoför Yatağan yakınlarında bir kır kahvesinde **çay** molası verdi. İndik. Kahvede dört adam var sadece. Dördü de **yaşlıca**. Bir ağacın gölgesindeki masada çay içiyorlar.

Adamlardan biri beni görünce ayağa fırladı, yanıma koştu. Kollarını sallayarak bağurmaya başladı:

“Seen... Neredeeen... Nereyeee?”

Belli ki, yabancı sanmış beni.

Gülümsedim.

“Marmaris'ten geliyorum, Bodrum'a **g**eliyorum” dedim.

Adam şaşırdı.

"Allah Allah?" diye bağırdı. Arkadaşlarına döndü. "Bizim gibi konuşuyor yahu!"

"Tabii" dedim. "Ben Türk'üm."

"Seen... Çok var mı Türkiyeee?"

"Ben zaten Türk'üm" dedim yine. "Türkiye'de yaşıyorum."

Adam yabancı olduğuma inanmış bir kere. Ne desem boşuna!

"Allah Allah? Ne desem anlıyor. Bizim gibi de konuşuyor."

Arkadaşları gülererek gelip koluna girdiler adamın.

"Gel, Osman Dayı" dediler. "Gel, otur."

"Ne desem anlıyor."

"Anlarım elbet. Ben Türk'üm, Osman Dayı" dedim.

Osman Dayı çığlığı bastı:

"Allaaaah!"

Gözlerini kısarak bana baktı.

"Sen kimsin?" dedi. "Ne desem anlıyorsun. Bizim gibi konuşuyorsun. Adımı da biliyorsun. Cebimde yüz lira var. O yüz lirayı sana vereceğim!"

Cebine davrandı. Arkadaşları masaya sürüklemeye çalışıyorlar onu; Osman Dayı'ya Zaloğlu Rüstem gücü gelmiş, direniyor.

Bir yandan da, "Adını bile biliyor. Kim bu herif be?" diye bağılıyor. Minibüstekiler çayı filan unuttular. Çevremizde çember olup bizi seyretmeye koyuldular. Sanki Kavuklu'yla Pişekâr'ız.

On dakika boyunca, "Ne desem anlıyor!" diye bağırdı Osman Dayı.

"Anlarım elbet, ben Türk'üm" dedim.

"Kim bu herif be? Cebimde yüz lira var, ona vereceğimi!"

Minibüse bindik. Biz uzaklaşırken Osman Dayı arkamızdan hâlâ "Allah Allah" çekiyordu.

Bir de aynı yıllarda bir otobüs şoförüyle kapışmam var.

Sabahleyin erkenden Bodrum'dan İzmir'e gidiyoruz. Yolcular hazır. Şoför bekleniyor.

Derken geldi. Geldi ama nasıl geldi! Direksiyon başına öyle bir hışımla çöktü, kapıyı çarparak öyle bir kapadı ki, yaşlı yolcular hemen dua etmeye başladılar.

Fırladık. Gerçekten fırladık. Yokuşbaşı'nı saatte kim bilir kaç kilometre hızla geçip dönemeçlere daldık. Raflardaki paketler kafamıza iniyor. Koltuk aralığındaki testiler devriliyor. Dualar yerini çığlıklara bıraktı.

"Biraz yavaş olsana" diye seslendim şoföre.

Aldırdığı yok. Baktım, tam önümdeki koltukta otobüsün sahibi oturuyor. Bodrum'dan tarudığım bir manifaturacı. "Bir şey söylese ne şuna" dedim.

"Aman!" dedi otobüsün sahibi. "Ona bir şey söylenmez şimdi. Akşam karısıyla kavga etti. Sabaha kadar kafayı çekti!"

Yandık! Adam bir de zilzurna sarhoş!

O arada birkaç kadın kismaya başladı.

"Yavaş ol!" diye bağırdım yine.

Ben bağırdıkça inadına gaza basıyor. Altımız uçurum. Yirmi metrede bir dönemeçler! Kesin uçacağız.

Antepli damarım kabardı. "Öyle de öleceğiz, böyle de... Bari şerefimizle ölelim" dedim; yerimden fırlayıp Şehit Şahin Bey'in torunlarına yakışır biçimde şoförün üstüne hamle ettim. Tam gırtlığına yapışırken ön koltuktaki yolcular beni tuttular.

O anda kuzuya döndü şoför. Ayağını gazdan çekti. Hızı saatte yirmi kilometreye düşürdü. Sağ salım Milas'ı geçtik, Selimiye'de mola verdik.

Çaylarımızı içerken şoförle dost olduk. Daha sonra da Bodrum'da sık sık karşılaştık. Ne zaman beni görse, koşarak yanıma geliyor, gülerek, "Abem be!" diyordu. "O gün kadınları nasıl ağlatmıştım ha!"

Şoförümüz Selimiye'de Vuruldu

Yaz sonu bir pazar ikindisi. İstanbul'a dönüş. Bodrum'un eski garajında tek otobüsün muavini bağıyor: "Yolcular yerlerine!"

Biniyoruz. On sekiz saatlik çile başlamak üzere. Uyuyabilirsen sorun yok. Ama benim gibi otobüste geceleri uyku tutmuyorsa yandın.

Barış'ı (Pirhasan) nasıl da kıskanmıştım bir keresinde. Bodrum'dan otobüse bindik. Beş yüz metre gittik gitmedik, Barış başladı uyumaya. İstanbul'a kadar da uyanmadı. "Topkapı'ya geldik" diye dürterek zorla uyandırdım onu. "Yahu" dedim, "ben senin gibi uyuyabilsem her gece otobüse binerim."

Bu kere Barış yok.

Şoför gaza bastı. Yokuşbaşı'nda şöyle bir arkaya bakıp "Hayırlı yolculuklar" diye homurdandı. Sonra muavini çağırdı yanına. "Sığara paketim nerede?" diye sordu. "Bilmem" dedi muavin. "Ulan, senin içtiğin ne?" "Bafra." "Benim Bafra nerede?"

Mırl mırl tartışılar biraz.

Sonra muavin arka basamağa oturup sigarasını tütürmeyi sürdürdü.

Milas'ı geçtik. Selimiye yakınlarında bir benzin istasyonuna yanaştı otobüs. Benzin alınacak. Şoförle muavin aşağı indiler. Biz yolcular yerlerimizde bekliyoruz.

Derken bir çığlık koptu aşağıdan: "Yandım anam!"

Pencerelere dayadık kafalarımızı. Baktık, bizim şoför yerde yatıyor. Yüzü kan içinde. İki metre ötesinde muavin. Elinde kocaman bagaj anahtarı.

İndik hemen. İki yolcu şoförü doğrultmaya çalışıyor. Herkes şaşkın. Çıt çıkmıyor. Sinek uça sesi duyulacak. Benzin istasyonundan bir iskemle çıkarıldı. Şoför üstüne oturtuldu. Adamın yanağı delinmiş. Kan içinde. Beyaz gömleği kıpkırmızı.

Muavin hâlâ olduğu yerde duruyor. Besbelli, o da şoka girmiş.

Neden sonra, "Binin otobüse" diye mırıldandı, "sizi ben götürüyün."

Şöyle beş saniye kadar yine sessizlik çöktü ortalığa.

Sessizliği yolculardan yaşlı bir kadının çığlığı bozdu: "Katil!"

Onun bağırmasıyla birlikte muavin de kendine geldi. Elindeki bagaj anahtarını atıp başladı kaçmaya. Bir dakika içinde yoklara karıştı.

Şoförün başına üşüştük yine. Başladık doktorculuk oynamaya. Biraz önceki sessizliğin acısını çıkarmaya koyulduk. Herkes bağırıyor: "Sargı bezi bulun! Hastaneye telefon edin! Buz koyalım, buz! Sedye getirin! Muavini yakalayın!"

Muavin gitti gider. İstasyondaki telefon çalışmıyor. Günlerden pazar. Ortalıkta in cin top oynuyor. Ne yapasın? Kimden yardım isteyesin?

Biz öyle bağırıp çağırırken bir Volkswagen yanaştı yanımıza. Arabayı kullanan adam indi. Benzin almaya gelmiş. Doktormuş. Operatör. Çantası da yanında.

Ayaküstü küçük bir "operasyon" yaptı. Yarayı temizledi; dikiş attı. Bir de iğne. "İzmir'e kadar idare eder" dedi. Çekti gitti.

İzmir'e kadar idare eder de, İzmir'e kadar nasıl gideceğiz? Şoför biraz kendine gelmiş. "Sizi götürürüm" diyor. Yolculardan biri bagajdaki bavulundan beyaz bir gönlük çıkarıp adama giydirdi. Morali düzelsin diye.

Bir saat kuzu kuzu bekledik orada. Sonra şoför direksiyona geçti. Bir eli direksiyonda, bir eli yanağında, ağır ağır İzmir'e kadar götürdü bizi. Orada şirketin başka şoförü "devraldı" otobüsü.

Yaralı şoföre, "Hastaneye git" dedik.

“Yok” dedi, “Balıkesir’e kadar dayanırım. Bizim memleket. Orada giderim.”

Geçti, arka koltuğa uzandı. Yeni şoförümüzle Balıkesir yoluna vurduk.

Kimsede uyku durak yok elbet. Herkes olayı konuşuyor. Yanındaki görmemiş gibi, yeniden, yeniden anlatıyor. Arada bir arka koltuktan yaralı şoförün iniltisi yükseliyor: “Yandım anam! Acıyor...”

Bir ara kalktı, otobüsün ortasına geldi. Hepimizi teker teker süzdü. “Şimdi o muavin kaçtı ya” dedi. “Varsın kaçtım sansın. Yerin yedi kat dibine girse bulurum onu. Zaten yeni çıktım. İki leşim var... Alnımıza yazılmış, üçleyeceğiz.”

“Bodrum bombalanacak!”

Kıbrıs’a çıkarma yapıldığında, 1974 Temmuzunda Bodrum’daydım. Bodrum, “ufak sahil kasabası”ydı hâlâ; “patlama”nın ipuçları yeni yeni belirliyordu. İncik boncuk satan birkaç dükkân, pansiyona çevrilmeye başlanan evler, Karadeveci’yle gelen turistler.

Yerliler “uyanıyordu” artık. Unutmuyorum, bir gün öğleüstü Sakallı’da köfte yiyordum. Dışarıda pazar kurulmuş. Saticıların sesleri duyuluyor: “Domates bir lira!” Radyoda haberler okunuyor. Spiker, “Bugün gazete kâğıdına yüzde yirmi beş zam yapıldı” dedi. O anda sanki biri bir düğmeye bastı, satıcılar aynı anda, bir ağızdan bağırmağa başladılar: “Domates yüz yirmi beş kuruş!”

Kıbrıs çıkarması pek bir şey değiştirmede. Tek eğlencemizden, yazlık sinemalardan yoksun kaldık. Geceleri karartma vardı çünkü. Karşıda İstanköy ışıl ışıl. Sirtaki sesi bizim kıyıları vuruyor, biz ise karanlıkla boğuşuyoruz.

Gündüzleri balıkçılarla, Hataylı’yla, Allah’a yan bakan Yaşar’la Azmakbaşı’nda oturup siyah beyaz televizyonda Ecevit’i dinliyoruz. Akşamları perdeleri çekip mum ışığında kâğıt oynuyoruz.

Bir gece sabaha karşı dörtte yataklarımızdan fırladık. Sokaklarda bir koşuşturmadır gidiyor. Biri, zangır zangır titreyen sesiyle hoparlörlerden bağırıyor: “Bodrumlular, sayın Bodrumlu misafirler... Yani Bodrum’a gelen misafirler... Herkes dağlara!.. Sayın Bodrumlular ve misafir turistler... Dağlara çıkmanız gerekmektedir... Saat yedide Bodrum’un bombalanacağı haberi alınmıştır!”

Hoppala! “Saat yedide sizi bombalayacağız” diye haber mi göndermişler? Bodrum’u niye bombalasınlar? Dağlara niye kaçalım? İstanköy’den uçakların kalktığını görür görmez Artemis’in önünden dalarız denize, olur biter!

Çıktım sokağa. Bodrum'da değilim de, bir Amerikan "felaket filmi"nin göbeğindeyim sanki. Kaçan kaçana! Arabası olan, direksiyona geçmiş, gazlıyor! Arabası olmayan otobüs garajına koşuyor.

O hengâmede Bodrumlu bir genç kız, eniştesinin ayaklarına kapanmış, gözyaşları içinde bağıyor: "Enişte! Enişte! Yalvarıyorum! Beni sen vur! Rumlara bırakma!"

Gözen Sineması'nın bekçisi, palabıyıklı bir ihtiyar, artık nereden eline geçirdiyse, koca bir kılıç bulmuş, havada sallayarak, "Gidin siz!" diye kükrüyor. "Gözünüz arkada kalmasın! Bodrum'u ben korurum!"

Hoparlörlerdeki ses sürüyor: "Dikkat! Dikkat! Saat yedide Bodrum bombalanacağından..."

Saat yedi oldu. Sekiz, dokuz, on... İstanköy'den uçaklar kalkmadı. Bodrum bombalanmadı.

Ama boşaldı. Öğle olduğunda "yabancı"lardan sadece Sadun Aren kalmıştı kasabada. Yerlilerden bazıları bile ortalarda yoktu. Herkes Bodrum'un ileri gelenlerinden birini anlatıyordu. Adam, "Bodrum bombalanacak" sözünü duyar duymaz, karısını, çocuklarını bırakmış, motosikletine atlayıp kaçmıştı. Ama Mazi yakınlarında bir ağaca toslayıp yaralanmıştı.

"Yahu" diyordu Hataylı, "herif şimdi şu cemaate hangi suratla bakacak?"

O yıl تنها bir ağustos geçirdi Bodrum. Ama ertesi yıl bunun acısını çıkaracaktı. Başka kentlerden gelenlerin getirdiği "eski köye yeni âdet"lerle rengini yitirmeye başlayacaktı. O renkten sadece evlerin beyazlığı kalacaktı galiba.

Bodrum'u bilmek, Bodrum'u tanımak bir ayrıcalık olmuştu.

Günün birinde Pamili'yle sokakta yürürken bir dükkânın önünde birikmiş üç beş kişi gördük. Yerli turistler. Dükkânın sahibi bir kadın, onlara söylev çekiyordu:

"Efendim, Bodrum hep böyledir. Bu mevsimde mutlaka iki gün yağmur yağar. Bulutlar Karaada'nın üstünde belirirse..."

Bodrum balıkçısının hası sanki.

"Kim bu kadın?" dedim.

Pamili güldü. "Bırak yahu. Geçen ay geldi Bodrum'a. Bu dük-

kânı da dün açtı. Üç güne kalmaz, ‘Çökertme’den çıktım da Halilim’i söylemeye başlar, anadan doğma Bodrumlu oldum sanır.”

Anadan doğma Bodrumlu olduğunu sananların sayısı hızla arttı. Kasabanın eski tadının kalmadığını düşünüyorduk artık. İstanbul’da, “Artık oraya gidilmez” diyor, ertesi gün otobüse atlayıp Bodrum’un yolunu tutuyorduk.

Diplomalı Terzi

Bodrumlu dostlarımdan biri de Ali Barka’ydı. Terziydi Ali Barka. Bilardoya pek meraklıydı. Terziliği tartışılabilirdi, ama bilardoculuğu tartışılmazdı. Dünyanın en kötü bilardo oyuncularından biriydi. İstekayla topa vurmaya görsün, kahve birbirine girerdi. Masada ne kadar top varsa sokağa fırlardı.

Ali Barka, bilardoyu gücünü kanıtlamak için bir araç olarak görürdü. Bunu kanıtlarken de, boyuna, “Şatırlı bir sayı çekeyim! Şimdi boruyu döşerim! Hey yavrum!” diye çığlıklar atardı.

Çok iyi bir oyuncu olduğu kanısındaydı. “Hepinize bunun dersini veririm” derdi.

Dükkânı kahvenin tam karşısındaydı. Sabahleyin beş dakika kadar çalışır, sonra kahveye girip bilardo masasının başına geçerdi.

Ali Barka’ya şort mu diktirecektiniz, bir ayda ancak alırdınız. Pantolon mu? Üç ay. Takım elbise? Umut yok.

Çırağı, hazır şortlar dikerdi. Yazları turistlere satarlardı onları.

Günün birinde bir pantolon diktireceğim tuttu Ali Barka’ya. “Bana bak” dedim, “pantolonu bitirmeden kahveye adım attırmam sana.”

Saat dokuzdu. “Peki” dedi Ali Barka.

Dokuzu beş geçe kahveye damladı. Kapıdan içeri sokmadım. “Önce pantolon” dedim. On dakika sonra yine geldi. Yine almadım kahveye. On dakika sonra bir daha. Saat 11’de dükkânından seslendi: “Ülkü, pantolon hazır!”

Bir yaz Bodrum’a gideceğim sırada, yayınevindeki dizgi makinesini kullanarak bir diploma hazırladım. İngilizce. “Büyük Britanya Bilardocular ve Boru Döşeyiciler Derneği, Majesteleri Kraliçe’nin izniyle Ali Barka’ya profesörlük unvanı vermiştir.”

Kurdelesı, yaldızı, soğuk damgası, çifli imzasıyla gerçek bir diploma sanki.

Ali Barka havalara uçtu. Hemen çerçeveletip aynanın üstüne astı onu. Gelen geçeni kapıdan çevirip fiyakasını yaptı.

Bir gün, "Allah senden razı olsun" dedi.

"Hayrola?" dedim.

"Eskiden Bodrumlular provaya gelip de aynanın karşısına geçtikleri zaman hep bir kusur bulurlardı. Şimdi tam ağızlarını açacakken, gözleri diplomaya takılıyor. Bir şey sanıyorlar bunu. 'Eline sağlık, çok güzel olmuş' diyorlar."

Günün birinde asık suratla geldi kahveye. "Ne oldu?" dedik. Anlattı.

Bir turist gelmiş dükkâna. "Ali Barka siz misiniz?" diye sormuş. "Benim" demiş Ali Barka. Adam, "Siz İngiltere'den diplomalı bılardocuymuşsunuz. Ben de Türkiye ikincisiyim. Sizinle bir maç yapalım" demiş. Ali Barka, "Bugün çok işim var, öbür gün yapalım" demiş. "Ben yarın akşam gidiyorum. Yarın oynayalım" demiş adam. Ali Barka da çaresiz kabul etmiş.

Ertesi gün dükkânını açmadı Ali Barka. Sabahleyin erkenden Karatoprak'a gitti. Geceyi de orada geçirdi. Arayanlar onu bulamadılar.

Bir yaz da Fransız *Pif* dergisinin okurlarına verdiği plastik oyuncaklardan birini, dev bir akrebi götürdüm Ali Barka'ya. Hemen vitrinine koydu.

Bir anda kalabalık birikti dükkânın önüne. Sokakta ne kadar esnaf varsa, akrebi görmeye koştu. Gelip geçen turistler de uzun uzun akrebi seyretneye koyuldular.

İki gün sonra, "Yahu, Ülkü" dedi Ali Barka, "ne akrepmiş bu! Dünyanın parasını veriyorlar. Satayım diye."

"Satsana" dedim.

"Deli miyim ben!" dedi Ali Barka. "Turistler akrebi görmek için dükkânın önünde duruyorlar, sonra da içeri girip şort alıyorlar. Parayı oradan götürüyorum. Bunun gibi iki hayvan daha getirsen bir haftada köşeyi dönerim!"

"Hey yavrum hey!"

Yine o eski Bodrum. 60'ların sonları, 70'lerin başları. Her yerden denize giriliyor. Yaz sıcakları bunalan, Azmakbaşı'nda pırıl pırıl suya atıyor kendini. Art emis'in önü doğal plaj. Kırk yıl-

da bir toplanılıp M skebi'ye, Farilya'ya gidiliyor Mehmet'in "cip-taksi"siyle. Bazen balıkçı motoruna atlayıp Ba la'ya, Yalı iftlik'e.

Haftada bir pazar kuruluyor. Yazlık sinemalar dışında tek e -lence pazaryeri.

Bodrum zenginlerinden birinin karısı tutturmu  "K rk isterim, otomobil isterim" diye. Bodrum'da kürkü, otomobili ne edeceksin? Sonunda direnci kırılmış kocasının, kürkü de, arabayı da almış. Ağustos sıca ında Bodrumlular bir de bakmı lar ki, pazaryerinde bir otomobil. Şoför inip kapıyı açmış. Arka koltuktaki k rk l  kadın arabadan inip ba lamı  satıcılarla pazarlığa. "Domates elli kuru a olmaz mı?"

Pazaryerinin hemen altında  ı man Latif'in a evi vardı. Karşısında Sakallı. Onun yanında Nasip. Körfez'i saymazsak, karşın doyurulacak tek yerlerdi bunlar.

Nasip'i tanıdım. Kısa sürede kanımız kaynadı, dost olduk. G rd   m en keyifli insanlardan biriydi. İnce ince sata ırdı adanma. Sözgelimi, okey oynuyoruz. Ben edebiyatla u ra ıyorum, arı Türkçeden yanayım ya, okey atarak oyunu bitirirsem, " ok görkemli oldu!" diye ba ırırdı. Omzuma vururdu sonra. "İleride bu günleri anımsarız, değil mi?"

Sabahları gün a arırken açardı dükkânını. Çorbayı, köfteleri hazırlamaya koyulurdu. Ben yandaki kahvede  ayınımı içer, Recep Cingöz'e gazetelerin gelmesini beklerdim. Abdi Bey'in ba yazısına göz atarken Nasip bitirirdi içini. Birlikte Azmakba ı'na doğru yürümeye ba lardık. Nereid Pansiyon'un önüne gelince, "Hey yavrum hey!" diye ba ırırdı Nasip.

Yandaki evden karşılığı gelirdi: "Hey yavrum hey!"

Hey Yavrum, Mustafa Hoca, görünürdü kapıda. Gider, deniz kıyısındaki kahveye oturur, ba lardık çene çalmaya.

Hey Yavrum Fransızca   retmeniydi. Kentler görmüş, sergiler gezmi , kitaplar devirmi , sonunda kendi düzeyinde bulunadı ı bu yere kapağı atmu tı. Açık açık söylemezdi bunu, ama arada bir ipuçları verirdi. Balıkçıların ba ırmalarına sinirlendi inde, kahvesi gönlünce yapılmadığında, Allalı'a yan bakan Yaşar'ın yüzünü gördüğünde, okey oynarken Sabahattin Hoca ta ları doğru dürüst karı tırmadı ında.

Güzel yemek yapardı. Yıllar sonra evinin  n n  küçük bir lokantaya bile çevirdi. Ama m   terilerle, haftada bir de i tirdi i

garsonlarıyla uğraşmaktan kısa sürede bıktı. Gidip Gümüşlük'e yerleşti.

Hey Yavrum'un hem en kızdığı hem en sevdiği kişilerden biri Hurşit'ti. Doğuluydu Hurşit. Liseye coğrafya öğretmeni olarak gelmiş, Bodrum'a yerleşmişti. Yüzü ne kadar sertse, yüreği o kadar yumuşaktı. Hani, "iyilikten başka bir şey düşünmez" derler ya, somut bir örneğiydi bunun. Arada bir Nasip'le mobiletlerine atlar, Mumcular yolunda bir ağacın gölgesine uzanıp azıcık kestirirlerdi.

Bir başka öğretmen arkadaşımız da Pamili'ydi. Süleyman Pamili. Doğma büyüme Bodrumluydu. İnanılmaz bir matematik kafası, iki de oğlu vardı. Vurgun ilkokula gidiyordu. Sürekli utangaç bir çocuk.

Ama küçük kardeşi Erdener dört kol çengiydi. Bir Kurban Bayramı sabahı çarşının ortasında yakaladı beni. Karnına vurarak, "Ülkü Amca!" diye bağırırdı. "Bu göbeği görüyor musun? Bu göbek kurban etiyle doldu!"

Milliyet Çocuk dergisine hazırladığım *Bodrum Takımı* foto romanında başrolü oynadı.

Sessiz Bodrum'un sesleriydi bunlar. Renkleriydi.

Pamili bir gece derin bir uykuya daldı. Ertesi sabah uyanmadı. Hurşit kalbine yenik düştü. Hey Yavrum da öyle. Nasip'in kalbi ise biraz daha sağlama alınmıştı. Pille çalışıyordu. Ama o da mobiletiyle Mumcular yolunda uçacak, kimse de, üzülürüm diye, İstanbul'a telefon açıp ölümünü bana bildirmeyi göze alamayacaktı.

"Hem dersini bilmiyor..."

Hayatımın en büyük "iltifat"ını beni hiç tanımayan, benim de hiç tanımadığım bir adamdan aldım. Yıllar önce Bodrum'da Hurşit, Pamili, ben, Yalıkahve'de oturmuş, politikadan söz ediyorduk. Hurşit'in bir tanıdığı geldi masamıza. Oturdu, sohbete katıldı. Bir politikacıyı eleştiriyordum. Adam, "Beyefendi" dedi, "siz bilmezsiniz ünlü bir söz vardır: 'Hem dersini bilmiyor hem de şişman herkesten'. O da öyle. Hem dersini bilmiyor, hem de şişman herkesten."

Hurşit gülmeye başladı. "Sen o sözü nereden duydu?" dedi adama.

"Gazetede okudum" dedi adam. (Bunu Fethi Naci'nin, bir yazısına başlık yaptığını anlayacaktık sonradan.)

“Allah iyiliğini versin” dedi Hurşit. “Tereciye tere satıyorsun. Yahu, o sözün yaratıcısı Ülkü’nün kendisi. Bir şiirinde var.”

Aynı Hurşit aylar sonra çarşıda koluma yapışacak, “Gel” diyecekti. “Livaneli’nin yeni kaseti geldi. Sana bir şarkı dinleteceğim. İlk benden dinle. Çok seveceksin.”

Sesimi çıkarmadan *Güneş Topla Benim İçin*’i dinledim. Kim bilir kaçınıcı kere. Stüdyoda kaydı yapılırken de Zülfü’nün yanındaydım. Sözleri benimdi çünkü.

“N’ediyon bizim öğlen?”

Milliyet Yayınları’nı yönetiyorum. Birkaç günlüğüne Bodrum’a gideceğim. Gazetenin İzmir bürosu şefi sevgili İsmail’e telefon ettim. İsmail Sivri’ye. Gerçekten kanatsız bir melektir İsmail. Yüreği o kadar sevgi dolu bir insan az gördüm. İşini gücünü bırakıp başkalarının sorunlarını çözmeye çalışır. Bunu yaparken de dudaklarındaki gülümseme hiç silinmez.

“Yarın uçakla İzmir’e geliyorum” dedim. “Bodrum otobüsüne bilet ayırtır mısın bana?”

İsmail “Hemen!”i yapıştırdı.

Ertesi gün Çiğli’ye indiğimde bir baktım, havaalanında İsmail. Yanında İrfan. Gazetenin şoförü. Araba da orada.

Sarıldık, öpüştük. “Yahu” dedim, “ben kendim gelirdim büroya. Bu sıcakta ne işiniz var?”

“Fazla konuşma” dedi İsmail. “Bodrum’a da bu arabayla gidiyorsun. İrfan götürecektir.”

“Olmaz” dedim.

İsmail’de bahane hazır: “Arabanın zaten Bodrum’a gitmesi gerekiyordu.”

Ekledi: “İki de yol arkadaşın var. Bedri’yle Örsan.”

Bedri Koraman’la Örsan Öymen.

“Şimdi otelden alacağız onları. Dün gideceklerdi Bodrum’a. Yarın Ülkü geliyor. Bir gece beklerseniz sizi de onunla yollarım” dedim. Canlarına minnet. Bütün gece kafa çektiler.”

Biraz sonra otelin önündeydik. Bedri’yle Örsan kapıda bekliyorlar.

Onlarla da sarılıp öpüştük.

İsmail şöyle bir baktı bize. “Şimdi büroya gidip çay içelim desem nasıl olsa gelmezsiniz. Hadi, yolunuz açık olsun.” İrfan’la bana döndü. “Allah kolaylık versin.”

Bedri’yle Örsan arkaya oturdular. Ben öne, İrfan’ın yanına. Yo-

la koyulduk. Azıcık hoşbeş. Üçüncü dakikada Örsan bir türküye başladı:

"N'ediyon bizim oğlen / Eyi min Alla'sen / Keşkek gibiyim / Elleşmen bene..."

Durdu. Kısa bir açıklama yaptı: "Ne yapıyorsun bizim oğlan / İyi misin Allahını seversen..." Başa döndü. *"N'ediyon bizim öğleeeen / Eyi min Alla'seeen / Keşkek gibiyiim / Elleşmen beneee..."*

Hadi, bir daha!

"Yeter be!" dedi Bedri.

Örsan'ın aldıracağı yok. Hep aynı dörtlüğü söylüyor. Bitiriyor, al baştan!

Belevi'ne kadar söyledi. Orada mola verdik. Çöp kebabı yiyeceğiz. Oturduk bir masaya.

Örsan, "Buranın çöpü iyidir" dedi. *"N'ediyon bizim öğleeeen / Eyi min Alla'seeen..."*

"Alla'sen hiç olmazsa şurada biraz sus" dedim.

Örsan'ın sustuğu yok. Yalnız ayran içerken ara veriyor. Sonra yeni baştan.

Kebaplar bitti. Arabaya bindik. *"N'ediyon bizim oğlen"* yine başladı. Bedri, "Sus, ulan!" diye Örsan'ı yumrukluyor. İrfan bu işkence bir an önce bitsin diye gaza basıyor. Bodrum'a, üstelik eski yoldan, üç saatte girdik. Çarşıda ayrıldık. Bedri'ye, "Sen yandın" dedim. "Doğru" dedi Bedri, "yanmışım da ağlayanım yok."

Köfteci Nasip'in evine yöneldim. Elimde çanta, hem yürüyorum, hem mırıldanıyorum: *"N'ediyon bizim öğleeeen..."*

Üç gün boyunca ne dilimden düştü bu dörtlük, ne kulağımdan silindi. Fırından simit alıyorum, *"N'ediyon bizim oğlen"*, İflas Mehmet'e peynir tarttırıyorum, *"N'ediyon bizim oğlen"*, Yalıkahve'de masaya çöküyorum, *"N'ediyon bizim oğlen"...*

Bir ara Örsan'la Bedri'yi gördüm Sakallı'nın önünde.

"Tatilimi zehir ettin" dedim Örsan'a.

"Sen yine üç saatle sıyırdın" dedi Bedri. "Ben o gece sabaha kadar bu herifin türküsünü çektim."

Örsan güldü. Boynuma sarıldı. "Gelecek sefere bir başka türkü söylerim artık" dedi.

Ama "gelecek sefer" olmayacaktı.

Yaşar Kemal'le Bodrum Yolunda

"Senden bir şey istiyoruz" dedi Pamili.

Bodrum'daydık. 70'lerin sonu. Şubatı. Kışın keyfi bir başkay-

dı o zamanlar. “Yabancı” yok, gürültü yok. Gürültü dediğim, şimdiki disko şamatası değil. Yazları çarşıdaki kasetçiden yükselen müzik, bir de üç beş satıcının bağırması. Onlar bile gürültü gibi geliyordu bize. Sessizlikte boş sokakların, beyaz duvarlardan sarkmış kaymakamçiçeklerinin, gri denizin, balıkçıların dönüşünde Bardakçı’dan yankılanan motor “taka-taka”larının keyfi bir başkaydı.

“Hayrola?” dedim.

“Bodrum’da ana babalar çocuklarının kitap okumasından pek hoşlanmıyor” dedi Pamili. “Bir toplantı yapalım, ana-babalarla konuşalım; çocuklarını kitap okumaya özendirsinler.”

İyi de, bir konuşmayla olacak şey miydi bu?

Pamili, “Sen bir konuşma yaparsın” dedi.

“Yahu” dedim, “beni kim dinler!”

Pamili Nuh diyor, peygamber demiyor. Diretiyor.

“Dinler, dinler...”

Baktım olmayacak, “En iyisi adı sanı olan birini getirelim” dedim. “Yaşar’ı getirelim. Yaşar Kemal’i.”

“Koskoca Yaşar Kemal gelir mi hiç?” dedi Pamili.

“Gelir” dedim. “Sen bana bırak.”

İstanbul’a dönünce Yaşar’a telefon ettim. Ne yalan söyleyeyim, yüreğim güm güm atıyordu. Öyle ya, Yaşar bugün İstanbul’da, yarın Fransa’da, öbür gün İsveç’te!

“Buyur, ağa” dedi.

“Seni Bodrum’a götüreceğim.”

“Gideriz.”

O kadar. Sorgu sual yok.

Aslan Yaşar!

Sonra anlattım neden gideceğinizi. “Konuşmasak olmaz mı?” dedi. “Gideriz, iki gün kalır, geliriz.”

“Olmaz” dedim. “Gitmemizin nedeni bu.”

“Peki, ağam, konuşuruz öyleyse.”

Pamili’yi aradım hemen. Haberi verdim. Sevgili Pamili, nur içinde yatsın, uzun süre inanamadı. Kendisini işletiyorum sandı.

Toplantıdan bir gün önce Yaşar’la uçağa atlayıp İzmir’e gittik, oradan Bodrum otobüsüne bindik. Karadeveci’ye.

İlkbahar yüzünü göstermiş. Hava basbayağı sıcak. On dakika geçti geçmedi, Yaşar, "Daha ne kadar var?" diye sormaya başladı. "Dur yahu, hele bir İzmir'den çıkalım." On dakika sonra yine: "Daha ne kadar var?"

Dört kilometrede bir sızlanıyor. "Karnım acıktı. Bu namussuz mola vermeyecek mi?"

Neyse, sonunda Ortaklar'da mola verildi. İndik. Çifter porsiyon çöp kebabı söyledik. Çöpleri beklerken üç şişe soda içti Yaşar. Çöpler geldi, iki şişe daha.

Çifter porsiyonu bitirmiştik ki, baktım çifter porsiyon daha geldi.

"Nedir bunlar?" dedim garsona.

Yaşar atıldı: "Ben söyledim."

"Yiyecek halim kalmadı."

Yaşar'a söz geçer mi! Tabağı daha yanılamadan, hoppala... Bırer tane de kocaman peynirli pide.

Yaşar utangaç utangaç gülümsüyor.

"Çıldırдың mı sen?" dedim.

"Yersin, yersin" dedi Yaşar. Sırtıma bir şaplak attı. "Antepli değil misin, ulan! Kavaklık'a gidip cartlak kebabı yiyenlerden..."

Benim diyen Antepli bile, Her Yarı Mamet bile o kadarını yiyemez. Ama gel de Yaşar'a anlat bakalım.

Yedik, içtik, ağaçların altında Yaşar'ın fotoğraflarını çektim. İçlerinden birini sonradan aylık *Milliyet Sanat Dergisi*'ne kapak yapacaktık.

Aslında o fotoğraf Yaşar Kemal'in değil, dört porsiyon çöp kebabının üstüne kocaman bir peynirli pide yenilip on şişe kadar da soda içildikten sonra duyulan hazzın suretidir.

Ljubljana'da Üç Kız Kardeş

Sanırım otuz yıl oluyor, Yaşar Nabi Nayır, beni Türkiye Şubesi delegesi olarak Uluslararası PEN Kulüp Kongresi'ne yollamıştı. Uçak büyük lüks! Tren nemize yetmez! Atladım Sirkeci'den trene, ver elini Ljubljana. Slovenya'nın başkentinden otobüsle güneşe, Adriyatik kıyısına indim. Piran. Portoroz.

Kongrede üç kişiyle dost oldum: Heinrich Böll, Georges Astalos, Alasdair MacKinnon.

Alasdair İskoçyalı bir şairdi. Ljubljana'ya yerleşmişti; orada bir okulda İngilizce öğretmenliği yapıyordu. Bir ara tiyatrodan konuştuk. O sıralarda Çehov'dan çevirdiğimi *Üç Kız Kardeş*'i oynuyordu

Kenterler. Bunu öğrenince, "Biliyor musun" dedi, "Ljubljana'da da *Üç Kız Kardeş* oynanıyor. Dönüşte Ljubljana'da kalacak mısın?"

"Bir gece kalacağım" dedim.

"Dur bakalım" dedi. "O gece oynuyorlarsa görürsün. Bir karşılaşturma yaparsın. İlginç olur."

Telefona gitti. Dönünce, "Yazık" dedi. "Senin kalacağın gece başka bir oyun varmış."

Kongreden sonra Ljubljana'ya döndüm. Neredeyse sıfır yıldızlı bir otele kapağı attım. Ertesi sabah bavulumu istasyondaki emanetçiye bıraktım. Günü sokaklarda geçirecek, gece treniyle de Münih'e, Halil Dayımın kızı Handanlara gidecektim iki günlüğüne.

Öğleye kadar avare avare dolaştım. Bir sinemanın önündeki afişlere bakarken, "Ulku!" diye bir ses duydum arkamda. Ülkü değil, Ulku!

Döndüm. Alasdair! Sanki bir gün önce ayrılmış iki tanıdık gibi değil, kırk yıldır birbirini görememiş iki candan dost gibi kucaklaştık.

"Ne zaman gidiyorsun?" dedi.

"Gece yarısından sonra."

"Sana bir haberim var. *Üç Kız Kardeş*'i oynuyorlar bu gece. Git gör. Trene rahat rahat yetişirsin."

Tiyatronun yerini tarif etti. Birer kahve içip ayrıldık.

Tiyatroyu buldum. On dinarı bastırıp biletimi aldım. Sonra sokaklara vurdum yine.

Oyunun başlamasına yarım saat kala gittim tiyatroya. Kapının önü tıklım tıklım. Herkes tertemiz giyimli. Benim sırtımda yol kıllığı. Kot pantolon, kot gömlek, spor ceket. Kapıda bir adam biletlere bakıyor. Yanında kır saçlı, yaşlıca, lacivert takım elbiseli bir başkası. Sıra bana geldi. Biletimi uzattım. Kır saçlı adam, "Türk müsünüz?" dedi.

Şaşkınlıkla yüzüne baktım. "Evet."

"Benimle gelir misiniz lütfen."

Hadi hayırlısı. Adam önde, ben arkada, kulise, oyuncuların bulunduğu yere yöneldik. Orada oyuncuların biri karşıladı beni. Kendini tanıttı: "Ali Raner." Sonra bir masaya buyur etti.

Oturduk. O zaman anladım işin aslını. Alasdair, benimle karşılaştıktan sonra tiyatroya gitmiş. "Oyunu Türkçeye çeviren yazar bu gece sizi seyredecek" demiş. Beni kapıda karşılayan da tiyatronun müdürüymüş.

Ali Raner'le başladık sohbeta. Adı Ali ama Türklükle ilgisi yok. Çehov'dan, *Üç Kız Kardeş*'ten söz ettik biraz. Kent Oyuncuları'nın başarısını anlattım. Laf döndü dolaştı, tiyatronun sorunlarına geldi.

"Bizim en önemli sorunumuz çok çalışmak" dedi. "Geçen yıl tam kırk bir kere oynamışım!"

Anlamadım. "Nasıl kırk bir kere?" dedim. Kırk bir ayrı oyunda mı oynamış yoksa?

Hayır. Kırk bir kere sahneye çıkmış.

İnanamadım. "Kırk bir kere mi?" diye sordum.

Güldü. "Elbet inanamazsınız" dedi. Kalkıp bir broşür getirdi. Gösterdi. Orada da yazıyor. Kırk bir kere sahneye çıkmış.

Ne diyeyim, bilemedim. Aynı tarihte Kenterler ayda kırk bir kere sahneye çıkıyorlardı!

Ali Raner yakınmayı sürdürdü: "İnsan dilediği gibi verimli olamıyor. Bir oyuncu ayda en fazla üç kere sahneye çıkmalı."

Sustum. Neyse, ziller çaldı. Başarılar dileyip kalktım. Müdür belirdi yine. Beni aldı, tiyatronun şeref locasına götürdü. Loca başlı başına tiyatro! Kadife perdeler içinde on koltuklu bir salon sanki. Seyirciler dönüp bana bakmaya başladı. "Acaba kim bu önemli adam?"

O kot pantolonlu Antepli, locada tek başına, en arkadaki koltuklardan birine büzüldü, perde bir an önce açılsın diye dua etmeye koyuldu.

Böll Nasıl Başkan Oldu

Kimi insanlar vardır, söze "3 Eylül 1957'de" diye başlarlar. Tarihleri şaşmaz kesinlikle hatırlarlar. Ben ise, değil gününü, yılını bile unuturum çoğu zaman.

Ama bu olayın tarihini unutmam olanaksız. "12 Mart muhtırası" sıralarıydı. PEN Kulüp'ün Türkiye Şubesi Başkanı Yaşar Nabi beni çağırırdı bir gün. "Seni Yugoslavya'ya yolluyoruz" dedi. "Uluslararası Pen Kulüp Kongresi'nde bizi temsil edeceksin."

Para nerede! Trenle Ljubljana, oradan otobüsle Piran-Portoroz.

Genel Başkan Pierre Emmanuel. Tutucu Fransız şairi. Gündemdeki bir maddeyi, düşünce özgürlüğüyle ilgili bir maddeyi

tartışmaya açmaktan kaçındı. Söz aldım. Türkiye'de birçok yazarın düşüncelerinden ötürü cezaevinde olduklarını belirterek konuşmaya başladım, gittikçe artan bir öfkeyle uzunca bir nutuk attım. Maddenin görüşülmesini istedim. Başta Heinrich Böll, bazı delegelerin desteğiyle, yemek saatlerinden fedakârlık edilme-ye razı olundu, konu görüşüldü, özgürlüklerin düşünce suçundan ötürü kısıtlanması kınandı.

Yurda dönüşümde de bu densizliğimin cezasını çektim, kısa bir süre sonra havaalanında Oktay Akbal ile Ali Taygun'un huzurunda polislerce bir güzel uyarıldım.

Altı ay sonra bir kongre daha vardı. Bu kere İrlanda'da. Dublin yakınlarında bir kıyı kasabasında. Delege yine ben. Onur konuğu olarak da Talât Sait Halman çağırılmıştı. Uluslararası PEN, üyelerden birinin kültür bakanı olmasından duyulan kıvançla, onu özel olarak davet etmişti.

Halman en sevdiğim, saygı duyduğum insanlardan biridir. Yüreğinin sıcaklığını beyniyle beslemiştir hep. Onun 12 Mart döneminde kültür bakanlığı görevini üstlenmesi bir yanılmanın sonucudur bence, başkalarını da kendisi gibi sanmasından kaynaklanmıştır.

Halman'ı tanıdığım yıllar boyunca bu yargım hiç değişmedi, hep güçlendi.

Kongrede altı ay önceden tanıdığım dostlar vardı. Sözelimi Georges Astalos. Dikkat ettim, ne zaman Halman'ın yanınday-sam, Astalos on metre uzakta duruyordu. "Gelsene" diyordum. "Yahu" diyordu, "adam kültür bakanı." Ama tanıyınca o da ısındı Halman'a.

Kongrenin gündemindeki maddelerden biri Başkanlık seçimi-ydi. İki aday vardı: Pierre Emmanuel ile Heinrich Böll. Şubelere sorulmuş, oylar yazıyla istenmişti. Sonuç açıklandı. 16-16 berabe-re. Türkiye Şubesi oyunu Pierre Emmanuel'e vermişti.

"Bir de burada delegelerin oylarına başvuralım" dendi. Emmanuel yanlılarından biri, "Bunun bir anlamı yok" diye karşı çıktı. "Delegeler nasıl olsa şubelerinin kararına göre oy verecekler."

Berberlik Emmanuel'in işine geliyorlmuş. Bu durumda, tüzüğe

göre, bir dönem daha başkanlık edecekti.

Alfabe sırasına göre, delegeler açık oyla kararlarını belirtmeye başladılar. Her delege kendi şubesinin kararına uyuyordu. Türkiye olarak en son ben oy kullanacaktım. Sıra bana yaklaşıırken, Halman'a, "Ben Böll'e oy vereceğim" dedim.

"Nasıl olur?" dedi Halman. "Bizim şube Emmanuel'i istiyor."

"Burada delege ben değil miyim?" dedim. "Dönünce Yaşar Nabi'yle konuşurum."

Sıram gelince ayağa kalktım, oyumu açıkladım: "Heinrich Böll."

Önce bir sessizlik oldu salonda; sonra Böll'cülerden bir alkış koptu. Heinrich Böll, 15'e karşı 17 oyla başkan seçildi.

Bir sonraki kongrenin yeri belirlenecekti. İki ülke adaylık için başvurmuştu. Halman, "Türkiye'de yapsak kongreyi" dedi.

"Altından kalkamayız ki" dedim.

"Ben kültür bakanıyım" dedi Halman. "Gereken bütün desteği sağlarım. Sen yalnız kulis yap, bize oy versinler."

Kürsiye çıktı. Olağanüstü İngilizcesiyle inanılmaz güzel bir konuşma yaptı. Oylamayı kazandık.

Türkiye'ye döndüğümüzde Yaşar Nabi, "Yandık!" dedi. "Biz bu kongreyi nasıl yaparız?"

"Halman söz verdi" dedim.

Ama Halman kısa süre sonra istifa edecek, hükümetin olaya soğuk bakması yüzünden Yaşar Nabi'yle bana da masa başına geçip uzun mektuplar yazmak düşecekti.

Yazışmalar sonunda kongre İsrail'e alındı da Yaşar Nabi karabasanlar görmekten kurtuldu, derin bir oh çekti.

Vagon Masmavi Oldu

Otuz yıl oluyor. Slovenya'daki Uluslararası PEN Kulüp Kongresi'ne katılmıştım. Kongreden sonra Münih'e gittim. Halil Dayı'nın kızı Handan'lara. İki gün kaldım orada. Sonra trenle Paris'e. İki gün de Paris. İstanbul'a tren biletimi aldım. Bir de sandviç aldım. Cebimde kala kala 10 *centimes* kaldı. Frankın onda biri. Bir şişe su bile içemem bu parayla. Yol iki gün. Ama 200 Yugoslav dinarım var. Tren Belgrad'a gelince istasyonda yiyecek içecek bir şeyler alabilirim.

İkinci mevki vagonda kompartımana kuruldum. Değil kompartımanda, vagonda bile benden başka yolcu yok. Trenin padişahı gibi uzandım koltuğa. Yatmaktan sıkılınca kalktım, koridor da volta attım. Ortalıkta benden başka bir tek kondoktör var. Çat pat biraz çene çaldık. Geceyi ettim.

Bir gürültüyle uyandım. O da nesi? Vagon masmavi olmuş. Kompartımanları, koridorları mavi kot pantolonlu, mavi kot ceketli insanlar doldurmuş. Herkes alt alta üst üste. Bizim kompartımanda sekiz kişiyiz şimdi.

Trieste'deyiz. Açık pazar. Yugoslavlar trene atlayıp Trieste'ye geliyor, kot takım alıp ülkelerine götürüyor, onları satıyormuş. Millet bağıra bağıra konuşuyor, ama kimsenin dediği anlaşılmıyor. Bir uğultudur gidiyor.

Bizim kompartımana gelenler arasında iki kadın vardı. Yugoslav Romanı. Necmiye'yle Cevriye. Cevriye genç. Necmiye ise 3000 yaşlarında. Kafasını gözünü yara yara Türkçe konuşuyor. Kot ticaretini anlattı. Tır tır titriyor. Sekiz takım almışlar. Gümrükten nasıl geçireceklerini düşünüyorlar. Büyük sorunmuş bu. Gümrükçüler ya dünyanın parasını alırlarmış ya da kotlara el koyarlarmış.

"Eh, veresin bana bi cıgara" diyor. Kalbini gösteriyor. Güm güm attığını belirtiyor.

"Nerede bu kotlar?" dedim.

Dünyanın en şişman filine dönmüş bavulunu gösterdi.

Benimki bomboş.

"Verin kotları" dedim. "Benim bavula koyayım. Belki aramazlar."

"Ararlar. Gaddardır bunlar."

Sonunda, o minicik olasılığı göz önüne aldı. Sekiz takım kotu benim bavula tıktırdık.

Tren hareket edince gümrükçüler bastı vagonu. Gerçekten de her biri bir Gestapo şefi. Bağırıyorlar. Yumruk atıyorlar. Kotlara el koyuyorlar. Parası olandan da bir şeyler ırtıklıyorlar.

Sıra bizim kompartımana geldi. Necmiye'yle Cevriye'nin bavulları arandı. Boş. Pasaportumu, biletimi istediler. Baktılar. "Eşya?" dediler. Bavulu gösterdim. Transit yolcuymuş diye açmaya gerek görmediler. Çekip gittiler.

Uzun süre çıt bile çıkmadı bizim kompartımanda. Ama güm-rükçüler vagondan ayrılır ayrılmaz Necmiye'yle Cevriye fırladılar koltukların üstüne, başladılar şarkı söyleyerek göbek atmaya.

Necmiye arada bir şarkıyı kesip bana bakıyor, "Yaşayasin sen!" diye bağıyordu.

Belgrad'a geldik. İstasyonda tren boşaldı. Necmiye'yle Cevriye de indiler. Kompartımanın penceresini açtım. Karnım açlıktan zil çalıyor. Yiyecek bir şeyler arıyorum. Ama istasyonda maç kalabalığı var. Satıcı görsem bile çağırmam olanaksız. 200 dinarım elimde.

Bir baktım, Cevriye kalabalığı yara yara geliyor. Bir yandan da bana sesleniyor. Tren ağır ağır hareket etti. Cevriye son bir hamleyle yaklaştı pencereye. Elindeki koca paketi uzattı. Şaşkınlıkla aldım paketi. "Nedir bu?" gibilerden elimi salladım. Cevriye de elini salladı. "Güle güle."

Tren istasyondan çıkınca paketi açtım. İki ekmek. Köfte. Salam. Tavuk. Peynir. Çikolata. Beş paket sigara. Bir şişe su. Bir şişe de şarap.

Yaşayasin sen Necmiye! Yaşayasin sen Cevriye!

Koltuğa uzandım. "Eh, Ülkü" dedim, "yakasın şimdi bi cıgara."

ONK

Osman Necmi (Nuri değil!) Karaca'yı 1960'ta tanıdım. Yoksa 1961 miydi? Cağaloğlu Türkocağı Caddesi'ndeki iki odalı ufak yazıhaneye Kara Ünal götürmüştü beni. Çaylarımızı içip çene çalacaktık. Osman Bey'in odası yandaydı. O sıralarda ülkemiz için yeni bir kavramı, telif hakları denen ne idüğü belirsiz şeyi herkese anlatmaya, kabul ettirmeye çalışıyordu Osman Bey. Bazı yabancı dergilerin, yayınevlerinin, ajansların temsilciliğini yapıyor, onların Türkiye haklarını, kendi deyimiyle, "plase" ediyordu.

"Ne idüğü belirsiz" dedim. Gerçekten öyleydi. Bir örnek: ONK, *Tintin* dergisinin Türkiye temsilcisiydi. İstanbul'da bir yayınevi, haklarını almadan, beş para ödemedi habire yayımlıyordu *Tintin*'i. Konu mahkemeye "intikal" etmişti. Fransızca'da, İngilizcede büyük i harfinin üstüne nokta konmaz ya, yargıç da düşünmüş taşınmış, "Bunlardan birisi *Tintin*, öbürü *Tıntın*."

İkisi aynı şey değil" deyip çıkmıştı işin içinden.

Kara Ünal beni yan odaya götürüp Osman Bey'le tanıştırdı. Osman Bey, Robert Kolej mezunu olduğumu, çeviri yaptığımı öğrenince hemen bir öneri getirdi. "Bize de bir şeyler yapar mısın?" Niye yapmayayım? Ama çevrilecek bir şey yoktu ortada. Haftalık bir İngiliz dergisinden "illüstrasyon"lar geliyor, onların Türk dergilerine satılması isteniyordu. Siyah beyaz resimler. Delikanlılar, genç kızlar, güller...

Tabii durup dururken hiçbir dergi yöneticisi para verip de almazdı onları. Nerede kullanacaklardı ki!

Aklıma bir şey geldi. Resimleri çantama doldurdum. Doğru eve. Geçtim benimle yaşıt daktilomun, sevgili Erika'mın başına. Resimlerden birini çıkardım. Bir delikanlıyla bir kız öpüşüyor. Arkada ay.

Başladım yazmaya: *Mehtapta Orkideler*. Tam bir magazin öyküsü. Kişiler hep yabancı... John, Richard, Mary, Liz... Öykü bitti. Yazar: William Flynn.

Arkadan bir başka resim. Bir başka öykü.

Ertesi gün Osman Bey'e götürdüm yazdıklarımı. Öyküleri *Yeni Sabah* gazetesinin yayımladığı *Pazar* dergisine sattı. Resimleriyle birlikte. Tanesi 40 lira. 15 lirası yabancı derginin, 15 lirası benim, 10 lirası da ONK'un.

Takma yabancı adlarla dünya kadar öyküm yayımlandı *Pazar*'da.

Zamanla büyüdü ONK. Cağaloğlu'nda bir başka yere, vilayetin yanına taşındı. Ben de, nasıl olduğunu bilmiyorum, kendimi ONK'ta çalışır buldum.

Büyük bir odada, karşılıklı iki masada oturuyorduk Osman Bey'le. Yabancı yayınevleriyle, ajanslarla yazışmaları yürütüyordum. Telif hakları kavramı berraklaşmaya başlamıştı artık. Bu arada Orhan Kemal, Haldun Taner, Aziz Nesin gibi yazarlarımızın temsilciliğini de üstlenmiştik.

Günün birinde televizyonculuk serüvenimiz başladı.

Amerikan televizyonlarında gösterilen *Tatlı Cadı* (*Bewitched*) dizisini tiyatro için oyunlaştırma iznini almak istedik. Dizinin yapımcısı Columbia şirketine başvurduk. Kısa süre sonra yanıt geldi Columbia'dan. "Böyle bir izin veremeyiz; ama isterseniz diziyi bizim adımıza Türk televizyonuna satın" deniyordu.

İlgilendik. Columbia'nın İtalya temsilcisi Jimmy Manca geldi İstanbul'a. Birlikte Ankara'ya gittik. *Tatlı Cadı*'nın yanı sıra *Tatlı Kahramanlar*'ı da sattık. Bunları *İhtiyar Delikanlı*, *Kadın Polis*, *Polis Dosyası*, birçok da sinema filmi izledi.

Arkasından Granada'nın, Thames'in, başka şirketlerin temsilciliğini de aldık.

Thames temsilci istemiyordu Türkiye'de. "Ne diye komisyon verelim! Biz filmlerimizi kendimiz satarız" diyorlardı. Ama bir de açık kapı bırakmışlardı. Yöneticilerinden Charles Butler ülkemize gelecek, TRT'yi ziyaret edecek, kesin kararı verecekti.

Butler'la birlikte biz de gittik Ankara'ya. Üç uçak bileti almış, büyük bir otelde de üç oda ayırtmıştık. Akşam uçağa bindik. Herkes oturdu. Osman Bey ayakta kaldı. Hostes, "Fazla bilet satılmış, sizi yandaki uçakla gönderelim" dedi Osman Bey'e. Osman Bey'le birlikte Butler'la ben de indik. Nerede yandaki uçak? Uçak yok! İki saat sonra kalkacakmış. Bekleme salonuna aldılar bizi. Ne söylesek boş. Olan olmuş!

Ankara'da üç odanın anahtarlarını verdiler. Ben odama girdim. Osman Bey odasına girdi. Butler odasına girdi. Girmesiyle çılgılık atarak çıkması bir oldu. Adamın biri uzanmış yatağa, horul horul uyuyormuş.

Oracıkta, "Ben bu ülkede iş yapamam" dedi Butler. "N'olursunuz, temsilciliğimizi kabul edin!"

Boynuz kulağı geçti, televizyonculuk öne çıktı. ONK'un yanı sıra bir başka şirket kurduk. ONK, Osman Necmi Karaca'nın baş harflerinden oluşmuştu; yeni şirket, MAG TV de, Osman Bey'in oğullarının, Mehmet'le Ali Şevket'in ve eşi Güler Hanım'ın adlarının baş harflerinden oluşuyordu.

Abdi İpekçi'nin önerisiyle Milliyet Yayınları'na geçtim. Oradaki serüvenim noktalanınca ONK'a döndüm yine. Taksim'e, çok daha güzel bir büroya taşındık. Çalışanların sayısı arttı.

O arada okulu bitiren Mehmet de katıldı bize. İşe yardımcılığım başladı. Kısa sürede yetiştirdi, usta oldu. ONK'tan ayrılırken içim rahattı artık.

Osman Necmi (Nuri değil!) Karaca, Babiâli denen gayya kuyusunda tanıdığım en olgun, en sevecen, en alçakgönüllü, en anlayışlı insanlardan biri. Onu tanımasaydım yaşamımda bir şeyler eksik kalırdı herhalde.

Olur Böyle Vakalar

1970'ler. ONK Ajans'ta çalışıyorum. Osman Necmi Karaca'nın yanında. Cağaloğlu'nda eski bir hanın ikinci katındayız. Tek odada, karşılıklı iki masadayız. Bir de üç metrekaarelik arşiv odamız var. Yerli yabancı birçok yazarın, yayınevinin temsilciliğini yapıyoruz. Onların kitaplarının, oyunlarının yayımlanmasını, sahnelenmesini sağlıyoruz. Temsilcisi olduğumuz yerli yazarlar arasında Aziz Nesin, Orhan Kemal, Haldun Taner gibi ünlüler var.

ONK'taki anılarım bitip tükenecek gibi değil. Sözgelimi, Fareci... Fare avcısı. Büyük bir uzman. Ajansta fare olduğunu anlayınca sorup soruşturmuş, bir fare avcısı bulmuştuk. Telefonlaştık. Kalktı, geldi. Büyük bir ciddiyetle arşiv odasındaki pislikleri inceledi. Oturdu, bir sigara yaktı. "Burada tam yirmi bir fare var" dedi. "Sekizi dişi. Merak etmeyin, iki günde hepsinin kökünü kazırım."

Yere zamlı kâğıtlar yerleştirdi. Orada kaldığımız sürece fareler iki şehitle yakayı sıyırdı. Yıllar sonra Taksim'e taşınırken ötekiler hâlâ arşivde cirit atıyorlardı.

Bir gün yaşlıca bir adam geldi ajansa. Dosdoğru Osman Bey'in yanına gitti. "İyi günler, Ülkü Bey" dedi.

Osman Bey beni gösterdi. Adam masama yöneldi. Kendini tanıttı. "Antepli dostlarınızın tavsiyesiyle geliyorum" dedi. "Sizden bir ricam var."

Yıllardır yerel gazetelerde yazılar yazıyormuş. Çoğu belediyelerle ilgiliymiş. Sözgelimi, Urfa'da Kebapçı Mahmut'un dükkânından yayılan dumanların çevreyi rahatsız ettiği, Diyarbakır'da çöpçü Reşit'in çöpleri toplarken sokağı kirlettiği, Antep'te meyhan şerbetçisi Ökkeş'in taslarını boyuna çingırdatmasının doğru olmadığı gibi konularda zehir zemberek yazıları yayımlanmış.

"Bunları kitap olarak bastırmak istiyorum" dedi. "Sizin tanıdığınız yayınevleri varmış."

Umutsuz bir durum. Ama kırmak olmaz. "Siz bırakın yazılarınızı, yayınevlerine gösterelim" dedim.

Sözümü bitirir bitirmez yerinden fırladı adam. Çıktı gitti. Osman Bey'le şaşkınlıkla baktık birbirimize.

"Onu kıracak bir şey mi söyledim?" dedim.

Osman Bey daha ağzını açmadan adamı yine daldı odaya. Elinde koca bir bavul. Kapının önüne bırakmış meğer. Bavulu kaldırdı, masanın üstüne koydu.

“Nedir bu?” dedim.

“Eserim.”

“Ne eseri?”

Adam bavulu açtı. İçi silme dosya dolu. Dosyaların içinde gazete kesikleri. Yayınlanmış yazıları.

“Aman” dedim. “Burada yüz kitap var.”

Adam gururla gülümsedi.

“Bunlar seçtiklerim.”

“Hepsini gösterirsek yayınevlerinin gözü korkar” dedim. “Siz bir tek dosya bırakın. Örnek diye. Onu gösterelim.”

Uzun pazarlıklardan sonra adam beş dosya bırakmaya razı oldu. Yazık... Yayıncılar hiçbirinin değerini anlayamadı.

Bir ara “topluncu” tiyatrolar enflasyonu vardı. Onlarca topluluk Anadolu’yu dolaşıyordu.

Günün birinde Aziz Nesin geldi. Öfkeliydi. Bir afiş çıkardı. “Şuna bakın” dedi. “Benim oyunu oynuyorlar. Siz izin verdiniz mi?”

“Yoo” dedi Osman Bey. “Haberimiz bile yok.”

Topluluğa noter kanalıyla bir protesto çekildi. Oyunu durdurmaları istendi.

Üç gün sonra tiyatronun yöneticisi damladı ajansa. Parkalı bir genç.

Osman Bey, “Yazarından izin almadan oyununu oynamak devrimciliğe sığar mı?” diye sordu.

“Olmaz öyle şey!” diye bağırdı genç. “Devrimci, emeğe saygılıdır. Biz Anadolu’da dolaşırken bazı tiyatrolara rastlıyoruz. Yazarından izin almadan oynadıklarını öğrenirsek, toplulukta kim varsa hepsinin ağzını burnunu dağıtıyoruz. Böyle bir şeye izin verilemez. Emek kutsaldır. Yazarın emeğini sömürmek devrimciye yakışmaz.”

“Peki ama” dedi Osman Bey, “sizin yaptığınız da aynı şey değil mi?”

Gencin yanıtı kısaydı:

“Sosyalist mücadele döneminde böyle karışıklıklar olur bazen.”

“Yes... Yes... Yes... OK!”

Bende Osman Necmi Karaca’nın büyük emeği, ONK Ajans’ın da büyük yeri var. Yıllarım dünyanın en güzel ortamlarından birinde geçti. Osman Bey’i hep bir ağabey, ONK’u da yuvam bildim.

Cağaloğlu’ndaki eski han odasının da, sonradan taşındığımız Tak-

sim'deki apartman dairesinin de kapısını sabahları erkenden inanılmaz bir keyifle açardım. Osman Bey gelince Galatasaray'dan söz ederdik önce. Fıkralar anlatırdık. Dostların katılmasıyla derin sohbetlere daldık. O arada her nasılsa işleri yürütmeyi de başarırdık.

Birçok yazarın, yabancı yayınevinin temsilciliğini yapıyorduk. Televizyonculuğa da el attık sonradan. Bazı yabancı şirketlerin Türkiye temsilciliğini üstlendik.

Bu şirketler arasında Columbia da vardı. Aslında ilk şirketi-mizdi Columbia. Ağır topumuzdu. Filmlerini TRT'ye veriyorduk.

Columbia'da bizimle ilişki kuran, İtalyan Jimmy Manca'ydı. Yerini Pascale Petit'nin eski kocası Jacques Porteret aldı. Onları TRT'cilerle karşı karşıya getiriyorduk zaman zaman.

Cannes'da bir televizyon fuarı. TRT de katılacak. Bu fuarlara biz de giderdik hep. Ya Osman Bey'le, ya sonradan bu işin ustası olan oğlu Mehmet'le ya da ben tek başıma. Ama bu kere gidemeyeceğiz. Fuarda Columbia'cılarla TRT'cileri görüştürmek gerekiyor. Jacques'a teleks çektik, bir randevu istedik.

Jacques, "Salı günü öğleyin saat birde Hotel Grey Dalbion'un barında buluşalım" diye yanıt verdi. "Birer içki içeriz, sonra yemekte konuşum olurlar."

TRT'ye öneriyi bildirdik. Onayı aldık. Jacques'a bir teleks daha. Her şey tamam. Cimbom sohbetlerimize daldık yine.

Fuar sona erdi. TRT'ciler Ankara'ya döndüler. Açtık telefonu, görüşmenin nasıl geçtiğini sorduk.

"Bekledik bekledik, herif gelmedi" yanıtını aldık.

Nasıl olur?

"Nereye gittiniz?"

"Hotel Gray Dalbion'a."

"Ne zaman?"

"Salı günü. Öğleyin saat birde."

Akl alacak iş değil. Jacques'ın böyle bir şey yapması olanaksız. Yine yapıştık telefona. Jacques'a sorduk.

"Ne oldu?"

"Bekledim bekledim, gelmediler."

İşin aslını sonradan öğrenecektik. Pazartesi akşamı, Jacques, TRT ekip başkanının nerede kaldığını öğrenmiş, oteline telefon açmış.

Kendini tanıtmış.

İngilizce, "Ben Jacques Porteret" demiş.

"Yes" demiş ekip başkanı.

"Yarın saat birde buluşacaktık."

"Yes."

"Ama çok önemli bir işim çıktı."

"Yes."

"İsterseniz o işimi erteleyebilirim. Ama sizin için bir sakıncası yoksa, öğleyin saat bir yerine akşam saat yedide buluşalım."

"Yes."

"Akşam yemeğinde konuğum olursunuz."

"OK."

Jacques, gönül rahatlığıyla ertesi akşam yedide Hotel Gray Dalbion'a gitmiş. Beklemiş beklemiş, gelen giden yok.

Kendisine boyuna "Yes, yes" diyen, sonunda "OK"i bastıran ekip başkanının hiçbir yabancı dille uzaktan yakından ilgisi olmadığını, sözlerini tek kelime anlamadan dinlediğini, TRT'cilerin altı saat önce aynı yerde beklediklerini nereden bilsin?

Yayın Akışı Bozulmadı

Yıllar sonra TRT'de danışmanlık, daha doğrusu danışmanlık yaptığım dönem. Cem Duna Genel Müdür, Nuri Çolakoğlu onun sağ kolu, Serpil Akıllıoğlu da Televizyon Daire Başkanı. Ben güya Serpil'e danışmanlık yapıyorum. Kimsenin bir şey danıştığı yok. Danışılacak şeyler icat ediyorum boyuna.

Günün birinde TV'de sinema kışağında Alan Parker'ın *Birdy* filmi yayımlanacak. Sabahleyin gazeteleri bir açtık ki, felaket! Filmde ahlaksızlığın yetmiş iki çeşidi varmış! TRT düpedüz vatan hainliği yapıyormuş. Bazı milletvekilleri tehditler savuruyor. Bir bakan, "Bu film gösterilirse TRT'yi yakarım!" diye kükrüyor.

Yönetimde filmi yayından kaldırmak eğilimi belirdi. "Ne olur ne olmaz..." Nuri'yle oturup konuştuk. "Bu film TRT denetiminden geçmedi mi?" dedim. Geçmiş elbet. "Yeryüzünde TRT denetiminden daha sıkı bir denetim var mı?" Değil ahlaksızlık, ahlaksız-

lığın “a”sını kırk kilometre öteden çağrıştıran bir ipucu bile olsa, film depoda hak ettiği yeri çoktan bulurdu.

Nuri de başka türlü düşünmüyor zaten. Ağırlığını koydu. *Birdy* gösterildi. Gazeteciler kükreyen bakanı bulmuşlar yayından sonra, filmi seyredip seyretmediğini sormuşlar. Bakarın yanıtı: “Seyrettim. Çok güzel bir filmmiş. Nereden bileyim, meğer beni de kandırıp gaza getirmişler.”

Bir süre sonra Oscar ödülleri verilecekti. TRT ödüllerin yurdu-muzda yayın hakkını satın aldı. İlk kere oluyordu bu. Sözleşme-yeye göre canlı yayın da yapılabilecekti. Tören, bizim saatimizle sa-bahleyin beş sularında başlayacaktı.

Beni doğrudan ilgilendiren bir iş değildi bu; ama sinema sev-gim beni törenden bir saat önce stüdyoya sürükledi. Bir iskemle-ye iliştim. Bağlantılar hazır. Görüntüler pırl pırl geliyor. Bir düğ-me-yeye basıp yayına vermek yeterli.

Biraz sonra yukarıdaki stüdyoda sabah programı başladı. O da canlı yayın. Kısa haberler, hava durumu, röportajlar, konuşmalar, müzik. Haber gönderdim. “Oscar törenini alıyoruz. Bağlanalım, hiç olmazsa önenli ödülleri anında, canlı verin.” Yanıt geldi. “Bi-zim belirli bir yayın akışımız var. Bozamayız. Ancak haber olarak verebiliriz.”

Çıldırma işten değil. Böyle bir olanak neden kullanılmıyor? TRT etek dolusu parayı niye verdi öyleyse? Sonuçlar daha sonra zaten her yerde yayımlanacak. Adayların heyecanını, ödül alanın coşkusunu onlarla birlikte aynı anda yaşamak varken...

Ama TRT bu. Yıllar önce canlı yayın hakkını aldığı bir Avru-pa Kupası futbol maçını kırkinci dakikasında yayımlanmaya başla-mıştı. O kırk dakika içinde biz yerli pop şarkıcılarının banttan bir programını izlemiştik. Yayın akışı öyleydi çünkü. Demek hamamı da, tas da pek değişmemiş.

Karşımızdaki ekranda harika bir ödül töreni akıp gidiyor, TRT seyircileri bir tarımcının murılularını dinliyor. Dinliyorsa tabii.

En İyi Kadın Oyuncu ödülü açıklandı açıklanacak. Yukarıya bir telefon daha. “Şimdi bağlanalım bari.”

Yanıt: “Olmaz, konuşmacının sözlerini kesemeyiz.”

Yahu, insan, “Efendim, şimdi En İyi Kadın Oyuncu ödülü veri-lecek. Konuşmamızı biraz sonra sürdüreceğiz” der, bir ara verir, canlı yayına geçer. Hayır, akış bozulmuş.

Bu kadar üstelemeye akıl da erdiremiyorlar. “Canım, yayın hakkını aldık ya... Akşamüstü nasıl olsa banttan özet olarak yayımlayacağız. İsteyen o zaman seyrederek.”

Ödül verildi. Tarımcı noktasını koyduktan sonra da sunucu ödülü kimin aldığını açıkladı.

En İyi Erkek Oyuncu, En İyi Yönetmen, En İyi Film ödülleri de de öyle oldu. Hiçbirinde canlı yayın bağlantısı kurulmadı. Biz, üç dört kişi bodrum katında bütün töreni anında izledik, seyirciler her sabah dinlediklerini bir daha dinlediler, arada sonuçları öğrendiler.

İlkelere sapına kadar bağlı kalınmış, kutsal yayın akışı bozulmamıştı.

Orhan Kemal’le Avşa

Avşa adasının ününü duyduğumda 60’lar yarılanmamıştı. Daktilomla çantanı alıp Erdek’e gittim. Avşa’ya nereden motor kalktığını sordum. Uzaklarda, denizde nokta gibi kalmış bir tekne gösterdiler. “Biraz önce gitti” dediler. “Bir sonraki motor saat kaçta?” diye sordum. “Öbür gün” yanıtını aldım.

Biri bir akıl verdi. “Şu motor Araplar köyüne gidecek” dedi. “Adanın öteki yanındadır. Yürüye yürüye 45 dakikada Avşa’ya varırsın.”

Araplar motoruna bindim. Avşa’ya vardığımda akşam oluyordu. Bir oda bulup dört gün kaldım.

İstanbul’a dönünce Orhan Kemal’e söz ettim Avşa’dan. “Hadi gidelim” dedi. Orhan Ağabey, Matbaacı İhsan, Bıyık Talat, bir de ben, Sirkeci’den Avşa gemisine bindik.

İnanılmaz güzellikte bir hafta geçirdik Avşa’da. Orhan Ağabey, “Bir hafta daha kalalım” dedi. İstanbul’a gitmem gerektiğini söyledim. Yaşar Nabi’ye bir çeviri teslim edecektim. Orhan Ağabey, “Yarın git, çevirini teslim et, paranı al, öbür gün yine gel” dedi. “Buyrukçu’yu da getir gelirken!”

Ertesi gün İstanbul’a gittim. Çevirimi verip paranı aldım, İkbâl Kahvesi’nde Muzaffer Buyrukçu’yu buldum.

“Yarın sabah şu saatte Sirkeci’de ol” dedim.

“Nereye gidiyoruz?”

“Avşa’ya.”

“Ne işim var benim Avşa’da?” dedi.

“Orhan Ağabey çağırıyor. Gelmezsen karışmam” dedim.

Direndikçe direndi. Son kozumu oynadım:

“Pırl pırl bir hava. Akşam oldu mu, deniz kenarına bir masa atıyorsun. Güneş karşında denize gömülürken rakını içiyorsun.”

“Peki” dedi Buyrukçu.

Ertesi sabah Sirkeci’de buluştuk. Benim üstümde kısa kollu bir gömlekle kot pantolon. Buyrukçu ise sanki tatile değil, düğüne gidiyor! Lacivertlerini çekmiş. Beyaz kolalı gömlek. İpek kravat!

“Bu ne hal?” dedim.

“Yahu, yabancı yere gidiyoruz” dedi. “Ayıp olur.”

Yarı yolda, Marmara’nın ortasında hava ansızın değişti. Gök simsiyah oldu. Bir yağmur başladı. Dalgalar gemiyi beşik gibi sallamaya başladı. Buyrukçu’nun beti benzi attı.

Avşa’da rıhtım yoktu o zamanlar. Gemi açığa demirler, yolcular motorlarla karaya çıkarılırdı. Bin güçlülle kapağı bir motora attık. Ama motor, dalgalardan, kıyıya yanaşamıyor ki! Kaptan, “Kıyıya yaklaşınca denize atlayıp karaya öyle çıkacaksınız” dedi.

Ne yapalım! Attık kendimizi denize. Buyrukçu, laciler içinde, yüzüyor! Yağmurda evi zor bulduk.

“Ulan, ne uğursuz herifsin!” dedi Orhan Ağabey. “Gelir gelmez mis gibi havayı perişan ettin.”

Buyrukçu ters ters baktı bana:

“Güneş denize gömülürken rakı içiyormuşsunuz!”

“Yarına düzelir” dedi Orhan Ağabey.

Ne düzelmesi! Bir hafta evden çıkamadık. Buyrukçu’nun keyfi, ancak İstanbul’a dönüp kapağı İkbâl Kahvesi’ne attığımızda geldi.

“Aşkta ve rejimde başarılar”

Muzaffer İlhan Erdost en sevdiğim dostlarımdan. Beni hiç yalıtmamış, içimdeki yerini sürekli korumuştur. Bilirim, o da beni sever. Çoğu kere aylarca, yıllarca karşılaşmayız. Karşılaştığımızda da sanki bir gün önce ayrılmış gibiyizdir. O sıcaklık hiç eksilmez.

Mahpusluk yıllarında da görememiştım onu. “Fevzipaşa” şiirimle ziyaret etmiştim sadece.

Neyse, bir yanda kalsın mahpusluk şimdi. Muzaffer’in her günü onurla dokunmuş yaşamından söz etmeyeyim. Günlerime renk katmış bir iki anı şimdilik yeter.

Lise yılları. Harıl harıl şiir yazıyorum, çeviri yapıyorum. Muzaffer *Pazar Postası*’nı çıkarıyor. Tanışmıyoruz. T.S. Eliot’tan çevir-

diğim “Marina” şiirini koydum bir zarfa, Muzaffer’e postaladım.

Hiç unutmuyorum. Günlerden çarşambaydı. Pazar günü dergide benim çeviri çıkmaz mı! Keyfe bak sen! Çevirinin yayımlanmaya değer bulunması bir yana, yıldırım hızıyla *Pazar Postası*’nda yer alması sevinçten çılgına çevirmişti beni. Anıl’la (Meriçelli) hemen Bebek’e inip Nazmi’de bunu ıslatmıştık.

Sonradan anlattılar. Muzaffer zarfı açmış. Başlamış “Marina”yı okumaya. Üç beş dize okuduktan sonra, “Bir şair keşfettim!” diye bağırmış. Sayfayı çevirip de imzayı görünce anlamış şiirin Eliot’ın olduğunu.

Ertesi hafta kendi şiirlerimden yollamaya başladım. Hepsini hiç bekletilmeden yayımlandı. *Pazar Postası* yazarları arasında yerimi aldım. Daha sonra da ne zaman şiir yazdımsa, Muzaffer’in katkısını, yüreklendirmesini sevgiyle andım.

Onunla uzun zaman sonra karşı karşıya gelebildik. En sık da *Pazar Postası* kapandıktan sonra görüştük. Tiyatro oyunculuğu yapıyordum. Ankara turnesinde her gece *Ulus* gazetesine dâmlardım oyundan sonra. Muzaffer, gazetenin “Müessese Müdürü”ydü. Oturur, çene çalar, sonra bir karpuz alıp Ahmet Arif’i ziyarete giderdik.

O yıllarda Türk Dil Kurumu bir ödül verdi bana. Çeviri ödülü. Tam 2000 lira! Törene Muzaffer’le gittik. Önce bir odaya aldılar bizi. Parayı verdiler. Öyle çek değil. Nakit. Kâğıt 2,5 liralıklar, 5 liralıklar. Say say bitmez. Ceplerimi doldurdum. Sığmadı. Muzaffer’in de cepleri doldu. İki şişman adam olarak tören salonuna geçtik.

Yıllar sonra Muzaffer hatırlattı bu olayı. Yunus Nadi Ödüülleri töreninde. *Alleben Öyküleri* kitabım için bir çek uzattılar. Muzaffer güldü. “Neyse” dedi, “cepleri şişirmeyeceğiz bugün.”

Onun en sevdiğim öyküsü askerliğiyle ilgili. Yedek subaylığında tayini Ege’ye çıkmış. Ama Muzaffer’in gönlü Ankara’da. Çalıştığı *Ulus* gazetesi devreye giriyor. Bir süre sonra Muzaffer’e haber gönderiliyor: Her şey tamam, iş imzaya kaldı, sen izin al, Ankara’ya gel.

Muzaffer, komutanından izin alıp Ankara’ya gidiyor. Yedek subaylığını orada tamamlayacak. Derken komutanından bir telgraf...

Komutanın bir ricası var. Telgrafla onu bildiriyor. Genç yedek

subayın âşık olduğunu, bu yüzden de kendini kıza beğendirmek için zayıflama rejimi yaptığını bildiğinden, telgrafı bir espriyle bitiriyor: “Âşkta ve rejimde başarılar.”

Olanlar o zaman oluyor işte. “Rejimde başarılar” ne demek? Muzaffer derdini anlatamıyor bir türlü, kendini Şemdinli’de sürgünde buluyor. Askerliğini orada tamamlıyor.

O zaman sormayı unutmuştum Muzaffer’e: Sahi, komutan ne oldu acaba?

“Hüsamettin muazzam şiir yazar”

Edebiyatçılar Birliği, 60’larda Açık Hava Tiyatrosu’nda bir edebiyat gecesi düzenlemişti.

Bugün bile şaşıyorum, koca tiyatro tıklım tıklım doluydu. Geceyi Haldun Taner sunuyordu. Orhan Kemal’den başlayarak kimler, kimler geçmedi mikrofon önüne.

Geceye yazdıklarıyla katılan bizler, kuliste bir yandan büyük bir coşkuyu yaşıyor, bir yandan da sahnede okunan şiirlere, öykülere kulak kabartıyorduk.

Bir ara çakırkeyif bir adam daldı içeriye. Dosdoğru Haldun Bey’in yanına gitti.

“Abicim” dedi, “fevkalade bir gece tertip etmişsin.”

“Sağ olun” dedi Haldun Bey.

“Senden bir ricam olacak. Arkadaşlar adına...”

“Buyrun?”

“Biz Hüsamettin’e ısrar ediyoruz ama dinlemiyor. Sen çağırır musun?”

Haldun Bey, “Hüsamettin kim?” diye sordu. “Nereye çağırayım?”

“Bizim karoserci arkadaş” dedi adam. “Muazzam şiir yazar. Ama utangaçtır. Kendi kendine çıkıp okumaz. En iyisi sen mikrofonu davet et de emrivaki olsun.”

“Balyoz”dan Sonra

12 Mart döneminin ünlü “Balyoz harekâtı” sırasında Yugoslavya’daydım. Uluslararası PEN Kulüp Kongresi’nde Türkiye Şubesi’ni temsil ediyordum.

Başkanımız Yaşar Nabi Nayır beni çağırmış, hemen hazırlanmamı, iki gün sonra trenle Yugoslavya’ya gideceğimi söylemişti.

Sirkeci’den trene bindim. Bitişik kompartımanda altı kaçak işçi adayı. Biriyle anlaşip para vermişler. Yurtdışına, çalışmaya gi-

diyorlar. Belli, köylerinden atlamışlar otobüse, Sirkeci'ye gelmişler. İstanbul'u bile görmeden doğru trene. Onları götüren adam Sofya'da kayıplara karışacaktı.

Koridorda Almanya'dan tatil için gelmiş bir işçiyle konuşuyoruz. "Ağabey" dedi, "ben hep karayoluyla gelip giderdim. Bu trenle ilk gidişim. Hangi sınırlardan geçeceğiz?"

Bildiğim kadarıyla, geçeceğimiz sınırları sıraladım.

Bir el dokundu omzuma. Baktım, kaçak işçi adaylarından biri.

"Beyim" dedi, "sen bu sınırları iyi biliyorsun. Trende hela nerede?"

İki gün süren yolculuktan sonra kendimi Heinrich Böll'ler, Pierre Emmanuel'ler, Alain Robbe-Grillet'ler arasında buluverdim. Kongreye katılanların en genci bendim. Böyle bir toplantıya ilk katılışımdı. Bir yanda sessiz sessiz oturuyor, konuşmaları dinliyordum.

Herkes çeşitli konularda uzun uzun konuştu. Öğle yemeği için mola verildi. Bir saatlik mola, üç saat sürdü.

Öğleden sonra, gündemdeki maddelerden biri, "yazarların düşünce suçundan cezaevine atılmalarının kınanması"ydı. Sıra o maddeye gelince, Kongre Başkanı Pierre Emmanuel, "Vaktimiz kalmadı. Bu maddeyi gelecek kongrede görüşelim" dedi. Oylamaya başvurdu. "Kabul edenler" dedi. Eller havaya kalktı.

Artık dayanamadım. Ayağa fırladım. Kendimi tanıttım. O sırada Türkiye'de Yaşar Kemal gibi birçok sanatçının cezaevinde olduğunu söyleyerek söze başladım. PEN Kulüp'ün ne işe yaradığını sordum. Öfkeli bir konuşma yaptım. (Bu arada, Heinrich Böll, baş ve el hareketleriyle sürekli destekledi beni. Bu, *Kazablanka* filminin ünlü cümlesiyle, "güzel bir dostluğun başlangıcı" olacaktı.)

Konuşmamın sonunda, "Şimdi herkes beni yuhalayacak" diye düşünürken bir alkış koptu. Madde görüşüldü ve kabul edildi.

Türkiye'ye döndüğümün ertesi günü uçakla Ankara'ya gidecektim. Kent Oyuncuları *Üç Kız Kardeş* çevirimi oynuyordu turnede. Beni çağırmışlardı.

Havaalanında Oktay Akbal'la Ali Taygun'a rastladım. Çene çalarken üç sivil polis koşarak geldi yanımıza. Beni apar topar bir odaya götürdüler. Bir güzel aradılar. Ahret soruları sordular. Sonra da, "Hadi, git bakalım!" diye bıraktılar. Uçağın kapısında her-

kesin üstü aranıyordu. Sivil polislerden biri de oradaydı. Sıra bana gelince, “O zaten arandı, geçsin” dedi.

Üç ay kadar sonra da Dublin'deki PEN Kulüp kongresine katılacaktım. Uçakla Paris'e, oradan trenle, gemiyle. Yeşilköy'de pasaport denetiminden geçip bekleme salonuna indim. İner inmez de biriyle göz göze geldim. Beni arayan üç sivil polisten biriydi bu. Uzun uzun baktık. Sonra kalktı; salondan çıktı.

“Ülkü” dedim kendi kendime, “hazırlıklı ol. Bir yere gidemeyeceksin.”

Derken uçağa çağrıldık. Kapıda biniş kartlarını toplayan görevlinin yanında daha önce hiç görmediğim bir “sivil” vardı.

Sıra bana geldi. Biniş kartımı görevliye verdim.

O anda “sivil” önümü kesti. “Ülkü Bey” dedi, “bir dakika.”

“Tamam” dedim. “Dönüyoruz.”

“Sivil”, elini cebine atıp bir tomar piyango bileti çıkardı. Biletleri açarak bana uzattı:

“Bir Vefa Kulübü eşya piyangosu almaz mıydınız?”

On lira toslayıp bir bilet aldım.

Uçak havalanırken hâlâ gülüyordum.

Prof'un Yorumu

Bir tarihçi, Kristof Kolomb'u anlatırken, “İspanya Kralı, Kolomb'u çok severdi. Onu saray entrikalarının dışında tutmak için denize gönderdi” diyebilir.

Bunu ciddiye alırsınız, almazsınız. O sizin bileceğiniz iş. Ama bu bir yorumdur.

Bir başkası, “Kolomb, Antalya Altın Portakal Seçiciler Kurulu'nda üyeydi. Erman Şener, Woody Allen'ın *New York Üçlemesi*'nden söz edince, ‘Yahu, gidip şu Amerika'yı bir göreyim’ dedi. İspanya'ya döner dönmez Yeni Dünya'ya doğru yola çıktı” da diyebilir.

Bu, yorum olmaz. Olsa olsa zırva olur.

Memet Fuat'la Abdi İpekçi'nin “rahle-i tedris”lerinden geçmiş biri olarak, yoruma her zaman saygı duydum. Kafamda soru işaretle-

ri uyandıran yorumları tartıştım. Beni eleştirenleri ciddiye aldım.

Prof. Mehmet Kaplan, “Düello” şiirimden yola çıkarak benim için uzun bir yazı yazmıştı. *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri* kitabında yer alan yazı elbette ilgimi uyandıracaktı. Yalnız sağ kesimin değil, aydınların büyük çoğunluğunun, düşüncelerine katılmasa bile, ciddiye aldığı, “bilim adamı” sıfatına saygı duyduğu bir eleştirmendi Prof. Kaplan.

Okumaya başladım. Okudukça, “Ne yapalım, Kaplan da böyle düşünüyor” diyordum.

Derken, “Yazın Bittiği” şiirimin “açıklama”sına geldi sıra.

Gökyüzünü görünce gecenin dev
Çıkarıp şapkasından yıldızlar saçar

dizelerim üstüne şunlar yazılmıştı:

Şiirin son mısralarında geçen “dev” ve “cüce” kelimeleri arasındaki kontrastla bu kelimelerin kullanılış tarzı dikkati çekicidir... “Gecenin dev gökyüzünü görünce” şapkasını çıkarır, “şapkasından yıldızlar dökülür”. Burada bir fikri gizlemek için sembolik bir ifadeye başvurulmuştur. Öyle sanıyorum ki, burada bahis konusu olan “gecenin dev” kelimesi ile kastolunan Dev-Genç’tir. Cüceler ise onları küçümseyen insanlardır... Bu nevi şiirleri tahlil ederken, âdeta suçluları ihbar ve teşhir eden bir insanın durumuna düşmek endişesi taşıdığımı itiraf edeyim. Metinleri anlamaya çalışırken bir zorlama yapmadığımı sanıyorum... Bir milliyetçi olarak Türkiye’yi bölmek isteyen anarşist ile komünistleri, bir insan olarak kan dökmeyi yüceltenleri tenkit hakkımdır. Fakat burada benim vazifem, metinleri doğru olarak tahlil etmektir. Tahlil esnasında bu nevi fikirlerle karşılaşır ve onları ortaya koyarsam, acaba ilmi araştırmanın dışına mı çıkmış olurum?

Kitabı kapattım. Profesörün “yorum”u yorum değildi artık. Kaplan’ın bilim adamlığı, benim için, sona ermişti.

Neden mi?

Dev-Genç, 1968’de kurulmuştu çünkü. Şiirim ise, o tarihten sekiz yıl önce, 1960’ta yayımlanan *Altın Portakal...* özür dilerim, *Gök Onları Yanıltmaz* kitabımda yer alıyordu.

Ödüller

Ödüllere inanmıyorum. Aldığım ödüllerden, benim de katıldığım seçiciler kurulu toplantılarından sonra hiç inanmıyorum.

Çiçeği burnunda yazarlardık; *a dergisi*'ni çıkarıyorduk. İlk kitaplarımızı yayımlıyorduk. Ünlü bir şairimiz günün birinde bir öğüt vermişti bize. "Bu iş böyle olmaz" demişti. "Kitaplarınızı sırayla çıkaracaksınız. Her yıl biriniz bir kitap yayımlayın. Biz de ödüllerinizi o sıraya göre veririz. Birbirinizi yemezsiniz."

Yine aynı şairin, bir seçiciler kurulu toplantısında, "Ödülü filanca verelim. Gerçi kitabı pek güzel değil; ama kış geliyor, evine kömür alsın" dediğini de biliyorduk.

Birkaç seçiciler kurulunda yer aldım. Gönderilen bütün yapıtları okuyan tek kişi tanıdım: Orhan Hançerlioğlu. Benim bulunmadığım kurullarda durum başkadır belki. Onu bilemem.

İlk ödülümü 1944'te, ilkokul birinci sınıfta aldım. Öğretmenim Mediha Yalım, nedenini şimdi hatırlamıyorum, beni bir *Kumbara* dergisiyle ödüllendirmiş, derginin kapağına da beni öven birkaç satır yazmıştı. Yıllarca sakladım o sayıyı. Sonra *Kumbara* dergisinin arşivine armağan ettim.

Lise yıllarında başka ödüller izledi bunu. Şiir yarışmalarında birincilikler filan...

İlk "ciddi" ödülüm ise Türk Dil Kurumu Çeviri Ödülü'ydü. Edith Hamilton'dan *Mitologya* çevirim için verdiler bu ödülü. Doğrusu hiç beklemiyordum. Bir süre önce, yöneticiler Türk Dil Kurumu'na üye olmamı istemişler, bana bir dilekçe yazdırmışlardı. İlk toplantıda da üyelik başvurumu geri çevirmişlerdi.

Bu olaydan birkaç gün sonra ödül verdiler bana. Tiyatroda oyunculuk yapıyordum o sırada. Mevsim açılmamıştı. Provalar daydık. Elhamra Pasajı'ndaki berberde tıraş olurken postacı bir telgraf getirdi. Ödül aldığımı bildiriliyor, tören için Ankara'ya gitmem isteniyordu.

Keyiflendim. 500 lira aylık aldığım bir dönemde ödülün "manevi" değerinden çok, verecekleri 2000 lira ilgilendiriyordu beni. Tiyatrodan izin alıp atladım otobüse.

Muzaffer Erdost'la buluştuk. Türk Dil Kurumu'na gittik. Önce bir odaya aldılar beni. Makbuzu imzalayıp parayı toka ettiler. Öyle çek filan değil, nakit para! Zarf içinde 100'lükler, 500'lükler bile değil. Banknotları teker teker saydılar elime. 2,5'luklar, 5'likler, arada 10 liralıklar. Koca bir yığın oldu. Nereye koyacağım o parayı? Muzaffer'le ceplerimize doldurduk. Her yanımızdan para taşıyor! Sonra salona geçtik, İsmet Paşa'nın huzurun-

da “aferin”lerimizi aldık. “Aferin”lerimizi diyorum; o sıralarda bir ödül belgesi bile verilmiyordu çünkü.

Törenden sonra yine bir odaya alındım. Önüme bir dilekçe uzatıldı. Kurum’a üyelik başvurusu.

“Daha geçen hafta başvurumu geri çevirdiniz” dedim. Dilekçe-yi imzalamadım.

Yıllar sonra Milliyet Yayınları’nı yönetirken Dağlarca’nın üstel-lemelerine dayanamayacak, Türk Dil Kurumu’na üye olmak için başvuruda bulunacaktım. İlk toplantıda benimle birlikte birta-kım avukatlar, doktorlar üyeliğe kabul edilecek, dilimizin ustala-rından dört yazarın başvurusu geri çevrilecekti. Olacak iş değildi bu. O gün istifa ettim.

Şiir alanında Yeditepe Şiir Armağanı’yla ödüllendirildim. *İçime Çektiğim Hava Değil Gökyüzüdür* kitabı için. Para ödülü yoktu. Ama *Yeditepe* adını taşıyan bir ödülü almak beni mutlu kılmıştı.

Öykü dalında *Cumhuriyet*’in Yunus Nadi Ödülü’nü verdiler. *Alleben Öyküleri* kitabıma. Bu kere Muzaffer İstanbul’a gelmişti. Ama çek verdikleri için, ceplerimizi dolduramadık.

Bu ödülün keyfini çok daha sonra yapılan bir törende çıkara-caktım. Gaziantep Eğitim ve Kültür Derneği yöneticileri, Antep’le ilgili öykülerden oluşan kitabım ödüllendirildiği için bir yernek-li toplantı düzenleyecek, 100’den fazla Anteplinin imzaladığı, son derece değerli bir teşekkür mektubu verecekti bana.

Bir keresinde de Macaristan Büyükelçiliği’nden bir mektup al-dım. Macaristan Kültür Bakanı’nın Türkiye ziyaretinde bana End-ré Ady Ödülü vereceklerini bildiriyorlardı. Ankara’ya gidip ünlü Macar şairinin adını taşıyan bu ödülü aldım. Ama doğrusu istenir-se, bana bu ödülün niye verildiğini hâlâ anlamış değilim. Bugün olsa, nedenini sorarım, ondan sonra alırım ya da almam.

Almadığım bir ödül de oldu. Avni Dilligil Ödülü. *Filumena* çe-virim için “layık” görülmüştüm bu ödüle. Ama seçiciler kurulu-nun bütün oyunları izlemediğini çok yakından biliyordum. Gidip ödülü almayı içime sindiremedim.

En değer verdiğim ödül, bir çocuk kitabıma, *Tele Yunus*’a ve-rilen ödül... Küçücük bir plaket. Neden mi değer veriyorum bu ödüle? Çünkü seçiciler kurulu çocuklardan oluşmuştu. O yıl ya-yımlanan kitapları okumuşlar, oylarını benim yazdığım kitap için kullanmışlardı. Bunu yaparken ne önyargıları ne birtakım bek-

lentileri vardı. Yazarları tanımıyorlar, arada bir onlarla buluşup kafa çekmiyorlardı!

Edita Teyze

Yılları, tarihleri pek hatırlanamam. Kimileri, “1958’in Haziranında Ahmet’i gördüğümde...” diye söze başlar ya, ben ancak yaşamımın kilometre taşlarını, o da belli belirsiz, çıkarırım. “İlkokuldayken... Kolej’deyken... Yayıncılık yaparken...” gibi.

1965-70 arası bir yıldır. Yabancı dergilerden birinde, sanırım *New Left Review*’da okuduğum bir tanıtma yazısı, *Vietnam’a Sevgiler* (*Love to Vietnam*) kitabına ilgimi çekmişti. Amerika’da yaşayan Seyfettin Başçılar’a yazdım hemen. O kitaptan bir tane bulup bana yollamasını istedim.

Bir süre sonra geldi kitap. Yazarı Edita Morris. İncecik bir romandı. Nagazaki’de atom bombasından “kurtulmuş” bir Japonla napalm yağmuru altındaki Vietnamlı bir kızın mektuplaşmalarından oluşuyordu. Okuyunca vuruldum. Bir daha okudum hemen. Sonra Memet Fuat’a koştum. Kitabı uzattım.

“Bunu yayımlayalım, Memet Ağabey” dedim. “Hemen çeviririm.”

Memet Ağabey kitabı aldı. Basım tarihine baktı. “İyi de” dedi, “bu kitap on yıllık süreyi aşmamış. Yazarının isteyeceği telif ücretini kaldıramayız.”

“İstemez” dedim. “Bu kitabı yazan, telif ücreti sorununu çıkarmaz karşımıza. Ben kendisine yazarım.”

O akşam oturdum, Mrs. Edita Morris’e bir mektup yazdım. Kendimden söz ettim. Kitabını çok sevdiğimi, Türkçeye çevirmek istediğimi, ama yayınevinin küçük bir yayınevi olduğunu, yüksek bir telif ücreti ödeyemeyeceğini söyledim.

Mektubu ertesi sabah Amerika’ya, yayınevinin adresine gönderdim. On gün sonra da Paris’ten, Edita Morris’ten yanıt aldım.

Yazar, kitabının Türkiye’de yayımlanmasından onur duyacağını, hiç telif ücreti istemediğini söylüyordu. “Yayınevinin küçük bir yayınevi olduğunu belirtiyorsunuz. Gerekirse *Vietnam’a Sevgiler*’in Türkiye’de yayımlanması için masrafları karşılayabilirim” diyordu.

Duygulandım. Bir teşekkür mektubu yazdım. Sonra çeviriye oturdum.

Bu, uzun bir dostluğun başlangıcı olacaktı.

Edita Morris. Edita Teyze. Kocası Ira Morris. Oğulları Ivan Morris. Edita Teyze, seksenine merdiven dayamıştı. *Hiroşima'nın Çiçekleri* (*Flowers of Hiroshima*), *Hiroşima'nın Tohumları* (*Seeds of Hiroshima*) gibi iki dev romanda imzası vardı. Ira da romancıydı. *Bombay Toplantısı'nın* (*Bombay Meeting*), *İspanya Yolu'nun* (*Road to Spain*) onurlu yazarıydı. Paris'te oturuyorlardı. New York'ta yaşayan Ivan, Japon edebiyatı konusunda uzmandı. Bu konuda yazdığı bir kitap Pulitzer Ödülü'ne değer bulunmuştu.

Edita İsveçli, Ira Amerikalı, Ivan İngilizdi.

Yapıtlarını İngilizce yazıyordu Edita. Dili zaman zaman, bilekrek bozuyordu. *Vietnam'a Sevgiler*'de ya da *Nasıl mısın İyi misin*'de (*How Keeping Hope Fine*) olduğu gibi.

Nasıl mısın İyi misin, Fransa'da yayımlanacağı zaman, ünlü bir çevirmene verilmiş kitabı. "Çeviriyi okuyunca şaşıp kaldık" diyordu Edita. "Pırıl pırıl bir Fransızca!"

"Dilin bozuk olması gerekiyordu" demiş çevirmene.

Çevirmen, "Ben Racine'lerin, Hugo'ların dilini bozamaz" diye yanıt vermiş.

Çaresiz, Edita'yla Ira baş başa verip bir hafta uğraşmışlar, çevirinin dilini bozmuşlar.

Vietnam'a Sevgiler, Memet Fuat'ın her zamanki titizliğiyle yayımlandı. Edita'ya hemen gönderdim. Sonra *Hiroşima*'ların çevirisine başladım.

Bu arada mektuplaşmamız sürüyordu. Edita'yla Ira Fransa'ya çağırıyorlardı beni. Evlerinde istediğim kadar kalabileceğimi söylüyorlardı. Küçük bir daireleri vardı Paris'te. Başkente bir saat uzaklıkta bir köyde de "malikâne yavrusu" bir evleri.

Ira'ya büyükbabasından büyük bir servet kalmıştı. Ama karı koca görkemli bir yaşam sürmüyorlardı. Bütün paralarını Hiroşima'ya harcamışlardı. Kurdukları "Hiroşima Evi"nde atom bombası sakatlarıyla yoksullar bakılıyordu. Afrikalı genç yazarlara da yardım ediyorlardı.

Sonunda yüz yüze gelebildik.

Dublin'de PEN Kulüp kongresi yapılacaktı. Türk delegesi bendim. Uçak parasını karşılamaya gücümüz yetmiyordu. Nasıl olursa, Paris'e kadar bir uçak bileti bulabilmiştik. Fransa'ya uçakla gidecektim. Yolculuğu oradan trenle, gemiyle sürdürecektim. Dönüşte uçak hiç söz konusu değildi zaten.

Edita'ya telgraf çektim. Uçakla Paris'e geleceğimi bildirdim.

Orly havaalanında başladım karşılayanları taramaya. Yan yana duran üç kişi ilişti gözüme. Uzun boylu, incecik yaşlı bir kadın; daha kısa boylu, sevimli bir adam; sakallı bir delikanlı. El salladım. Kadın bana baktı bir süre, sonra "Hayır" gibilerden baş salladı. Yaklaştım. Delikanlının elinde bir karton. Üstünde adım yazılı. Kendimi tanıttım. Kadınla, Edita'yla kucaklaştık. Sonra Ira'yla. Sakallı delikanlı, köyün tek taksisinin şoförüymüş.

Edita, "Ne bileyim ben?" diyecekti sonradan. "Öyle ince mektuplar yazıyordun ki, seni Japonlar gibi ufacık biri sanmıştım."

Karanlıkta taksiye bindik. Bir saat sonra köydeki evlerindeydik. Oturup kahve içtik, çene çaldık. Ira, "Yorgunsundur" dedi. "İstersen yat. Yarın nasıl olsa birlikteyiz."

"Yarın sabah gitmem gerekiyor" dedim.

"Neden?" diye sordu.

"Yazmıştım. Öbür gün Dublin'de olmam gerekiyor."

"İyi ya işte. Öbür gün uçakla gidersin. Bir iki saat."

"Trenle gideceğim" dedim.

İyi geceler diledik birbirimize. Odama çekilip yattım.

Ertesi sabah erkenden kalkıp indim aşağıya. Baktım, Ira ben-den önce kalkmış. Çaylar hazır.

"Eee" dedi, "bugün ne yapıyoruz bakalım?"

"Birazdan gitmem gerek" dedim.

"Hayır" dedi, "kahyorsun." Bir uçak bileti uzattı. Ertesi güne. Dublin'e.

Sevgili Ira... Bir gün daha birlikte olalım diye o gece ben yat-tıktan sonra sakallı delikanlıyı çağırıp Orly'ye yollamış, Dublin'e uçak bileti aldirmıştı.

Dünyanın en güzel insanlarından biriydi. Daha sonra birçok kere bir araya gelecektik. Paris'teki dairelerini bana bırakıp köye gideceklerdi. Bir keresinde yine dairelerine götürdüler beni. Anahtar verdiler. Arabaya binip uzaklaştılar. Giderlerken Ira dönüp arkaya bakmış uzun uzun. Edita'ya, "Çok seviyorum bu çocuğu" demiş. "Bana öyle geliyor ki, bu onu son görüşüm."

Gerçekten öyle oldu. Kısa süre sonra öldü.

"Yoksullukla savaş... Bir dilenci öldür!"

Edita Teyze, konusu Latin Amerika'da geçen bir roman yazmak istiyordu. Bunun için de bir ay kadar Latin Amerika'yı do-laşması gerekiyordu. Aslında Ira'yla yapacaklardı bu yolculuğu.

Ama Ira'nın ölümü her şeyi alt üst etmiş, yolculuk da ister istemez ertelenmişti.

Günün birinde bir mektup aldım Edita'dan. "Bu yolculuğa sen gelir misin?" diyordu. "Yayıncımla konuştum. Bütün masrafları karşılayacak."

Meksika, Venezuela, Brezilya, Arjantin, Paraguay, Peru, Kolombiya... İnanılmaz bir öneri! "Evet" dedim. Gönderilen biletle New York'a uçtum.

Edita bir gün sonra gelecekti New York'a. Beni Ivan karşıladı. Evine götürdü.

Ev değil, satranç müzesiydi sanki. Yüzyıllar öncesinden kalma Hint, Çin satranç takımları... Sayılı "usta"lardandı Ivan. İçkilerimizi içtik. Satranç takımlarıyla ilgilendiğimi görünce, "Oynar mısın?" dedi.

Acemilikle sıradanlık arasında bir yerlerde bulunan ben, "Oynayalım" dedim.

İlk hanleyi yaptım. Ivan da ilk taşını oynadı. Sıra bende. Öyle bir hamle yaptım ki, Ivan şaşırdı. Öyle ya, benim gibilerle satranç masasına hiç oturmamış ki! Hamlemin arkasında ne gibi hinlikler olduğunu düşünüyor. Oynadı. Sıra yine bende. Berbat bir hamle daha. Ivan'ın şaşkınlığı arttı. Derin düşüncelere daldı yeniden. Oynadı. Dördüncü hamlemler birlikte satrançla pek ilgim olmadığını anladı, altmış saniye sonra "Şah... Mat!"ı çekti.

Edita ertesi gün geldi. Uçağa bindik. Doğru Mexico City. Oradan Cuernavaca'ya geçecektik.

Bir ay sürecekti yolculuğumuz. Keyifliydi, eğlenceliydi. Meksika'da Brezilya vizesi alışımlı, Paraguay'dan Peru'ya uçuşumuzu, Lima'da Çin lokantasında yediğimiz yemeği unutamıyorum.

Meksika'dan Brezilya'ya, oradan Arjantin'e, Arjantin'den de Paraguay'a gittik. Asuncion Havaalanı'nda pasaport denetiminden geçerken durdurdular beni. "Sizin aşınız yok" dediler.

"Yok" dedim.

"Paraguay'a giremezsiniz öyleyse."

"Ne yapacağım peki?" diye sordum.

"Burada aşı olacaksınız."

Çaresiz, "Peki" dedim.

"İki dolar" dediler.

Verdim.

“Geçebilirsiniz.”

“Aşı?” diye sordum.

“Oldunuz ya.”

Stroessner’in baskı rejimi her an her yerde egemedi. Bir gece güç kalabildik Asuncion’da. Ertesi sabah odasına gittim Edita’nın. “Buradan hemen kaçalım” dedim. O benden hazırlıklıymış. Bavullarını toplanmış bile.

“Gidip uçak biletlerini değiştireyim” dedim.

Lima’ya bir tek uçak şirketi sefer yapıyormuş. Brainiff. Onlarda da Lima’ya üç hafta boyunca hiç yer yokmuş. Desene, buradan kaçan kaçana!

“LAP var” dediler. “Paraguay havayolları. Bir de onları deneyin.”

LAP’a gittim. Ufacık bir oda. Tahta bir masa. Bir kadın. “Lima’ya uçağınız var mı?” diye sordum.

“Var” dedi. “Uçmak ister misiniz?”

“Bugün uçağınız var mı?”

“Var. Uçmak ister misiniz?”

“Yeriniz var mı? İki kişi?”

“Var. Uçmak ister misiniz?”

“Niye bunu soruyorsunuz boyuna?” dedim.

“Uçağımız altı kişilik. Pervaneli.”

“Değil pervaneli, kuş gibi kanat çırparak uça gideceğim” dedim. Biletleri aldım.

Kadın haklıymış. Havayolları açısından en tehlikeli bölgelerden birini, And Dağları’nı geçiyordu uçağımız. Bir bir buçuk saatlik yolu dört saatte alıyordu.

Uçağa bindik. Altı kişi koltuklara gömüldük. Pilot hemen önümüzde. Bir de hostes var. Benden daha iri, benden daha bıyıklı bir kadın. And Dağları’nın üstünde hıçkırık tutmuş kelebek gibi gidiyoruz. Bir alçalıyoruz, bir yükseliyoruz. Hoplaya zıplaya. Bir keresinde öyle hopladık ki, önümde oturan Edita’nın kafası uçağın tavanına çarptı. Bir çığlık attı Edita.

Hostes sinirlendi. “Korkmayın” diye bağırdı. “Bir şey olmaz. Hem olsa bile, bir an içinde parçalanarak ölürsünüz, hiçbir şey duymazsınız!”

Lima'da bir akşam çok zengin bir ailenin konuğu olduk. Aile, Asturias'ların dostuydu. Edita'ya da Paris'te Asturias'lar vermişti onların adını. Edita telefon etti. "Bu akşam yemeğe çağırıyorlar, bizi otelden aldıracaklar" dedi.

Hazırlandık. Söylenen saatte bir limuzin dayandı otelin kapısına. Üniformalı bir şoför. Bindik. Miraflores'e, benzerini ancak filmlerde gördüğüm bir "malikâne"ye gittik. Biz arabadan inerken dev bir köpek geldi yanımıza. Köpeği gören Edita çılgı bas-tı. Sesinin bütün gücüyle, "Götürün şu köpeği!" diye bağıyordu. Köpeklerden korktuğunu o zaman öğrendim.

Dört beş uşak geldi koşarak. Köpeği tutup götürdüler.

Ev sahibesi karşıladı bizi. "Eşim şimdi gelecek" dedi, bir salona aldı.

Salon koca bir basket sahası büyüklüğünde neredeyse. Yerden tavana kadar tablolar. Olağanüstü bir kolleksiyon. Ev sahibesi içkilerimizi verdi. Tadı kadehlerimizi kaldırırken...

... Kapı açıldı, kadının kocası görüldü.

Ufak tefek bir adam.

Edita onu görür görmez çılgı bas-tı:

"Yine geldi o köpek! Götürün şu köpeği!"

Adam kapıda kalakaldı.

Yapacak hiçbir şey yok. Bıraktım kadehi. Başladım gülmeye. Tamam, çok ayıp! Ama kendimi tutamıyorum ki...

O akşam Çin lokantasına götürdüler bizi. Sinirlerim bozulmuştu bir kere. Yemek boyunca güldüm. Isırmaktan dudaklarım yara oldu.

Bir de duvar yazısı hatırlıyorum Lima'da. Koca koca harflerle yazılmış... "Yoksullukla savaş... Bir dilenci öldür!"

Latin Amerika'yla ilgili romanına *Bir Dilenci Öldür* (*Kill a Beggar*) adını koyacaktı Edita. Kitabı da bana adayacaktı.

Edita Teyze iki kere de Türkiye'ye geldi. Bir keresinde Bodrum'a bile gittik. Sonra Paris'te görüştük birkaç kere. Son gördüğümde üzgündü. Oğlu Ivan'ı da yitirmişti.

"Bir İtalyanla evlendi" diyordu. "Evlendiğinin haftası İtalya'ya gitti karısıyla. Bir dağ köyüne. Gitmeden önce New York'ta

check-up yaptırdı. Sapasağlamdı. Köyde üç gün sonra kalpten ölmüş. Apar topar gömmüşler. Karısının annesi uzun süre hapiste yatmış. Kocasını öldürmekten. Kızı da Ivan'ı öldürdü. Şimdi çok zengin bir kadın..."

Bir süre sonra da Edita Teyze öldü.

Hastanede

Kardeşim Tankut hastanede yatıyor. Cilt kanseri. Bir kulağını aldılar. Gülüyor. "Ben de kulağı kesiklerden oldum artık" diyor. Bize umut vermeye çalışıyor. Ama biliyor hastalığın yayıldığını.

İki kişilik odada yatak komşusu bir cami imamı.

Tankut'u hastaneden çıkaracağız. Eve götüreceğiz. İmam kartını uzattı.

"Alın, beyim" dedi. "Bulunsun. Belki ilerde lazım olur."

Yayıncılığın Çileli Keyfi

Milliyet'e Merhaba

Londra'dan İstanbul'a dönecektim uçakla. Gün ağarmamış. Heathrow Havaalanı'nda herkesin gözünden uyku akıyor. "Ülkü, merhaba" diye bir ses duydum. Döndüm. Çiğdem Talu. Kolej'den sonra belki bir, belki iki kere karşılaşmıştım onunla. Yıllardır gördüğüm yoktu. O da aynı uçakta.

"Nasılsın?" dedi. "Sağ ol, iyiyim" dedim. Sonra ben sordum: "Sen nasılsın?" Sorar sormaz da beynime yumruğu yedim.

"Kanserim. İstanbul'a gidiyorum, kızımı bir daha görmeye."

Ne diyeceksin? Başladım lafları gevelemeye. Konuyu değiştirdik. Okul günlerinden söz ettik. O arada koluma biri dokundu. Abdi Bey. Abdi İpekçi.

"Ben de İstanbul'a dönünce seni arayacaktım" dedi. "Milliyet Yayınları'nın başına geçer misin?"

Hiç beklemediğim bir soru.

"Yarın bana uğrayabilir misin?" dedi Abdi Bey.

"Tabii" dedim.

Milliyet'e gittim ertesi gün. Abdi Bey bir çay söyledi bana. Ercüment Karacan'la konuştuğunu söyledi. Yayınevini benim yönetmemi istiyorlardı.

Yabancı değildim *Milliyet* Yayınları'na. Kuruluş yıllarında, Tarık Dursun'un yönettiği dönemde birkaç kitabım yayımlanmıştı. Tarık'tan sonra Altemur Kılıç "devralmıştı" yönetmenliği. Şimdi, geçici olarak, Tarık'ın, Altemur Kılıç'ın yardımcılıklarını yapan Ulvi Okar sürdürüyordu bu işi. Ulvi Bey'le pek severdik birbirimizi. Öldüğü ana kadar bu sevgi hiç zedelenmedi.

“Önce Osman Bey’le konuşmam gerek” dedim. Osman Karaca’yla. ONK’ta çalışıyordum. Onunla konuşmadan oracıkta “Evet” demem yakışık almazdı. Bir de işe ancak üç hafta sonra başlayabilirdim.

“Peki” dedi Abdi Bey. Sonra telefona uzandı. Gazetenin Genel Müdürü Nurettin Demirkol’u çağırdı odasına.

“Para konusunu Nurettin Bey’le konuşalım” dedi.

Aylık, çeviri ücreti, telif hakkı... Kendimle ilgiliyse, bu konuları konuşmayı oldum olası sevmemişimdir. Hep sıkılmışımdır bundan. Utanmışımdır.

Nurettin Bey geldiğinde de pek ağzımı açmadım. Abdi Bey’in kimseyi sömürmeyeceğini biliyordum zaten.

Daha sonraki yıllarda yayınevine para koparmak için sevgili Nurettin Bey’le az didişmeyecektik.

Abdi Bey’den ayrıldıktan sonra Milliyet Yayınları’na uğradım. Herkes gülümseyerek bakıyordu bana. Ulvi Bey elini uzattı. “Hayırlı olsun” dedi.

Ne menem iştir bu! Haber, beş dakika içinde bir sokak aşağıdaki yayınevine ulaşmış!

“Babiâli’de haber hemen yayılır” derler. Doğruymuş. Odanda tek başınasın, “Şöyle bir dergi yayımlasak” diye düşünüyorsun. Kapını açıp çıktığında karşılaştığın ilk kişi sana, “Ağabey, dergi hayırlı olsun” diyor!

ONK’a döndüm sonra. Osman Bey’e öneriyi anlattım. “Tabii, Ülkü” dedi. “Güzel bir olanak bu. Kaçırma. Hem yolunun üstündeyiz nasıl olsa. Akşamları çıkınca uğrarsın, eve yine birlikte gideriz.”

Öyle oluyordu ONK’ta çalışırken. Akşamları birlikte çıkıyor, Eminönü’nden gemiye binip Beşiktaş’a geçiyorduk. Oradan Osman Bey Levent’e, ben Şişli’ye.

Yıllar sonra Milliyet Yayınları’ndan ayrıldığımda ONK’a döndüm yine.

Ertesi gün Abdi Bey’le, Nurettin Bey’le el sıkıştık. Ercüment Bey Londra’daydı.

Kısa bir tatil için Bodrum’a gittim. Gittiğim ertesi günü bir te-

lefon. Abdi Bey. "Ulvi Bey'e güle güle diyoruz. Haberin olsun."

"Yapmayın" dedim. "Yarın geliyorum. Konuşuruz."

Hemen İstanbul'a döndüm. Bir toplantı yaptık Abdi Bey'in odasında. Gazetenin bazı yöneticileri, yanlış bilgilendirmeler sonucunda, Ulvi Bey'in yayınevine "zararlı olduğu"nu düşünüyorlardı. Öfkeyle karşı çıktım hemen. Abdi Bey, her zamanki serinkanlılığıyla, "Ulvi Bey kalıyor" dedi. "Yayınevini Ülkü yönetecek. İsterse o çıkarır."

Milliyet'in geleneği idi bu. Birine sorumluluk verilecekse, aynı oranda yetki de verilirdi. Gerçekten de, yayınevini yönetirken işime kimse karışmayacaktı.

Bir Derginin Öyküsü

Milliyet Yayınları'nda masamda bulduğum ilk şey, bir kitap listesi oldu. Yayımlanmak üzere sıra bekleyen 144 kitabın adları sıralanmıştı. "Hepsinin sözleşmesi yapıldı" dedi Ulvi Bey. 144 kitap! Yayımla yayımla bitmez! Üstelik, sözleşmelere göre, hepsi iki üç ay içinde yayımlanacak!

Benden önceki yönetici, Altemur Kılıç, dalgınlığıyla, unutkanlığıyla ünlüdür. Anlatırlar. Ankara'ya gitmiş. Arkadaşlarıyla yemek yerken, "Kayınpederime bir telefon edeyim" demiş. Ama telefon numarasını bilmiyor. Telefon rehberi getirmişler. Ara ara, kayınpederinin adı yok. Kapatmış rehberi, garsona geri vermiş. Neden sonra anlaşılmış iş. Altemur Kılıç, K harfini taramış meğer, "Kayınpeder"i bulmak için.

Liste de onun unutkanlığının sonucuydu herhalde. Ayrıca, yayımlamayı hiç ama hiç düşünemeyeceğim kitapların adları vardı. "Bu listeden olsa olsa yedi sekizini yayımlarız" dedim. Öyle de yaptık. Geri kalanları, yazarlarıyla, çevirmenleriyle konuşup geri verdik.

Milliyet Yayınları'nı yönetmeye başladığımdan bir süre sonra Abdi Bey (İpekçi), "Çocuk dergisini yeniden canlandırabilir misin?" diye sordu.

Milliyet Çocuk, 1970'lerde gazetenin eki olarak veriliyordu. Sonra bağımsız bir dergi olarak yayımlanmaya başlanmıştı. Çizgiroman ağırlıktaydı. Satış 5.000'lerde dolaşmaya başlayınca, dergi kapatılmıştı.

“Canlandırınız” dedim. “Ama eskisine benzememeli. Bambaşka bir dergi hazırlamamız gerek.”

“Bildiğin gibi yap” dedi Abdi Bey.

Milliyet’in geleneği idi bu. Birine sorumluluk mu vereceksin, aynı oranda yetki de verirdin. Bir tek sorun vardı: Dergi, yayınevi adına değil, gazete adına çıkarılacaktı. Onun için de onay gerekiyordu.

Abdi Bey, “Bir maket hazırlar, getirirsin” dedi.

Derginin eski yöneticisi Cemal Hoşgör’ü buldum. Cemal, *Milliyet Çocuk*’un babası sayılırdı. Onu yaratmış, yıllarca neredeyse tek başına yönetmişti. Eksilmeyen bir heyecanla.

“Dergiyi yeniden çıkaracağız” dedim. “Başına geçer misin?”

“Geçerim” dedi.

“Ama eskisiyle ilgisi olmayacak. Bambaşka bir şey yapacağız.”

Yüzünü ekşitti Cemal.

“Nasıl yani?”

“Büyük dergisi çıkarır gibi çıkaracağız. Başyazı olacak, köşe yazarları olacak, araştırma yazıları, öyküler olacak.”

“Olmaz öyle şey!” dedi Cemal.

Devam ettim: “İri iri harfler de yok. Küçük puntolar kullanacağız.”

“Öyle çocuk dergisi mi olur?”

Deneyimlerim de, araştırmalarım da, çocukların “kendilerinin çocuk yerine konmasından” hoşlanmadıklarını göstermişti. Sekiz yaşındaki çocuk bile, bakla kadar harflerle yazılmış bir yazıyı görünce, “Çocuklar için bu!” diyor, onu bir yana itiyordu. Babasının *Akis*, annesinin *Hayat*, ablasının, ağabeyinin *Hey* okuduğu bir dönemdi. O da bunlara benzer “ciddi” bir dergi istiyordu.

“Bak, Cemal” dedim, “böyle bir dergiye varsan yerin hazır. Ama aklın yatmıyorsa başka bir ekiple çalışırız.”

“Peki” dedi Cemal, “ama *Örümcek Adam*’ı mutlaka koyalım. Çocuklar en çok onu seviyor.”

“Yeni çizgiromanlar buluruz” dedim.

(Bir süre sonra derginin eski okurları arasında yaptırdığımız bir soruşturma, *Örümcek Adam*’ın en sevilmeyen dizi olduğunu ortaya çıkaracaktı.)

Uzun bir araştırma döneminden sonra derginin taslağını hazırladım. Cemal’le buluştuk yine. “Bak” dedim, “dergiye bunlar bunlar girecek. Haftaya pazartesi günü Ercüment (Karacan) Bey, Nu-

rettin (Demirkol) Bey, Abdi Bey toplanacağız. Bir maket götürmem gerek. Sen bir hafta içinde maketi hazırlar mısın?”

“Hazırlarım” dedi Cemal.

Toplantımız öğleden sonra ikideydi. “Sabahleyin maketi getir” dedim. “Birlikte gözden geçiririz.”

“Dokuzda sendeyim” dedi Cemal.

Pazartesi öğle oldu, Cemal yok. Tam ikiye beş kala geldi. Maketi uzattı. Bakınca beynimden vurulmuşa döndüm. Eski derginin tıpatıp aynı!

“Yahu” dedim, “biz ne konuşmuştuk?”

“Çocuk dergisi böyle olur” dedi Cemal. “Çocuklar böyle dergi istiyor.”

“O zaman niye 5.000 satıyor diye kapatıldı? Yeni maket hazırlamayın niye kabul ettin?”

Maketi masanın üstüne bırakıp gazeteye fırladım. Toplantıya.

Abdi Bey, “Maketi getirdin mi?” diye sordu.

“Hayır” dedim.

Abdi Bey şöyle bir baktı yüziime. İşin içinde bir şeyler olduğunu anladı. Ercüment Bey’le Nurettin Bey’e döndü. “Benim Ülkü’ye güvenim var. Projeyi onaylayalım” dedi.

Maket bile görülmeden onay verildi.

Büroya döndüğümde Cemal yoktu.

Edip Alşar’ı buldum hemen. Sevgili Edip Bey, Arkın Yayınevi’nde yıllarca teknik yönetmenlik yapmıştı. Geldi. Derginin teknik yanını ona teslim ettim. Bir grafikçi, bir pikajcı, bir de dizgici ile yola çıktık.

Kısa sürede hiç ummadığımız bir satışa, 100.000’e ulaşacaktık. O arada sadece okurlarımız değil, bizler de çok şey öğrenecek, çok şey kazanacaktık.

Milliyet Çocuk dergisinin başlangıçtaki çekirdek kadrosu beş kişiydi. Benim yanı sıra bir teknik yönetmen, bir grafikçi, bir pikajcı, bir de dizgici vardı.

Dizgici dedim, hemen belirteyim... Şimdiki dizgi makineleri, daha doğrusu bilgisayarlar o zaman nerede!.. Elektrikli bir daktilomuz vardı. Dergi onunla diziliyordu. Pikajcı, daktilodan çıkan kâğıtları kesiyor, biçiyor, sayfa düzenine göre kartonlara yapıştırıyordu. Yapıştırma işlemi için mum makinesi kullanılırdı başka yerlerde; bu, pikajcıya büyük kolaylık sağlardı. Kartonlara yapış-

tırılan kâğıtlar kolayca sökülüp yeniden yapıştırılabilirdi. Bizim bir mum makinemiz bile yoktu. Doğru yere yapıştırdın yapıştırdın! Yoksa yandın! Sökemezdin bir daha...

Mum makinesi üç kuruşluk bir araçtı. Gazetenin Genel Müdürü Nurettin (Demirkol) Bey'e gittim. Bir mum makinesi sözü aldım. Bir hafta, on gün, mum makinesi yok. Her gün: "Nurettin Bey... mum makinesi..." Her gün yanıt: "Yarın geliyor..."

Sonunda bir gün odasına daldım Nurettin Bey'in. Karşısına oturdum. "Mum makinesi yayınevine gitmeden ben buradan ayrılmıyorum" dedim. "Bugün yollarım" dedi Nurettin Bey. "Burada bekleyeceğim" dedim. "Zaten öğleden sonra dörde kadar gelmezse caddede, pencerenizin önünde gösteri var. Yayınevindeki arkadaşlar hazırlandı. Pankartlar yazıldı."

Nurettin Bey dünyanın en tatlı, en keyifli insanlarından biriydi. Dosttu. Sevecendi. Birbirimizi pek severdik. Yayıncılığım boyunca Abdi Bey'le birlikte bana büyük destek vermişti.

Güldü. "Neler yazdınız pankartlara?" dedi.

"Eğlenceli şeyler" dedim. "Bir sürü saçmalık. 'Kadifeden kesi / Nerde mum makinesi?' gibi. Okursunuz."

Telefona sarıldı Nurettin Bey. Siparişi verdi. "Hemen yollayın" dedi. Ben de yayınevinden Ulvi Bey'i aradım. "Nurettin Bey'in odasındayım. Mum makinesi gelince bana haber verin" dedim.

Nurettin Bey baktı ki, iş ciddi, üç beş telefon daha etti. İkişer çaydan sonra Ulvi Bey aradı, mum makinesinin geldiğini söyledi.

Buna pikajcımız kadar Nurettin Bey de sevindi.

Niye yazıyorum bunları? Ara Güler, "Fotoğraf, makineyle değil, beyinle, yürekle çekilir" demişti. "En güzel daktilo benim olsa, en iyi romanları ben mi yazarım?"

Yayıncılık serüvenimizde de öyleydi. Şimdiki teknoloji bir yana, o günkü düzeyin de çok altında teknik koşullarla çalışıyor, haftada 64 sayfalık dergi hazırlıyorduk. Beş kişi. Yüreğimizle.

Bu beş kişiye kısa süre sonra iki kişi daha katıldı. Bodrum'dan tanıdığım gencecik iki kişi. Mehmet'le Naci.

Mehmet İlkorur yayınevine geldi bir gün. İstanbul'a yerleşeceğini, iş aradığını söyledi. O gün bir okul röportajı istedim kendisinden. Yaptı getirdi. Getirdiği gün de sürekli kadroya aldım. Çalışkanlığıyla, coşkusuyla, titizliğiyle hemen sivrildi. Derginin Yazı İşleri Yönetmeni oldu. Başarısını hep sürdürdü.

Naci de öyle. Ona “libero” derdim. O anda yapılacak ne iş varsa kolları sıvardı hemen. Hepsinin de üstesinden gelirdi. Gülümseyerek. Sessizce.

Milliyet Çocuk başarılı olduysa, onu başarıya taşıyan, hep sevgiyle anacağım bu arkadaşları.

Kadro dışı yazar-çizerlerimiz de vardı. Başta sevgili Mıstık. *Uzay Çocukları*'yla, *Bizim Ali*'yle yalnız küçük okurların değil, anne babaların da sevgilisi oldu. Sonra İsmail Gülgeç, Tan Oral. Sürekli yazarlarımız Haldun Taner, Orhan Boran. Köşe yazarlarımız Halit Kıvanç, Umur Bugay. Kısa sürede derginin can damarında yerini alan Yalvaç Ural.

Dağıtım ekibinin de hakkını vermeliyim. Gazetenin Dağıtım Müdürü Mustafa Eröz'ün yanında görev yapan Niyazi Yeşil'le inılmaz bir işbirliği gerçekleştirdik. Okurun nabzını sürekli denetledik. Niyazi, “tatil trafiği”ne göre dağıtımı neredeyse her hafta yeniden planladı. Yaz aylarında başka dergilerin satışı düşerken bizim satışımız arttı.

Bütün bunlar bir karnaval havası içinde gerçekleşti. Hepimiz, yaşitlarımıza dergi hazırlayan birer çocuktuk sanki. Ben genel yönetmen değildim, Mehmet yazı işleri yönetmeni değildi, Edip Bey teknik yönetmen değildi, Emine Hanım bile temizlikçi değildi. Herkes aynı sınıfın öğrencisi gibiydi.

Dersi bile oyuna çevirmiştik. Esnemiyor, sıkıntıdan patlanıyor, “teneffüs zili”nin çalmasını hiç istemiyorduk.

Günün birinde Metin Deniz, Umur'un bir fotoğrafını gösterdi bana. Kendisi çekmiş. Umur, bir lambanın altında Notre Dame'ın kamburu gibi poz vermiş. Fotoğrafı aldım. Altına “Sana da benim gibi çektiren mi var?” yazdım. Sonra ekledim: “*Milliyet Çocuk*-Mini Poster - Umur Bugay”.

Fotoğrafı kitap kapaklarımızı basan Ferit'e (Erkman) verdim. “Bir kartonun yanında boşluk kalırsa, bunu da basıver” dedim. Çok geçmedi, Ferit, Umur'un avuç içi büyüklüğünde 3000 kadar “mini poster”iyle geldi.

Birkaç gün sonra Umur yazısını getirdi yayınevine. Mehmet, Edip Bey, grafikçi İsmet, çevresini sardık hemen.

“Umur” dedim, “dergide artık yazarların mini posterlerini vereceğiz. Senin posterinle başlıyoruz.”

Bir kucak dolusu mini posteri uzattım.

Umur uzun süre baktı kendi resmine. Dili tutuldu. Neden sonra kekelemeye başladı: “Şimdi... bu... ben miyim?.. Yazısı da var... Sana da benim gibi çektiren...”

Sözünü tamamlayamadı. Bir iskemleye yığıldı. Ancak bir bardak su içtikten sonra kendine gelebildi. Kahkahalar arasında gerçeği anlattık kendisine. Alı al moru mor ayağa fırladı. “Verin şunları” dedi, “eve götürüp ben de karımı korkutayım.”

Atasözlerine pek düşkünlüğüm yok. Birbirleriyle çelişkili nicelerine rastlamışımdır. Ama “Ağaç yaşken eğilir”in doğruluğuna yedek subay öğretmenlik dönemimde tanık oldum, *Milliyet Çocuk* dergisi serüvenim sırasında da iyice inandım.

Dergiyi hazırlarken neredeyse herkes, “Aman” diyordu, “bol bol çizgiroman koyun. Çocuklar onlara bayılıyor. Yazıları az tutun. Yoksa sıkılır, dergiyi bırakırlar.”

“Peki ama” diye düşünüyordum, “biz de çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmaya çalışmazsak, kim yapacak bunu?”

“Çocuklar değişir” dedim kendi kendime.

Önce Haldun Taner’i buldum. Dergiye mitologyadan öyküler yazıp yazamayacağını sordum. Hemen kabul etti Haldun Bey.

Sonra Orhan Boran’la konuştum. Ünlü Yuki’sini yeniden canlandırmasını istedim. O da “olur” dedi coşkuyla.

Bu iki yazı dizisini Anadolu kentleriyle, günlük yaşamımızla, bilimle ilgili başkaları da izleyecekti.

Dergiye köşe yazarları da gerekiyordu. Halit Kıvanç’la Umur Bugay da bunu üstlendiler. Umur’un “Babaaa” genel başlıklı yazıları, ileride yaratacağı “Bizimkiler” dizisinin kaynağı olacaktı.

Sonra şiirler, öyküler. Her sayı mutlaka bir öykü. Ünlü yazarlarımızdan. İlk sayının öyküsünü Aziz Nesin’den aldık. Daha sonra neredeyse bütün ünlü yazarlarımız bize çocuk öyküleri yazdılar.

Dergi yayımlanmadan eleştiriler başladı: “Yahu, siz büyükler için mi dergi hazırlıyorsunuz? Bu yazıları, bu öyküleri kim okur?”

Başlangıçta belki pek ilgilenmezlerdi; ama zamanla tiryakisi olurlardı. Buna yürekten inanıyordum. Arkadaşlarımla birlikte.

Çizgiroman elbette olacaktı. Mistik'ın *Uzay Çocukları*'nın yanı sıra, *Pembe Panter* ile *Red Kit*'i düşündük. Bir de "western"... Yeni bir çizgiroman bulduk: *Larry Yuma*.

İlk sayı 55.000 basıldı. Dağıtım yapıldı. Öğleye doğru bayilerden yeni siparişler gelmeye başladı. İkinci sayıyı daha fazla bastık.

Dergide bir de "mini poster" veriyorduk. Red Kit, Pembe Panter, hayvan fotoğrafları... O sıralarda televizyonda *Zengin ve Yoksul* dizisi ortalığı kasıp kavuruyordu. Hele Tom'a herkes bayılıyordu. Nereye gitsen Tom! Dizide öldürüldüğünün kırkıncı günü Fatih'te yaşlı bir kadın onun için mevlit bile okutmuştu!

Nick Nolte oynuyordu Tom'u. Henüz o kadar ünlü değildi. Gazete arşivlerinde fotoğraflarını ara ki bulasın!

Satış Müdürü Mustafa Eröz'e, "Tom'un posterini versek" dedim. "85.000 basarız!" dedi. "Ama boşuna arama. Fotoğrafı yok. Bizim *Hey* dergisi bile aradı, bulamadı. Ne bizde var, ne *Hürriyet*'te, ne ajanslarda..."

Nick Nolte, Columbia şirketinin *Deep* filminde oynuyordu o sıralar. Hemen teleksin başına geçtim. Columbia'nın Londra bürosu yöneticisini tanıyordum. Nick Nolte'nin renkli "dia"larını istedim. Bir saat sonra yanıt geldi. "Dia"lar ilk uçağa yetiştirilmişti.

Tom'un posterini verdik ertesi sayı. Satışımız 85.000'e fırladı birdenbire. Bu sayı daha sonraları 100.000'e ulaşacaktı. Nick Nolte uzun süre Anadolu'da otobüslerin, minibüslerin arka camlarına konuk oldu.

Çocukların tepkisini merak ediyordum. İlk sayıyla birlikte okurlar arasında bir soruşturma yapmak istedim. "Boşuna uğraşma" dediler, "büyükler bile zahmet edip yanıt vermiyor. Çocuklar mı verecek!"

Bir karne hazırlattım. "*Milliyet Çocuk* dergisi Karnesi". Tıpkı ilkokul öğrencilerinin okulda aldığı karneler gibi. Dersler yerine yazıların, dizilerin adlarını yazdırdım. Çocuklar her birinin karşısına "Pekiyi, İyi, Orta, Zayıf, Pekzayıf" diye not atacaklardı.

Çocuklar kendilerini öğretmen yerine koydular. Dergiden çıkan karneleri doldurup postaladılar bize. Bir hafta boyunca her gün çuvalarla karne geldi.

Sonuç... En sevilen *Larry Yuma*... En sevilmeyen ise "Öyküler"... Yılmazık. Bildiğiniz yolda yürüdük. Ağacı yaşken eğmeye çalışarak.

Altı ay sonra yaptığımız soruşturmanın sonuçlarını alınca, neredeyse hüngür hüngür ağlayacaktım. *Larry Yuma* altıncılığa düşmüş, tahta ise “Öyküler” kurulmuştu. Arada sürekli yazarlarımız vardı.

Milliyet Çocuk serüvenimiz küçük bir kitap olur. Teknik olanakların (ya da olanaksızlıkların) umutlarımızı zorladığı güç anlar da yaşadık, inanılmaz keyifli olaylar da.

Birini hatırlıyorum. Bir okurumuz, her hafta yarışmalarımıza katılır, bulmacaları çözer, bize yollar, ödül kazanmak için kurada adının çıkmasını beklerdi. Hiç şaşmazdı. Her hafta artık zarfından tanırdık onu.

“Bunda ne var?” diyeceksiniz. Okurumuz koskoca bir adamdı. Orta Anadolu kentlerinden birinin cumhuriyet savcısı. Yanıtları yazdığı kâğıdı imzalıyor, imzasının altına bir de mühür basıyordu.

Baktık, kurada adı hiç çıkmıyor, kendisine *Times Dünya Tarihi Atlası*’nı özel ödül olarak yolladık.

Tele Yunus

Milliyet Çocuk dergisinde Haldun Taner mitologyadan öyküler anlatıyordu sayfasında. Dizisi sona erdi. Yeni bir diziye başlayacağını söyledi.

Derginin basımevine verilmesi gereken gün geldi çattı. Haldun Bey ortalarda yok. Arıyoruz, bulamıyoruz. Teknik yönetmenimiz Edip Alşar kıvranıyor. “Ülkü Bey, sayfalar boş, ne yapacağız?” diyor. Bir saat içinde sayfaların hazır olması gerek. Çaresiz, geçtim dizginin başına. *Tele Yunus* diye bir başlık attım, başladım yazmaya. Mıstık’a ortarlardan yok olmamasını söyledik. Ben yazıyorum, Mıstık gelip tepemden yazıyı okuyor, Edip Bey de arada uyarıyor: “Ülkü Bey, 12 satır daha...”

O sayıdaki boşluğu *Tele Yunus*’la giderelim istemiştik. Ama yazı yayımlanınca okurlardan mektup yağmaya başladı. Çocuklar, aslında televizyon programlarının eleştirileri olan bu öykülerde kendi seslerini bulmuşlardı. Mıstık’ın çizgileriyle de renklenen öykü, diziye dönüştü, aylarca sürdü. Bu arada okur isteklerinin ardı arkası kesilmiyordu. “Tele Yunus, Eurovison’a katılsın...” “Tele Yunus, Başbakan’la röportaj yapsın...”, “Tele Yu-

nus, *Charlie'nin Melekleri*'nde Charlie'nin kim olduğunu ortaya çıkarsın..."

Kısa bir yaz tatili için Bodrum'dayım. Arkadaşların çocukları, "Ülkü Amca" dediler, "*Milliyet Çocuk*'ta niye fotoroman yok?"

"İsterseniz birlikte hazırlayalım" dedim.

Paul Berna'dan çevirdiğim *Sokak Çalgıcısı* romanını hemen uyarladık. Ertesi gün de çekime başladık. On çocuk oynuyor başrolde. Büyükleri ise Bodrum'a tatile gelen anlı şanlı sinema-tiyatro oyuncularımız canlandırıyor. "Konuk sanatçı" olarak. Çekim bitti. Bir baktım, Altan Erbulak! "Nerede kalıyorsun?" dedim. "Gümbet'te" dedi. Ertesi gün, çocuklardan Erdener'i aldım yanıma, doğru Gümbet'e. Altan'la birkaç sahne çekip fotoromana yerleştirdik. İki gün sonra Fikret Hakan! Pazar kurulmuştu o gün. Fikret karpuzcu oldu, bizim yapıt daha zenginleşti.

Ertesi ay *Bodrum Takımı*'nı dergide yayımlamaya başladık. Yine mektuplar... "Biz de Malatya Takımı kurduk, gelin bizi de çekin...", "On arkadaş birleştik, Giresun Takımı olduk; bizi de fotoroman yapın..."

Öyle bir takım yaratılmıştı ki, sahaya çıksa Fenerbahçe kadar seyirci toplardı.

"Siz Moskova'ya niçin gitmiyorsunuz?"

Milliyet Yayınları serüvenini anılarla dolu. Gazetede Abdi Bey'in sürekli desteği, yakınlığı, "Patron"un,ERCÜMENT BEY'in inancı olmasa ne yapardım bilmem.

Günün birinde Ertuğrul Kesim geldi yayınevine. Kesim Ajans'ın yöneticisiydi. Bazı kitapların Türkiye'de yayın haklarını alıyorduk onlardan. "Ülkü" dedi, "elimde bir dergi var. *Marko*. 52 sayılık bir çizgiroman dergisi. Biri ilgileniyor. Ama size vermek istiyorum. Gazeteye gittim. Hiçbir yetkili yok. Saat dörde kadar bana bir yanıt alabilir misin?"

Marko'nun çizgifilmi televizyonda da yayımlanıyordu o sıralar. Büyük ilgi görüyordu çocuklardan. Hemen gazeteye koştum. ERCÜMENT BEY LONDRA'DA, ABDİ BEY DE YURTDIŞINDA. NURETTİN BEY İSE ULUDAĞ'DA. Gerçekten de sözleşmeye imza atacak kimse yok. Yayınevi basacak olsa ben imzalayacağım. Ama dergiyi gazete yayımlayacak. Büroma döndüm. Öğleden sonra Ertuğrul Bey ge-

lince de, "Ver sözleşmeyi" dedim, bastım imzayı.

Sonra teleksin başına geçipERCÜMENT Bey'e bir not ilettim: "Bir çocuğunuz oldu. Adı Marko."

Derginin ilk sayısını bastık. Satışa çıkarılmadan bir gün önceERCÜMENT Bey Londra'dan geldi. Dergiyi gördü.

Görür görmez de, "Eyvah"ı çekti. "Yahu" dedi, "5 lira fiyat koymuşsun! Kim alacak bunu?"

"Daha düşük fiyat koyamazdık ki" dedim.

"Kaç bastınız?"

"50.000."

"Sen çıldırmışsın!" dediERCÜMENT Bey. "10.000 satsın, benden sana bir altın madalya!"

Dergi ertesi gün satışa çıkarıldı. İki saat içinde tükendi. Öğleden sonra da ikinci baskıya geçildi.

Akşamüstü bir odacı geldi gazeteden. Elinde küçük bir paket. "ERCÜMENT Bey gönderdi" dedi.

Paketi açtım. Bir kutu. Kutunun içinde bir altın. Kurdele bağlanmış. YanındaERCÜMENT Bey'in kartviziti. Arkasında iki kelime: "Teşekkürler... Marko."

Milliyet Yayınları'nın Genel Yönetmeni olunca beni sevenlerin, hatırlayanların sayısı birdenbire artmıştı nedense. Yolda "lütfen" selam veren birtakım yazarlar artık yalnız bırakmıyorlardı beni. "Ülkücüğüm, hayırlı olsun!.. Yahu, ne zamandır görüşemedik!"

"Ne zamandır!.." Bir yıldır, beş yıldır, on beş yıldır belki...

Ellerinde de "yeni bitirdikleri" kitapları oluyordu.

Yalnız yazarlar mı? Yabancı diplomatlar da ziyarete geliyordu arada. İlk ziyaretçilerimden biri, Amerikan Konsolosluğu'ndandı. Basın ataşesi.

Bir kitap uzattı. Yeni başkan seçilen Jimmy Carter'ın yaşamöyküsü.

"Bunu yayımlayacaksınız" dedi.

Tepem attı. "Burada hangi kitabın yayınlanacağına ben karar veririm" dedim. "Siz şimdi o kitabı çantanıza koyup kahvenizi için."

Kahvesini bile içmeden çıktı gitti.

Bir hafta kadar sonra da SSCB basın ataşesi.

Türkçe konuşuyor.

"Ülkü Bey, siz Moskova'ya niçin gitmiyorsunuz?"

"Gittim" dedim.

“Ülkü Bey, siz Moskova’ya niçin gitmiyorsunuz?”

“Gittim.”

“Ülkü Bey, ben size soruyorum: Siz Moskova’ya niçin gitmiyorsunuz?”

Susuyorum artık. Yüzüne bakıyorum.

“Ülkü Bey, biliyor musunuz ben niçin geldim buraya?”

“Niçin geldiniz?”

“Ben sizi Moskova’ya davet etmek için geldim. Önümüzdeki perşembe günü Moskova’da olacaksınız.”

“Anlamadım” dedim.

“Her şey hazır. Önümüzdeki perşembe Moskova’da olacaksınız.”

Davet etmiyor, “lütuf”ta bulunuyor! Hemen üstüne atlayacağım sanki, “Aman, daha önce olmaz mı?” diyeceğim.

“Ben” dedim, “önümüzdeki perşembe Moskova’da olmayacağım. Burada, bu masanın başında olacağım.”

“Ben...”

“Siz nerede olacaksınız, onu bilemem.”

Gitti. Kemal Özer’i görmüş bir süre sonra. “Bu Ülkü Tamer” demiş, “galiba antikomünist.”

Abdi İpekçi’yle Bodrum

“Hazırlan” dedi Abdi Bey, “Yarın Bodrum’a gidiyoruz.”

“Sahi mi, Abdi Bey?” dedim.

Güldü. “Bodrum Bodrum deyip duruyorsun. Bir de biz görelim. Hafta sonu kalır, döneriz.”

İzmir’e uçak biletlerini aldırmuş bile. İsmail Sivri’ye de telefon etmiş. İrfan, gazetenin arabasıyla bizi Çiğli’den alıp Bodrum’a götürecekti. Ona da gün doğdu. İki gün Bodrum’da dinlenir artık.

Beni uyarmışlardı: “Abdi Bey uçağı kaçırarak diye Yeşilköy’de yüreğin ağzına gelmesin. Hep son dakikada gelir.”

Gerçekten de öyle oldu. Herkes uçağı binerken yetişti Abdi Bey. Yanında eşi de vardı. Sibel Hanım. Yürek çarpıntılarım Çiğli’ye kadar kesilmedi.

Nerede şimdiki Bodrum? 1970’lerde ufacık bir kasabaydı. İki yazlık sinema. Artemis Pansiyon, Nereid Pansiyon. Halikarnas, on odalı bir oteldi. Köfteci Sakallı, köfteci Nasip, ahçı Latif, Körfez Restoran, Han Restoran, Kale Restoran, Gemibaşı. Azmakba-

şı kahvesi, Yalihakve, sokak arasında birkaç kahve daha. İrme Kitabevi, gazeteci Recep Cingöz. Bakkallar, terziler. Çarşıdaki kasaptan et bulmak bile sorundu. Haftada bir pazar kurulurdu.

Akşama doğru geldik Bodrum'a. İzmir'de sevgili İsmail Sivri bizi kolay kolay bırakmanuştu çünkü. İrfan o eski yolu üç saatte aldı, bizi Bodrum'a "uçurdu". Artemis'e yerleştik. Yerleşir yerleşmez de sokağa attık kendimizi. Arkadaşları buldum. Gemibaş'ında kaldırıma bir masa kuruldu hemen.

Abdi Bey'in ünlü bir "gülme krizi" vardı. Bazen tutamazdı kendini. İki büküm, kahlkahayla inleme arasında garip bir ses çıkarak dakikalarca gülerdi. Onu tanımayanlar şaşırırlar, ne yapacaklarını bilemezlerdi.

Yemekte Antep ağzıyla bir fıkra anlatacağım tuttu. Abdi Bey'in de gülme krizi tuttu. Eyvah! Masada herkeste büyük bir telaş! Bir şey oluyor sandılar Abdi Bey'e. Hurşit, motosikletine yöneldi: "Ben Âlim Bey'i (Bodrum'un tek doktoru) getireyim."

Sibel Hanımla ben herkesi yatıştırmaya çalışıyoruz. "Yok bir şey" gibilerden kaş göz işaretleri yapıyoruz. O arada Hurşit'i oturtmaya uğraşıyorum. Ne fayda! Abdi Bey iki büküm olmuş yine, inliyor.

Neyse, birkaç dakika sonra geçti kriz. Yemek keyifle sürdü. Kahlvelerinizi içerken, "Bir diskoya gidelim" dedi Abdi Bey. Bodrum'da diskonun ne işi var?

Ama varmış. Yeni açılmış. Kale Restoran'ın yanında. Kalktık, diskoya yöneldik.

Ben o güne kadar daha disko kapısından içeri adım atmamışım. Her yanıma ter bastı. Çaresiz... Herkes dans etti, ben hıplayıp zıplayarak durumu idare etmeye çalıştım.

Çıkınca, "Biliyor musunuz, Abdi Bey" dedim, "beni diskoya ilk götüren insan sizsiniz."

Gülerek omuzuma vurdu. "Eee" dedi, "artık kanına girdim bir kere. Yaynevinden gazeteye gelirken de zıplaya zıplaya gelirsin."

Ertesi sabah Torba'ya gittik. Bomboş bir yer. Sadece bir kahve var iskelede. Oktay'ın küçük tersanesinde oturup denize baktık.

"Çok sevdim Bodrum'u" dedi Abdi Bey. "Hele buraya bayıldım. Tam şurası bizim olsa da, bir yazlık yapsak."

Bir ay sonra iki arkadaşım Bodrum'a gidiyorlardı. Site yapmak için arsa bakacaklardı. "Bir de Torba'ya, Oktay'ın tersanesinin olduğu yere baksanıza" dedim.

Kısa süre sonra çıkıp geldiler. “O arsayı aldık. On iki ev yapılabilir. Biri Abdi Bey’in, biri senin. On kişi daha bulun, hemen evleri çıkaralım.”

Ne kadar sevinmişti Abdi Bey. Ama şimdiki “Abdi İpekçi Sitesi”ni görmeye ömrü yetmedi. Ben de orada Abdi Beysiz oturmayı içime sindiremediğim için parselimi bir televizyonla bir video parasına sattım.

Onu Tanıdım Ya...

Ninem, düş yorumlama ustasıydı. Kendi gördüğü ya da bizim gördüğümüz düşleri yorumlarken, hayal gücü sınır tanımazdı. En korktuğu düş de diş kırılmasıydı. “Eyvah” derdi, “birinin ölüm haberini alacağız.”

Dört kere dişim kırıldı düşte. İlkinde, Mustafa Dayı’nın küçük oğlunun öldüğü haberi geldi. Eskişehir’de lise öğrencisiydi. Cahit Atay’ın *Pusuda*’sını oynuyorlardı. Bir tüfeği kurusıkı doldurmaya kalkmışlar. Ama becerememişler. Yüreğine saplanan keçe parçasıyla oyun sırasında sahnede öldü.

İkincisinde Ali Dayı’nın kızı, güzeller güzeli Aysel Abla’nın ölümü.

Annemi yitirmeden bir gece önce, düşümde üçüncü kere dişim kırıldı.

Dördüncüsünde Roma’daydım.

Corriere della Sera gazetesi, dünyada yayımlanan on dergi yöneticisini Milano’ya davet etmiş, üç gün süren bir toplantı düzenlemişti. Türkiye’den de beni çağırdılar. Milano’ya gittim. Oradan Floransa’ya. Sonra bir gün Roma.

O gece Roma’da o korkunç düşü gördüm yine. Öyle çatırtıyla kırıldı ki dişim, kan ter içinde yataktan fırladım. Sabaha kadar da uyuyamadım. Uçağa bindim. “Şimdi uçak düşecek” diyordum. “Galiba kendi ölümümü gördüm.”

İstanbul’a geldim. Eve girdim. Biraz sonra telefon. Mehmet İlikorur. “Ülkü Ağabey, Abdi Bey’i vurmuşlar.”

Anlamadım. “Ne diyorsun sen?”

“Abdi Bey’i, Abdi İpekçi’yi vurmuşlar.”

Televizyon açık. Haberlerde öyle bir şey söylenmedi.

Gazeteyi aradım hemen. Yazı İşleri’ni bağlattım. Doğru.

Şişli Etfal Hastanesi'ne koştum. Bahçeyi *Milliyet* çalışanları doldurmuş. Ercüment Bey'le Nurettin Bey de orada.

"Abdi Bey nasıl?" dedim Nurettin Bey'e.

Nurettin Bey boynuma sarıldı. Hıçkırma hıçkırma ağlamaya başladı.

"Abdi'yi kaybettik."

Abdi Bey dünyanın en ciddi insanıydı belki. Onu tanıyınca, dünyanın en keyifli insanı olduğunu da anladınız.

"Gülme krizi" ünlüydü. Bazen tutamazdı kendini, iki büklüm, kahkahayla inleme arasında garip bir ses çıkararak dakikalarca gülerdi. Onu tanımayanlar şaşırırlar, telaşa kapılırlardı.

Bir keresinde Bodrum'da yemek yerken bir fıkra anlatacağım tuttu. Abdi Bey'in "gülme krizi" başladı. Bizimle birlikte yemek yiyenler ona bir şey oluyor diye nasıl korkmuşlardı.

"Leningrad'da krizim tutmadı ya, ona şükrediyorum" demişti bir gün.

Cevdet Sunay cumhurbaşkanıyken Sovyetler Birliği'ne davet edilmişti. Yolculuğa bazı gazeteciler de katılmışlardı.

Leningrad'da bir müzeyi gezerlerken, Sunay parçalardan biriyile ilgilenmiş.

Müze görevlileri hemen açıklama yapmışlar: "Efendim, bu İsa'dan Önce bilmemkaçıncı yüzyıldan kalma..."

Sunay kafasını kaldırıp soruyu patlatmış:

"Sakın antika olmasın?"

"Herkes dönüp bana baktı" demişti Abdi Bey. "Gülme krizim tutacak mı diye. Tutsaydı rezil olacaktık."

Bazı insanlar vardır, tanıdığınıza sevinirsiniz. Onları tanımak onur verir size, değerlerinize yeni değerler katar.

Bazı insanları tanımak ise bunların ötesinde, bunların üstünde duygular yaratır.

"Onu tanıdım ya, dünyaya geldiğime değdi" diyebileceğim birkaç kişiden biriydi Abdi Bey.

Peride Celal

Peride Celal, bence, günümüz Türk edebiyatının yüz aklarından biri. Kendisini tanımaktan kıvanç duyduğum yazarlar arasında yer alıyor. Ama onunla ilk karşılaştığım gün böyle düşünmediğimi itiraf etmem gerek.

Milliyet Yayınları'nın başına yeni geçmiştim. Ercüment Karacan ile Abdi İpekçi, beni Cağaloğlu'nda Gazeteciler Cemiyeti binasındaki asma kata uğurlarken, "Ne yaparsan yap" demişlerdi. Ben de kolları sıvamış, nitelikli bir yayın programı hazırlamaya koyulmuştum.

O hafta içinde Peride Celal telefon etti. Bir kitabı için görüşmek istediğini söyledi. *Üç Yirmidört Saat* romanı *Milliyet* gazetesinde yayınlanıyordu. Belli ki, kitabın Milliyet Yayınları arasında çıkmasını isteyecekti. Gönülsüzce kendisine bir randevu verdim.

"Gönülsüzce" diyorum, çünkü kafamda belirli bir "Peride Celal imajı" vardı. Benim için Kerime Nadir'ler, Muazzez Tahsin'ler çizgisinde yer alan bir yazardı o. Böyle yazarların kitaplarını yayımlamayı ise düşünmüyordum. Ne etsem de kendisini kırmadan kitabını geri çevirseydim?

Peride Hanım geldi. Dünyanın en zarif insanlarından biri. Onun inceliğini, "harumefendiliği"ni görünce, kitabını geri çevirmek daha da güç geldi bana. Ama, "Yayın programımız çok yüklü. Kitabınızı yayımlamamız şimdilik olanaksız" dedim. Üzüldü Peride Hanım. Yine de teşekkür edip gitti.

O gittikten sonra düşünmeye başladım. "Ülkü" dedim kendi kendime, "sen bu kitabı okudun mu? Okumadın. Madem bu masaya oturdun, okumadığın bir kitabı nasıl geri çevirirsin! Ya haksızlık ediyorsan? Bir yayınevi yöneteceksen, önyargılardan sıyrılmalısın."

Arkadaşlardan birini gazeteye gönderip *Üç Yirmidört Saat*'i getirttim. Bir tomar gazeteyi eve götürüp o gece okudum romanı. Okur okumaz da Peride Hanım'a gerçekten haksızlık ettiğimi anladım.

Ertesi sabah ilk işim kendisine telefon etmek oldu. Mümkünse bir daha görüşmek istediğimi söyledim. O gün öğleden sonra geldi.

Her şeyi açık açık anlattım. Kafamdaki "imaj"dan, önyargıdan söz ettim. O gece *Üç Yirmidört Saat*'i okuduğumu, kitabı hemen yayımlamak istediğimi söyledim. Özür diledim.

"Biliyorum" dedi Peride Hanım. "Dün yayınevinden çıkıp Cağaloğlu yokuşundan inerken, daha önce yazdığım bütün kitaplara lanet ediyordum."

Üç Yirmidört Saat kısa süre sonra çıktı. Çıkar çıkmaz da okurların, eleştirmenlerin büyük ilgisiyle karşılandı. Benim gibi

düşünenlerin kafalarındaki önyargı silinmişti. Peride Celal çağdaş edebiyatımızda seçkin yerini almıştı.

Artık daha sonraki kitaplarını, önceden okumaya bile gerek duymadan, gönül rahatlığıyla, kıvançla yayımlayacaktım.

Aziz Nesin'in "Külliyat"ı

1970'lerin sonları ile 1980'lerin başları yayıncılığın belki de en güç dönemi idi. Giderler birdenbire fırlamış, kâğıda neredeyse her gün zam gelir olmuştu. Yönettiğim Milliyet Yayınları'nda bir kitabın ilk baskısını yapıyor, sıkıla sıkıla 25 lira satış fiyatı koyuyorduk. Kitap ummadığımız bir ilgi görüp de bir haftada tükenince, hemen ikinci baskısını yapıyorduk. On beş gün sonra çıkardığımız ikinci baskının satış fiyatı 35 lira oluyordu. Bu arada kâğıda yüzde yüz zam geliyordu çünkü.

Zamla kalsa iyi. Kâğıt da bulamıyorduk. İzmit Kâğıt Fabrikası'nda kâğıt yoktu. Artık piyasadan ne toparlayabilirsek ona basıyorduk kitapları. Bazen iki formaya yetecek kadar kâğıt buluyor, basımevindeki kitabın iki formasını bastırıyor, beklemeye başlıyorduk. Üç formalık kâğıt mı bulduk, üç forma daha basılıyordu. Bu yüzden bir kitabın sayfaları renk renk oluyordu. Gri, beyaz, bej... Kalınca bir kitabı elinize alıp şöyle kenarından baktınız mı çizgi çizgi renkler görüyordunuz.

"Pijama gibi çizgili kitaplar yayımladık" diyordum. "Bakalım ekose kitap basmayı ne zaman başaracağız?"

Bu koşullar içinde yayımlamayı başarabildiğimiz kitapları daha çok okura nasıl ulaştırabilirdik? Satış fiyatları, o günün koşulları içinde, gerçekten yüksekti. Fiyatları indirmenin tek yolu, giderleri kısmaktı. Peki ama neyi kısacaktık? Kâğıdın fiyatı belliydi zaten. İç baskı, kapak baskısı, kapak kartonu, ciltleme... Evet, kapak ve cilt giderlerini indirebilirdik.

Bir kitap genellikle 3000 basılıyordu. Baskı sayısını arttırabilirsek, kâğıt dışındaki giderler kitap başına daha azalacaktı.

Aklıma bir şey geldi. Aziz Nesin'i aradım. Ertesi gün geldi. Oturduk, uzun uzun konuştuk. Düşüncemi söyledim.

Aziz Nesin'in bütün kitaplarını basmak istiyordum. Onları haftalık dergi biçiminde yayımlayacaktım. Her çarşamba satışa verilecekti. Kapak kartonu derdimiz yoktu. Ciltleme tel dikişle yapı-

lacaktı. Her sayı 20.000 basılacaktı. Böylece giderler büyük ölçüde azalacak, dergi fiyatına kitap çıkaracaktık. Dergiler (fasiküller) biriktirilip ciltlenince ortaya bir "Aziz Nesin Külliyyatı" çıkacaktı. Bunun için cilt kapakları da hazırlatacaktık.

Aziz Ağabey, düşünceme çok sıcak yaklaştı. Oracıkta "Evet" dedi. Biz de kolları sıvayıp işe giriştik.

Bir basımeviyle anlaştık. Her hafta pazartesi günleri, dizilmiş metinler yayınevine gelecek, düzeltileri yapılacaktı. Basımevi, o gece fasikülü basacak, ciltçiye gönderecekti. Salı günü öğleden sonra fasikülü ciltçiden alıp *Milliyet* gazetesinin dağıtımını yapan Gameda'ya verecektik. "Kitap-dergi" çarşamba sabahı, gazete satıcılarında olacaktı.

"Külliyyat" inanılmaz bir ilgiyle karşılandı. Bu ucuz kitap çözümü okuru da, bizi de mutlu kıldı.

Birkaç ay sonra bir pazartesi günü saat iki sularında, o hafta çıkacak fasikülün dizgisinin basımevinden gelmediğini söylediler. Basımevine telefon ettik. Yanıt yok. Hemen bir arkadaşı gönderdim. Biraz sonra geldi. Basımevinin kapalı olduğunu söyledi.

"Kimse yok" dedi. "Kapı kilitli. Hepsi memlekete gitmiş. Bir ay sonra döneceklermiş."

İnsanın tepesinden kaynar sular nasıl boşanır, bunu o zaman yaşadım. Ne yapacaktık? Fasikülün ertesi gün dağıtıcıya teslim edilmesi gerekiyordu. Dizilecek metinler de yoktu ortada. Hepsi basımevinde kilitli kalmıştı.

Hiç çaresi yok, ne yapıp edecek, basımevine girip metinleri alacaktık.

Yayınevinin deposundan genç bir arkadaşla basımevine gidildi. Binanın tepesine çıkıldı. Arkadaşın beline ip bağlandı. Küçük bir pencere kırılarak *Topkapı* filmindeki gibi basımevine "iniş yapıldı".

Arkadaş araya taraya metinleri buldu. Yine iple yukarı çekildi; Aziz Nesin'in yazdıkları, yayınevine getirildi.

Ağaoğlu Basımevi'ni aradım. Mustafa Kemal Ağaoğlu'na hemen gelmesini rica ettim. Hızır gibi yetişti. Durumu anlattım. "Artık ne yaparsan yap, bu sayıyı yetiştir" dedim.

Metinleri alıp fırladı. On beş dakika sonra alı al moru mor döndü. "Tamam" dedi, "biz bunları sabaha kadar çalışıp basabileceğiz, ama bir sorun var."

"Nedir?"

“Bizde o harf karakterleri yok. Başka harf karakterleriyle istersen, dizeyim.”

Olacak iş değildi bu. “Külliyat”ın bütünlüğü bozulurdu.

“Sen otur, bir kahve iç, biraz bekle” dedim.

Yayınevinden aynı arkadaşın cambazlığına başvuruldu yine. Delikanlı, beline ip bağlanıp indirildi. Harf kasası sökölüp yukarı çekildi, Ağaoğlu Basımevi’ne teslim edildi.

O sayı da gecikmeden piyasaya sunuldu!

“Benim vaktim olmadı...”

Milliyet Yayınları’nda bir roman yarışması açmıştık. Ülkemizde ne çok romancı varmış meğer! Postacının kolları kopuyor bize paket taşımaktan. Hepsi seçiciler kuruluna iletilemez ya. Önce bir ön kuruldan geçecek.

Yazarlar kendi adlarını yazmıyorlar yapıtlarının üstüne. Koşullardan biri de bu. “Rümuz” kullanılacak. Öyle ya, Seçiciler Kurulu etki altında kalmasın.

O “rümuz”lardan birini unutamıyorum: “Yazan: Sosyalizm ve İlkbahar”.

Hele bir roman geldi günün birinde. Daktiloyla yazılmış. Kargacık burgacık bir el yazısıyla 500 sayfa. Bir de mektup:

“Romanı daktiloya çekmeye vaktim olmadı. El yazısıyla gönderiyorum. Birçok da imla yanlışlığı var. Gazetede imla yanlışlıklarını düzeltsinler, daktiloya çeksinler. Bu işle de yazılarını severek okuduğum Hasan Pulur bizzat meşgul olsun.”

Romanı kaptığım gibi Hasan’a gitmiştim.

“Hadi, Hasan, gözün aydın! Bir çocuğun oldu!”

Bir Filmin Öyküsü

1980 yılıydı. Tanıdığım ne kadar film “ithalatçısı” varsa, hepsine, yıllar önce yurtdışında izlediğim *Amarcord*’u neden getirmediklerini sormuştum. Yanıt hep aynıydı: “İş yapmaz.”

“Sanat” filmlerinden acıklı örnekler veriliyordu. Hiçbirinin iş yapmadığı söyleniyordu. Hele Fellini! “Daha o kadar çıldırmadık!” deniyordu.

Dilimden anlayan iki kişi çıktı: Rahmetli Orhan Kurtuluş ile kardeşi İsmet Kurtuluş. Akün Film’in sahipleriydi; Emek Sineması’nı işletiyorlardı. Orhan Bey, “İstersen filmi sen getir; biz işletmesini yaparız” dedi.

Milliyet Yayınları'nı yönetiyordum o sırada.

"Şimdi bir de filmciliğe mi başlayalım?" dedim.

"Neden olmasın?" dedi Orhan Bey.

Sahi, neden olmasın! Oracıkta, "Peki" dedim. Yayınevine döner dönmez teleksin başına geçtim, Londra'ya, Milliyet kuruluşunun o zamanki sahibi Ercüment Karacan'a tek satırlık bir not ilettim:

"Filmciliğe başlıyoruz. İlk filmimiz *Amarcord*. Saygılar."

Yarım saat sonra yanıt geldi:

"Hayırlı olsun. Başarılar."

Öyle bir insandı Ercüment Bey. Birine sorumluluk mu verecek, aynı oranda yetki de verirdi. Sonra da onun işine hiç karışmazdı.

Amarcord'un Türkiye haklarını satın aldık. Kısa bir süre sonra bir başka konu için Londra'ya gitmem gerekti. Ercüment Bey'le buluştuk.

"Film çok güzel" dedi Ercüment Bey. "Ama hazırlıklı ol, bir hafta bile afişte kalmaz."

O sırada Londra'da bulunan Orhan Kurtuluş'u ziyaret ettik. Orhan Bey, "Beni bağışlayın, bu filmin işletmesini yapmayayım" dedi.

"Neden?" diye sorduk.

"Filmi seyrettim. İş yapmayacak. Beni suçlarsınız."

"Neden sizi suçlayalım!" dedi Ercüment Bey. Güldü. "Filmi suçlarsınız."

Orhan Bey'den ayrıldıktan sonra Columbia film şirketinin Londra bürosuna gittik. Bir başka filmle daha ilgileniyordum. Şirket yöneticisi, David Matalon, *Amarcord*'u satın aldığımızı duyunca, elini alına vurdu.

"Delisiniz siz!" diye bağırды. "Daha ilk filmle batmayı kafanıza koymuşsunuz!"

Ercüment Bey, hiç unutamayacağım bir yanıt verdi ona:

"Bakın, ben patronum. Filmin iş yapmayacağını düşünüyorum. Türkiye'de işletmeciliğini yapacak kişi de öyle düşünüyor. Siz, yılların deneyimiyle, batacağımızı söylüyorsunuz. Ama işin başında Mr. Tamer var, biz *Amarcord*'la başlıyoruz."

Filmin kopyası geldi. Çevirisini Rekin Teksoy'a yaptırdık. Kopyayı sansüre gönderdik.

Sansür Kurulu'nda pek şaşırmışlar. "Allah Allah, ne biçim film bu?" demişler. "Konusu filan da yok. Hangi akıllı getirmiş bunu?"

O şaşkınlık içinde, hiç makas atmadan (üstelik 12 Eylül döne-

minde), filmin gösterilmesine izin verdiler.

Altyazılar basıldı, afişler, gazete ilanları hazırlandı. O arada beni destekleyen, yüreklendiren tek kişi çıktı: İsmet Kurtuluş. Sevgili İsmet Bey, filmin başarısı için elinden geleni yaptı. Yüzünden hiç eksilmeyen gülümsemesiyle bir güç kaynağı oldu.

O zamanki bilet fiyatları 60 liraydı. Ödül almış filmler için bir ayrıcalık tanınmıştı. Ödüllü filmlerin bilet fiyatları 90 liraydı. Ama belediyeden 90 liralık tarife almak gerekiyordu.

Yayınevindeki sağ kolum, kendisini her zaman sevgiyle andığım Ulvi Okar, *Amarcord*'un En İyi Yabancı Film Oscar Ödülü aldığını belirten bir yazıyla belediyeye başvurdu. Kendisine bunun kanıtlanması gerektiği söylenmiş. Biz de *Amarcord*'un Oscar ödüllü olduğunu yazan İngilizce sinema dergileri bulduk. Ulvi Bey onları götürdü belediyeye. Döndüğünde yüzü asıktı. "Bunları da kanıt olarak kabul etmiyorlar" dedi.

Amerikan Haberler Merkezi'nden ve Devlet Sinema-TV Enstitüsü'nden bu konuda mühürlü, imzalı yazılar aldım. Ulvi Bey'le birlikte belediyeye gittik.

Yetkili, "Bunlar da yeterli değil" dedi. "Ödülün aslını getirmeniz gerek."

"Siz şimdi Oscar heykelini mi istiyorsunuz?" dedim.

"Ne yapalım" dedi yetkili, "mevzuat öyle."

"Size Oscar heykelini getirmem" dedim. "Neden getirmeyeceğimi de yarın *Milliyet* gazetesinde okursunuz."

Kapıya yöneldik.

Yetkili, telaşla, "Bir dakika" dedi. "Siz en iyisi, filmi aldığınız şirkete bir teleks çekin. Filmin ödüllü olup olmadığını sorun. Onların yanıtını getirin. Tarifeyi verelim."

Doğru gazeteye gidip teleksin başına geçtim. Hiçbir yeri aramadan, teleksi daktilo gibi kullanıp başladım İngilizce yazmaya:

"Attention: Mr. Ernest Hemingway (Ernest Hemingway'in dikkatine)... *Amarcord* filminin ödül alıp almadığını lütfen bildirin. Saygılarımla. Ülkü Tamer."

Birkaç satır ara verdikten sonra devam ettim:

"Attention: Mr. Ulku Tamer. *Amarcord* En İyi Yabancı Film Oscar Ödülü almıştır. Saygılar. Ernest Hemingway."

Kâğıdı teleksten çıkarıp belediyeye götürdüm, yetkiliye uzattım. Yetkili, kâğıda bir göz attı. "Hah" dedi sonra. "Bakın, şimdi oldu." Böylece, 90 liralık tarife belgesini de aldık.

Görkemli bir gala düzenledik. Yazarlar, oyuncular, yönetmenler, gazeteciler Emek Sineması'nı doldurdu. Filmden önce, getireceğimiz üç filmin, *Macarlar*'ın, *Kan Davası*'nın, *Tess*'in "fragman"larını gösterdik. İlk alkış orada koptu. İkinci alkış, *Amarcord*'un hemen başında, filmi Abdi İpekçi'nin anısına adadığımızı belirten yazıda geldi. Sonra film boyunca sürdü alkışlar. Perde kapanınca ise sinema alkıştan yıkılıyordu sanki.

Üç gün bile afişte kalamayacağı ileri sürülen *Amarcord*, ilk gösteriminde 19 hafta kapalı gişe oynayacaktı. Sinemanın yetkililerinden Hikmet Bey çok iyi hatırlar, filmi görmek için kalkıp İzmir'den gelenler bile vardı. *Amarcord*, daha sonra iki yıl içinde üç kere daha "vizyona girecek", aynı ilgiyi görecekti.

Bu arada ilginç olaylarla da karşılaştık. Bazı köşe yazarları, "Filmde Enternasyonal çalınıyor" diye yaygarayı kopardılar. Sivil polisler sinemayı basıp *Amarcord*'u (makinistin hinlik edip filmi keserek göstermesine engel olmak amacıyla) makine dairesinden izlediler, notlar tuttular. Sonunda, belki *Milliyet*'i karşılarına almaktan çekindikleri için, "suç unsuru" bulmadıklarını söylediler. Ama bu olaydan sonra sansür bize karşı daha dikkatli davranacak, *Kan Davası*'ndan "sosyalizm" sözcüklerinin çıkartılmasını isteyecek, *Mephisto*'nun ülkemizde gösterilişine ise, "komünizm propagandası yapılıyor" gerekçesiyle, izin vermeyecekti.

Gazetelerde, dergilerde, *Amarcord* üstüne dünyanın yazısı yayımlandı. Belki yanılıyorum, ama bildiğim kadarıyla, ülkemizde hiçbir yabancı film üstüne bu kadar çok yazı yazılmamıştır. Hele Aziz Nesin'le Atilla Dorsay'ın tartışması... Ne büyük ilgi uyandırmıştı.

Amarcord'un üçüncü haftasıydı sanıyorum. Akün Film'i günlük ziyaretimde Orhan Kurtuluş'un yanında Met Film'in ortaklarından Erol Özpeçen'i gördüm.

"Gel bakalım" dedi Orhan Bey. "Sen Fellini getirirsin de, ben Visconti getiremez miyim!" Keyifle bir kahkaha attı. "Visconti'nin *Masumlar*'ını aldım!"

Erol Bey atıldı:

"Ben de *Teneke Trampet*'i getiriyorum."

Yeni bir dönem başlatıyordu *Amarcord*.

Macarlar Çok Kişiyi Şaşırtmıştı

Sinemacılık serüvenine atılmıştık. Yola çıkmıştık bir kere. Artık duramazdık. İkinci filmimizi Macaristan'dan aldık. Zoltán Fábri'nin *Macarlar'ı* (*Magyarok*) getirttik.

Yine eleştiriler başladı. Açık açık yüzüme söylüyorlardı: "Bir balık yakaladın. Attığın zar düşüş geldi. Macar filmi alınır mı! İşte şimdi batacaksın."

Üstelik filmi Macarca oynatacağım duyulunca resmen dalga geçmeye başladılar. Bugün zaman zaman çok önemli filmler getiren bir işletmeci kahkahayı basıyordu: "Milletin kulaklarının pa-sı silinecek. Macarcayı özlemişlerdir. Sayende iki saat 'egeş şege-re' dinleyecekler!"

Ben ağzımı açmıyordum; ön eleştirileri İsmet Kurtuluş aslanlar gibi göğüslüyordu.

*Macarlar'*la birlikte bir yenilik daha yaptık.

Filmlerin altyazılarını basan tek şirket vardı: Filmatik. Yazılar daktiloyla yazılıyor, klişeye alınıp film üstüne basılıyordu. Bazen okunmayacak derecede silik oluyor, sık sık dizgi yanlışlarına rastlanıyordu.

*Macarlar'*ın altyazılarını yayınevindeki elektronik dizgi makinesinde dizdirdim. Filmatik'e götürüp bıraktım.

Şirketin sahibi Bülent Bey, İsmet Kurtuluş'u aramış ertesi gün. "Ben bu altyazıları basmam" demiş. Nedenini sormuş İsmet Bey. Bülent Bey, "Bende bu dizgiden yok. Şimdi herkes bu tür yazılar isterse ne yaparım?" demiş. "Kolayı var" demiş İsmet Bey. "Bu yazıdan isteyen olursa müşterinden farklı fiyat alır, Milliyet Yayınları'na dizdirirsin."

Aynı gün öğleden sonra yayınevine damladı Bülent Bey. Elinde bizim altyazılar. Masaya bıraktı. "Ülkü Bey, ben bu yazıları basmam. Ancak bizim daktiloyla yeniden yazdırırsam basarım" dedi.

"Filmin sahibi biz değil miyiz?" dedim. "Ne tür yazı istiyorsak ondan bastırırız."

"Basmam."

"Basarsın."

Çare yok. Bülent Bey'i bizim dizgi makinesinin başına götürdüm. O zamanki dizgi makinesi şimdiki bilgisayarlar gibi değil. Kocaman silindirleri olan, iki metre yüksekliğinde, dört metre uzunluğunda bir alat.

"Bak, Bülent Bey" dedim, "bu makineyi görüyor musun? Zey-

tinyağlı dolma hariç, her şeyi yapar. Madem istemiyorsun, altyazıları basma. Biz çaresine bakarız.”

Bülent Bey bir an düşündü. Makinenin altyazı da basabileceğinden kuşkulandı, bizim yayınevinin Filmatik’e rakip olarak piyasaya girebileceğinden korktu.

“Tamam, Ülkü Bey, tamam” dedi. “Sen ver yazıları. Ben pırıl pırıl basarım. Filmatik bir işe daha öncülük etsin.”

Macarlar da büyük iş yaptı. Filmin üçüncü haftasında, benimle “eğüş şegere” diye dalga geçen işletmeci, elinde bir listeyle geldi. “Yahu, Ülkü” dedi, “şuna bir göz atsana. Hangi filmleri alayım? Sen yeter ki söyle, ne dersen alacağım. Değil ‘eğüş şegere’li Macar filmi, isterse ‘çukçı mukçı’li Eskimo filmi olsun.”

Bir an durdu; ekledi: “Vallahi, sana da, bizim seyirciye de akıl erdiremedim.”

Bir Muhbir Vatandaş

Milliyet Yayınları’nı yönettiğim sıralarda bir yazar bize fena halde taknuştı. Günlük bir gazetede köşesi vardı. Sağcı kesimin etkili sözcülerinden biriydi. Yazdıkları önemsenir, görüşlerine değer verilirdi.

Önce *Milliyet Çocuk* dergisini diline doladı. Çocukları zehirlediğimizi öne sürdü. Aziz Nesin, Haldun Taner gibi sanatçılar büyükler için bile sakıncalıydı zaten; onları kalkıp da çocuklara tanıtmak planlı programlı bir “ihanet mekanizması”nın parçasıydı. Mısıtık’ın çizgiromanı *Uzay Çocukları*’nda bile gizli alçaklıklar aradı.

12 Eylül döneminde de iki kere ihbar etti bizi.

Fellini’nin *Amarcord*’unu getirmiştik. Herkes filmin iki günde afişten kalkacağına inanıyordu. Sansür Kurulu’ndakiler bile “Allah Allah? Hangi aklievvel getirmiş bu filmi?” diyerek kahkahayı basmuş, gösterim izni vermişlerdi.

Ama beklenen olmadı. *Amarcord*, ilk matinesine bile tıklım tıklım bir salonla girdi, haftalarca oynadı.

Bizim yazar da köşesinde zehir zemberek bir yazı döşendi. Filmin ne kadar sakıncası varsa hepsini saydı döktü, “Devlet uyuyor mu, filmde Enternasyonal çalınıyor” dedi.

Bir sahnede Enternasyonal çalınıyordu gerçekten. Bir kilisenin çan kulesine yerleştirilen gramafondan Enternasyonal duyuluyordu; faşistler de kuleye ateş edip gramafonu “vuruyor”, sonra da zafer çiğlikleri atıyorlardı.

Benim bildiğim kadarıyla, bu sahneyi izleyen hiçbir yurttaşımız o anda komünist olmadı.

Ama Emek Sineması’nı sivil polisler bastı.

Sinemanın makinisti, “Ağabey” diye anlatacaktı sonradan, “makine dairesinin kapısına tık tık vuruldu. Açtım. Açar açmaz da anladım... Bunlar siyasi. Kılıkları öyle gösteriyor. ‘Film seyredeceğiz’ dediler, gelip yanıma oturdular. Salonda seyretseler belki bir iki sahne atlatırım diye düşünüyorlar. Makine dairesinin deliğinden filmi seyrettiler, not aldılar, sonra da gittiler.”

O arada hem sinemanın hem de bizim filmin işletmeciliğini yapan İsmet Kurtuluş’a haber uçurmuş. Sevgili İsmet Bey, sansürün verdiği izin belgesini kapıp gelmiş.

Sonuçta yazarımız hayal kırıklığına uğradı. *Amarcord* yasaklanmadı. Belki de o dönemde bir de *Milliyet*’i karşılarına almaya çekenler çıktı.

Yine o günlerde *Times Dünya Tarihi Atlası*’nı yayımlamıştık. Yazarımızdan bir ihbar daha... “Kitapta Barbaros’un aslen Rum olduğu yazılıyor... Türkiye’nin bir bölümü Ermenistan olarak gösteriliyor...”

Barbaros’un devşirme olduğu tarihsel bir gerçek. Bütün tarih kitapları yazıyor bunu. Ama Türkiye’nin bir bölümünün Ermenistan olarak gösterilmesi... Kitabı bir daha taradık, haritaları inceledik, öyle bir şey yok. Bugünkü Ermenistan’ın bulunduğu yerde Ermenistan yazıyor, o kadar.

Yazının çıktığı gün öğleden sonra iki subay geldi yayınevine. Bir *Times Dünya Tarihi Atlası* istediler, “İhbar var, soruşturma açacağız” dediler.

12 Eylül’ün en “atak” dönemi. Kolundan tutulan içeri atılıyor. Milliyet Dağıtım’ın yöneticisi Erol Öktem’le oturduk, her zaman sevgiyle, saygıyla andığım Ulvi Okar’ı da aldık yanınıza, yarı şaka yarı ciddi başladık dalga geçmeye. İkisinin de sigara derdi yok. “Sen kartonları hazırlamaya bak” dedi Ulvi Bey, “ziyaretçiye de izin vermezler ki sigara getirsin.”

Ne yalan söyleyeyim, iki gün diken üstünde oturduk. Yayıne-

vinin programını hazırladık, biz yokken yapılacakların listesini çıkardık.

Üçüncü günün akşamı o iki subay yine geldi. Odama girdiler. Onlar girer girmez de Erol Bey'le Ulvi Bey de damladılar hemen.

Ulvi Bey, gülerek, "Eh, biz hazırız" dedi subaylara, "isterseniz birer çay içelim de öyle gidelim."

Subaylar da güldüler. Biri, "Çay içeriz" dedi, "ama ondan sonra biz kışlaya, siz evinize..."

Kısa bir duraklamadan sonra ekledi: "Sizi kutluyoruz. Son derece yararlı bir eser yayımlamışsınız. Zırvalara kulak asmayın. Gelmeyecektik ama hem sizi meraktan kurtaralım, hem de paşamıza bir tane alalım dedik..."

Erol Bey tonlarca yükten kurtulmuş gibi masamın önündeki koltuğa çöktü, dahili telefona uzanıp, "Özhaaaaan" diye bağırdı, "sardır oradan on tane *Atlas*!"

Benzerliğin Böylesi

Milliyet Yayınları Genel Yönetmenliği yaptığım sıralarda zaman zaman Londra'ya giderdim. Her gidişimde de mutlaka iki kitabevine uğradım.

Bunlardan birincisi, dünyanın en büyük kitabevlerinden biriydi: Foyle's. Tottenham Court Road'dan Leicester Square'e inerken sağda yükselirdi. On binlerce kitap arasında neye bakacağımı şaşırır, çoğu kere sadece şiir kitaplarının bulunduğu bölüme bir göz atar, çıkardım.

Sonraki durağım, biraz aşağıda, sağdaki Zwemmer Kitabevi olurdu.

Küçücük, çok daha sıcak bir kitabeviydi bu. Sanatla ilgili bir kitap mı arıyorsunuz, orada mutlaka bulurdunuz. Yoksa bile, sizin için getirtir, adresinize yollarlardı.

Zwemmer benim için vazgeçilmez bir uğrak yeri. Milliyet Yayınları için aradığım kitapların çoğunu orada bulabiliyordum.

Kitabevinin yöneticisi ufak tefek, sevimli, yaşlı bir kadındı. Ben parayı ödedikten sonra masasının başına oturur, faturayı yazıp bir zarfa koyar, gülümseyerek uzatırdı.

Milliyet Yayınları'ndan ayrıldıktan bir süre sonra yine gittim Londra'ya. Zwemmer Kitabevi'ne uğradım. Yönetici, aynı yaşlı

kadıncı. Beni görünce gülümsedi, “Hoş geldiniz” dedi. Kendime birkaç kitap aldım. Parayı ödedim. Yaşlı kadın masasına oturdu. Faturaya adımı, adresimi yazacak. Kartımı uzattım. Kadın adımı okudu, sonra başını kaldırıp şaşkınlıkla bana baktı.

“Bu sizin adınız mı?”

“Evet, benim adım” dedim.

“Peki, başka bir adınız daha var mı?”

Şimdi şaşkınlıkla ben bakıyordum ona.

“Hayır” dedim, “başka adım yok.”

“Olamaz” diye mırıldandı kadın.

Ne “olamaz”dı acaba?

Kadın, “Bir müşterimiz var” dedi. “O da Türk. Tıpkı size benziyor. Benzerliğin böylesini görmedim. İçeri girdiğinizde sizi o sanmıştım.”

Bana bu kadar benzeyen Türk mü?

“Bir dakika” dedi kadın. Kayıtları karıştırdı. Bir kart çıkardı. “İşte adı... Mr. Milliyet Yayınları.”

Gülmeye başladım.

Kadının şaşkınlığı daha da arttı.

“Bu” dedim, “eskiden çalıştığım yayınevinin adı. Yayınevi, ‘publishers’ın Türkçesi. Yani Milliyet Publishers. Aynı kişiyim ben.”

Yaşlı kadın kapıya kadar geçirdi beni. Ayrılırken elimi sıktı. “İyi günler” dedi... Gülererek ekledi: “Mr. Yayınları.”

“Kürt rezil oldu”

Yaşar Kemal, benim için çağımızın en büyük yazarlarından biri. Sadece yazarlarından biri mi? O, aynı zamanda, tanıdığım insanların belki de en yürekli, en duygululu, en seveceni, en berber. İlk gençlik yıllarımda Antep’te tanışmamızdan bu yana yargım hiç değişmedi. Dostu olmaktan her zaman onur duydum.

Ama, adım gibi biliyorum, birçok yazarımız, “Evet” der, “Yaşar Kemal büyük bir sanatçı. Onun gibi iriyarısı nerede var?” Sonra da dünyanın en büyük esprisini patlatmanın keyfiyle kahkahalar atar.

Bu yazarlardan biriyle konuşuyorduk. Yaşar Kemal’in *İnce Memet*’ten sonra bir şey yazmadığını, her kitabıyla geriye gittiğini söylüyordu. Ben de, budala gibi, Yaşar Kemal’i savunuyordum. “Budala gibi” diyorum, çünkü kısa sürede, yazarımızın Yaşar Kemal’den okuduğu tek kitabın *İnce Memet* olduğu ortaya çıktı. Kendisi de bunu itiraf etmek zorunda kaldı; ama okumadığı ki-

tapları yerden yere vurmaktan hiç de utanmışa benzemiyordu.

Sözü hemen değiştirip Nobel'e getirdi. Yaşar Kemal'in bu anlı şanlı edebiyat ödülünü bir türlü alamadığını söyledi.

Yine budala gibi, Churchill'e verilen edebiyat ödülünün bir yazar için hiçbir anlam taşımayacağını, bu ödülü alırsa, Nobel'in Yaşar Kemal'e değil, Yaşar Kemal'in Nobel'e bir şeyler kazandıracağını söyledim. "O, ödülünü zaten okurlarından aldı" dedim.

Yazarımız Nobel Edebiyat Ödülü'nü de küçümsemeye başladı birdenbire. "Almış, almamış, zaten ne fark eder!" dedi.

Yaşar Kemal için fark etmezdi. Ama bunları söyleyen yazarımız için fark ederdi. O da, birçok "meslektaş" gibi, kıskançlıktan kalp krizi geçirirdi herhalde.

Milliyet Yayınları'nın yöneticiliğini yaptığım yıllardı. Bir gün, benden yaşlı iki yazarımızla yayınevinde çene çalıyorduk. Daha doğrusu, ben masa başında işimi yetiştirmeye çalışıyordum, onlar da çaylarını içerek birilerini çekiştiriyorlardı. İkisi de yazılarını, kitaplarını keyifle okuduğum yazarlardı. Ünlüydüler. Ödüller almışlardı.

Derken onlardan daha ünlü bir başka yazarımız geldi. "Merhaba" bile demeden, "Bizim Kürt'ün canına okumuşlar!" diye gürledi. Ardından bir kahkaha patlattı.

Odaya müthiş bir canlılık yayıldı birdenbire. Öteki iki yazarımız ayağa fırladı. Gülererek, "Yapma yahu! Ne olmuş?" dediler.

"Mutlu haber"i getiren yazar, onları merakta bırakmadı:

"İngilizin biri bir kitap yazmış. Taa İngiltere'den Asya'nın doğu kıyısına yaptığı uzun tren yolculuğunu anlatmış. Harika bir kitap. Her ülkede tanıdığı insanları anlatıyor. Bu arada, İstanbul'la ilgili bir bölüm var. 'Sultanahmet'te dolaşıyordum' diyor. 'Birdenbire omuzuma bir pençe yapıştı. Ayı pençesi gibi bir şey. Dönüp baktım, iriyarı, bir gözü kör bir herif! Adının Yaşar Kemal olduğunu, yazarlıkta Dostoyevski'yi bile solladığını söyledi.' Böyle yazıyor. Sonra da uzun uzun dalga geçiyor bizim Kürt'le."

Üçü de kahkahalar atıyordu şimdi.

"Rezil oldu! Harika bir kitap. Yeni okudum. Müthiş bir şey."

Bana döndü:

"Allahını seversen şu kitabı çevirtip yayımla."

Kitabın adını biliyordum. *Publishers Weekly* dergisinde ilanı çarpmıştı gözüme. Ama kapağını bile görmemiştim.

“Biliyorum” dedim. “Paul Theroux’nun *The Great Railway Bazaar* kitabı. Okudum.”

Yazarımızın gülümseyişi dudaklarında donuverdi.

Bir an sustu. Sonra, “Vallahi” dedi, “ben okumadım kitabı. Okuyanlar öyle anlattılar.”

İşte o zaman, “Keşke bu üç yazarı da tanımasaydım” diye düşündüm. “Antep’te yaşıyor olsaydım... Onların yazdıklarını okurken ne büyük keyif duyardım... Artık yapıtlarıyla kişiliklerini ayırmak hiç kolay değil!”

Bir de, keyifli bir olay anlatayım. Yaşanırken değil de, anılırken keyifli bir olay...

1960’ların başıydı sanırım. Cağaloğlu’nda, Hüsamettin Bozok’un *Yeditepe* dergisinde oturuyorduk. Yanılmıyorsam, Kemal Özer’le Adnan Özyalçınır vardı odada. Bir de bizden yaşlı, ünlü bir şair-denemeci. Hüsamettin Bey, Anadolu’ya gönderilecek kitapları hazırlıyordu.

Kapı açıldı. Yaşar Kemal girdi. Ellerimizi sıktı. Şair-denemeciye uzattı elini.

(Şimdi burada bir parantez açmalıyım. Şair-denemeci, *Cumhuriyet* gazetesine bir roman göndermiş. Romanı yayımlanmamış. Yayımlanmasına Yaşar Kemal’in engel olduğunu düşünmüş. Yaşar Kemal’in ise böyle bir romanın varlığından bile haberi yoktu.)

Evet, Yaşar Kemal, şair-denemeciye elini uzattı. Ama şair-denemeci, onun elini, kendi elinin tersiyle itti. Yaşar Kemal’in eli havada kaldı bir an. Sonra bütün ağırlığıyla şair-denemecinin tombul yanağına indi!

Korkunç tokatı yiyen şair-denemeci, iskemlesinden düşüyordu ki, Yaşar Kemal onu yakaladığı gibi açık pencereye sürükledi. Öfkeden gözü kararmıştı. İkinci kattan aşağı atacaktı onu.

Artık nasıl olduysa, odanın karşı duvarından pencereye doğru Antepli bir Süpermen gibi uçtum. Yine Antepli bir Koca Yusuf gücüyle, beline sarılıp Yaşar Kemal’i çektim.

Bütün bunlar bir an içinde oldu.

Yaşar Kemal bu olayı anlatır bazen.. Yanındakilere beni gösterir. “Bu herif olmasaydı taa o zaman hapse girecektim” der. Ama yine de hayıflanmadan edemez. Bana döner. “Ulan Antepli! Sen olmasaydın o namussuzu ne güzel gebertecektim!”

Frankfurt'ta Borçlu Çıktık

ONK Ajans'ta çalışırken de, Milliyet Yayınları'nı yönetirken de her sonbahar Frankfurt'a giderdim. Frankfurt Kitap Fuarı'na. Hazırlıklar aylarca önceden başlardı. Fuar yönetimine mektuplar, yabancı yayınevlerine teleksler, döviz işlemleri...

O yıllarda ne kolay kolay para transfer edebilirdin yurtdışına, ne de cebine istediğin kadar dolar koyup uçağa binebilirdin. Yanlış hatırlamıyorsam, yanımıza 100 dolar alma iznimiz vardı. Bir hafta Frankfurt'ta kalacaksın. Otele para, yemeğe para, şehir içi ulaşım para. Harca harca bitmez.

Fazladan 15-20 mark götürmenin yolunu bulmuştuk. Uçakta sigara alır, Türk parası uzatırdık. Paranın üstünü Alman markı olarak verirlerdi bize.

Fuara katılma ücretini önceden transfer edebilmek için anamızdan emdiğiniz süt burnumuzdan gelirdi. Hele stand kiralayacaksan yandın. Sadece stand kirasını karşılayabilmek için bile bürokrasiyle aslanlar gibi savaşmak zorundaydın. Özel ışıklandırma gibi "ekstra masraflar" için didişmeyi göze alacak halimiz yoktu.

Milliyet Yayınları'nı yönetmeye başladığım yıl, Milliyet Dağıtım'ın müdürü Erol Öktem'le gittik fuara. Açılıştan bir gece önce standımızı kurduk. Kitaplarımızı sıraladık. Yabancı yayınevlerinin standlarına imrenerek baktık. Hepsi ıslıl ıslıl. Bizimki, öteki Türk yayınevlerinin standları gibi, eh işte, aydınlık. İç çekerek otelimizin yolunu tuttuk.

Ertesi sabah erkenden fuara gidince bir de ne göreyim? Bizim stand lunaparka dönmüş. ıslıl ıslıl. Özel ışıklandırma en üst düzeyde. "Yandık!" dedim. "Biz istemedik ki bunu! Şimdi dünyanın parasını alırlar."

Olsa neyse. Erol'la bendeki markları toptasak masrafın yarısını karşılayamayız.

Yanımda iki kişi belirdi o anda. İkisi de Türk.

"Ağabey, merhaba" dediler.

"Merhaba" diye inledim.

"Nasıl, beğendin mi ışıklandırmayı?"

Şaşkınlıkla yüzlerine baktım.

"Biz senelerdir Almanya'dayız. Fuarın elektrikçisiyiz. *Milliyet*'i

görünce dayanamadık, geceleyin el ayak çekilince geldik, kimseye çaktırmadan burayı bir güzel ışıklandırdık.”

Yandaki Türk standları bizimkinin yanında ateşböceği bile değil. Peki ama, *Milliyet*’in ayrıcalığı nereden geliyor?

“Bizim kardeş çocuğumuz *Milliyet*’te çalışıyor.”

“Kim?”

“Yusuf Noberi.”

Yusuf Noberi. Gazetenin spor fotoğrafçısı. Tanıdığım insanların en içi güzellerinden biri. Dolmabahçe’de, Ali Sami Yen’de kısacık boyu, top gibi bedeniyle kaleden kaleye koştururken golleri kaçırırdı bazen. Ama başkalarının yardımına koşma olanağını hiç kaçırmazdı.

Bre Yusuf, burada da mı yetiştin imdada!

Fuar kapanırken iki elektrikçiye çağırdım. “Bir araba getirin” dedim. “Ne kadar kitap görüyorsanız hepsi sizin. Yükleyin götürün.”

Fuarda Türk yayıncılarının standları yan yana. Arada bir misafircilik oynuyoruz. Konumuz değişmiyor: Devletin yardımcı olmasından vazgeçtik, gölge bile etseler razıyız, yeter ki elimizi kolunuzu bağlamasınlar. Şuraya cenkten çıkmış gaziler gibi değil, adam gibi gelelim, standlarımızı kuralım. Hem kendimizi hem ülkemizi doğru dürist tanıtalım.

Bir ara stand komşum Necdet Sander’le dertleşiyorduk. Yaklaşık on kişilik bir topluluk belirdi. Öteki Türk standlarıyla ilgilendiler, yayıncılarla ayaküstü çene çaldılar.

Bizim standa geldiler sonunda. Hiçbirini daha önce görmüşlüğüümüz yok. Biri, topluluğun önündeki kişiyi tanıttı:

“Sayın Frankfurt Konsolosumuz.”

Ötekilere döndü sonra:

“Fuara Türk yayıncılarının katılışını beyefendiye borçluyuz.”

Dayanamadım artık. Elimi cebime attım, cüzdanımı çıkardım.

“Aman” dedim, “borcumuz ne kadarsa hemen takdim edeyim.”

Bir an içinde ortadan yok oldular. Arkamda bir ses duydum. Dönüp baktım. Necdet Bey kitapların üstüne kapanmış, kahkahalarla gülüyordu.

Son Koşul

Frankfurt Kitap Fuarı. ONK Ajans’ta çalıştığım sıralar. Sanırım 70’lerin ilk yarısı.

Bir akşam fuardan çıktım. İstasyonun yanındaki otelime döneceğim. Yağmur yağıyor. Fuarın önündeki taksi kuyruğu felaket. “Ne edek, ağlayıp da gözden mi olak”, girdim kuyruğa. Belki kırk beş dakika sonra sıra geldi. Bineceğim. Arkaya döndüm, “Bahnhof’a doğru giden var mı?” diye seslendim.

İki kişi koşarak geldi. Biri ufak tefek, gözlüklü, bıyıklı, sevimli mi sevimli bir adam. Öteki koşmuyor da, top gibi yuvarlanıyor sanki. Ben şoförün yanına oturdum. Onlar arkaya. Teşekkür ettiler. Hollanda’dan geliyorlarmış. Şişmanı kendini tanıttı. Adını hatırlamıyorum şimdi. Ama soyadını çok iyi biliyordum: Bruna.

“Bruna mı?” dedim. “Dick Bruna’yla bir yakınlığınız var mı?”

Ufak tefek adam, şaşkınlıkla, “Ben Dick Bruna” dedi.

“Ne?”

“Beni tanıyor musunuz siz?”

Nasıl tanımam! En sevdiğim çizerlerden biri. Yalınlığın doruklarında dolaşan bir sanatçı.

“Ama kitaplarım Türkiye’de yayımlanmadı ki!”

Bu da bizim eksikliğimizdi. Otuz üç ülkede kitapları yayımlanıyordu Dick Bruna’nın. Birçok ülkede okulöncesi çocukların en sevdiği sanatçıydı.

Arabamız istasyonda durdu. “Bu gece Hollanda’ya dönüyoruz” dedi Dick Bruna. “Ama biraz daha vaktimiz var. Birlikte bir şeyler içelim.”

Bir yere oturup kahve içtik.

“Frankfurt’tan nereye gideceksiniz?” diye sordu Dick.

“Londra’ya” dedim.

“Utrecht’e de uğrasanıza. Stüdyomu görürsünüz.”

“Peki” dedim.

Gerçekten de Londra’ya giderken Utrecht’e “uğradım”. Bir dostluğun başlangıcıydı bu. Daha sonra yazıştık, zaman zaman görüşme olanağını bulduk.

Bir süre sonra Milliyet Yayınları’nı yönetmeye başladım. 1980’de Dick’in kitaplarını yayımlamak istedim. Türkiye haklarını almak için ONK Ajans’a, Osman N. Karaca’ya başvurdum. Dick’in temsilcisiyle ONK uzun uzun yazıştılar. Bir sürü koşul: Kitaplar ciltli olacak, birinci hamur kâğıt kullanılacak, prova bası, özellikle renkler, Bruna’nın temsilcisi tarafından denetlenecek vb. Bugünkü yayıncılar için olağan. Ama o yıllarda bir top üçün-

cü hamur kâğıt bile bulamayan bizler için Ferhat'ın dağı delmesi gibi bir şey. O kitapları mutlaka yayımlamak istiyordum. "Peki" dedim. Yazışmalar sürdü. Sonunda Osman Bey, "Her şey tamamı" dedi. "Frankfurt'ta noktayı koyacağız."

O sonbahar Osman Bey'le birlikte gittik Frankfurt Kitap Fuarı'na. Dick'in temsilcisiyle karşı karşıya geldik.

"Bütün koşulları kabul ediyoruz" dedi Osman Bey.

Temsilcinin yüzü bulutlu.

"Mr. Bruna'nın bir koşulu daha var" dedi.

Bu kadarı olmaz! Daha ne isteniyor ki bizden?

"Mr. Bruna hiçbir şeye karışmaz. Her şeyi biz kotarır, biz denetleriz. Ama kitaplarının Türkiye'de yayımlanacağını öğrenince özel bir koşulu olduğunu söyledi."

Osman Bey'le birbirimizin yüzüne baktık.

Bıkkınlıkla, "Neymiş o?" dedi Osman Bey.

"Mr. Bruna kitaplarının belirli bir kişi tarafından Türkçeye çevrilmesini istiyor. Bu koşulu kabul etmezseniz sözleşme yapamayacağız."

Ben karıştım söze.

"Mr. Bruna Türkçeyi bizden daha mı iyi biliyor ki, çevirmenini seçmeye kalkıyor?"

"Elimden bir şey gelmez" dedi temsilci.

Osman Bey sordu:

"Kimmiş o belirli kişi?"

Temsilci, dosyasından bir kâğıt çıkarıp heceleyerek okudu:

"Mr. Ul-ku Ta-mer."

"Kim?"

"Mr Ulku Tamer."

Osman Bey'le kahkahayı patlattık. Yüzümüze şaşkın şaşkın bakan temsilciye, "Kartımdaki adı okur musunuz?" dedim.

Az sonra yanımızdan geçenler, "Bu üçü deliler gibi niye gülüyor acaba?" diye düşüneceklerdi.

Ama orada güldüğümüzle kalacaktık. Yurda döndükten kısa süre sonra yaynevinden ayrılacaktım. Dick'le de sanatçı-yayıncı ilişkisini unutup iki dost olarak kalacaktık.

Gözleri Bağlı Adam

Milliyet Yayınları'nı yönettiğim dönem. Yayımladığımız kitapların ilanlarını hazırlayıp gazeteye veriyoruz. İlan Müdürü Orhan Peksayar'la yardımcısı Arap Ömer'e. Onlar da gazetede buldukla-

rı boşluklara bizim ilanları yerleştiriyorlar.

Arada karışıklıklar da olmuyor değil. Bir bakıyoruz, yıllar önce yayımlanmış bir kitabın ilanı çıkıyor gazetede, yenilerden tıs yok.

Adnan'ın (Özyalçiner) bir kitabını yayımladık: *Gözleri Bağlı Adam*. İlanını hazırlayıp gazeteye verdik. İlan ertesi gün yayımlandı. Sadece ertesi gün mü? Bir hafta boyunca her gün.

Orhan'a telefon açtım. "Yahu" dedim, "başka kitapların da ilanları var sizde. Biraz da onları koyun."

Ertesi gün yine *Gözleri Bağlı Adam*!

Neredeyse bir ay Adnan'ın kitabının ilanı yayımlandı her gün. Öteki yazarlar geliyor, "Ülkü, anladık, Adnan'la arkadaşsınız, ama biraz da bizim kitabın ilanını koyun" diyor.

Sonunda gazeteye, Orhan'a gittim. "Şu ilanı iki gün koyma, benden sana bir şişe viski" dedim.

Ertesi sabah *Milliyet*'te yine aynı ilanı görünce dayanamadım artık. Gazetenin ilan servisini resmen bastım. *Gözleri Bağlı Adam*'ın ne kadar ilan örneği, ne kadar filmi varsa hepsini topladım. Orhan'la Arap Ömer'in karşısına geçtim. "Huzurunuzda hepsini yırtıyorum. Artık bu ilan yayımlanamayacak" dedim. İlanla ilgili ne varsa hepsini makasla bir güzel doğradım.

Doğradım da ne işe yaradı! Ertesi gün gazetede yine *Gözleri Bağlı Adam*! Hem de sayfanın dörtte üçünü kaplamış. Benim diyen şirketin öyle bir ilan vermeye parası yetmez. O güne kadar gördüğüm en büyük kitap ilanı.

Orhan'a gittim yine. "Benden paso!" dedim. Masanın önündeki koltuğa çöktüm. "Bir kahve ısmarla da içip kendime geleyim."

Doğum Günü Armağanı

Yine Milliyet Yayınları dönemi. Şubat ayında bir gün ziyaretçim olduğunu söylediler. Bilge Karasu gelmiş. "Buyursun" dedim hemen. Çok, ama çok uzun süredir görüşmemiştik Bilge'yle. Kucaklaştık. Birer çay söyledik. Neler yaptığımızdan söz ettik.

"Yeni bir şeyler var mı?" diye sordum.

Utanarak güldü.

"Ben de onun için gelmiştim" dedi. "Bir kitabım var. *Göçmüş Kediler Bahçesi*. İlgilenir misin?"

Elindeki dosyayı aldım hemen.

"Bu mu?"

"Evet" dedi. Kitabını önermekten sıkıldığı belliydi. "Bir oku istersen."

“Yahu” dedim, “nesini okuyacağım! Senden okuyacağım kadar okudum. Bunu da kitap olarak çıkınca okurum.”

“Basacak mısın yani?” dedi Bilge.

“Bugün doğum günüm” dedim. “Bana bundan güzel bir doğum günü armağanı verilemezdi. Sağ ol.”

Kitabı çok kısa sürede yayımladık. Daha sonraki yıllarda, ölünceye kadar doğum günümü hiç unutmadı sevgili Bilge, en azından bir kartla hep kutladı.

“Ömer’imin filmleri”

Milliyet Yayınları’nı yönettiğim dönemde *Walt Disney Çocuk Ansiklopedisi*’nin Türkiye’de yayın haklarını almıştık. Geçmiş zaman, unuttum şimdi, sanırım yirmi ciltten oluşuyordu ansiklopedi. Sayfaların renk ayrımı yapılmış filmlerini de getirtecek, baskının kusursuz olması için onları kullanacaktık. Bir sorun vardı: Renk ayrımı yapılmış filmlerin yurda sokulması yasaktı o yıllarda; daha doğrusu, izne bağlıydı. Uzun süre uğraşır, izni alırdık, ama tek sayfa da olsa, bir baskı provası yapmamız gerekiyordu. Başarılı olup olmayacağını anlamak için.

Ercüment Karacan’ın oğlu, Ali, iki haftalığına Avrupa’daydı. Telefon ettim ona. Ansiklopedinin Türkiye haklarını aldığımız yayınevine uğramasını, bir tek sayfanın renk ayrımı yapılmış filmini almasını istedim. Dosya kâğıdı gibi çantasına koyup getirecekti.

“Peki, Ülkü Ağabey” dedi. “Getiririm.”

Ali’nin uçağının geleceği sabah, yayınevinin satış görevlilerinden Ömer’le Yeşilköy’e gittik. Gümrükten geçip yolcuların ineceği salona girdik. Tanıdığım bir gümrük memurunu, Yücel’i bulduk.

“Tek sayfa film gelecek. Bir terslik çıkmaz, değil mi?”

“Çantanın içinde mi?”

“İçinde.”

“Ne terslik çıkacak!” dedi. “Esrar kaçırmuyorsunuz ya.”

Yücel’den söz etmeliyim. Bir başka gün, salonda oturmuş çay içiyorduk. Bir uçak indi. Pasaport denetiminden geçen yolcular geldi.

Yücel, birini gösterdi.

“Bak şu adama” dedi. “Bavulunda bir teyp vardır mutlaka.

Ama besbelli... Kendi için getirmiş. Ben şimdi onun teybini niye yakalayayım.”

Bir başkasını gösterdi sonra.

“Ama şunun bavulunda mutlaka üç teyp var. Satacak. Gel yanına, seyret.”

Gümrük denetiminin yapıldığı banka gittik.

İlk gösterdiği adam geldi.

“Gümrüğe tabi bir şey var mı?” diye sordu Yücel.

Adam, utana sıkıla, “Yok” dedi.

Yücel açtırmadı bile bavulu. Tebeşirle çarpıyı koydu.

Öteki adam geldi sonra.

“Gümrüğe tabi bir şey var mı?”

“Yok” dedi adam.

Yücel bavulu açtırdı. Bir de baktım, üç teyp!

İnsan sarrafıydı Yücel. Öyle ya, bizim tek sayfa filminden ne olacak! Koyacaktı çarpıyı, tamam.

Biraz sonra uçak indi, Ali geldi.

“Getirdin mi filmi?” dedim.

“Getirdim” dedi.

“Çantanda mı?”

“İşte.”

Eliyle işaret ettiği yere baktık. Bir hamal. Tekerlekli koca bir arabayı çekiyor. Arabada dört tahta sandık.

“Nedir bu?” dedim.

“Filmler.”

“Ne filmleri?”

“Ansiklopedinin filmleri. Bari hepsini birden getireyim dedim.”

Dört sandık dolusu film! Tek sayfayı bile yurda sokmak sorun! Biz şimdi bu sandıkları ne yapacağız, gümrükten nasıl geçireceğiz?

Geçiremezdik tabii. Yücel'e söyledik. “Ağabey” dedi, “ben bu sandıkların üstüne nasıl çarpı koyarım! Ben koysam kapıda çevirirler.”

Yapacak bir şey yok. Tutanak hazırlandı, imzalandı. Sandıklar yeniden yurtdışına gönderilmek üzere depoya kaldırılacak.

Tam çıkmaya hazırlanıyorduk ki, bir çığlık duyduk:

“Vaaay, Ömer'im!”

Bir başka gümrük memuru. Zilzurna sarhoş. Ayakta duramıyor. Sonradan öğrenecektik, iki gün izinliymiş. Kafayı çekmiş, şöyle bir Yeşilköy'e uğramış. Uğrayınca da bizim Ömer'i görmüş. Eyüp'ten çocukluk arkadaşı Ömer'i.

Sarılp uzun uzun öptü onu.

“Ne arıyorsun burada?” diye sordu.

Ömer anlattı.

“Neee?” dedi gümrük memuru. “Senin filmlerini vermiyorlar haa?” Sonra salonun orta yerine dikilip başladı bağırmağa: “Ömer’imin filmleri çıkmazsa, buradan hiçbir şey çıkmaz!”

“Yapma, etme” diyoruz, dinlemiyor. Ninem söylerdi zaten. “De-liye bir, sarhoşa iki... Laf anlatamazsın” diye.

Bizimki körkütük üstelik. Sesinin olanca gücüyle haykırıyor: “Ömer’imin filmleri çıkacak! Yoksa bundan sonra buradan hiçbir şey çıkmaz!”

Tutanağı gösterdik. “Sen canını sıkma, filmler yurtdışına gönderilecek. Sonra izin alıp yine getirteceğiz” dedik.

Kaptı elimizden tutanağı. Paramparça etti. “Ömer’imin filmleri!” diye bağırarak müdürün odasına yöneldi. Kapıyı tekmeyle açıp içeri daldı.

Dinliyoruz. Bağırmağalar sürüp gidiyor. Arada “Ömer’imin filmleri”, “Mevzuat”, “Başka hiçbir şey çıkmaz”ları seçebiliyoruz.

On dakika kadar sürdü bu. Sonunda müdür çıktı odadan. Alı al, moru mor. Kan ter içinde. Elinde kara kaplı kitap. Hem söyleniyor hem sayfaları çeviriyor. Bir memuru çağırdı yanına. “Şu maddeye göre işlem yapın. Muhtelif matbaa malzemesi. Verin Ömer’in filmlerini, gitsin!”

Biraz sonra sandıklarla gümrükten çıktık. Çıkarken gümrük memuru dayanamadı. Çevresine bir göz attı. Tekel’in “duty-free shop”unu kestirdi gözüne. Ama ortalarda satış görevlisi yoktu. Tezgâhın üstünden atlayıp bir torbayı viskilerle, sigaralarla doldurdu. Ömer’e uzattı.

“Al, Ömer’im, bunlar da senin!”

Dışarıda sandıkları yüklerken bir binbaşıyla üç er belirdi yanımızda. Binbaşı, “Nedir bunlar?” diye sordu.

Dönem sıkıyönetim dönemi! Filmler gümrükten çıkmadan yakalanırsa suç değil, gümrükten çıktıktan sonra yakalanırsa suç.

“Matbaa malzemesi” dedim. Yeni tutanağı gösterdim.

“Açalım bakalım” dedi Binbaşı.

Sandıklardan birini açtık. Filmlerden birini çıkarıp güneşe tuttum. “Bakın” dedim, “film... Bunlarla baskı yapıyor.”

“Yani matbaada kullanılıyor...”

“Evet.”

O arada gümrük memuru rahat durmuyor. Sarılıp sarılıp Ömer’i öpüyor. “Hadi, gidip içelim” diyor.

Binbaşı bir filmlere, bir gümrük memuruna baktı. “Peki” dedi, “gidebilirsiniz.”

Gümrük memuru Ali’yle bana döndü. “Yürüyün” dedi, “kafa çekmeye gidiyoruz. Misafirimsiniz.”

“Yapma, etme” dedik. Ne fayda! “Bari sen bizim misafirimiz ol.” Onun da yararı yok.

Yeşilyurt’ta bir meyhaneye kapağı attık. Masamızda meze-ler, kapının önünde tahta sandıklar, başladık otuz saniyede bir “Ömer’im”e kadeh kaldırmaya.

Antepli Köroğlu

Yayıncılık dönemi. Günün birinde iki ziyaretçim geldi. Biri Hüseyin Bayaz’dı. Antep’in efsane adamlarından biri. Ne öğrenciler yetiştirmişti. Onat Kutlar’dan Oğuz Atalay’a kadar. Halkbilimiyle, Antep tarihiyle ilgili birçok yapıta imza atmıştı. Emekli bir öğretmendi şimdi. Yanındaki Muammer Karabey. Damadı. İstanbul’da oturuyordu. İnandırılmaz ölçüde sevinli, hoşgörülü biriydi. Bunları anlatırken onun hoşgörüsüne sığınıyorum zaten.

Çaylarımızı içerken çantasından bir “müsvedde” çıkardı Hüseyin Hoca. “Bir kitap hazırladım” dedi. “Bastırmak istiyorum. Bu işi ucuza yapacak bir basımevi biliyor musun?”

“Kendiniz mi bastırıp dağıtacaksınız?” diye sordum.

“Evet” dedi.

“Güç iş” dedim. “Bir yayınevine verseniz. Kendiniz bastırıp dağıtmaya kalkarsanız, satamazsınız ki...”

“Ne yapayım” dedi Hüseyin Hoca. “Böyle bir kitabı hiçbir yayınevi alıp yayınlamaz.”

“Nedir kitap?”

Uzattı. *Köroğlu Antep Rivayeti*.

Bir derlemeydi bu. Hüseyin Hoca, yüzyıl başlarında Antep kahvelerinde anlatılan biçimiyle aktarmıştı öyküyü. Bunu sağlamak için, en ünlü “anlatıcı”nın artık koca bir adam olan oğlunu bulmuş. “Babanın notları var mı bir yerde?” diye sormuş.

“Yok” demiş adam. “Ama ben ‘Köroğlu’nu babamın anlattığı biçimiyle ezbere biliyorum. Çocukken babam her gece kahve kahve dolaştırırdı beni. Dinleye dinleye ezberledim.”

Hüseyin Hoca para vermiş adama. Öyküyü yazmasını istemiş. Adam öyküyü defterlere yazıp getirmiş. Hüseyin Hoca bir süre sonra yine gitmiş adama. “Ben o defterleri yitirdim. Sana para vereyim, şunu bir daha yaz” demiş.

Adam yine yazmış öyküyü. Hüseyin Hoca defterleri karşılaştırmış. Bakmış ki, iki öykü de aynı. Adamın “kafadan atmadığına”, öyküyü gerçekten ezbere bildiğine inanmış.

Hüseyin Hoca’yı dinlerken, bir yandan “inüsvedde”yi karıştırıyordum. Bildiğimiz Köroğlu öyküsünden çok daha başkaydı. Bolu Beyi’ne başkaldıran Köroğlu’nu değil, bir başka Köroğlu’nu anlatıyordu. Herkesin anlayabileceği bir Antep ağzıyla. Son derece eğlendirici bir biçimde.

“Hoca” dedim, “biz yayımlayalım bunu.”

Hüseyin Hoca inanmadı.

“Hemen sözleşmeyi yapalım” dedim.

Biraz sonra sözleşmeyi imzaladık. Hüseyin Hoca hâla şaşkındı. “Yani şimdi ben cebimden masraf edecekken üste para mı alacağım?”

“Tabii” dedim. “Yalnız kitap üç aydan önce çıkmaz.”

“Zararı yok” dedi Hüseyin Hoca. “Ne zaman basarsanız basın.”

Bir hafta sonra Muammer Bey geldi yayınevine.

“Ülkü Bey” dedi. “Bizim pederin kitabı ne zaman çıkar?”

“Söylemiştim ya” dedim. “Üç ay sonra.”

Bir hafta sonra yine geldi. Aynı soruyu sordu.

“Hayrola?” dedim.

“Peder, ‘Şu kitabın basıldığını bir göreyim de öyle öleyim’ diyor...”

“O zaman şimdilik basmayalım” dedim. “Hüseyin Hoca’yı yaşatalım.”

Güldük.

“Muammer Bey” dedim, “yoksa işin içinde başka bir iş mi var?”

Sıkılarak açıkladı: “Peder bizde kalıyor. ‘Kitap çıkmadan Antep’e gitmem’ diyor.”

Güldüm. “Merak etmeyin” dedim. Kitabın baskısını öne aldık. *Köroğlu Antep Rivayeti* iki hafta sonra yayımlandı. Telefonla haber verdik. Hüseyin Hoca’yla damadı geldiler. Muammer Bey’in yüzü ışı ışıldı.

“Kitabın şerefine yarın akşam bir yemek yiyelim” dedi Hüseyin Hoca.

“Yarın akşam önemli bir işim var” dedim. “İstanbul’a bir daha gelişinizde yeriz.”

“Yoo” dedi Hüseyin Hoca. “Yemek yemeden Antep’e gitmem.”

Muammer Bey atıldı:

“Bu gece yesek olmaz mı, Ülkü Bey?”

“Peki” dedim. “Yarın akşam olsun.”

Ertesi akşam Divan’da toplandık. Ev sahipliğini Bedrettin Öztemir yapıyordu. “Hüseyin Hoca, bu bana düşer” demişti. Orhan Barlas, Gürbüz Barlas, Mehmet Tekinalp, başka Antepliler, Divan’ı Antepçeye doyurduk o gece.

Yıllardır İstanbul’da oturan Tekinalp, “Bizim avrat bakkala gitmiş, ‘Gohunun gannesi neçiye?’ diye sormuş. Bakkal anlamamış” diyor, basıyordu kahkahayı.

“Gohunun gannesi neçiye?” Anlaşılmayacak ne vardı ki bunda: “Kolonyanın şişesi kaç para?”

“Necmiye Abla”

Yine Milliyet Yayınları dönemi. Günün birinde Abdi Bey, “Gazetede mizah sayfası yapacağız” dedi.

Sayfayı Refik Erduran yönetecek. İsmail Gülgeç de çizgileriyle renklendirecekti. Örsan Öymen’in “Politika Kazanı” o bölüme aktarılacaktı. Hatırladığım kadarıyla, sürekli katkıda bulunacaklar arasında Süavi Süalp de vardı. Bir de Orhan Duru.

Abdi Bey bu. Kararını verdi mi, hemen uygulardı. Mizah sayfası iki gün sonra *Milliyet*’in ortasına yerleşti.

“Abdi Bey kararını hemen uygulardı” dedim. Bana takılırdı bazen. “Bir kitabı dört haftada çıkarıyorsun” diye. “Abdi Bey” derdim, “gazete değil ki bu.”

Gazetecilikle kitap yayıncılığı arasındaki ayrımı bilirdi elbet. Yine de takılırdı.

Bir gün bahse girdik. *Milliyet*’in üst katında öğle yemeğine. Amerika’da politika oyunları üstüne bir dizi yayımlanıyordu gazetede. Biz de kitap haklarını alnuştuk. Çeviriyi uzattı. “Sıcağı sıcağına hemen yayımlarız” dedim. “Dizi ne zaman sona eriyor?”

“Bir hafta sonra.”

“Kitap bir hafta sonra masanızda olur” dedim.

İnanmadı. Bahse girdik. Bir mucize oldu, bahsi kazandım. Her gün öğle yemeğini gazetenin üst katında yiyorduk gerçi, ama o günkü yemeğin tadı bir başkaydı.

Yine mizah sayfasına döneyim.

Birkaç gün sonra bir sabah, “Sen de bir şeyler yazsana” dedi Abdi Bey.

“Ben mizah yazarı değilim ki” dedim.

“Yaz bir şey, akşama getir” dedi.

Nasıl olduysa artık, “Peki” sözcüğü çıktı ağzımdan.

Yayınevine döndüm. Ne yazayım ben şimdi? Gazeteleri açtım. Milliyetçi Cephe'nin kurucularından Erbakan, başbakan yardımcısı. Koalisyonun anahtarı. Her gün seksen yerde fabrika temeli atıyor, milyonlarca tanktan söz ediyor. Bir yandan da ülkede kan gövdeyi götürüyor.

İçim karardı. "Şiir okuyayım biraz" dedim. Dranas. "Olvido", "Kar", "Fahriye Abla"...

Tamam! Aldım elime kalemi, "Fahriye Abla"yı yeniden yazdım. Şiir ertesi gün gazetede yayımlandı. İmzasızdı. Daha sonra o sayfada yayımlanacak başka yazılarım, uyarlamalarım gibi.

"Necmiye Abla"yı unutup gitmiştim. *Milliyet* arşivinde bir başka yazıyı ararken karşıma çıkıverdi.

NECMİYE ABLA

Hava keskin bir barut kokusuyla dolar,
Kapanırdı daha ilk gününde okullar.
Bir afyon ruhu gibi baygın yönetimden
Hayalimde tek lider bir sen kalmışsın, sen!
Hülyasındaki milyonlarca tanka gülen
Gözlerin, bıyığın ve ak pak gerdanıyla
Ne koalisyoncuydun sen, Necmiye abla.

Partiniz kutu gibi küçük bir partiydi,
Kadınları çarşafıla örtük bir partiydi.
Hükümetin batmasına yakın saatlerde
Hemencecik çark ederdin Meclis kürsüsünde,
Yaz kış taze temeller atardın her köşede,
O temellerde akasyalar açardı baharla.
Ne koalisyoncuydun sen, Necmiye abla.

Önce ticaret odan, sonra grubun vardı,
Bıyığın ince, boyun anahtar kadardı.
İçini gıcıklardı bütün muhaliflerin
Televizyondan yayılan o gevrek sesin.
Kabul edilinceye kadar erken seçim
Manevî fabrikalar kurardın en fazla.
Ne koalisyoncuydun sen, Necmiye abla.

Gönül verdin derlerdi o delikanlıya,
 En sonunda varmışsın bir Ispartalıya.
 Bilmem şimdi hâlâ bu son kocanda mısın,
 Yoksa akıncılarla cihad yolunda mısın?
 Bırak, geçmiş günleri gönlüm hatırlasın,
 Hatıradaki kalan şey değişmez zamanla.
 Ne koalisyoncuydun sen, Necmiye abla.

“Güneş Topla Benim İçin”

Zülfü Livaneli, iki şiirimi bestelemişti: “Atlının Türküsü” ile “Memik’e Ağıt”. İlki bu adı taşıyan albümünde yer alıyordu. İkincisi daha “kayıtlara geçmemişti”.

Günün birinde, “Gel, seninle değişik bir şey yapalım” dedi Zülfü. “Ne yapacağız?”

“Elimde dokuz beste var. Beşi Theodorakis’ten. Dördü benden. Sözleri yok. Bunlara söz yazar mısın? Albümde on şarkı olacak. Biri zaten “Memik Oğlan”. O hazır.”

“Yazarım” dedim. Bunu dediğimde nasıl çetin bir işe kalkıştığının farkında değildim.

Besteler geldi. Dinledim. Dinlerdinlemez de, “Yandım!” diye düşündüm. Hece sayıları, açık heceler, kapalı heceler... Besteye uygun sözler... Üstelik bir anlanı olacak.

Bende müzik kulağı sıfır. Zülfü’ye, “Sen şunları bana heceleyerek söylesene” dedim. Zülfü geçti mikrofonun karşısına, yeni bir kaset doldurdu: “La-lay-lay-la... La-lay-la-laaa...”

Bütün şarkılar “lay-la”lardan oluşuyor şimdi. Ama sözün başladığı yeri, dizelerin hece sayısını, bölünmelerin nerelerde olduğunu biliyorum artık.

Kaseti önüne koydum. Kalemle kâğıdı çekip başladım çalışmaya. Daha doğrusu, arpacı kıvrımsu gibi düşünmeye.

Bir yandan düşünüyorum, bir yandan da Zülfü gibi boyuna “lay-lay-la” çekiyorum.

O sıralarda Milliyet Yayınları’ndan ayrılıp ONK Telif Hakları Ajansı’na dönmüşüm. İşyerine gidiyorum erkenden. Ahmet Efendi’ye çayımı söyleyip masa başında kalem kemiriyorum. “Nice kanlaaar...” Olmadı. “Nice yaslaaar...” Olmuyor.

Artık nasıl olduysa, Theodorakis’in bir parçası çıktı ortaya. Zülfü’yü aradım hemen. Telefonda sözleri yazdırdım. Pek sevdi. Ben de yüreklendim, başladım bir başka parçayı çalışmaya.

Karacaoğlan’ın “çiçek topla”, Yunus Emre’nin de “selam olsun”

dizelerinden yola çıkarak “Güneş Topla Benim İçin”le “Selam Olsun”u yazdım. İkisinin de, Karacaoğlan’ın, Yunus’un yazdıklarıyla başka ilgisi yoktu. Olsun. Kitabımda bunları yayımlarken birini Karacaoğlan’a, birini Yunus’a adadım. Boynumun borcu.

Bestelerden birine “Şahdamar”ı yazdım. Ama kullanmadık onu. “Şahdamar”ı da sonradan Edip Akbayram bir başka besteyle, Mustafa Uysal’ın bestesiyle değerlendirdi.

Biri dışında bütün sözleri vermiştim Zülfü’ye. O şarkı bir türlü çıkmıyordu. Günün birinde Zülfü telefon etti. “Ne oldu son parça? Stüdyoya gireceğim” dedi.

“Hazır” dedim.

Nasıl olsa o gece çalışır, bitiririm.

Zülfü, “Hemen geliyorum almaya” demez mi! Telefon kapandı.

Koydum önüme kâğıdı. Zülfü gelinceye kadar da can havliyle sözleri yazıp bitirdim.

Stüdyoya birlikte girdik. Benim bir şey yaptığım yok. Çay içiyorum, bu yeni ortamın özelliklerini keşfe çalışıyorum. Neredeyse her gün gittim.

Zülfü’nün stüdyodan ayrılmasından biraz önce bir kadın geliyordu hep. Yanında simsiyah boyalı saçlı, palabıyıklı bir adam. Bir de viski şişesi. Bizden sonra mikrofona başına geçip başlıyordu şarkı söylemeye. Hep aynı şarkıyı.

Stüdyoda çalışanlardan birine, “Kim bu?” diye sorduk.

“Adam ona kaset hazırlatıyormuş. Bir aydır her gün geliyorlar. Kadın daha ilk şarkıyı bile söylemeyi beceremedi. Bakalım kaç yıl sürer?”

Aradan yirmi yıla yakın zaman geçti. Zülfü’yü görünce soracağım, kadın ikinci şarkıya geçmeyi başarabildi mi diye.

“Güneş Topla Benim İçin” ilgiyle karşılandı. Theodorakis’in de katıldığı bir toplantıda şunları söyleyecekti Zülfü:

“Herkes terziye bir insan götürür, ‘Bu insana bir elbise diktir. Biz Ülkü’ye bir elbise götürdük, ‘Bu elbiseye bir insan uydur’ dedik.”

Elbiseye insan uydurmak çileli işmiş gerçi, ama çile de keyfe dönüşebiliyormuş. Yeter ki elbise güzel olsun.

Kazan'da Bir Gün

Moskova'da bir Çevirmenler Kongresi'ne katılmıştım. 1970'lerin sonları. Aylardan Aralık. İki gün toplanıldı. Sonra ara verildi. Çevirmenler, üçer beşer kişilik topluluklara ayrıldı, bir günlüğüne Sovyetler Birliği'nin çeşitli kentlerine gönderildi. Benim kismetime Kazan düştü. Tataristan'ın başkenti. Neden Kiev değil, Leningrad değil de Kazan? Açıkladılar: "Türkiye'den Kazan'a giden ilk kişi siz olacaksınız da ondan."

Buzzatı'nın *Tatar Çölü* geliyor aklıma. Gorki geliyor. Volga geliyor. İlginç olabilir. Gidelim bakalım.

Kazan havaalanında bizi karşılayanlardan iki kişi koşarak yanıma geldi. Biri kısa boylu, öteki düpedüz dev. Kısa boylusu sımsıkı sarıldı bana. "Can kardaşıim. Hoş gelmişsen. Ben Hasan Sarıcan." Sonra yanındakini tanıttı. "Abrar. Âlim."

Âlimliği nereden geliyor acaba? Sarıcan anlattı. Aztek, Maya, İnka dillerinde yüzlerce Türkçe sözcük keşfetmiş. Ama nedense Türkçe bilmiyor Abrar. "Bir, iki, üç" diyebiliyor sadece. Parmaklarıyla göstererek. "Pir, eki, öç..."

Oracıkta, uçağın kanadının altında, omzuma vurdu. Gülererek selam verdi. Sonra başladı bağırmaya: "Aztek, Meya, İnkaaa... Pir pir pir... Piiir! Eki eki eki... Ekiii! Öç öç öç... Öööç!"

Demek bu dillerde de bir "bir", iki "iki", üç "üç" müş.

Belki anlamamışımdır diye, yine omzuma vurdu. Tekrarladı: "Aztek, Meya, İnkaaa... Pir pir pir... Piiir! Eki eki eki... Ekiii! Öç öç öç... Öööç!"

Gülerek bir selam daha.

Otele gittik. Eşyalarımızı bıraktık. Doğru lokantaya. Aramızda İngiliz, Alman, Fransız çevirmenler de var. Masaya oturduk. Hasan Sarıcan sağımda, Abrar solumda.

Biri kadeh kaldırdı. "Dostoyevski'lerin, Tolstoy'ların şerefine..."

Sarıcan bileğine yapıştı. "Olmaz! Onlara içmek yok! Türk edebiyatına içeceğiz."

"Kimleri seversiniz Türklerden?"

"Biz okuduk Ahmet Mithat Efendi... Bir de *Çalıkusu*..."

“Nâzım Hikmet?” diye soracak oldum.

Hiç duymamış.

Omzumda bir yumruk! Abrar. Otuz iki dişi ortada. “Aztek, Meya, İnkaaaa... Pir pir pir... Piiir! Eki eki eki... Ekiii! Öç öç öç... Öööç!”

Parmağıyla gösteriyor: Bir iki üç. Bitirince selamını da unut-muyor.

Derken sarhoş oldu Sarıcan... “Ben serhoş olmuşem... Ben heyvan olmuşem...”

“Estağfurullah.”

“Yok yok, ben eşşek olmuşem...”

Omzuma bir yumruk. “Pir pir pir... Piiir!..”

“Ben ayı olmuşem...”

“Eki eki eki... Ekiii!”

Yemek böyle geçti. Sadece yemek mi? Bütün gün. Gorki'nin cvini geziyoruz. “Ben heyvan olmuşem...” Omzuma yumruk. “Öç öç öç... Öööç!..” Buz tutmuş Volga kıyısındayız. Sırtında babamın bir santim kalınlığında kumaştan paltosu. Titriyorum. “Ben eşşek olmuşem...”, “Aztek, Meya, İnkaaaa...”

Gece de öyle. Oteldeki odama kadar geldiler. Uyuyacağım. Ne mümkün! Ateşim çıktı. Yanıyorum. Aldırmıyorlar. “Ben ayı olmuşem...” Yumruk. “Eki eki eki... Ekiii!”

Ertesi sabah kahvaltıya indim. Karşımda Sarıcan'la Abrar! “Ben dün sarhoş olmuşem...”, “Pir pir pir... Piiir!”

Neyse ki, biraz sonra Moskova uçağına bineceğiz. Havaalanına gittik. Moskova'da sis varmış. Uçak dört saat gecikmeli! O dört saati ufacak bir tahta masanın çevresinde “Ben eşşek olmuşem”le, “Aztek, Meya, İnkaaaa”yla geçirdik.

Uçağı binince derin bir soluk aldım. Ama sis yüzünden Moskova'ya inemedi uçak. Kazan'a döndü. Alanda Sarıcan'la Abrar. “Kazan sizi seviir, bırakmiiir... Can kardaşıim... Ben dün heyvan olmuşem...” Yine yumruk. “Pir pir pir...”

Üç saat daha bekledik. Sonra yine havalandık. Uçakta basınç felaket! Kimi kulaklarını tutarak inliyor, kiminin burnu kanıyor. Ne gam!

Alana inince, “Nâzım Moskova'ya gelince toprağı niye öpmüş, şimdi anladım” dedim. “Tutmayın beni... Ben de öpeceğim!”

Sinemalar, Şiirler, Kediler

Sinema, Sinemalarla Vardı

Onat, "Sinema bir şenliktir" diyor. Hâlâ şenlik midir, bilemiyorum, ama bir zamanlar bizim için kesinlikle şenlikti. Törenle yaşadığımız bir şenlik.

1940'ların Antep'inde ne çok sinema varmış meğer! En ünlüleri Nakıp'tı. Nakıp Ali'nin sineması. Sonra Yıldız, Dumlupınar, Baydar, Şehir. Başkaları da eklendi bunlara. Çocukluğumu şenliğe çevirdiler.

Her gece film oynatılırdı da, her gündüz oynatılmazdı. Çarşamba, cumartesi, pazar. Bu günleri beklerdik. Bir de bayramları.

Bayramların keyfi başkaydı. Genellikle dört film birden gösterilirdi. Üstelik biri "36 kısım tekmili birden". Sabahleyin girerdik sinemaya, akşamüstü çıkardık. *Dev Adam*'ı, *Görünmeyen Adam*'ı, *Yüzbaşı Amerika*'yı yılda üç dört kere izleme olanağını bulurduk. *Dev Adam*'ın yeri ayrıydı. Hele yanında *King Kong* da varsa. Bir de Tarzan filmi. Bayram o zaman bayram olurdu işte.

Çarşamba hangi sinemaya gideceğimize pazartesiden karar verirdik. Errol Flynn'in, Gary Cooper'ın, Tyrone Power'ın ya da John Wayne'in bir filmi oynuyorsa sorun yok. Laurel-Hardy oynuyorsa da sorun yok. "Tekmili birden"lerden ne olursa olsun, yine sorun yok. Frankenstein, Kurt Adam filmlerinden de.

Arap filmiye, bir bakalım. Emine Rızık'sa değmez. Yusuf Vehbi'den zaten usandık. Onlar Cumartesiye kalsın. Ama Lcyla Murat kaçırılmaz.

Çarşambaları öğleden sonra iki buçukta başlardı film. Biz on ikide sinemanın önünde toplanırdık. Meyan şerbetçilerinden

siftahımızı yapardık. Sonra gişeye dayanır, *Tarzan Maymun Adam*'ı kim bilir kaçınıcı kere anlatırdık birbirimize. Arada bir de homurdanırdık: "Daha ne kadar bekleyeceğiz?"

Homurtular artınca sinemacı dayanamaz, bir buçukta açardı kapıyı. Koşarak girerdik içeriye. Taş ya da ahşap karanlıkta uzun süre koltuk beğenmezdik. Koltuk dediğim tahta iskemle. Geçmiş filmlerden sahneler bu kere oynanarak anlatılırdı. Salonda dolaşan meyan şerbetçiler taslarını çingırdatmayı bırakır, gülecek bizi seyretmeye koyulurlardı.

İki buçuk. Filmin başlama saati. Bilirdik filmin başlamayacağını. Yine de el çırpır, ısıklık çalardık. Bu da törenin bir parçasıydı. Üçe doğru ilk zil. Alkış kopardı. Üçüncü zilde doruğa çıkarıldı alkışlar. Projeksiyon odasından bir hırıltı yükselir, bez perde de beliren ormanlarda, çöllerde, kovboy kasabalarında yerimizi alırdık.

Sinemaya gitme keyfiyle film seyretme keyfini birlikte yaşamak isterim. Dev televizyon ekranı bile köhne bir sinemanın yırtık perdesiyle yarışamaz bence.

Sinemaya "tam zamanında" yetişmeyi sevmem. Hiç değilse on dakika önce gitmeliyim. Sinemayı solumalıyım. Sinema sevgisi olmadan film sevgisi olur mu?

Sadece Antep'te değildi köhne sinemalar. İstanbul'a geldiğimde, Sultanahmet'te Alemdar'ı, Çarşıkapı'da Azak'ı, Şehzadebaşı'nda Turan'ı hiç yadırgamamıştım. Çemberlitaş, hele Beyazıt'ta Marmara bayağı lükstü. Beyoğlu'nda Şark, Şık, Yıldız, İpek de öyle. Saray'ın, Melek'in, Lale'nin, hele Atlas'ın görkemini ise düşümde görsem hayra yormazdım. Rita Hayworth'la Larry Parks'ın *İlham Perisi*, Antep'te Baydar'da karşıma çıksaydı, eh işte der geçerdim; ama Atlas'ta "şaheserler şaheseri"ydi.

Onun için, arada bir televizyonda gösterilen bu filme ne zaman göz atsam eski Atlas Sineması gelir aklıma. Tek örnek bu değil. Birçok film sinemalarla özdeşleşmiştir bende. *Şöhretin Sonu*'nu İpek'le, *Şeytan Kadın* - *Gilda*'yı Melek'le, *Felaket İncisi*'ni Yıldız'la, *Yeşil Yunus Sokağı*'ru Alemdar'la, *Dimitrios'un Maskesi*'ni Lale'yle, *Yakut Gözlü Kız*'ı Ar'la hatırlarım.

Bazı filmler gösterildikleri sinemaların önüne geçmişlerdir elbet. Sözgelimi, *Kazablanka* her yerde *Kazablanka*'dır. *Kahraman Şerif* her yerde *Kahraman Şerif*tir.

Ama filmlerin üstüne çıkan sinemalar da vardır.

Vardı. Şimdi de var mıdır? Sinemaya gitmek, bir törene katılmaktı. Şimdi de bir törene katılmak mıdır? Bir şenliği yaşamaktı. Şimdi de bir şenliği yaşamak mıdır?

Yoksa biz artık sadece film seyircisi mi olduk?

Benim Yönetmenlerim

O zamanlar “yönetmen” sözcüğünü nereden bilelim, “rejisör” derdik. Ama bu rejisör denen adam ne yapar, ne işe yarar, akıl erdiremezdik. Öyle ya, yazan yazmış, oyuncular oynuyor, biri de onları filme alıyor. Tanıtma yazılarının sonundaki “Directed by” her kimse, ne yapıyor?

Gideceğimiz filmleri sadece oyuncularına bakarak seçerdik. Konu, üç aşağı beş yukarı, oyunculardan belli olurdu zaten.

Yönetmene bakarak film seçme alışkanlığım lise yıllarında başlayacaktı.

İki yönetmenin bende ayrı yeri var. Fellini'yle Hitchcock'un. En sevdiklerim listesinde onları tepeye yerleştiririm. *Sonsuz Sokaklar*, *Kalpazanlar Çetesi*, *Sekiz Buçuk*, Fellini'yi en sevdiğim yönetmen yapmıştı. Sonra bir dönem aramız bozuldu. *Satyricon*'undan nefret ettim. Bu yüzden *Amarcord*'a da korka korka gittim. Öylesine sevdim ki filmi, Türkiye'ye kimse getirmeye yanaşmayınca kolları sıvadım, ben getirdim.

Hitchcock da benim için hep vazgeçilmez oldu. Çocukluğumda *Kanlı Meyhane*'ye Charles Laughton'la Maureen O'Hara çekmişti beni. Hitchcock'un olduğunu yıllar sonra öğrenecektim. Sinema keyfini bana en çok yaşatan yönetmendir Hitchcock. *Gizli Teşkilat*'ını her seyredişimde aynı tadı alırım.

“Benim yönetmenlerim” arasında Chaplin, Ayzenştayn, Orson Welles gibi bazı ünlüler yok. Bunlar sinemaya büyük katkılarda bulunmuş değerli sanatçılar elbet. Finlerini de severek izledim.

Ama hiçbirini özel bir yere yerleştiremedim içimde. Herhalde benim suçum.

Avrupalılarla başlayayım. François Truffaut'yla. İşte sinemanın keyfini çıkaran biri daha. Dalgasını geçcn, eğlenen, kamerayı bir cin çocuğun oyuncağı gibi kullanan yönetmen. *400 Darbe* bir fırtına gibi girmişti sinema dünyama. *Unutulmayan Sevgili, Değişen Dünyanın İnsanları (Fahrenheit 451)*, *Son Metro* o fırtınayı sürekli kıldı.

Bir Fransız daha. Louis Malle. *Atlantic City*'si bile yeter.

Sonra Jacques Tati. Bizde *Amcam* olarak bilinen *Dayım*, benim için alçakgönüllü bir başyapıttır. "Modern" dünyada ilişkilerin, tatların yavaş yavaş yok olmasını ne güzel verir. *Monsieur Hulot'nun Tatili* ile *Trafik* de öyle. Kamerasını bir yere yerleştirir Tati, sağa sola çevirip durmaz, ileri geri oynatmaz, anlatacağını yüreğiyle anlatır.

İtalyanlar. Fellini'nin yanı sıra Vittorio de Sica, Luchino Visconti, Pietro Germi.

De Sica'nın unutulmaz üçlemesi, *Bisiklet Hırsızları*, *Milano Mucizesi*, *Umberto D*, sinemanın yüz akları arasında doruklarda gezinir. Benim kişisel listemde *Napoli Maceraları*'nı da bu filmlerden ayıramam. Toto'nun öyküsünü haftada bir seyredebilirim.

Visconti, İtalyan sinemasının en kuralcı, en titiz kişisidir belki. Bu tür yönetmenler fazla çekmiyor beni. Ama Visconti'de başka bir şey var. O dört dörtlük, soğuk tekniğinin altında sıcacık akan bir şey. *Leopar*, *Venedik'te Ölüm* beni çok etkilemişti. *Düşman Kardeşler*'i ise en sevdiğim filmi.

İtalyan yönetmenlerin en hergelesi (Fellini'yle birlikte), en sıcağı herhalde Pietro Germi'dir. *Aldatılmış ve Terkedilmiş* gibi inanılmaz güzellikte bir filmi yaratan sanatçı, en gözde yönetmenlerimden biridir elbet.

Bir İsveçli. Ingmar Bergman. *Yaban Çilekleri*, İskandinav soğuşunu duygu yüklü sıcaklığıyla yok eden bir güneştir.

Hollywood dışındaki yönetmenlerimin sonuncusu, Satyajit Ray. Hint sinemasını *Zavallı Ayşe*'lerle, *Avare*'lerle özdeşleştirdiğim bir dönemde "Apu Üçlemesi" beni nasıl da şaşırtmış-

tı. Haftalarca *Pather Panchali*'yle yatmış, *Pather Panchali*'yle kalkmıştım.

Benim yönetmenlerimin çoğu Hollywood'dan. Sinemanın altın çağından. Onlar, bilgisayar oyunlarına sığınarak arka arkaya hareketli resimler sıralamıyorlardı. Ne büyük sanatçılar olduklarını kanıtlamaya çalışmıyorlardı. Öykü anlatıyorlardı. Kovboy öyküleri, gangster öyküleri, korsan öyküleri, aşk öyküleri, tarihsel öyküler. Birbirine çok benzeyen öyküler. Bir müzikal mi yapılacak, taslak hazırdı: "Oğlanla kız... Tanışırılar. Sevişirler. Bozuşurlar. Barışırılar." Yapımcı Sam Goldwyn, yazarlarına, "Hadi bakalım, yeni klişeler üretin" diyordu. Kolları sıvıyordu yazarlar. Ama belkemiği aynı kalıyor, sadece ayrıntılar değişiyordu.

Her yeni film bizi çekiyordu. Biliyorduk üç aşağı beş yukarı neler olacağını. Yine de heyecanla seyrediyorduk. Hiç sıkılmadan. Frank Capra'nın sözleri geçerliydi Hollywood'da: "Filmcilikte kurallar yoktur; günahlar vardır sadece. En büyük günah, sıkıcılıktır."

Evet, benim yönetmenlerimin çoğu o altın çağdan geliyor.

John Ford'la başlamalıyım. "Sanatçı değilim ben. Film yaparım" diyen büyük ustayla. Oysa sanatçının hasıdır Ford. Onu *Cehennem Dönüşü*'yle tanıdım. "Tanımışım" diyorum. Antep'te Dayı Ahmet Ağa İlkokulu öğrencisi, "yönetmen"i nereden bilsin! *Kanun Harici*'ni seyrederken de yönetmeninden haberim yoktu.

Bu filmleri öteki kovboy filmlerinden ayıran, onlardan üstün kılan bir şey olduğunu seziyordum; ama bunun yönetmenden kaynaklandığını kavrayamıyordum.

Ford'un bütün filmlerini severim. *Vadim O Kadar Yeşildi ki*, *Gazap Üzümleri*, *Rio Grande*... Hepsini. İki filmi ise kişisel listemin tepelerinde dolaşır: *Kadın Satılmaz* ile *Baharda Hücum*.

İnsanlık Suçu ile *Devlerin Aşkı*'nı da severek seyretmişim; ama yüreğimin içine yerleştiremedim onları. George Stevens'ı "benim yönetmenim" yapan, üçlemenin öteki filmi, *Vadiler Aslanı* oldu. O da sıradan kovboy filmlerinden değildi. Amerika'da

Batı'nın kuruluşunun yalın, gösterişsiz destanıydı sanki. En sevdiğim "western"ler arasında yerini aldı.

Kahraman Şerif gibi. Fred Zinneman'la tanıştığım filmdi bu. Kanım hemen ısındı yönetmene; daha sonraki filmlerini hiç kaçırmadım. Hepsini, özellikle *İnsanlar Yaşadıkça*'yı çok sevdim.

Kovboy filmlerinin öteki ustalarından Delmer Daves, Howard Hawks, Henry King, Anthony Mann, John Sturges de benim yönetmenlerim arasında yer alıyor. Ama sadece bu türe saplanıp kalmadı onlar; başka türlerde filmler de yaptılar.

Sevdiklerim arasında en "gezgin"i Michael Curtiz'dir galiba. Curtiz, *Vatan Kurtaran Aslan*'dan *Kazablanka*'ya kadar uzanan değişik yollarda dolaştı, hepsinde de varacağı yere vardı.

Kovboy filmi denince, Hollywood'dan başka kuş tanımam. İtalyan "spaghetti western"leri, bu türe yüzeyden bakan "turistik" yaklaşımlardır. Yapaydır her şeyleri. Müzikleri bile. Kapalıçarşı'da satılan biblo nargileler "Türk ruhu"nu ne kadar yansıtıyorsa, bu filmler de "vahşi Batı'nın ruhu"nu o kadar yansıtıyor bence. Sergio Leone'nin yapıtlarını da "western" olarak değil, görsel tatlar aldığım "serüven filmleri" olarak seyrederim. "Western" söz konusuysa, Henry King'in *Silah Kaçakçıları*'nı, ya da oralara kadar çıkmayayım, Randolph Scott'un oynadığı herhangi bir filmi *Batıda Kan Vardı*'ya kırk kere yeğlerim.

Amerikan sinemasında güldürü türünün büyük ustaları vardır. Başı belki de Charles Chaplin ile Buster Keaton çeker. Elbette büyük sanatçılardır. Ama ne yapayım, "benim yönetmenlerim" deyince, aklıma gelmiyor onlar. Frank Capra ile Billy Wilder beni daha çok keyiflendiriyor.

Capra'nın, seyrettiğim ne kadar filmi varsa, hepsini sevmişimdir. İkisini ise izlemekten hiç mi hiç bıkmam: *Arsenik Kurbanları* ile (isteyen "zevkimin içine tükürsün") *Elmacı Kadın*. *Arsenik Kurbanları*'yla tanıştığım ilk okul öğrencisiydim. Belki "kara komedi" türüyle de tanışmamdı bu. Beni Cary Grant'ten çok Raymond Massey ile Peter Lorre etkilemişti. *Elmacı Kadın*'ı seyrettiğimde ise yaşımı başımı almıştım artık. Ama beyazperdenin karşısında bir çocuktum – saf bir yürekle, ışıltılı gözlerle. Capra, duygulu iyimser-

liğiyle, seyircisinde o yüreği, o gözleri yaratan yönetmendir.

Billy Wilder ise basbayağı hergeledir. Hollywood sinemasının amansız savunucusudur. Kendilerini sinemanın temel kuramcılarını, usta yönetmenleri sanan genç Fransızlarla dalga geçer: “Görün bakın, on yıl içinde zincirleme geçişi de keşfedecekler.” Görüntü yönetmenine seslenir: “Johnny, şu filmi net çekme de Avrupa’da bir ödül alalım.”

Garsoniyer, Sabrina, Yaz Bekârı nitelikli güldürü örnekleridir. Tıyakisi olduğum *Bazıları Sıcak Sever* ise Wilder’in sinemasını özetleyen bir filmidir sanki. Wilder’dan ikinci bir yapıt seçmem istenirse, Hitchcock’u bile kışkındıracak bir gerilim filmini, *Beklenmeyen Şahit*’i söylerim.

Ölmeyen Aşk’ı seyrettiğimde de ilkokuldaydım. Laurence Olivier’nin, elindeki tabancayı David Niven’a uzatarak, Ferdi Tayfur’un sesiyle, “Damarlarındaki kan donmuş senin” deyişini hiç unutamadım. O yaşta bu tür filmlere burun kıvrıyordum, ama *Ölmeyen Aşk*’ta başka bir şeyler çekmişti beni. O “başka bir şeyler”in yönetmenden, William Wyler’dan kaynaklandığını yıllar sonra anlayacaktım.

Sinemayı en yalın biçimde, ama dramatik ustalığın doruğunda yaratanlardan biridir Wyler. En sevdiğim filmi mi? *Kan Dökme-yeceksin*. Onu *Hayatımızın En Güzel Yılları* izliyor.

Hollywood’un geleneksel öykü anlatma sanatının bir başka ustası John Huston da “benim yönetmenlerim” arasında. *Altın Hazineleeri, Afrika Kraliçesi, Malta Kartalı* (sinemalarımızda *Malta Şahini* olarak değil, bu adla oynatılmıştı), “benim filmlerim”den bazıları. Üçünde de Humphrey Bogart’ın oynaması, keyfime keyif katmıştı. Huston’ın tadına varamadığım tek filmi, eleştirmenlerin “ince bir taşlama” olarak nitelendirdikleri *Sarısın Şeytan* oldu. Belki o kadar inceliklerde dolaşamadığımdan.

Sevdiğim bir başka yönetmen de, “ikinci”, belki “üçüncü” sınıf sanatçı olarak damgalanmaktan kurtulamamış Rouben Mamoulian. *İki Yüzlü Adam, Kanlı Meydan, Zoro Kamçılı Adam*, onu sevmeme yetti de arttı bile.

Hollywood müzikallerini de oldum olası sevmişimdir. "Altın Çağ" müzikallerinin neredeyse hepsine bayılırım. Ama Stanley Donen'in yeri başka. *Yağmur Altında* ile *Yedi Kardeşe Yedi Gelin*, film listemin "ilk on"unda yer alır. Donen'in müzikallerinde Gene Kelly'nin katkısı elbet unutulamaz; bazılarında adı "iki yönetmenden biri" olarak geçer. Ama benim gözümde Donen hep kamera arkasında, Kelly ise karşımızdaki o büyülü perdededir.

Evet, "benim yönetmenlerim"in önde gelenleri bunlar. Fassbinder'leri, Kieslowski'leri sayamıyorum. Ne halt edeyim, çocukluğu sinemayla yoğurulmuş, tutkulu, sıradan bir seyirciyim sadece.

Benim Oyuncularım

Bu yazı Hollywood telefon rehberine benzeyecek diye korkuyorum. Çocukluğumun Antep sinemalarında, Nakıp Ali'de, Yıldız'da, Baydar'da, Şehir'de, Dumlupınar'da yüzlerce oyuncuyu dostum bellemiştim. Dayım bellemiştim, amcam, ağabeyim.

Teyzem, ablam demiyorum. Kadın oyuncularla pek ilgilenmezdim çünkü. Onlar, başları derde girince benim kahramanlarım tarafından kurtarılacak önemsiz kişilerdi genellikle.

En sevmediğim kadın oyuncular hiç değişmedi: Joan Crawford, Barbara Stanwyck, Bette Davis, Gene Tierney. Ben, o sinema tutkunu çocuk, dördünün filmlerine de giderdim. Ama canım sıkılarak giderdim. Her keresinde de sevgisizliğim katlanarak artardı.

Lana Turner'dan da hoşlanmazdım. Errol Flynn, Alexis Smith'te ne buluyor, anlamazdım. O yaşlarda sevmediğim Ida Lupino'ya sonradan kanım ısındı. Hedy Lamarr'la Ava Gardner'a kayıtsız kaldım. Rita Hayworth'u hep soğuk bakışlarla izledim. Belki de *Kanlı Meydan*'da Tyrone Power'la Linda Darnell'e yaptıklarını unutamadığım için.

Linda Darnell'i severdim. Ama kadın oyuncu deyince Maureen O'Hara'nın üstüne yoktu. Yiğit kadındı o. Kovboyların arasına dolaşabiliyor, kanlı korsanlara meydan okuyabiliyordu. John Wayne'e bile kafa tutabiliyordu.

Ingrid Bergman, Joan Fontaine, Joan Bennett, Veronica Lake, Patricia Neal, Jeanne Crain, Ruth Roman, Ann Sheridan, Maria Montez. Onları da severdim. Sonra Debbie Reynolds'la Pier An-

geli, daha sonra da Marilyn Monroe eklenecekti bu listeye.

Çocukluğumun kadın oyuncular arasında Mısırlılar da vardı. Emine Rızık, Tahiyye Karyoka, Samiye Cemal, Leyla Murat. Emine Rızık her zaman ezilir, iftiralara kurban giderdi. Leyla Murat onun çektiklerinin onda birini çekecek olsa yüreğim parparça olurdu da, Emine Rızık'a pek acımazdım. Leyla Murat bir taneydi. Güzel mi güzeldi. Kapkara gözleri vardı. İçte içe pek beğenirdim onu, ama nineme belli etmezdim. Benimle dalga geçer diye.

Tahiyye Karyoka dans ederdi. Şimdiki deyişle "oryantal yapardı". Bizim o zamanki sözlerimizle "göbek atardı". *Şark Yıldızı*'ndaki dansını nasıl unutabilirim! Bir sütunun arkasına giriyor, öteki yanından çıktığında sırtındaki giysi değişmiş oluyordu. Bunu nasıl olup da başarabildiği konusuna haftalarca kafa yormuştum.

Samiye Cemal de dans ederdi. Böyle numaralar yapmadığı için pek ilgimi çekmezdi. Birlikte oynadığı Ferit El Atrâş'ın şarkıcı olduğunu öğrenecektim yıllar sonra. Ama Arap filmlerinde bütün şarkılar Türkçeleştirildiği için, onun sesini hiçbir zaman dinleyemedim. Abdülvahap'la Ümmü Gülsüm'ü ise sadece radyoda dinledim. Antep akşamlarında. Elektrik fabrikası cereyanı kesmeden önce. Arap radyolarında. Sinemada ise onlar ağızlarını açıp kapatıyor, biz Münir Nurettin'le Müzeyyen Senar'ı dinliyorduk. Sadettin Kaynak'ın şarkılarını.

Mısır sinemasının bir numaralı yıldızı Yusuf Vehbi'ydi. Neredeyse her filmde karşımıza çıkardı. *Fakir Çocukları*'yla ortalığı kırıp geçirmişti. Onun da başına gelmeyen kalmazdı. Bilinen bilinmeyen her türlü hastalığa yakalanır, görkemli bir yaşamdan yoksulluğun pençesine düşer, zindanlara atılır, haksızlıklara uğrardı. Sıkıla sıkıla giderdim filmlerine. Sinemada sıkıntım daha da artardı. Bilirdim öyle olacağını, ama gitmemek de olmazdı ki.

Yakışıklı bulduğum bir tek Mısırlı oyuncu vardı: Enver Vecdi. Sürekli Leyla Murat'la oynadığı için onu kendime "rakip" bellemiştim. Kıskançlıkla karışık nefret duyguları içinde izlerdim onu.

Mısırlı erkek oyuncular arasında en sevdiğim Beşare Vakim'di. Kısa boylu, tombalak bir karakter oyuncusu. Kafasındaki fesin püskülünü sallayarak bin türlü şaklabanlık eder, bizi güldürürdü. Aynı sıcaklığı yıllar sonra Vahi Öz'de bulacaktım.

Ama asıl kahramanlarım Hollywood'daydı.

Çocukluğumun en büyük kahramanı Errol Flynn'di. Hiçbir filmi kaçırmazdım Antep'te, ne oynatılıyorsa görürdüm; ama Errol Flynn'in filmlerini en az üçer kere görürdüm. Çarşamba, cumartesi, pazar dışında matine olsa onlara da giderdim mutlaka, ama "yiğit iken yıkılasıca da yeğın yanı yere gelesice" sinemacılar bu günlerin dışında matine koymazlardı. Neyse ki, aynı filmleri yeniden, yeniden getirtirlerdi.

Vatan Kurtaran Aslan'ın üstüne yoktu. Babamın eskilerinden bir Robin Hood giysisi yaratmıştım. Ağaç dalından bir yay. Çitalardan oklar. Yakılmış mantarla dudağımın üstüne bıyığı da çekince, her şey tamam! Evimizin avlusunda Basil Rathbone avına çıkıyordum boyuna. Sonunda, mangalın yanından aşırđığım kebab şişlerini ok olarak kullanmaya başlayınca, ninem duruma el koydu.

Bir başka kahramarum Gary Cooper oldu. *Kahraman Şerif*ten çok önce. "Aslan Yürekli Çavuş" ne zaman başparmağın diliyle ıslatıp tüfeğinin arpacığın sürse, sinemada alkış koparırdık. Ben de onun gibi yapar, yine avlumuzda cirit atan hayali hedefleri hiç ıskalamazdım.

Ne kadar kovboy varsa, hepsini severdim. Victor Mature ile Henry Fonda, *Kanun Harici*'yle düşlerime girmişlerdi. Roy Rogers, Gene Autry, Johnny Mack Brown, Randolph Scott... Joel McCrea'dan bile hoşlanmaya zorunlu duyardım kendimi.

John Wayne'in de elbette ayrı bir yeri vardı. İçimde *Cehennem Dönüşü*'yle aldığı yeri ölünceye kadar korudu.

Ama kovboyaların kovboyu Gary Cooper'dı. Errol Flynn de kovboy oluyordu bazen; ama o, daha çok serüven filmlerinin, açık denizlerin adamuydı. Görüp göreceğimiz en sevimli, en babayiğit korsandı.

Bir başka korsanı hiç unutamadım. Paul Henreid, *Korsanlar Kralı*'yla en sevdiğim oyuncular arasına girdi, daha sonraki filmleriyle de beni hep hayal kırıklığına uğrattı.

Korsanlığa da, kovboyluğa da yakışan biri vardı: Tyrone Power. *Kara Bayrak*'ın korsanı, *Sevimli Haydut*'un Jesse James'i her şeye yakışırdı zaten. *Kılıçların Gölgesinde*'de Yeni Dünya'yı fetheder, *Şeytanın Kurbanları*'nda "salon filmi" seyircilerini avuçlarının içine alırdı. *Kanlı Meydan*'ı izledikten sonra evde bulduğum bereyi kafama geçirdim, bir de ballaniye kapıp boğa güreşçisi oldum. Bizim avlu bu kere de arenaya döndü. Ama kedimiz Bico, "Toro! Toro!" çığlıklarını duyunca hiç de üstüme saldırmadı, şaşkın şaşkın yüzüme bakmakla yetindi.

Gangster (o zamanki söyleyişimizle "gangaster") filmlerinin bir numarası ise Humphrey Bogart'tı. Onu en çok *Cinayet Mahkemesi*'nde John Derek'i savunurken sevdim.

James Cagney, George Raft, Edward G. Robinson beni pek çekmezlerdi, ama filmlerine bayılırdım. Alan Ladd ile John Garfield'in hem kendilerini hem filmlerini severdim. Richard Widmark'ı ilk *Öldüren Buse*'de gördüm. Victor Mature'ın düşmanı manyak bir katildi. Yaşlı kadını tekerlekli iskemlesiyle merdivenlerden iterek öldürdükten sonra bir öyle bir gülüşü vardı ki, yerimden fırlayıp gırtlığına sarılmak geçti içimden. Ama o andaki hayranlığımı da yadsıyamam.

Güldürüde Laurel-Hardy çiftinin üstüne yoktu. Üç Ahbap Çavuşlar'a (Marx Kardeşler), İki Açıkgoz'e (Bud Abbott-Lou Costello), Nesimaçi'ye (Red Skelton), Cancığer Kardeşler'e (Dean Martin-Jerry Lewis) uzak ara fark atarlardı.

Ninem de benim gibi düşünürdü bu konuda. "Nine" derdim, "bil bakalım, Baydar'da ne oynuyor?"

"Loler Hardi mi?" derken gözlerinin içi gülerdi.

Çocukluğumda bayıldığım filmler "36 kısım tekmili birden"lerdi. *Fantoma*, *Maskeli Beşler*, *Baytekin*, *Görünmeyen Adam*, *Casus Kıran*, *Yüzbaşı Amerika...* *Dev Adam* ise bir başyapıtı! O gencecik oğlan "Şazem" deyince Kaptan Marvel olup başlıyordu uçmaya. Bu büyümlü sözcüğü avlumuzda az mı bağırmaştım! Ama uçmayı bir türlü beceremedim. Herhalde gözümünden kaçan bir başka "sır" daha vardı işin içinde.

"36 kısım tekmili birden"lerin oyuncularını gözlerimin önünde. Adları afişlere pek yazılmazdı, bu yüzden öğrenemedim. *Dev Adam* dışında. Tom Tyler'ı başka filmlerde, küçük rollerde gördüm. Ne zaman perdede belirse, "Dev Adam!" diye bağırır, böyle bir yıldızın harcanıp gitmesine bir daha hayıflanırdım.

Bir başka kahramanım Johnny Weissmuller'di. Tarzan. Ne Tarzan'lar gelip geçti beyazperdeden, ama hiçbirisi Johnny Weissmuller'in tutunduğu sarmaşık bile olamadı. Onun Çita'sı bile başkaydı.

Ödümü patlatan, ama yollarını gözlediğim üç oyuncu vardı. Korku filmlerinin vazgeçilmez üçlüsü. Frankenştayn Boris Karloff, Drakula Bela Lugosi, Kurt Adam Lon Chaney Jr. Bunlara Peter Lorre de katılırdı zaman zaman. Aslında Doktor Frankenste-

in'in yarattığı canavarı oynuyordu Boris Karloff; ama Türkiye'de herkes gibi biz de "Frankenştayn" der geçerdik. En çok Kurt Adam'dan korkardım. Ondan yırtıcısı yoktu. *Frankenştayn Kurt Adam'a Karşı* filminde iki canavar ay ışığında öyle bir kapışırıldı ki, her seyredişimde iliklerime kadar buz keserdim.

Başka kötü adamlar da vardı. Jack Elam, Raymond Massey, Sydney Greenstreet, Bruce Cabot, Howard De Silva, Conrad Veidt, Walter Slezak, Claude Rains, George Macready... Artık hısım akraba olmuştuk onlarla. Ailenin yüz karalarıydı. Atsan atılmaz, satsan satılmaz. Bir yandan sevmezdim onları, bir yandan da bağırma basardım. Özel bir sevgi beslemediğim, ama perdede görünce keyif duyduğum oyuncular da vardı. Boyunlarından kravat eksik olmazdı. Brian Aherne, George Brent, Brian Donlevy, George Sanders, Zachary Scott. Bunlara Dana Andrews'u, Dennis O'Keefe'i, Dennis Morgan'ı da ekleyebilirim.

Büyük yıldızlardan Clark Gable, Burt Lancaster, Gregory Peck, Robert Taylor dörtlüsünü severdim. Ama hiçbirisi listenin tepesinde yer almadı. Douglas Fairbanks Jr, Antep yazlıklarında *Sinbad*'la, *Korsikalı Kardeşler*'le yaptığı inanılmaz çıkışı sürdüremedi. Spencer Tracy, yüreğimi hep ısıttı, vazgeçilmez oyuncularımın biri oldu her zaman. *İki Yüzlü Adam*'ını nasıl unutabilirim!

Charles Laughton'ı *Deniz Ejderi*'nde unutamadığım gibi. *Bounty*'nin Kaptan Bligh'ı, Ferdi Tayfur'un (elbette şarkıcı Ferdi Tayfur'un değil) seslendirmesiyle içimize çakılmıştı. Laughton'ı *Kanlı Meyhane*'den, *Notre Dame'ın Kamburu*'ndan tanıyordum zaten. Kambur Quasimodo'nun çingene Esmeralda'dan bir su isteyişi vardı ki, insan ne kadar yanıp tutuşsa öyle su isteyemezdi. Sıcak Ramazan akşamlarında avluda iftar topunun atılmasını beklerken, ninemin karşısına geçer, "Su... Su..." diye inleyerek kızdırırdım onu. Ninem bir şey yapmazdı. Tespih çekerken ettiği duaları sesini yükselterek söylemeyi sürdürürdü sadece.

Romeo Juliet'in Mercutio'su John Barrymore da Ferdi Tayfur'un sesiyle can bulanlardandı. Tybalt'a "Kediler kralı!" diye bir kere bağırmişti. Biz bunu sokaklarda yüz bin kere bağırдық.

Benim oyuncularımın ilk sıralarına Pedro Armendariz'le Wallace Beery'yi de yerleştiriyorum. Beş "karakter oyuncusu"nu da. Victor McLaglen, J. Carrol Naish, Ward Bond, John Carradine, Akim Tamiroff'la Hollywood telefon rehberimi (daha doğrusu, rehberimden ufacak bir seçmeyi) kapatıyorum.

Dağlarca... Poet!

Dağlarca'yı tanıdığımda lise öğrencisiydim. Şiirlerini biliyordum elbet. *Çocuk ve Allah* başucu kitaplarım arasındaydı. *Varlık*'ın yeni sayısını elime alınca, önce onun, Necatigil'in, Külebi'nin şiirlerini arardım.

Okulda *İzlerimiz* adlı bir edebiyat yılığı yayımlanırdı. Bizim dönümüzde en çok Anıl Meriçelli, Ünal Boduroğlu, Spiro Kostof, Günel Orgun, Asım Çavuşoğlu, Çetin Yüregir, Naci Seyhan, Doğan Türker, bir de ben ilgilenirdik *İzlerimiz*'le. Yılığın bizden önceki sayılarında Talât Sait Halman'ların, Özcan Ergüder'lerin, Bülent Ecevit'lerin yapıtları yer almıştı. Yazdıkları, dergilerde, gazetelerde yayımlanıyordu şimdi. Bakalım bizden kimler edebiyatta direnecekti?

İzlerimiz'in 1956 sayısı çıkınca Dağlarca'ya götürdük. Çiçekli burnunda yazarlardık. Ünlü şairimiz bakalım ne diyecekti yazdıklarımıza.

Dağlarca önce tepeden tırnağa süzdü bizi. Yılığı açtı. Ön kapağın içine adlarımızı yazdı. "Bunu şimdi okumayacağım" dedi. "On yıl sonra bakacağım. Hangileriniz yazmayı sürdürüyor, göreceğim."

Biraz hayal kırıklığı içinde okula döndük. Dağlarca on yıl sonra dönüp *İzlerimiz*'in o sayısına baktı mı, bakmadı mı, bilmiyorum. Sormadım da kendisine. Ama 1966'ya gelindiğinde, sadece Anıl'la ben yazmayı sürdürüyorduk. Dağlarca'yla da dost olmuştuk.

En sevdiğim dizelerden "Sen benim çocuğum neredesin / Aşka ve cesarete gitmiş" in şairi, bir ara benden çok daktilomla ilgilendi. Eski bir daktiloydu bu. Erika. Benimle yaştı. Milliyet Yayınları'nda masamın üstünde duruyordu hep. Ne yazsam onunla yazıyordum.

Bir gelişinde sordu. Anlattım. "Babamındı bu" dedim. "Ben ilkokul ikinci sınıfa giderken babam yeni bir daktilo aldı yazıhane-ye. Bunu da eve getirdi. Bana verdi. O gün kullanmaya başladım. Hâlâ kullanıyorum. Bir kere bile onarım görmedi."

Babamın adını sordu Dağlarca. Söyledim.

"Küçük bir plaket yaptıracağım" dedi. "Üstüne 'Tahsin Tamer' yazdırıp bu daktilonun kenarına yapıştıracağım."

Yaynevine her gelişinde bu sözünü hatırladı. Erika'nın üstünde

“Tahsin Tamer” yazısı hâlâ yok. Şimdi kırk yılda bir kullanıyorum onu. Ama her kullandığımda Dağlarca’nın verdiği söz geliyor aklıma.

Değişmez önyargıları vardır Dağlarca’nın. Sözgelimi, doktorlara hiç mi hiç güvenmez. Bir gün işyerinde böbrek sancıları içinde kıvranıyordum. Beni o durumda görünce, “Kaytarmaca yok, bugün doktora gideceksin” dedi.

“Öğleden sonra gideceğim zaten” dedim. “Gürbüz Barlas’ı aradım. Bekliyor.”

“Yarın bu saatte geleceğim. Gidip gitmediğini öğreneceğim” dedi.

Sevgili Gürbüz Ağabey’e gittim. Böbrekte taş vardı yine.

Ertesi gün geldi Dağlarca.

“Gittin mi doktora?” diye sordu.

“Gittim.”

“Ne dedi?”

“Taş varmış. Pek önemli değilmiş. Bol bol su içmemi, bir de çok hareket etmemi söyledi.”

“Bunlar bir şeyden anlamaz!” diye bağırdı. “Öyle şey mi olurmuş! Sen onun dediklerine aldırma. Benim söylediklerimi yap.”

“Ne yapayım?”

“İçebildiğin kadar su iç. Bir de bol bol hareket et.”

Doktorlara o kadar güvenmiyordu ki, nasıl olsa palavra atmışlardır diye benim söylediklerimi dinlememişti bile.

Dağlarca’nın içki sevgisi bilinir. Ama tanıdığım bazı içkiciler gibi değildir üstat. İki kadehten sonra kimsenin kafasını gözünü patlatmaya kalkışmaz. Keyifle içer, aynı keyfi çevresindekilere de sağlar.

Milliyet Yayınları’nı yönettiğim sıralarda bir gün gülerek geldi.

“Romatizmama çare buldum” dedi. “Harika bir ilaç keşfettim.”

“Nedir?” diye sordum.

“Büyük bir şişe votka alacaksın” dedi. “İçine bir aspirin atıp şişeyi kapatacaksın. Üstüne de o günün tarihini yazıp rafa kaldıracaksın. Ertesi gün bir şişe votka daha. Onun içine de bir aspirin. Tarih. Onu da kaldıracaksın. Bu böyle sürecek.”

“Sonra?”

“Aradan yirmi bir gün geçince, ilk şişe votkayı alıp içeceksin. Her gün bir şişe. Gör bak, romatizma filan kalmıyor.”

“Üstat” dedim, “bu düpedüz içki. İlaç değil ki.”

“Senin aklın ermez” dedi Dağlarca. “O tek aspirin votkayı ilaca çeviriyor.”

Üsteledim. “İlaç diye içki içiyorsunuz siz.”

Dağlarca kızdı:

“Aspirinli içkiyi ne yapayım! İçkimi daha sonra adam gibi içiyorum!”

Makedonya'daki Struga Şiir Akşamları'na Dağlarca'yla, Oğuz Akkan'la birlikte beni de çağırmuşlardı. Bu şenliğe ilk katılım olacaktı. Üsküp'te toplanılacak, oradan topluca Struga'ya götürülecektik. Dağlarca'yla Oğuz'a nasıl gidileceğini sordum. “Otobüsle” dediler. “Vatan Caddesi'nde bir otobüs şirketi var. Biz biletimizi aldık. Öğleden sonra saat üçte kalkıyor. Daha bir hafta var, ama bir an önce sen de git, biletini al.”

Gittim şirkete. Baktım, masa başında Hakan Karakaş oturuyor. Alev Sururi'nin oğlu. “Hiç bilet kalmadı” dedi. “İstersen saat dörtteki otobüsle göndereyim seni.”

“Peki” dedim, biletimi aldım.

Dağlarca'yla Oğuz, “Bizim otobüs sabah saat dokuzda Üsküp'te oluyor” dediler. “Seninki onda gelir. Otogarda oturur, birer çay içer, seni bekleriz.”

“Sağ olun, dedim.

Bir hafta sonra Vatan Caddesi'ne gittik birlikte. Onları yolcu ettim. Bir saat sonraki otobüse de ben bindim.

Otobüs de ne otobüstü ya! Bizim halk otobüslerine rahmet okutur. Ayakta yolcular, sepetler, plastik testiler, şişeler. İkide bir bozuluyor, gece yarısı dağ başlarında duruyor.

Sabah on yerine öğleden sonra üçte vardık Üsküp'e. Otogarda Dağlarca'yla Oğuz yok elbet. O saate kadar bekleyecek değiller ya! Şenlik bürosuna gittim. Kalacağımız otele götürdüler beni. Sordum, Dağlarca'yla Oğuz hâlâ gelmemiş.

Üsküplü şair dostum Necati Zekeriya'ya telefon ettim. Hemen damladı. “Bizim evde çay içelim” dedi. “O arada bizimkiler de gelir. Otelden onları alıp yemeğe çıkarız.”

Necati'nin evine gittik. Akşamüstü döndük otele. Dağlarca'yla Oğuz yok! Yemeğe çıktık. Yine otel. Gece yarısı olmuş. Yataca-

ğım. Hâlâ yoklar. Ertesi sabah. Gelmemişler daha.

Kahvaltı edildi. Herkesi Struga'ya götürecek otobüs otelin kapısına dayandı. Saat onda hareket edilecek. Şoför tam kontak anahtarını çevirirken bir taksi kesti önümüzü. İçinden alı al, moru mor Dağlarca'yla Oğuz çıktı. Onların otobüsü benimkinden be-
termiş meğer! Yirmi beş saat gecikmeyle geldiler.

Dağlarca şenlik sonuna kadar söylendi.

Şenlik sırasında uzak bir dağ köyüne götürdüler bizi. Köyde bir anıt. Dev bir kubbe. Kubbede kocaman on altı delik var. Delikler, Osmanlı İmparatorluğu zamanında köyün Türklere on altı gün direnişini simgeliyormuş.

Kubbenin altında toplandık. Şairler şiirlerini okuyacak. Beş altı şair okudu. Sonra gökyüzü ansızın karardı, yağmur başladı. Öyle bir yağmur ki, ben ömrümde böylesini az gördüm. Kubbedeki deliklerden tepemize iniyor.

Şiir miir unutuldu elbet. Otobüse kaçtık. Herkes sırlıslıkla.

Dağlarca, "Siz yine dua edin" dedi. "Bunlar on altı gün direnmiş. Ya yüz gün direnselerdi? Kubbe deliklerden elek gibi olur, yağmur iliklerimize işlerdi."

Ertesi yıl bir daha gidecektik Struga'ya. Dağlarca'ya Altın Çelenk ödülü verilecekti. Bu kere Oğuz yerine Süreyya Berfe vardı yanımızda.

Otobüsle gittik yine. Yugoslavya'ya girerken gümrükçüler bir kenara çektiler bizi. Baktık, yan yana bir sürü otobüs. Gümrükçüler çay içiyor. Şakalaşıyor. Akıllarına esince de bir otobüsün yanına gelip yolcuları aşağı indiriyor. Eşyalarıyla birlikte. Bavulları, çantaları açtırıyor, bağırıp çağırıyorlar. Hele bir gümrükçü var ki aralarında, düşman başına! Kıyameti koparıyor. Neredeyse herkesi kurşuna dizecek!

Uzun süre bekledik. Sıra bizim otobüse geldi. Topladık eşyalarımızı, indik. Tek sıra olduk. O nemrut gümrükçü düşmez mi bize! Başladı yumruğunu havada sallayıp bağırmaya. Ne dediğini anlamıyoruz, ama şarkı söylemediği kesin. Bavulları açtırıyor, eşyaları fırlatıp atıyor, yolcuların yakasına yapışıyor. Herkes zangır zangır titriyor.

Derken Dağlarca'nın önünde durdu gümrükçü. Uzun uzun baktı ona. Yüzüne bir gülümseme yayıldı ansızın. Hazırola geçti. Dağlarca'nın eline yapışıp başladı öpmeye. Elini bıraktı, boynuna sarıldı.

Durdu. "Poet!" diye bağırdı. Bir şeyler söyledi.

Makedonca bilenler anlattılar. Meğer bir akşam önce televizyonda Altın Çelenk ödülüyle ilgili bir program varmış. O programı seyretmiş. Üstadı da şıp diye tanınmış.

Bir de şiirin işe yaramadığını söylerler!

Şenlikte en büyük ilgi gören sanatçı Dağlarca'ydı. Altın Çelenk'le ödüllendirilmişti. Sıradan bir ödül değildi bu. Şairimiz de, bana kalırsa, bu ödülü çoktan hak etmişti.

Şenlik boyunca Dağlarca'nın gönüllü çevirmenliğini yaptın zaman zaman. Dünyanın dört bucağından gelmiş sanatçılar çevresini sarıyordu üstadın. Onu soru yağmuruna tutuyorlardı. Sohbetlerin ardı arkası kesilmiyordu.

İş başa düşüyordu o zaman. Dağlarca'nın her söylediğini kolayla İngilizceye çevir bakalım! Şiir gibi konuşuyordu bazen. Shakespeare çevirisi yapmak insana daha az ter dök­tür­ür­dü.

Günün birinde bir İngiliz şairle konuşurken, "Ya herru ya merru" dedi. Bana döndü sonra: "Bunu aynen çevireceksin."

Ya herru ya merru... Bunun İngilizcesi ne ola ki? O anlamda bir şeyler söyledim. Dağlarca kuşkulandı.

"Aynen söyledin mi?" diye sordu.

"Anlamını bozmadan söyledim" dedim.

"Olmaz. Aynen çevireceksin. Ya herru ya merru diyeceksin."

"Merak etmeyin. Söylemek istediğinizi anlattım."

Yüzüme uzun uzun baktı Dağlarca.

"Herrunun İngilizcesi nedir?"

"Yok öyle bir şey."

"Merrunun İngilizcesi?"

"Merru diye bir şey yok ki İngilizcede."

Üstadın bana güveni sifıra inmişti. Kestirip attı:

"Sen İngilizce bilmiyorsun!"

İkinci Bico: Dofkafa

Çocukken bir Bico'muz vardı Antep'te. Görenler, kedi değil, sarı bir kaplan sanırlardı onu. Erkekti. Mahallenin bütün dişi ke-

dilerini haremine almış, erkek kedilerini de sanırım haraca bağlamıştı. *Alleben Anıları*'nda yazmıştım: Annemle İstanbul'a giderken onu da götürmüştük. Hasır bir çamaşır sepeti içinde. Geceleyin Fevzipaşa İstasyonu'nda trenden kaçmıştı. Annem, onu bulana iki buçuk lira vereceğini söyleyince istasyon birbirine girdi. Beş dakika içinde bulundu. Makinist, biz Bico'yu saklandığı yerden çıkarıp kompartımana getirinceye kadar treni bekletti.

İstanbul'da kaldığımız ahşap evin bahçesi Çemberlitaş kedileriyle doluydu. Belki yirmi kedi. Ama Bico bir Antepli olarak çıkıp da ağaçların altında şöyle bir "şecaat satınca", bahçe ıssız Gobi Çölü'ne döndü.

Benimle yaşitti Bico. Antep'te öldüğünde on iki yaşındaydı. Ondan sonra da kedilerimiz oldu. Ama hiçbir Bico'nun yerini tutmadı. İkinci Bico'ya kadar.

Altı yıl önce Neslihan'la Şile'deydik. Daha doğrusu, Şile'nin Çayırbaşı köyüne yakın küçük bir sitede. Karşısı orman. Geceleri çakal sesleri, kurt ulumaları, ayı homurtuları geliyor. Sitenin köpekleri başlıyorlar havlamaya. Sahipsiz kediler evler arasında koşuşturuyor. Ormandan inebilecek hayvanlar bir yana, kendilerini köpeklerden de korumaları gerek.

Neslihan hem köpekleri hem kedileri besliyor. Herkese havlayan, diş gösteren Efe Duman onun yanında kuzu gibi. Geceleri gelip evin önüne kıvrılıyor, bizi bekliyor.

Günün birinde bir kedi yavrusu gördük. Safnaz'ın yavrularından biri. Öteki kedilerden çok daha ürkekti. Bir su oluğunun içine sığınarak kendini köpeklerden, yağmurdan korumaya çalışıyordu. Yanına geldi Neslihan'ın, eve girdi, çıkıp bir koltuğun üstüne kıvrıldı. Ne yemek istiyordu ne su. Evin güvencesi ilgilendiriyordu onu.

Neslihan yukarı çıkardı kediye. Banyodaki deliği gösterdi. Kedi de oraya çişini yaptı. "Beni bırakmayın, her şeyi hemen öğrenirim" demek istiyordu sanki. Sonra indi, koltuktaki yerini aldı.

"Bunun adı Bico olsun" dedim.

O gece bizimle kaldı Bico. Ertesi gün onu dışarı bırakıp İstanbul'a döndük.

İki hafta sonra yine gittik Şile'ye. Daha biz evin kapısını açar açmaz uzaklardan koşarak geldi Bico. Döneceğimiz güne kadar da ayrılmadı. Çantalarımızı hazırlarken küstü bize. Sırtını döndü.

“Söz” dedik, “bir daha gelişimizde seni de götüreceğiz.”

Bir hafta sonra Bico’yu almaya gittik. Kedi çantasına koyduk. Çantadan uzattığı patisiyle Neslihan’ın parmağına yapıştı. İstanbul’a kadar bırakmadı. Bir yandan da miyavladı, kustu.

Altı yıldır bizimle oturuyor Bico. Geceleri bile bizimle yatıyor. Sokaktan köpek sesleri gelince kulaklarını dikeyyor. Yere bir eşya düşse korkup bir koltuğun arkasına sığınıyor.

Şile’den geldiğinde inanılmaz ölçülerde yemek yiyordu. “Yarın belki bulamam” korkusundaydı. Korkmuyor artık. Yalnız arada bir içindeki hırsızlık güdüsü harekete geçiyor. Mutfaktan tavuk aşırıyaya kalkıyor.

Hafif tertip üçkâğıtçılıkları var. Sözelimi, oturmak istediği yerde öteki kedimiz Ayşegül mü oturuyor... Gidip yalamaya başlıyor onu. Usulünce sepetliyor.

Neslihan ikinci bir ad taktı ona: Dofkafa. Bazen yüzümüze dof dof bakıyor. Ama her zaman sevgi dolu. Bir şeye canınız sıkılsa kucağıma çıkıyor, kafasını uzun uzun yüzümüze sürüyor.

En sevdiği şeylerden biri televizyon seyretmek. Futbol maçlarına, at yarışlarına, sayısal loto çekilişlerine özel merakı var. Ama Hülya Avşar’ın üstüne yok. Televizyonda Hülya Avşar’ı görmesin, dört patisi kanda olsa, her şeyi bırakıyor, kuyruğunu dikip ekran başına kuruluyor.

Sanırım gizli sevda çekiyor Bico, kedi olduğuna kahroluyor.

Düş

Yolda yürüyorum. Kalabalık bir cadde. Boynuma bir tabla asmışım. Seyyar satıcılar gibi. Tablanın üstünde bir daktilo, bir de kitap. Bir yandan yürüyorum, bir yandan çeviri yapıyorum.

Bir dörtyol ağzına geliyorum. Kırmızı ışık yanıyor. Karşıya geçecekler durup beklemeye başlıyor. Ben de duruyorum. Çeviri-yi sürdürüyorum bir yandan. Kimse yadırgamıyor. Kimse dönüp bakmıyor bile.

Yeşil yanıyor. Arabalar duruyor. Yol bizim. Karşıya geçerken düşünüyorum: Neyse, çok beklemedik. Çeviri galiba zamanında yetişecek.

Yaşamak Hatırlamaktır

Ülkü Tamer... Şair, çevirmen, yayıncı, tiyatro oyuncusu, film ithalatçısı ve bir futbol tutkunu... *Yaşamak Hatırlamaktır*, onun tüm bu yanlarıyla ilgili anılarını ve elbette çocukluk, Robert Kolej ve üniversite yıllarını sunuyor okura.

Bu anıların ön planında, Gaziantep'in efsaneleşmiş sinemacısı Nakıp Ali, Tamer'in hemşehrisi ve kolej arkadaşı Onat Kutlar, öykülerini yayımladığı Cüneyt Arkin, yemeklerini ve çoraplarını paylaştığı Yılmaz Güney gibi, tanınmış-tanınmamış pek çok kültür-sanat insanı; Yaşar Nabi Nayır, Memet Fuat, Hüsamettin Bozok gibi edebiyat yayıncılığının simge isimleri; ayrıca Abdi İpekçi gibi pek çok gazeteci yer alıyor. Yan rollerde ise bir sınıf dolusu çocuk var: Ülkü Tamer'in 1,5 yıllık yedek subay öğretmenliğinde yetiştirdiği çocuklar. Bu hayat hikâyesinden parçalar okurken kahkahalarınıza da gözyaşlarınıza da hâkim olamayacaksınız

"Ülkü Tamer'in şurup gibi bir Türkçesi, 'Aman beni elinden bırakma' diye adamın yakasına yapışan bir üslubu var. Öyle rahat, öyle keyifli okuyorsunuz ki..."

Hıncal Uluç, *Sabah*

"Ülkemizin son 40 yıllık tarihinin kültürel yansımaları sayılabilecek bu anıları, gülümseyerek, hüznülenerek, dersler çıkararak okudum. *Yaşamak Hatırlamaktır* bir anılar toplamı değil, yaşama dair önemli göndermelerle yüklü bir deneme kitabı. İddiasızlığın iddiası olan bu kitabı okuyun, çok seveceksiniz."

Ahmet Ümit, *Radikal Kitap*

